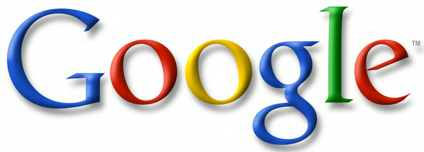

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

93065

Изъ книгитѣ на Хр. Димковъ
Самоковъ 30/I 98. Tsanov, A.S.

ПЪРВИЙ БЪЛГАРСКИЙ КНЯЗЪ

или

Очерки изъ историята на първитѣ седемь години

НА

СВОБОДНА БЪЛГАРИЯ

съ

Приложение за партиитѣ и за длъжностьта на всѣкой Българинъ.

ОТЪ

А. С. ЦАНОВЪ

ПЛОВДИВЪ
Търговска Печатница
1895.

TK

DK86
T78

ПРѢДГОВОРЪ.

Нѣма нужда да ся убѣждава никой българинъ колко важно и нуждно е да имаме една **непрѣкъсната** история за врѣмената на първий нашъ князь, особно като тѣ сѫ пълни съ важни уроци за насъ. Като гледахъ че нѣмаше такава история, при всичко че има тукъ-тамѣ нѣкои откъслеци, азъ ся рѣшихъ да приготвя една такава кратка история, която да е достѫпна за всѣкого, безъ да влѣзвамъ въ подробности.

И прѣди да бѣхъ почнѫлъ знаехъ че работата не бѣ отъ леснитѣ, но слѣдъ почнуванието срѣщнѫхъ повече мѫчнотии отъ колкото си прѣдполагахъ. Работата бѣ сравнително лесна за нѣща, които лично знаехъ, но не бѣ тъй лесна и за работи, които трѣбваше да черпя отъ други източници. Намѣрихъ разногласия у нѣкои документи даже и въ датитѣ. Нѣкои въпроси, върху които ся докоснувамъ, сѫ отъ върховна важность и деликатность. Отношенията ни съ Руссия, за примѣръ, е жизненъ и мѫченъ въпросъ; такъвъ донѣкѫдѣ е и въпроса за партиитѣ у насъ. Усѣщахъ, обаче, че трѣбваше да ся каже нѣщо и върху тѣхъ.

Върху всички точки съмь ся старалъ да изложа работитѣ точно, справедливо и безпристрастно, съ искренно желание трудътъ ми да бѫде полѣзенъ за отечеството ни. Дали съмь сполучилъ въ цѣльта, това читателитѣ ще рѣшатъ.

Надѣвамъ ся че критицитѣ ни ще бѫдѫтъ безпристрастни, като помнятъ че нѣкои въпроси сѫ особно мѫчни за разглеждание, и че този е първий опитъ за такава история.

Самоковъ, 20-й Мартъ, 1895.

А. С. Цановъ.

Първий Българский Князь Александръ I-й

ПЪРВИЙ БЪЛГАРСКИ КНЯЗЬ

или

ОЧЕРКИ изъ ИСТОРИЯТА НА ПЪРВИТѢ СЕДЕМЪ ГОДИНИ

на

СВОБОДНА БЪЛГАРИЯ

ГЛАВА I.

I. Прѣдварителни бѣлѣжки.

Годинитѣ 1393 или 1481 и 1879 сѫ едни отъ най-забѣлѣжителнитѣ въ Българската История. Еднитѣ означаватъ датата, когато едно врѣме ся унищожи послѣдний български владѣтель, и когато Българский народъ изгуби народнитѣ си политически права, а другата врѣмето, когато на българский прѣстолъ ся възстанови пакъ първий българский владѣтель и когато часть отъ Българский народъ изново придоби нѣкои политически права. Периодътъ е твърдѣ дългъ, повече отъ 400 години или близо 500 години. Прѣзъ цѣлото това врѣме народътъ ни е билъ подчиненъ подъ чуждо владичество, и той не е ималъ никаква власть и никакъвъ гласъ въ управлението си. Никой не го е питалъ какво иска и какво не иска, а само му е заповѣдвано да дава и да върши това и онова. Отъ него не е имало ни князове, ни законодатели, ни министри, ни сѫдии, нито други правителственни чиновници. Ако и да не е билъ робъ въ сѫщинската смисълъ на думата, пакъ въ много случаи той е билъ тѣжко онеправдаванъ и угнѣтяванъ. Историята на този ни периодъ е твърдѣ меланхолическа. Угнѣтяванията бидохѫ толкозъ продължителни, щото голѣма часть отъ народа ни по едно врѣме бѣ почнѫла да усѣща като че неговата сѫдба била той да бѫде за всѣкога подчиненъ на чужди господари. Малко народи сѫ пропадали до толкозъ много.

...ѣди избиранието Български Князь.

...Височество Александръ Батембергъ, бивший Князь ... ся е родилъ на 5-й Априлий, 1857 год. у Хес...атското Херцогство. Родний му градъ Дармщатъ ... западна Германия, на югъ отъ градъ Франк...фуртъ. Домородието му е знаменита княжеска фами...му, Князь Александръ-Людвикъ-Жеоржъ-Фридрихъ-... родилъ на 15 Юлий, 1823 год., а майка му, ...лия Батембергъ, е родена на 11 Ноемврий, 1825 ...му, Княгиня Юлия, е дъщеря на Морицъ Хауке, ...истъръ на послѣдний Полский царь. И тъй, Не...ство е билъ толкозъ *славянинъ*, колкото е билъ ... При това, той бѣ близка роднина съ русското ... доморoдие, тъй като баща му бѣ братъ на по...ка Императрица, съпругата на царя Освободите-... поминж на 22 Май, 1880 год.

...то трима братия: *Князь Лудвигъ*, роденъ на 24-й ... год.; *Князь Хенри-Морицъ*, роденъ на 5-й Ок-...858 год., и *Князь Францъ—Иосифъ*, роденъ на ...ий, 1864, год. Има и една сестра, Княгиня Ма-... родена на 15-й Юлий, 1852 год. Отъ това ...ойний бѣше третото чадо и вторий синъ на Хес-... Александра.

...ѣ му положили добри грижи за образованието ...ълъ първото си образование въ Дармщатъ. По-...шето си образование въ Дрезденъ и въ воен-... градъ Каселъ. Отъ всичко що знаемъ, той ...най-трудолюбивитѣ и най-успѣшнитѣ учени-... младежь. Слѣдъ това той ся причислилъ ... билъ секондо-Лейтенантъ на 2-й Хес-... Драгунски Полкъ.

...ж вълненията и размирицитѣ въ Бал-...рѣзъ 1875 и 1876 год., вниманието ...обѣрнжло къмъ тъзи страна. Види ся ...янско сърдце като инстинктивно е ... и е желаело да земе участие въ ... отъ чуждо владѣтелство. Щомъ

Благодарение, свѣтлината на науката по-проникнѫ и въ нашето отечество, и мнозина родолюбци почнѫхѫ да ся събуждатъ. Въ тѣхъ ся породихѫ патриотически чувства за народна свобода и независимъ животъ. Тѣ почнѫхѫ да прѣдаватъ тѣзи си чувства на други свои братия, догдѣто идеята за народно сѫществувание проникнѫ въ массата на народътъ. Много български апостоли на свободата станѫхѫ жертва въ старанията си за това народно пробуждание.

Всѣкой българинъ почнѫ да усѣща, че и той има право за народно независимо сѫществувание. Възхищението за свобода станѫ голѣмо почти у всѣкого. По-ученичкитѣ между насъ почти все това блянувахѫ и крояхѫ разни планове за избавление. Всички казвахѫ, нека пожертвуваме мило и драго за да спечелимъ народната си свобода и да избавимъ отечеството си отъ бѣдствията и униженията на подчинението.

Съ хлѣбъ и соль ще сме доволни,
Но само да станемъ свободни,

бѣхѫ възхитителнитѣ думи почти на всички по-просвѣтени и по-събудени между народътъ.

Най-послѣ по начинъ, който нѣма да споменувамъ тукъ,*) една часть отъ народътъ ни ся освободи, и ния пакъ ся сдобихме съ народенъ Князь и народно правителство. Периодътъ на това първо князувание е сравнително късъ, но историята му е твърдѣ дълга и пълна, както съ най-възхитителни, тъй и съ най-сърдцераздерателни събития, а сѫщо и съ най-добри уроци за насъ като народъ. Не е истиненъ българинъ и просвѣтенъ синъ на България онзи, който не изучава съ добро внимание и сериозно размишление историята на този периодъ.

Много по-обширно може да ся говори за тѣзи врѣмена, които сѫ прѣпълнени съ поучителни уроци за Българина, но писательтъ на тъзи книжка ще говори кратко, като ся надѣва, че нѣкои родолюбци нѣкога ще опишатъ тѣзи врѣмена по-обширно и по-подробно.

---

*) Чети за това: „България въ Источний Въпросъ“ отъ А. С. Цановъ, печатена прѣзъ 1879 год.

II. Прѣди избиранието Български Князь.

Негово Височество Александръ Батембергъ, бившиий Князь на България, ся е родилъ на 5-й Априлий, 1857 год. у Хессенъ-Дармщатското Херцогство. Родний му градъ Дармщатъ ся намира въ западна Германия, на югъ отъ градъ Франкфуртъ на Маинъ. Домородието му е знаменита княжеска фамилия. Баща му, Князь Александръ-Людвикъ-Жеоржъ-Фридрихъ-*Елимъ*, ся е родилъ на 15 Юлий, 1823 год., а майка му, Княгиня Юлия Батембергъ, е родена на 11 Ноемврий, 1825 год. Майка му, Княгиня Юлия, е дъщеря на Морицъ Хауке, военний министъръ на послѣдний Полский царь. И тъй, Негово Височество е билъ толкозъ *славянинъ*, колкото е билъ и германецъ. При това, той бѣ близка роднина съ русското императорско домородие, тъй като баща му бѣ братъ на покойната Русска Императрица, съпругата на царя Освободителя, която ся поминѫ на 22 Май, 1880 год.

Той има трима братия: *Князь Лудвигъ*, роденъ на 24-й Май, 1854 год.; *Князь Хенри-Морицъ*, роденъ на 5-й Октомврий, 1858 год., и *Князь Францъ—Иосифъ*, роденъ на 24 Септемврий, 1864, год. Има и една сестра, Княгиня Мария Каролина, родена на 15-й Юлий, 1852 год. Отъ това слѣдва че покойний бѣше третото чадо и вторий синъ на Хессенский Князь Александра.

Родителитѣ му положили добри грижи за образованието му. Той получилъ първото си образование въ Дармщатъ. Послѣ довършилъ висшето си образование въ Дрезденъ и въ военното училище въ градъ Каселъ. Отъ всичко що знаемъ, той е билъ единъ отъ най-трудолюбивитѣ и най-успѣшнитѣ ученици и добронадѣжденъ младежь. Слѣдъ това той ся причислилъ въ германската войска, билъ секондо-Лейтенантъ на 2-й Хессенский №. 24 леибъ Драгунски Полкъ.

Когато ся повдигнѫхѫ вълненията и размирицитѣ въ Балканский Полуостровъ прѣзъ 1875 и 1876 год., вниманието на Князь Александра ся обърнѫло къмъ тъзи страна. Види ся явно, че неговото полу-славянско сърдце като инстинктивно е съчуствувало съ Славянитѣ и е желаело да земе участие въ борбата имъ за освобождение отъ чуждо владѣтелство. Щомъ

ся створи войната прѣзъ 1877 год., той поискалъ позволение отъ Германский Императоръ да земе участие съ русскитѣ войски въ воюванието за освобождение на България. Императорътъ му далъ желаемото разрѣшение, и той незабавно отишелъ въ Плоещъ, като хессенски драгунъ, и тамъ билъ причисленъ въ генералний щабъ, съ който заминжлъ за Александрия, въ Романия. Слѣдъ това отишелъ въ полка на възнесенскитѣ драгуни, на който баща му е билъ началникъ.

На 14 Юний, 1877 год., той е участвувалъ въ бомбардирането на Никополъ. Послѣ той билъ испратенъ съ единъ баталионъ да прѣмине Дунава, което и направилъ, като стжпилъ на българска земя за първий пжть въ Свищовъ, гдѣто на 15 Юний билъ посрѣщнжтъ отъ народътъ съ голѣмъ ентузиазъмъ. Разбира ся, на Свищовци ни на умъ не е дохождало, че тогава тѣ сж посрѣщнжли първий Българский Князь. Както и да е, тѣ несъзнателно го посрѣщнжхж почти като свой Князь.

Слѣдъ това, той зелъ участие при прѣвземанието на Велико Търново. Прѣминжлъ Балканътъ и ся билъ най-храбро при Шипка, Казанлжкъ, Стара Загора, Нова Загора и други мѣста, и е билъ въ генералний щабъ на Генералъ Гурка. Въ тѣзи сражения той е показалъ извънредна храбрость и голѣмо себеотричание и налитание въ биткитѣ. Едно отъ най-дръзкитѣ му прѣдприятия е било доброволното му отивание да прѣкъсне желѣзната линия при Каяджикъ.

Генералъ Гурко съ войската си ся оттегли отъ Стара-Загорско, заминж надиря въ Сѣверна България и почнж да укрѣпява Балканитѣ кждѣ Шипка. Тогава Н. Височество Князь Александръ билъ повиканъ отъ Царя при главната квартира въ Горна-Студена въ Свищовско, и билъ причисленъ въ 9-й Корпусъ при Генералъ Круденера. Тамъ, както и другадѣ, той най-строго и търпѣливо испълнявалъ длъжноститѣ си прѣзъ всичкото врѣме, дори прѣзъ най-лютитѣ зимни нощи. Той е воювалъ при обсадата и привземанието па *Плъвенъ*, гдѣто, тоже, показалъ особна храбрость и военна способность. Слѣдъ прѣвземанието на Плѣвенъ Царь Александръ II—Освободителя —го земалъ съ себе си въ Петерсбургъ, а прѣзъ Яннуарий, 1878 *год.*, той пакъ билъ испратенъ въ Пловдивъ при Генералъ *Гурка, когато прѣминжлъ* Балкана въ най-лютата зима.

Отъ тамъ отишелъ въ Едрене, и послѣ въ Санъ-Стефано, гдѣто ся спрѣхж русскитѣ войски, и гдѣто ся направи и подписа мирътъ между Руссия и Турция. Тогава много русски офицери влѣзохж въ Цариградъ, който бѣ близо до Санъ-Стефано; въ числото на първитѣ отъ тѣзи посѣтители е билъ и Князь Александръ.

Слѣдъ сключванието на Санъ-Стефанский Договоръ, Князьтъ отишелъ пакъ въ Петерсбургъ, и отъ тамъ за Берлинъ, гдѣто германский императоръ го наградилъ съ високъ войнский орденъ, и го произвелъ въ първий пруский полкъ Гардъ-Дьо Коръ. Отъ тамъ отишелъ на отпускъ при родителитѣ си въ Югенхаимъ, гдѣто прѣкаралъ доста врѣме. Прѣзъ пролѣтьта на 1879 год. той пакъ ся завърнжлъ въ Берлинъ.

Отъ всичко казано до тука твърдѣ въ кратцѣ, става явно, че прѣзъ тѣзи военни дѣйствия този младежъ ся е билъ испичалъ и усъвършенствувалъ въ военна наука и практика, и ся е приготвялъ за воененъ и държавенъ вождъ.

Една часть отъ България ся освободи; Санъ-Стефанский Договоръ ся подписа при Босфорскитѣ брѣгове на 19 Февруарий, 1878 год. Това освобождение ся спечали чрѣзъ голѣми жертви, чрѣзъ порой человѣческа кръвь и купища человѣчески трупове. Грознитѣ и печалнитѣ въспоминания на Батакъ, Стара-Загора и други сърдцераздерателни сцени, както и кървавитѣ сражения на бойнитѣ полета, сж още прѣсни въ умоветѣ на множество между насъ.

Изначало освободенитѣ части на България ся управлявахж отъ Русси съ помощьта на нѣкои Българи. Първий главенъ управитель бѣ Русски Коммисарь *Князь Черкаский*, на когото срѣдоточието бѣ старата ни столица Търново. Всѣкой ще признае, че това дѣло бѣ твърдѣ трудно, и да ся уреди както трѣбва сж били нуждни способни и опитни ржцѣ и голѣма дѣятелность. Князь Черказски ся поминж и въ сжщото врѣме русскитѣ войски напрѣдвахж. Прѣзъ Май, 1878 год., за срѣдоточие на управителната дѣятелность на страната ся зема Пловдивъ. За главенъ управитель бѣ назначенъ Русский Коммисарь *Князь Дондуковъ Корсаковъ.* Споразумението между силитѣ за Берлинский Конгрессъ, който да направи послѣдно рѣшение на слѣдствията отъ войната, побърка въ ра-

ботитѣ на управлението, а още повече като ся разбра, че онзи конгрессъ рѣшава да отдѣли пловдивскитѣ области отъ Сѣверна България. Това, може би, бѣ главната причина, по която русский коммисарь прѣмѣсти срѣдоточието на управлението отъ Пловдивъ въ София.

Спорѣдъ Конгресътъ въ Берлинъ, врѣмето наближаваше за русскитѣ войски и власти да оставятъ България. Князь Дондуковъ Корсаковъ приготви проектъ за основнийтъ законъ – Конституция — на бѫдѫщето Българско Княжество, който да прѣдстави за прѣгледвание и удобрѣние на първото Велико или учредително Българско Народно Събрание. Това събрание ся свика въ Търново, старата столица на България, и ся отвори на 10 Февруарий, 1879 год. точно почти една година слѣдъ подписванието на мирътъ въ Санъ-Стефано. Законопроектътъ ся прѣгледва отъ Н. Събрание до 16 Априлий, когато най-послѣ ся удобри и прие Конституцията и Събранието ся затвори отъ Русский коммисарь Князь Дондуковъ.

Прѣзъ всичкото това врѣме умътъ на всѣкой българинъ горѣ долѣ просвѣтенъ ся занимаваше съ мисъльта, *кой ще бѫде Български Князь* и народенъ Вождъ? Нѣма нужда да ся расправя никому, защо умоветѣ ни бѣхѫ тъй съсрѣдоточени въ тъзи мисъль. Нашийтъ народъ е билъ подложенъ подъ чужда власть за около петь вѣка. Слѣдъ този твърдѣ длъгъ и злощастенъ периодъ, прѣзъ който Българский прѣстолъ е билъ запустенъ и прѣзренъ, а даже и забравенъ, и народътъ ни угнетяванъ, зората осия и върху наший небосклонъ. Надѣждата за Крумовитѣ, Борисовитѣ, Симеоновитѣ и Асѣньовитѣ златни врѣмена ся поднови. Врѣме бѣше, прочее, всѣкой българинъ да усѣща, че е твърдѣ важно да ся почне новата ни история съ *добро начало*, да ся постави на Българский прѣстолъ за *първъ Български князь* и народенъ Вождъ способенъ и народолюбивъ владѣтель.

Ето защо умоветѣ на всинца ни бѣхѫ особно съсрѣдоточени въ тъзи мисъль.

ГЛАВА II.

I. Избирание Князьтъ.

Слѣдъ като ся удобри и прие Конституцията, Народното Събрание пристѫпи къмъ другата важна задача, избиранието Князь. Разни лица бѣхѫ въ умоветѣ ни като подгласници за народенъ Вождъ. Слѣдъ сериозни размишления, и по прѣпорѫчванието на Царя Освободителя, Народното Събрание единодушно и въсхитително избра за такъвъ *Негово Височество* **Князь Александра I Батемберга**. Това биде на 17 Априлий, 1879 год. Още е прѣсно въ умоветѣ ни голѣмото въсхищение, съ което цѣлийтъ народъ посрѣщнѫ този изборъ. И самото име Александръ звучеше много приятно въ умоветѣ на народа, тъй като то бѣше сѫщо съ името на *Освободителя.* Не малко приятна и насърдчителна бѣ и тъзи мисъль, че избранний ни Вождъ бѣ твърдѣ *ближенъ роднина* на Русската Династия, особно като ся помни, че тогава цѣлийтъ народъ безъ разлика почти обожаваше Руссия. Негово Височество отиде въ Ливадия при Освободителя. Тамъ една българска депутация му поднесе, на 4-й Май, акта за избиранието му. Депутацията го привѣтствува съ едно твърдѣ трогателно словце, на което той отговори съ словце пълно съ любовь къмъ новото му отечество. На другий день, 5-й Май, ся отслужи въ Ливадия молебенъ за Князя; на тъзи служба присѫтствували Императора, Императрицата, леля му, и множество други високопоставени личности. Слѣдъ това, на сѫщий день, тѣ го испратили съ цѣлувки и сълзи за Одеса, гдѣто билъ приетъ най-блѣскаво отъ тамошнитѣ власти. Отъ тамъ Българскийтъ Избранникъ отиде да посѣти много отъ западнитѣ дворове.

Слѣдъ посѣщението на западнитѣ дворове и на Султана въ Цариградъ, Негово Височество ся завърнѫ въ новото си отечество България за да завземе уздитѣ на управлението и да работи за неговото напрѣдвание и доброденствие. Той стѫпи на Българска земя като Князь първо въ Варна, на 24 Юний, 1879 год. Щомъ стѫпи на Българска земя, Князьтъ издаде къмъ народа една прокламация, пълна съ живость и надежда, че патриотизъмътъ на народа ще го подкрѣпя въ трудната *задача.* Отъ тамъ прѣзъ Руссе той отиде въ Тър-

ново, гдѣто на 27 Юний даде клѣтва прѣдъ Събранието за Конституцията. Послѣ прѣзъ Плѣвенъ и Орханийский проходъ дойде въ столицата София на 1-й Юлий, и тамъ прие управлението на работитѣ въ страната.

Пжтуванието му отъ Варна до София, както и другъ пжть когато обикаляше България, ставаше посрѣдъ всеобщи ликувания и неописуемо възхищение отъ населението. Народътъ на всѣкждѣ го посрѣщаше съ голѣмъ въсторгъ и често съ сълзи отъ голѣма радость.

Единъ изгледъ на нова София.

Прѣзъ първитѣ дни на Августъ, една българска депутация, състояща отъ петь души во главѣ на покойний и първий български екзархъ, Н. Пр. Антимъ Видинский, ходи въ С. Петерсбургъ да поднесе на Царя Освободителя благодарностьта на българский народъ за освобождението, което той и народътъ му направихж на България и за Князьтъ, когото ни дадохж. Депутацията ся приела най-блѣскаво отъ Освободителя. Н. Пр. Климентъ казалъ рѣчьта на Императора. При други благодарения той казалъ: „България прие отъ ржцѣтѣ Ти единъ Богоизбранъ Князь отъ твоята кръвь, когото ние обичаме отъ сърдце, комуто сме душевно прѣдадени, и който е драгоцѣнъ залогъ на твоята любовь за насъ“.

Императорътъ билъ живостно трогнжтъ и пожелалъ бждяще благоденствие на България и на младийтъ Князь, съ когото той много съчувствувалъ. Нѣма съмнѣние, че Царь Освободитель нѣжно обичаше нашийтъ Князь Александра I-й, и сърдечно желаеше успѣхътъ и благоденствието му.

II. Мжчнотии въ управлението.

За да може да ся сжди по-справедливо за работитѣ на единого человѣка, и да могжтъ да ся оцѣнятъ както трѣбва дѣлата му, необходимо нуждно е да ся зематъ въ внимание обстоятелствата, въ които е работилъ; да ся зематъ прѣдъ видъ мжчнотиитѣ и прѣпятствията, съ които той е ималъ да ся бори. Това е потрѣбно да ся направи, особно за такива високопоставени личности, като държавни глави Справедливостьта и безпристрастието ни налагатъ да сторимъ това.

Наший първий избранникъ, Князь Александръ I, е ималъ да ся бори съ твърдѣ много и разнообразни мжчнотии въ управлението на отечеството ни. Тѣзи особни мжчнотии ся появихж още отъ самото начало. Колкото по-сериозно и по-обширно размишляваме за тѣги му мжчнотии, толкозъ повече ся очудваме на неговитѣ работи, толкозъ повече съчувствуваме съ него, толкозъ повече го оцѣняваме, и толкозъ повече скърбимъ за нѣкои събития свързани съ него. Върху тъзи точка може да ся говори твърдѣ обширно, но азъ вкратцѣ ще споменж нѣколко главни мжчнотии.

1. *Князътъ не познаваше народа и языкътъ му.*

Всѣкой признава, че за да може да ся управлява едно общество както трѣбва, едно твърдѣ нуждно и важно условие е да ся познава това общество колкото ся може повече; да ся знаятъ обичаитѣ му, навицитѣ му, стремленията му, способноститѣ му и неспособноститѣ му, духоветѣ на разнитѣ партии, и всичко друго, щото може да влияе за доброто или злото настроение въ общественнитѣ работи. Князь Александръ почнж управлението съ твърдѣ малки, да не кажемъ никакви, познания въ това отношение. Друга мжчнотия бѣ, че той не знаеше *языкътъ* ни, това най добро срѣдство за съобщение съ подданницитѣ си, тъй щото да може да имъ разбира по-добрѣ. Изначало той е билъ принуденъ да ся съобщава само съ твърдѣ малцина измежду народа. Никой нѣма да откаже, че тѣзи нѣща сж били не малка спжнка за да може той да разбира добрѣ духътъ и нуждитѣ на народа, особно като, както ще споменж, нѣкои отъ онѣзи, които сж ся съобщавали съ него, всѣкога не сж му давали вѣрни свѣдѣния

2. *Народътъ ни бѣ много неопитенъ въ политически животъ.* Едно нѣщо е да ся управлява единъ народъ опитенъ въ държавни работи, съ способни и опитни министри, управители, сѫдий, финансисти, законодатели, военачалници и даже стражари, а съвсѣмъ друго нѣщо е да ся управлява народъ, на който липсуватъ тѣзи прѣимущества. А участьта на този ни първъ Вождъ бѣ да работи подъ тѣзи неблагоприятни обстоятелства. Нѣма поврѣда ако си кажемъ просто, че той почнѫ работа съ суровъ материялъ. Виноватъ ли бѣ за това народътъ ни? Никакъ, азъ само напомнямъ фактътъ; ние не можехме да сме друго; въ тѣзи работи природата обикновенно не върши чудеса.

3. *Младостьта му.* Той пое управлението когато бѣ младежъ само на 22 годишна възрасть. Това е достаточно за да ни даде да разберемъ до нѣкждѣ, колко много трѣбва да ся е страхувалъ и колко силно трѣбва да ся е напрѣгалъ младий му умъ въ рѣшаванието на разнитѣ важни държавни въпроси. Тъй сѫщо ни става явно, колко съчувствие къмъ този младъ Вождъ трѣбваше да сѫ питаели особно всички, които бѣхѫ по близо до него, и всички които имахѫ на сърдце благото на отечеството. Человѣкъ е все человѣкъ, и неговитѣ умственни способности, както и тѣлеснитѣ, ся развиватъ постепенно. Князь Александръ бѣ твърдѣ способенъ и дѣятеленъ, а още и доста опитенъ въ много работи, но като всѣкой человѣкъ той не е могълъ да надпрѣвари възрастьта си и да дѣйствува тъй свободно и наржчно, както би сторилъ, ако да бѣше человѣкъ на 30—40 години. Сърдцето ни неволно отива съчувствително съ този дѣятеленъ младежъ прѣзъ седемьтѣ му бурни години.

4. *Окржженъ е билъ отъ человѣци съ противоположни идеи и стремления.* Тъзи точка е една отъ най-деликатнитѣ за разгледвание, и азъ нѣмамъ никакво желание или намѣрение да я разроввамъ; само я загатнувамъ. Нѣкои отъ нашитѣ държавни и други мѫжье, които сѫ имали достѫпъ до Княза, сѫ имали разни взглядове, и твърдѣ естественно е било тѣ да сѫ гледали да прокарватъ чрѣзъ него повечето своитѣ частни идеи, и тъй сѫ му прѣдставяли за народна воля и *народно желание* онова, което е било въ сѫщность тѣхно ли-

чно желание, а не народно. Всѣкой може да си състави понятие като въ какви недоумѣния и мжки е дохождалъ младийтъ Князь, когато едни народни водители му сж прѣдставяли едни мнѣния за народна воля, а други народни водители — съвсѣмъ други и противоположни мнѣния за народна воля. Нека ся помни, че той почти никакъ не разбираше народа за да може по-добрѣ самъ да сжди всѣкога какво е най-добрѣ. Да говоря ли тука и за непримиримитѣ и пакостнитѣ партизанства помежду ни, и то даже прѣдъ самото лице на Князя, и колко тѣ сж бъркали въ работитѣ? Мисля че нѣма нужда. Умному мало довлѣетъ.

5. *Недостатъци въ законитѣ ни, и лишение отъ разбиране и почитание законитѣ.* Основний ни законъ, *Конституцията*, е много добръ, но той подразумява че народътъ, който ще ся управлява по него, трѣбва да е добрѣ образованъ и опитенъ въ политически животъ; да разбира и почита правата и достолѣпието на държавенъ глава, държавни мжжие и други народни дѣйци; да знае че свобода не ще каже анархия и разюзданость, че всѣка свобода има и важни отговорности; да има достойни и вѣщи законодатели, министри, сждии и други служители, и да знае какъ свободно и уважително да почита държавнитѣ закони назначени за общото благодѣнствие.

За жалость, никой нѣма да откаже че намъ липсувахж много отъ тѣзи нѣща; повтарямъ да кажж, че не можеше да е другояче, като ние сме новъ не до тамъ развитъ и неопитенъ народъ въ тѣзи работи. Както и да е, фактъ е, че почти никое министерство не е могло да дѣйствува строго по изискванията на този ни основенъ законъ. Приложѣте на това и нѣманието на специялни закони, и че нѣкои отъ законитѣ, които ся правехж отъ народнитѣ ни събрания, бѣхж тоже недостаточни, тогава мжчнотиитѣ ни ся умножаватъ. Може да е право да ся вържатъ ржцѣтѣ на държавенъ глава, но може и да има случаи, когато такова вързвание е врѣдително. Това като е тъй, никакъ не е чудно, ако, споредъ както нѣкои казватъ, Князь Александръ е билъ наклоненъ да ся попрѣиначи тъзи конституция, особно като мнозина отъ водителитѣ ни, както и една силна дипломация, сж налягали да ся стори това.

Отъ казаното по тъзи точка не трѣбва да ся разбира

че писательтъ е на мнѣние да ся потжпче или промѣни Конституцията ни. Сега сме по-узрѣли политически и въ други отношения и можемъ да караме по-добрѣ съ нея, при всичко че всѣкой знае какъ вървятъ работитѣ ни.

6. *Дипломацията.* Тѣжко и горко на онзи домъ, у който множество опекуни постоянно ся мѣсятъ въ работитѣ на бащата, и то ся мѣсять почти съ власть, като му не даватъ да работи независимо, и често съвѣтватъ чадата да не слушатъ баща си. Състоянието на бащата и домътъ става още по тѣжко и даже плачевно, когато тѣзи опекуни иматъ разни и противоположни интереси. Тъй сжщо тѣжко и горко на онъзи държава, на която държавний глава има надъ себе си много опекуни съ дияметрално противоположни интереси, отъ които всѣкой гледа да ся вьсползува нѣщо отъ тъзи държава.

Точно такова е било положението на Князь Александра и държавата му. Въ Княжеството ни имаше разни консули прѣдставляющи разни европейски правителства съ противоположни интереси. Благодарение, нѣкои отъ тѣзи консули сж почитали наший Князь и народъ, обхождали сж ся твърдѣ благородно и почтително спрямо насъ като народъ, и не сж искали да ся мѣсятъ въ вжтрѣшнитѣ ни работи. За жалость, нѣкои други сж постжпвали другояче. Тѣ сж слѣдвали правилото: „правото е на пó силнийтъ", и сж стояли като чукъ върху главата на Князьтъ ни и правителството му. Претенциитѣ и високомѣрието на нѣкои отъ тѣхъ е било крайно осждително и отвратително. Горкийтъ младъ Князь е ималъ да ся бори съ прищевкитѣ на тѣзи официялни личности; трѣбвало е да угождава по възможности на всички, и да ся пази да не подигне ревнованието и жлъчката на тогова и оногова, и то често когато това е било противъ интереситѣ на България. А твърдѣ жално е и това, че мнозина между насъ забравихме тѣзи затруднения на Княза, и го обвиняваxме за нѣща, за които трѣбваше да му съчувствуваме и да съжаляваме и него и народа, че сме подъ такива мжчни настоятелства.

И върху тъзи точка може много да ся говори, но сега азъ само спомѣнувамъ факта, и напомнямъ единъ отъ страшнитѣ товари, подъ които младийтъ ни вождъ и правителството му сж имали да ся борятъ въ управлението на

страната. Ахъ! да ли ще дойде по-скоро врѣмето, когато всѣкой народъ, билъ той великъ или малькъ, ще бжде независимъ господарь у дома си, като не поврѣжда съсѣда си, и не върши вжтрѣшни варварства; когато великитѣ и силнитѣ държави практично ще забравятъ варварското правило, „правото е на силния“, но ще ся ржководятъ отъ християнски и по-человѣколюбиви начала.

Всичкитѣ тѣзи и нѣкои други мжчнотии сгрупирани заедно ни даватъ добро понятие подъ какви неблагоприятни обстоятелства е работилъ горкиятъ ни първъ и младъ князь, и въ какви врѣли води той често е плавалъ за да може да искара държавата си на безопасно пристанище. Разбира ся, че и той, като человѣкъ, имаше слабости и недостатъци, но нека всѣкой безпристрастенъ мислитель тури себе си подъ тѣзи обстоятелства, и тогава по-добрѣ ще разбере мжчнотиитѣ и спънкитѣ на князь Александра, по-справедливо ще сжди за недостатъцитѣ и погрѣшкитѣ въ управлението му, и по-точно ще оцѣни способноститѣ и достойнствата му.

III. Руссия и България.

Тъй, като по тѣзи въпроси на нашата история не може да ся говори безъ да ся спомѣне нѣщо сегизъ-тогизъ и за Руссия, то мисля че е право и умѣстно да кажа тукъ нѣколко думи за пояснение и право разбирание. Думитѣ ми по тѣзи въпроси ще ся относятъ до *официялна* Руссия, а не до русский *народъ*. Още повече, азъ нѣма тукъ да разбирамъ и цѣлата официялна Руссия, а само *частъ* отъ нея. Не е за вѣрвание че цѣлий Славянский Русский народъ е билъ и сега е противъ насъ Българитѣ, и че той цѣлъ е работилъ и работи за нашето поробвание и народно унищожение. Нѣма никакво съмнѣние че мнозина руссі, а особно нѣкои дипломати, сж желали и желаятъ това, но да приемемъ че всички Русси го желаятъ би значило да тикнемъ почти цѣлото Славянсво въ кътътъ на безчуствието, несправедливостьта и варварщината. Като славяни, ние не бива да допустнемъ такава грозна мисль. Царь Александръ II бѣ истинно благороденъ и человѣколюбивъ человѣкъ, който заслужава името *Освободитель* не само на България, но и на Руссия. Не е за

вѣрвание че той желаеше нашето поробвание. И надѣваме ся че той не е самъ съ такива чувства у Русситѣ. Ние знаемъ че голѣма часть отъ братский русский народъ страда подъ голѣмъ натискъ отъ нѣкои свои чиновници и всѣчески ся старае за избавлението си отъ угнетението. Не е за вѣрвание че тъзи часть русси желаятъ да турятъ насъ подъ хомотътъ, отъ който тѣ сърдечно желаятъ да ся избавятъ. При това, ние знаемъ че много русси сѫ подавали гласътъ си противъ нѣкои свои дипломати, които искатъ да ни потъпчатъ.

Нека, прочее, ся надѣваме, че този братски намъ народъ, като постепенно ся просвѣщава и развива, и като придобие правата си като всѣкой другъ просвященъ народъ, ще дигне мощний си гласъ и ще каже на онѣзи свои дипломати, които желаятъ да ни потъпчатъ: „Не бива да ся старяете да потъпквате правата на други народи, а особно на братскитѣ намъ Славяни. Нека имаме съюзъ, ако е нуждно, единъ видъ конфедерация, но съюзъ основанъ на братски права, съюзъ, който да оставя всѣкой народъ, билъ той голѣмъ или малъкъ, самостоятеленъ господарь у дома си“. Не ще питание че всѣкой народъ трѣбва да е въ всичко внимателенъ и бдителенъ, защото за много случай е вѣрна поговорката: „Единъ отива на свадба, а другъ съ брадва“.

Съ жалость трѣбва да ся спомѣне и този скърбенъ фактъ, че мнозина отъ русскитѣ консули и други агенти сѫ били едни отъ главнитѣ раздорници между насъ Българитѣ и братята ни Русси. Нѣкои отъ тѣхъ играхѫ най-скърбна шепотническа роля между двама братя. Славянството има твърдѣ добри причини да проклина Хитрововци, Богдановци, Сорокинцки, Каулбърсовци и други тѣмъ подобни господиновци, които по разни частни свои каприци смразихѫ двата братски народа. Въ работитѣ си тѣ ся показахѫ твърдѣ непослѣдователни и противорѣчиви; прѣмѣтахѫ ся ту къмъ консервативната, ту къмъ либералната партия. Единъ отъ тѣхъ подкрѣпяше и насърдчаваше една отъ противнитѣ народни партии, а другъ — другата, като че единътъ бѣ Русски, а другийтъ Австрийски или Китайски консулъ. Едвамъ може да има по-раздорна политика отъ тъзи. Каквото и да ся мѫдрува по тѣзи чудни поведения, пакъ правосѫдната и безпристрастната история нито

е считала, нито може да счита, такива проявления чистосъвѣстни и доброжелателни. Разбира ся, че и нѣкои наши дѣйци и водители не сѫ били съвсѣмъ невинни въ тѣзи работи. Дано миналото научи всинца ни на добръ укоръ за въ бѫдѫще.

IV. Начало на Князуванието.

Прѣди избиранието и дохожданието на Князь Александра, още въ Търновското учредително събрание, отъ водителитѣ въ България ся образувахѫ двѣ партии, Консервативна и Либерална. Болшинството на млада България бѣше съ послѣднята партия.

Съ първата или консервативната партия, до колкото ся знае, бѣхѫ повечето отъ високопоставенитѣ руссн. Тѣзи послѣднитѣ съвѣтвахѫ князьтъ да състави министерство отъ консервативната партия. Твърдѣ естественно бѣше за младий князь въ такъвъ случай да слуша съвѣта на онѣзи, които бѣхѫ го прѣпорѫчали за князь, отъ които чакаше поддържка, и за които мислеше че тѣ много добрѣ разбирахѫ духоветѣ и настроението въ България, особно като той, както казахъ по-горѣ, никакъ не познаваше нашитѣ водители, нито духътъ на народътъ.

И тъй, той състави първото си министерство отъ консервативната партия, отъ меншеството на водителитѣ ни. Може да е по-право да кажемъ че той просто прие готово съставеното вече министерство. Това министерство бѣ отъ Г-да: Бурмовъ, Балабановъ, Грековъ, Начовичъ, Атанасовичъ и Паренсовъ. Това бѣ една погрѣшка. Азъ не казвамъ нищо противъ онѣзи министри. Казвамъ само че министерството трѣбваше да ся състави отъ болшинството, а не отъ меншеството, или то трѣбваше да е смѣсено, до колкото бѣ възможно. Горчивитѣ слѣдствия на тъзи първа погрѣшка сѫ извѣстни. Но Князьтъ не бѣ главнийтъ виновникъ за това, защото той не ни разбираше и вършеше каквото му казвахѫ другитѣ, особно нѣкои високопоставени личности.

Отъ часътъ, въ който ся състави онова министерство, партизанството почнѫ да ся развива съ особна буйность и врѣдителность. Поводъ на това даде и слухътъ, че въ лагерътъ на консерваторитѣ ся кроялъ планъ за унищожението или промѣнението на Ко[illegible]уцията. Дойде врѣме да ся избиратъ

вѣрвание че той желаеше нашето поробвание. И надѣваме ся че той не е самъ съ такива чувства у Русситѣ. Ние знаемъ че голѣма часть отъ братский русский народъ страда подъ голѣмъ натискъ отъ нѣкои свои чиновници и всѣчески ся старае за избавлението си отъ угнетението. Не е за вѣрвание че тъзи часть русси желаятъ да турятъ насъ подъ хомотътъ, отъ който тѣ сърдечно желаятъ да ся избавятъ. При това, ние знаемъ че много русси сѫ подавали гласътъ си противъ нѣкои свои дипломати, които искатъ да ни потъпчатъ.

Нека, прочее, ся надѣваме, че този братски намъ народъ, като постепенно ся просвѣщава и развива, и като придобие правата си като всѣкой другъ просвященъ народъ, ще дигне мощний си гласъ и ще каже на онѣзи свои дипломати, които желаятъ да ни потъпчатъ: „Не бива да ся стараете да потъпквате правата на други народи, а особно на братскитѣ намъ Славяни. Нека имаме съюзъ, ако е нуждно, единъ видъ конфедерация, но съюзъ основанъ на братски права, съюзъ, който да оставя всѣкой народъ, билъ той голѣмъ или малъкъ, самостоятеленъ господарь у дома си“. Не ще питание че всѣкой народъ трѣбва да е въ всичко внимателенъ и бдителенъ, защото за много случай е вѣрна поговорката: „Единъ отива на свадба, а другъ съ брадва“.

Съ жалость трѣбва да ся спомѣне и този скърбенъ фактъ, че мнозина отъ русскитѣ консули и други агенти сѫ били едни отъ главнитѣ раздорници между насъ Българитѣ и братята ни Русси. Нѣкои отъ тѣхъ играхѫ най-скърбна шепотническа роля между двама братя. Славянството има твърдѣ добри причини да проклина Хитрововци, Богдановци, Сорокинцки, Каулбърсовци и други тѣмъ подобни господиновци, които по разни частни свои каприци смразихѫ двата братски народа. Въ работитѣ си тѣ ся показахѫ твърдѣ непослѣдователни и противорѣчиви; прѣмѣтахѫ ся ту къмъ консервативната, ту къмъ либералната партия. Единъ отъ тѣхъ подкрѣпяше и насърдчаваше една отъ противнитѣ народни партии, а другъ — другата, като че единътъ бѣ Русски, а другийтъ Австрийски или Китайски консулъ. Едвамъ може да има по-раздорна политика отъ тъзи. Каквото и да ся мѫдрува по тѣзи чудни поведения, пакъ правосѫдната и безпристрастната история нито

е считала, нито може да счита, такива проявления чистосъвѣстни и доброжелателни. Разбира ся, че и нѣкои наши дѣйци и водители не сѫ били съвсѣмъ невинни въ тѣзи работи. Дано миналото научи всинца ни на добръ укоръ за въ бѫдѫще.

IV. Начало на Князуванието.

Прѣди избиранието и дохожданието на Князь Александра, още въ Търновското учредително събрание, отъ водителитѣ въ България ся образувахѫ двѣ партии, Консервативна и Либерална. Болшинството на млада България бѣше съ послѣднята партия.

Съ първата или консервативната партия, до колкото ся знае, бѣхѫ повечето отъ високопоставенитѣ русси. Тѣзи послѣднитѣ съвѣтвахѫ князьтъ да състави министерство отъ консервативната партия. Твърдѣ естественно бѣше за младий князь въ такъвъ случай да слуша съвѣта на онѣзи, които бѣхѫ го прѣпорѫчали за князь, отъ които чакаше поддържка, и за които мислеше че тѣ много добрѣ разбирахѫ духоветѣ и настроението въ България, особно като той, както казахъ погорѣ, никакъ не познаваше нашитѣ водители, нито духътъ на народътъ.

И тъй, той състави първото си министерство отъ консервативната партия, отъ меншеството на водителитѣ ни. Може да е по-право да кажемъ че той просто прие готово съставеното вече министерство. Това министерство бѣ отъ Г-да: Бурмовъ, Балабановъ, Грековъ, Начовичъ, Атанасовичъ и Паренсовъ. Това бѣ една погрѣшка. Азъ не казвамъ нищо противъ онѣзи министри. Казвамъ само че министерството трѣбваше да ся състави отъ болшинството, а не отъ меншеството, или то трѣбваше да е смѣсено, до колкото бѣ възможно. Горчивитѣ слѣдствия на тъзи първа погрѣшка сѫ извѣстни. Но Князьтъ не бѣ главнийтъ виновникъ за това, защото той не ни разбираше и вършеше каквото му казвахѫ другитѣ, особно нѣкои високопоставени личности.

Отъ часътъ, въ който ся състави онова министерство, партизанството почнѫ да ся развива съ особна буйность и врѣдителность. Поводъ на това даде и слухътъ, че въ лагерътъ на консерваторитѣ ся кроялъ планъ за унищожението или промѣнението на Конституцията. Дойде врѣме да ся избиратъ

прѣдставители за Обикновенното Законодателно Народно Събрание. Агитациитѣ и отъ двѣтѣ страни бѣхѫ твърдѣ буйни, но либералната партия спечели изборитѣ. Прѣдставителитѣ ся събрахѫ въ София прѣзъ Октомврий, 1879 год. И въ двѣтѣ партии ся забѣлѣжваше духъ на люта и непримирима борба.

Деньтъ за отварянието на Събранието дойде: този день бѣше 21 й Октомврий. Всичко бѣ приготвено. Голѣмий салонъ на едно дървено здание бѣ свѣтло украсенъ извѫтрѣ съ знамена и други нѣща. Прѣдставителитѣ и голѣма публика бѣхѫ напълнили зданието, и множество народъ бѣ натрупанъ около зданието и по улицитѣ. Всѣкой бѣ въсхитенъ; и защо не? Слѣдъ 500 годишно подчинение, днесь първото Българско Народно Събрание ся събира заедно и за първъ пѫть посрѣща първий Българский Князь. Какви въодушевителни и благодарственни мисли трѣбваше да обладаватъ всѣкое българско сърдце! Какви чувства на братство и задружность, каква рѣшителность на взаимно съдѣйствие за благоустроението и цъвтѣнието на младата държавица трѣбваше да тече прѣзъ жилитѣ на всѣкой българинъ!

Музиката засвири! Знакъ ся даде че Князьтъ е при дверитѣ на зданието. Всѣкой е нервозенъ. Щомъ той влѣзе, прѣдставителитѣ го поздравихѫ съ възхитителни и гръмогласни „*урра*“!: Очитѣ на всѣкого ся взрѣхѫ въ него. Всѣкой ся възхищаваше отъ изгледа му; младежъ здравъ, твърдѣ хубавецъ и въсхитенъ. Той сѣднѫ на единъ нарочно приготвенъ и украсенъ прѣстолъ, отгдѣто произнесе на български язикъ едно твърдѣ чувствително и обстоятелственно слово, изъ което извличамъ слѣдующето:

„Господа Прѣдставители!

„Първъ Българский Князь съ радость поздравлявамъ първото Българско Законодателно Народно Събрание . . . Впечатленията, които зехъ прѣзъ това мое пѫтувание (по Европа), сѫ твърдѣ благоприятни за сѫдбината на новото ми отечество България . . . . . . Посрѣщнѫтъ съ въсхищение и любовь отъ всичкото население на страната, азъ стѫпихъ на Княжеский прѣстолъ, въодушевенъ съ най-горѣщо желание да работя съ всичкитѣ си сили за доброто на новото си отечество . . . . . . Сношенията ми съ всичкитѣ сили сѫ отъ най-удо-

влетворителнитѣ . . . . . Трудноститѣ по вжтрѣшното управление, които имаше да посрѣщне едно ново правителство въ една нова страна, едвамъ повикана за новъ политически животъ въ конституционни форми, сж за всѣкиго познати. Всичкитѣ отрасли на управлението иматъ нужда отъ разработвание и уреждание . . . . Азъ расчитамъ върху вашийтъ свободенъ отъ всѣка страсть патриотизъмъ, върху вашето благоразумие. Европа има обърнати очитѣ си днесь върху първото Законодателно Народно Събрание, и ще сжди отъ него за степеньта на способностьта на Българский народъ, да ся ползува за свое добро съ дарованитѣ му правдини. Вашитѣ мирни и разумни занятия ще прѣпоржчатъ цѣлий народъ . . . . *Да благослови Богъ занятията ви за благото на Отечеството*! **Да живѣе България**!"

Словото на Княза бѣ изрядно. Отъ него явно ся виждаше че той еималъ въ ума си вѣковното ни подчинение. Идеята че той бѣ *първъ* Князь и че отваряше *първото* Законодателно Събрание на новата държавица сж вълнували душата му. Той загатнува за мжчнотиитѣ на една нова държава. Никой, освѣнь онзи, който тури себе си на негово мѣсто, не може си въобрази колко горѣщо Княза е желаялъ да тикне работитѣ още отъ начало въ добра посока, да види първото Народно Събрание да върши работитѣ си тихо, вѣщо и благоразумно. Съ това горѣщо желание, младий Князь въ крайтъ на словото си ся обръща къмъ патриотизъмътъ на прѣдставителитѣ и ги моли да вършатъ всичко благоразумно и за слава на отечеството и цѣлий народъ. Безъ друго, той е ималъ право да очаква че въ онѣзи важни врѣмена у всѣкой патриотъ българинъ трѣбваше да ся запушва крайното партизанство и да ся развива духътъ на задружностьта за укрѣпението и прославлението на младата държавица, която трѣбваше да докаже че е достойна за независимо сжществувание.

Като свърши словото си и прогласи Събранието за отворено, Негово Височество си излѣзе. Той биде испроводенъ тоже съ въсхитителни и гръмогласни урра отъ прѣдставителитѣ.

Скърбно, но трѣбва да ся каже. Щомъ като Князьтъ излѣзе изъ зданието, въ Народното Събрание ся почнахж такива буйни и неблагопристойни сцени, които, ако трѣбва да сме

истинни и искренни въ думитѣ си, не биваше да ставатъ, особно въ *първото* Българско Законодателно Събрание. Тѣзи пакостни проявления въ такава священна ограда бѣхж въ състояние да наскърбятъ и да обезсърдчятъ и най-старъ и опитенъ владѣтель и кой да е патриотъ. Настроението на едната партия бѣ, да ся събори министерството, а на другата — да ся задържи това министерство. Нищо не казвамъ, коя партия бѣ по-виноватата въ тѣзи проявления; всинца бѣхме виновати, защото въ тѣзи важни врѣмена всѣкоя българска душа трѣбваше да е отстжпчива, да ся прилепеше около младийтъ си Князь и да ся старае да му помага и да го улеснява въ трудната задача. За поведението на нѣкои русси прѣдпочитамъ да не говоря тука нищо. Младийтъ ни Князь стоеше между два огъня съ искренно желание да извърши правото и полѣзното за народа, безъ, обаче, да може да разбере точно какво бѣ най-доброто.

Либералната партия прѣудолѣ въ Народното Събрание, което исказа недовѣрие къмъ министерството, а консерваторитѣ прѣдъ Князьтъ, който повлиянъ и отъ по-висши сфери, и като му ся расправяло за нѣкои ужъ нихилистически настроения на либералитѣ, биде убѣденъ да растури онова събрание и да издаде указъ за избиранието на нови прѣдставители. Затварянието на събранието станж на 24-й Ноемврий. Указътъ за това затваряние ся чете отъ тогавашний министръ-прѣдсѣдатель, и то съ твърдѣ раздразнителенъ тонъ, който доста злѣ послужи и на Господаря и на народа.

Всѣкой здраворазсждливъ человѣкъ ще ся съгласи че растурянието на това събрание бѣ една голѣма погрѣшка. Първий Български Князь не биваше да растуря пърното българско законодателно събрание, още повече, че то бѣ избрано отъ народа подъ управлението на консерв тори, тъй щото никакъ не можеше да ся каже, че народа бѣ повлиянъ отъ мощни сили да избере такива прѣдставители. Князьтъ трѣбваше да ся постарае по единъ и по другъ начинъ да работи съ тѣзи прѣдставители, които вече народа бѣ му пратилъ и да чака за по-добри хора въ бждаще, ако мислеше че тѣзи не бѣхж добри. Знаемъ, и съ прискърбие исповѣдаме, че въ събранието ся проявихж нѣкои съвършенно глупави, дѣтински и пъ-

костни настроения, но що да ся прави, като тѣзи нѣща показвахѫ какъвъ бѣ народа въ тѣзи работи; а този народъ трѣбваше да ся глади, а не да ся драще. Но безпристрастната история не може да обвини за тъзи погрѣшка Князьтъ толкозъ колкото нѣкои други личности, българи и иностранци съвѣтници. Младийтъ Князь станѫ жертва на неразбиранието народа си и на настроението на нѣколко личности.

Врѣмето много набърже дойде да докаже погрѣшката при растурянието на първото събрание. Бившитѣ прѣдставители ся пръснѫхѫ по княжеството съ силно рѣшение за агитирание по новитѣ избори. Агитациитѣ и на двѣтѣ страни бѣхѫ като че България имаше изново да ся избавя отъ робство. Борбата бѣше бурна, но либералната партия и този пѫть спечали, макаръ че изборитѣ и този пѫть бѣхѫ подъ консервативното управление.

Между това Князь Александръ ходи въ Руссия да присѫтствува при празднуванието 25-годишнината на царуванието на Царь Александра II, гдѣто билъ приетъ най-приятелски и билъ насърдчаванъ отъ Освободителя и леля си, императрицата, и други по мѫчната му задача въ новото му отечество. Князьтъ е говорилъ въсхитително за този драгъ приемъ и за тѣзи насърдчения.

Прѣдставителитѣ ся събрахѫ въ столицата София и събранието ся отвори отъ Н. Височество Князьтъ на 23-й Мартъ, 1880 год. Той биде посрѣщнѫтъ и испратенъ отъ събранието съ ентузиястически *урра*! Отъ тогавашното тронно слово извличамъ само слѣдующето:

„Относително до вѫтрѣшнитѣ работи на нашето отечество, вамъ е извѣстно, г-да прѣдставители, че всичко трѣбва да ся организира, че всичко трѣбва да ся постави въ такова положение, щото да ся отстранѫтъ прѣпятствията за доброто устройство на страната и за правилнийтъ ходъ на управлението, и така да ся даде възможность на нашето отечество да върви по-сполучливо къмъ напрѣдъкътъ и постиганието на своето назначение. Тъзи свята и завидна задача лѣжи на васъ, г-да прѣдставители, и азъ съмъ убѣденъ че вие ще положите всичкитѣ си старания за да отговорите на надѣждитѣ, които е възложилъ на васъ възлюбленний ми народъ“.

истинни и искренни въ думитѣ си, не биваше да ставатъ, особно въ *първото* Българско Законодателно Събрание. Тѣзи пакостни проявления въ такава священна ограда бѣхѫ въ състояние да наскърбятъ и да обезсърдчятъ и най-старъ и опитенъ владѣтель и кой да е патриотъ. Настроението на едната партия бѣ, да ся събори министерството, а на другата — да ся задържи това министерство. Нищо не казвамъ, коя партия бѣ по-виноватата въ тѣзи проявления; всинца бѣхме виновати, защото въ тѣзи важни врѣмена всѣкоя българска душа трѣбваше да е отстѫпчива, да ся прилепеше около младийтъ си Князь и да ся старае да му помага и да го улеснява въ трудната задача. За поведението на нѣкои русси прѣдпочитамъ да не говоря тука нищо. Младийтъ ни Князь стоеше между два огъня съ искренно желание да извърши правото и полѣзното за народа, безъ, обаче, да може да разбере точно какво бѣ най-доброто.

Либералната партия прѣудолѣ въ Народното Събрание, което исказа недовѣрие къмъ министерството, а консерваторитѣ прѣдъ Князьтъ, който повлиянъ и отъ по-висши сфери, и като му ся расправяло за нѣкои ужъ нихилистически настроения на либералитѣ, биде убѣденъ да растури онова събрание и да издаде указъ за избиранието на нови прѣдставители. Затварянието на събранието станѫ на 24-й Ноемврий. Указътъ за това затваряние ся чете отъ тогавашний министръ-прѣдсѣдатель, и то съ твърдѣ раздразнителенъ тонъ, който доста злѣ послужи и на Господаря и на народа.

Всѣкой здраворазсѫдливъ человѣкъ ще ся съгласи че растурянието на това събрание бѣ една голѣма погрѣшка. Първий Български Князь не биваше да растуря първото българско законодателно събрание, още повече, че то бѣ избрано отъ народа подъ управлението на консерв тори, тъй щото никакъ не можеше да ся каже, че народа бѣ повлиянъ отъ мощни сили да избере такива прѣдставители. Князьтъ трѣбваше да ся постарае по единъ и по другъ начинъ да работи съ тѣзи прѣдставители, които вече народа бѣ му пратилъ и да чака за по-добри хора въ бѫдѫще, ако мислеше че тѣзи не бѣхѫ добри. Знаемъ, и съ прискърбие исповѣдаме, че въ събранието ся проявихѫ нѣкои съвършенно глупави, дѣтински и па-

костни настроения, но що да ся прави, като тѣзи нѣща показвахѫ какъвъ бѣ народа въ тѣзи работи; а този народъ трѣбваше да ся глади, а не да ся драще. Но безпристрастната история не може да обвини за тъзи погрѣшка Князьтъ толкозъ колкото нѣкои други личности, българи и иностранци съвѣтници. Младийтъ Князь станѫ жертва на неразбиранието народа си и на настроението на нѣколко личности.

Врѣмето много набърже дойде да докаже погрѣшката при растурянието на първото събрание. Бившитѣ прѣдставители ся пръснѫхѫ по княжеството съ силно рѣшение за агитирание по новитѣ избори. Агитациитѣ и на двѣтѣ страни бѣхѫ като че България имаше изново да ся избавя отъ робство. Борбата бѣше бурна, но либералната партия и този пѫтъ спечали, макаръ че изборитѣ и този пѫть бѣхѫ подъ консервативното управление.

Между това Князь Александръ ходи въ Руссия да присѫтствува при празднуванието 25-годишнината на царуванието на Царь Александра II, гдѣто билъ приетъ най-приятелски и билъ насърдчаванъ отъ Освободителя и леля си, императрицата, и други по мѫчната му задача въ новото му отечество. Князьтъ е говорилъ въсхитително за този драгъ приемъ и за тѣзи насърдчения.

Прѣдставителитѣ ся събрахѫ въ столицата София и събранието ся отвори отъ Н. Височество Князьтъ на 23-й Мартъ, 1880 год. Той биде посрѣщнѫтъ и испратенъ отъ събранието съ ентузиястически *урра*! Отъ тогавашното тронно слово извличамъ само слѣдующето:

„Относително до вѫтрѣшнитѣ работи на нашето отечество, вамъ е извѣсгно, г-да прѣдставители, че всичко трѣбва да ся организира, че всичко трѣбва да ся постави въ такова положение, щото да ся отстранѫтъ прѣпятствията за доброто устройство на страната и за правилнийтъ ходъ на управлението, и така да ся даде възможность на нашето отечество да върви по-сполучливо къмъ напрѣдъкътъ и постиганието на своето назначение. Тъзи свята и завидна задача лѣжи на васъ, г-да прѣдставители, и азъ съмъ убѣденъ че вие ще положите всичкитѣ си старания за да отговорите на надѣждитѣ, които е възложилъ на васъ възлюбленний ми народъ“.

Князьтъ и въ това си слово загатнува за мжчнотиитѣ въ управлението на новата държавица, нуждата за мждрость въ народнитѣ работи, и пакъ ся отправя къмъ патриотизъмътъ на избранитѣ и събранитѣ народни пратенници.

И въ това събрание ставахж доста буйни прѣния, но всичко вървѣше въобще много по-добрѣ. Прѣдсѣдатель на събранието въ началото бѣ П. Каравеловъ. Като разбра по-добрѣ на коя страна бѣ болшинството, Князьтъ направи нѣкои промѣнения въ министерството, и постави Д. Цанкова министръ на вънншнитѣ дѣла и прѣдсѣдатель на Съвѣта. Другитѣ бъл-

Княжеский Дворецъ

гари министри бѣхж: Г-да Г. Тишевъ, Ив. Гюзелевъ, П. Каравеловъ и Хр. Стояновъ. За прѣдсѣдатель на Събранието ся избра г-нъ П. Славѣйковъ. Тъзи сессия ся затвори на 4-й Юний. Князьтъ бѣше въ странство, главно по причина на смъртьта на любимата си леля, Н. Величество русската Императрица, и той опълномощи прѣдсѣдатель-министра Д. Цанкова да затвори сессията. Думитѣ на г-на министра ся посрѣщнжхж отъ прѣдставителитѣ съ живи и шумни ржкоплѣскания и гръмогласни: *„Да живѣе Князьтъ! Да живѣе Негово Височество!“* Музиката засвири *„Шуми Марица“*, и прѣдставителитѣ ся разидохж посрѣдъ многобройна публика.

Вгората сессия на второто Об. Събрание ся отвори на опрѣдѣленийтъ отъ Конституцията день, 15-й Октомврий, 1880 год. Въ тронното си слово, прочетено отъ г-нъ Мин. Цанкова, Н. Височество Князя изрази скърбьта си за гдѣто не можилъ самъ лично да затвори първата сессия на събранието, и пакъ ся отправи къмъ патриотизъмътъ на прѣдставителитѣ за доброто на страната. Тъзи сессия ся затвори на 18-й Декемврий, 1880 год. Князьтъ исказа на събранието удоволствието и благодарностьта си, за гдѣто то съ усърдие и патриотизъмъ положило трудъ за урежданието на страната. Словото ся посрѣщнѫ съ гръмогласни *„Да живѣе!"*

Прѣзъ врѣмето на тъзи сессия станѫхѫ промѣнения въ министерството, тъй като г-нъ Цанковъ си даде оставката отъ прѣдсѣдателството. Състави ся, на 18-й Ноемврий, ново министерство подъ прѣдсѣдателството на г-нъ П. Каравелова.

ГЛАВА III.

Прѣврати.

Князьтъ управлявá подъ тѣзи обстоятелства за двѣ години. Борбитѣ и обезсърдченията му отъ всѣка страна бѣхѫ голѣми. Противоположни съвѣти му ся давахѫ и отъ българи и отъ иностранци. Нека ся припомни и този скърбенъ фактъ, че по онова врѣме почти никой българинъ не ся съмнѣваше въ искренностьта и доброжелателството на никой руссинъ, официаленъ и не официаленъ. Да ся помни и това, че нѣкои русси сѫ били наклонни да гледатъ къмъ Князьтъ ни прѣзрително, да го наиватъ помежду си и често прѣдъ други съ подигравка *Князчето.* Това тѣхно прѣзрително поведение не можеше да не ся отрази тукъ-тамѣ и у народа ни, който както казахъ имаше злочестината да вѣрва че всички русси безъ исключения бѣхѫ искренни наши доброжелатели.

Като виждаше колко неблагонадѣжни бѣхѫ настроенията на партиитѣ между народа, като зема въ внимание, че както нѣкои водители българи тъй и нѣкои русси го съвѣтвахѫ да спре конституционното управление за нѣколко врѣме, види ся, че той ся повлиялъ отъ тѣзи стремления и внушения. Прѣзъ

1881 год. ся уби русский царь, Александра II, вуйка (лелинъ) на князь Александра I. Естественно и прилично бѣ за него да отиде за погребението на вуйка си. Нѣма нищо да казвамъ за нѣкои отъ отношенията, които той тогава забѣлѣжилъ у нѣкои високи личности тамъ. Слѣдъ смъртьта на добродушний Царь Освободитель въ висшитѣ кръгове у Руссия ся появихѫ нѣкои студени сърдца спрямо Князь Александра.

Когато ся върна отъ Руссия, Князьтъ направи важната постѫпка за спиранието на Конституцията, и поиска отъ народа пълномощия за седемь години. Той издаде прокламацията за това на 27 Априлий 1881 год. Това бѣше злощастна мѣрка и за него и за страната. Нека кажемъ че съ това той направи много голѣма погрѣшка. Чрѣзъ това той тогава си придоби между населението много неприятели. Голѣма часть отъ народа погледнѫ къмъ него доста хладнокръвно и нѣкои даже много враждебно. А мѫчно е да ся каже, че спечали нѣкои искренни приятели.

Никой внимателенъ наблюдатель и мислитель, обаче, не може съвѣстно да каже, че младийтъ Князь вършеше това съ злонамѣренна къмъ народа ни цѣль. При това, знае ся че той биде тикнѫтъ отъ разни сили да стори това. Той добрѣ виждаше че високопоставени русси мразехѫ Конституцията ни, и тѣ често сѫ му говорили, по единъ начинъ или по другъ, да я унищожи или промѣни. Мнозина отъ официалнитѣ и други русси страшно мразехѫ и мразятъ тъзи Конституция. Нѣкои наши водители, тоже, бѣхѫ злѣ настроени срѣщо нея. Още, Князьтъ вѣрваше тогава, че всичкитѣ русси ни сѫ доброжелатели, и че България не може да ся осигори безъ тѣхъ. По тѣзи причини, и по онѣзи които горѣ загатнѫхъ, той склони да направи тъзъ опасна стѫпка. Едно отъ силнитѣ доказателства, че върховни русски рѫцѣ движихѫ онзи злощастенъ прѣвратъ, бѣ и факта, че русскитѣ консули и офицери ся завзехѫ съ все сърдце за тъзи работа. Тѣ извършихѫ всичко Кой не знае какъ Хитрово, за примѣръ, кръстосваше България и на всѣкждѣ високо прогласяваше: *това е волята на Царътъ*! Сѫщото правехѫ и русскитѣ офицери воглавѣ на военний министръ. Да мислимъ, че тѣзи консули и офицери *правехѫ това* на своя глава безъ заповѣдь или съизволение

отъ Петербургъ, би значило да не отбираме какво приказваме. Генералъ Ернротъ самъ явно исповѣдва даже въ нѣкои вѣстници, че той съвѣтвалъ Князь Александра какво да върши, и даже ся хвалеше че той (Ернротъ) извършилъ всичко по този злощастенъ прѣвратъ. Той билъ който прѣпоржчалъ на Княза разнитѣ мѣрки прѣзъ онѣзи обстоятелства. Явно става отъ това, че Ернротъ самъ искалъ да му ся даде почти безгранична власть, и да ся назначатъ чрезвичайни коммисари съ тирански наставления срѣщо народа. При това трѣбва да ся прибави и факта, че русский печатъ още прѣзъ 1879 и 1880 год. съвѣтваше Князь Александра да промѣни Конституцията. Други важни документи ни даватъ други важни свѣдѣния по нѣкои отъ тѣзи въпроси, но нѣмамъ намѣрение да ся впускамъ въ тѣзи работи. Безпристрастната история ще ги изложи другадѣ.

Но даже да ся приеме че той самъ лично най много е желалъ спиранието на Конституцията ни, тогава да го обвиняваме ли въ егоистическо властолюбие и злонамѣренность спрямо народа? Това би било много несправедливо обвинение. Както загатнжхъ другадѣ, никое министерство, отъ начало до днесь, не е управлявало строго по тъзи конституция. И най върлитѣ нейни защитници сж я туряли малко на страна, когато сж дохождали на власть. Най послѣ бидохме принудени да я промѣнимъ въ нѣкои точки, безъ да ни тикатъ на това русси или други. Тѣзи нѣща знаятъ всички у насъ, та нѣма нужда за доказвание. Що показватъ тѣзи фактове? Показватъ че всички водители, безъ разлика на партия, признаватъ въ нѣкои отношения нейната недостаточность за насъ. Да обвиняваме ли Князь Александра, ако той по-рано е видѣлъ това, и ся е постаралъ да поправи злото? Всѣкой человѣкъ има нѣкакво властолюбие и честолюбие. Като человѣкъ, Князь Александръ не е билъ свободенъ отъ тѣзи нѣща, но отъ всичко ся вижда, че той ограничаваше тѣзи стремления за общо добро. Разбира ся като человѣкъ, той е погрѣшавалъ, но трѣбва да ся гледа намѣрението му. Право казва „*Свѣтлина*": „Той управлявá и по Конституцията и по пълномощия, и *това бѣ само и само да бжде полезенъ на народа си*".

Въ проклямацията си на 27-й Априлий, като приг-

1881 год. ся уби русский царь, Александра II, вуйка (лелинъ) на князь Александра I. Естественно и прилично бѣ за него да отиде за погребението на вуйка си Нѣма нищо да казвамъ за нѣкои отъ отношенията, които той тогава забѣлѣжилъ у нѣкои високи личности тамъ. Слѣдъ смъртьта на добродушний Царь Освободитель въ висшитѣ кржгове у Руссия ся появихж нѣкои студени сърдца спрямо Князь Александра.

Когато ся върна отъ Руссия, Князьтъ направи важната постжпка за спирането на Конституцията, и поиска отъ народа пълномощия за седемь години. Той издаде прокламацията за това на 27 Априлий 1881 год. Това бѣше злощастна мѣрка и за него и за страната. Нека кажемъ че съ това той направи много голѣма погрѣшка. Чрѣзъ това той тогава си придоби между населението много неприятели Голѣма часть отъ народа погледнж къмъ него доста хладнокръвно и нѣкои даже много враждебно. А мжчно е да ся каже, че спечали нѣкои искренни приятели.

Никой внимателенъ наблюдатель и мислитель, обаче, не може съвѣстно да каже, че младийтъ Князь вършеше това съ злонамѣренна къмъ народа ни цѣль. При това, знае ся че той биде тикнжтъ отъ разни сили да стори това. Той добрѣ виждаше че високопоставени русси мразехж Конституцията ни, и тѣ често сж му говорили, по единъ начинъ или по другъ, да я унищожи или промѣни. Мнозина отъ официалнитѣ и други русси страшно мразехж и мразятъ тъзи Конституция. Нѣкои наши водители, тоже, бѣхж злѣ настроени срѣщо нея. Още, Князьтъ вѣрваше тогава, че всичкитѣ русси ни сж доброжелатели, и че България не може да ся осигори безъ тѣхъ. По тѣзи причини, и по онѣзи които горѣ загатнжхъ, той склони да направи тъзъ опасна стжпка. Едно отъ силнитѣ доказателства, че върховни русски ржцѣ движихж онзи злощастенъ прѣвратъ, бѣ и факта, че русскитѣ консули и офицери ся завзехж съ все сърдце за тъзи работа. Тѣ извършихж всичко Кой не знае какъ Хитрово, за примѣръ, кръстосваше България и на всѣкждѣ високо прогласяваше: *това е волята на Царътъ*! Сжщото правехж и русскитѣ офицери воглавѣ на военний министръ. Да мислимъ, че тѣзи консули и офицери *правехж това на своя* глава безъ заповѣдь или съизволение

отъ Петербургъ, би значило да не отбираме какво приказваме. Генералъ Ернротъ самъ явно исповѣдва даже въ нѣкои вѣстници, че той съвѣтвалъ Князь Александра какво да върши, и даже ся хвалеше че той (Ернротъ) извършилъ всичко по този злощастенъ прѣвратъ. Той билъ който прѣпоръчалъ на Княза разнитѣ мѣрки прѣзъ онѣзи обстоятелства. Явно става отъ това, че Ернротъ самъ искалъ да му ся даде почти безгранична власть и да ся назначатъ чрезвичайни коммисари съ тирански наставления срѣщо народа. При това трѣбва да ся прибави и факта, че русский печатъ още прѣзъ 1879 и 1880 год. съвѣтваше Князь Александра да промѣни Конституцията. Други важни документи ни даватъ други важни свѣдѣния по нѣкои отъ тѣзи въпроси, но нѣмамъ намѣрение да ся впускамъ въ тѣзи работи. Безпристрастната история ще ги изложи другадѣ.

Но даже да ся приеме че той самъ лично най много е желалъ спирането на Конституцията ни, тогава да го обвиняваме ли въ егоистическо властолюбие и злонамѣренность спрямо народа? Това би било много несправедливо обвинение. Както загатнжхъ другадѣ, никое министерство, отъ начало до днесь, не е управлявало строго по тъзи конституция. И най върлитѣ нейни защитници сж я туряли малко на страна, когато сж дохождали на власть. Най послѣ бидохме принудени да я промѣнимъ въ нѣкои точки, безъ да ни тикатъ на това русси или други. Тѣзи нѣща знаятъ всички у насъ, та нѣма нужда за доказвание. Що показватъ тѣзи фактове? Показватъ че всички водители, безъ разлика на партия, признаватъ въ нѣкои отношения нейната недостаточность за насъ. Да обвиняваме ли Князь Александра, ако той по-рано е видѣлъ това, и ся е постаралъ да поправи злото? Всѣкой человѣкъ има нѣкакво властолюбие и честолюбие. Като человѣкъ, Князь Александръ не е билъ свободенъ отъ тѣзи нѣща, но отъ всичко ся вижда, че той ограничаваше тѣзи стремления за общо добро. Разбира ся като человѣкъ, той е погрѣшавалъ, но трѣбва да ся гледа намѣрението му. Право казва „*Свѣтлина*“: „Той управлявá и по Конституцията и по пълномощия, и *това бѣ само и само да бжде полезенъ на народа си*“.

Въ прокламацията си на 27-й Априлий, като припомня

че изминжли двѣ години отъ когато бѣ дошелъ въ България, че съ двоеумие дошелъ, че ся билъ клѣлъ за вѣрность на Конституцията и за вѣрно работение за благоденствието на България, Князьтъ казва че ще продължава да бжде вѣренъ за интереситѣ на отечеството, но че опитътъ го убѣдилъ въ тъзи неприятность, че споредъ Конституцията, каквато е тя, не може добрѣ да ся управлява за сега страната. И тъй Князьтъ казваше че рѣшилъ да свика Великото Народно Събрание, на което или да прѣдаде короната, или отъ което да иска повече власть въ управлението.

Генералъ Ернротъ биде натоваренъ да състави министерство. На това министерство Генералътъ бѣ министръ на Вжтрѣшнитѣ Дѣла и на войната, а още и прѣдсѣдатель на Съвѣта; въ сжщность той бѣ дѣйствующето министерство, което вършеше всичко, макаръ че въ него имаше и други человѣци, като Желѣзковъ и Стаматовъ.

На 12-й Май, сжщата година, Князьтъ прогласи три точки, които щѣлъ да иска отъ Великото Народно Събрание: тѣзи точки давамъ тука съкратени. „1. На Княза ся дава пълномощие за седемь години, съ право да открива нови учрѣждения такива като Държавенъ Съвѣтъ. 2. Тъзъ годишната Обикновенна сессия на Народното Събрание ся отлага. 3. Прѣди истичанието на седемьтѣ години, Князьтъ да има право да свика Велико Народно Събрание за прѣглежданието на Конституцията.“

Народътъ въобще посрѣщнж тѣзи проглашения съ прискърбие и страхове. Справедливостьта изисква, да кажемъ че Князьтъ вършеше всичко явно, като не ся виждаше да иска тайно и внезапно въ Народното Събрание да каже що искаше; той прѣдварително прогласи желанието си явно и на цѣлий народъ, тъй щото да може всѣкой да разбере въпроса и размисли прѣдварително върху него. За жалость, мѣркитѣ, които министерството по-послѣ зема за изборитѣ, бѣхж такива, за каквито никое правителство не бива даже да помислюва, ако желае да живѣе въ миръ и съгласие съ народа. Страшни агитации ся почнжхж по цѣлото Княжество и отъ двѣтѣ партии. Никой не би осждилъ тѣзи агитации, ако правителството да не бѣ употрѣбило други противозаконни и притѣснителни мѣрки.

На 24-й Май, Князьтъ, по съвѣта на министерството, издаде единъ указъ, чрѣзъ който на Ернрота ся даде тиранска власть, назначавахѫ ся сѫдилища и чрѣзвичайни коммисари съ цѣль ужъ да бдятъ за мирътъ и безопасностьта на страната, и да гледатъ да не ставатъ неправди по изборитѣ. Точно прѣди изборитѣ ся издадохѫ други подобни постановленния.

Народътъ посрѣщнѫ тѣзи укази съ ужасъ; и не можеше да е другояче. Дѣлата на Ернрота и съдружие, както и онѣзи на чрѣзвичайнитѣ коммисари, потресохѫ цѣлата страна. На сѫдилищата ся даваше власть даже за смъртно наказание, и то въ растояние на 24 часа! Населението усѣти че властьта ся подиграваше съ него и че е потѫпкала най-святи негови права. То пъшкаше и желаеше да върши нѣщо, но трепереше, защото топове, шашки, вериги и тояги бѣхѫ надъ главата му. Като виждахѫ какви страшни насилия и беззакония вършехѫ русскитѣ офицери, много български свободолюбци говорехѫ, а нѣкои го и писахѫ: „*Не щемъ ви жилото, не щемъ ви меда.*“ При това голѣма часть отъ народа незнаехѫ какво да вѣрватъ и какво да приематъ, тъй като агитаторитѣ, особно офицеритѣ, заблуждавахѫ населението съ измами. Тѣ лъжехѫ простодушното население че ако не склонятъ на исканието на Князя, то Руссия и русскитѣ офицери ще напустнѫтъ България и турцитѣ пакъ ще завладѣятъ отечеството ни. Като гле

дахѫ поведението на русскитѣ офицери и консули, множество между народа съ въсхищение земахѫ страната на угнетителитѣ и сами работехѫ за потъпкването на собственнитѣ си права. Нѣкои околии ся обявихѫ въ военно положение.

При тѣзи обстоятелства мнозина отъ чиновницитѣ българи си подадохѫ оставкитѣ; други бидохѫ исключени. Отъ разни мѣста изъ България и вънъ отъ България ся давахѫ разни съвѣти на народа. Нѣкои го съвѣтвахѫ да държи съ Княза, а други за Конституцията; но колкото повечето ся разбирахѫ притѣснителнитѣ мѣрки на Ернротовото министерство, толкозъ повече съвѣтитѣ бѣхѫ народътъ да ся бори за свободата си. Румелийскитѣ братия не останѫхѫ хладнокръвни спрямо работитѣ на братията си въ Княжеството. И отъ тамъ дойдохѫ съчувствителни и насърдчителни гласове. При други, прѣзъ Май въ Пловдивъ станѫ многолюдно събрание да размисли върху работитѣ, които ся вършехѫ въ Княжеството. Това Събрание рѣши да осѫди строго дѣлата, които Княжеското правителство вършеше, и да насърдчи сѣвернитѣ си братия да бранятъ юнашки Конституцията си, която обезпечава правата имъ и която е главенъ залогъ за бѫдѫщето прѣуспѣвание на народа. Свободолюбивийтъ европейски и американский печатъ говореше по сѫщий начинъ.

Колкото по-близо дохождаше врѣмето за избиранието на прѣдставители за прѣдстоящето Народно Събрание, толкозъ по-притѣснителни мѣрки земаше правителството. Както ся очакваше отъ всѣкой просвѣтенъ патриотъ, злото ся коронася прѣзъ изборитѣ, на 15 и 21 Юний. Тогава ся потъпкѫхѫ не само правата на народа, но въ нѣкои околии даже и человѣщината. Чрѣзвичайнитѣ коммисари и помощницитѣ имъ ся показахѫ хора готови за работи като Баташкитѣ. Человѣкъ настръхнува когато си припомни какво е виждалъ по онѣзи нещастни избори, какъ ужъ пазители на законитѣ и на правата хора насъсквахѫ братъ брата да бие, да коли и да тъпче. Тукъ нѣма да описвамъ ужаситѣ извършени тогава въ Трънъ, Дупница, Самоковъ и други мѣста. Ако ужаситѣ не достигнѫхѫ размѣритѣ на Батакъ и други подобни, за това има да ся благодари на благоразумието и търпѣнието на на-народа, който, като видѣ каква е работата, въ много мѣста

побѣгнѫ отъ мѣстата гдѣто ставахѫ изборитѣ и ся скри по домоветѣ си и другадѣ.

Изборитѣ излѣзохѫ каквито ся желаехѫ отъ Правителството и каквито ся очаквахѫ отъ народа при такива угнетителни мѣрки. Чудно бѣ че въ числото на избранитѣ имаше нѣколко души приятели и защитници на Конституцията. Найпослѣ прѣдставителитѣ ся събрахѫ за рѣшението на важний въпросъ въ Свищовъ на първий Юлий. Нѣма нужда да расправямъ дали около онъзи мѣстность тогава имаше поставени военни сили. Щомъ Н. Височество Князьтъ отворилъ онова събрание, то почти безъ никакви разисквания и съ ентузиязъмъ приело неговитѣ искания и му дало пълномощията. Слѣдъ извършванието на тъзи формалность Князьтъ закрилъ събранието.

Като закри онова събрание, Князьтъ издаде къмъ народа една прокламация. Въ нея той изразява благодарностьта си къмъ народа, който ималъ довѣрие да му даде, чрѣзъ събранието, желаемитѣ пълномощия. Назива врѣмето слѣдъ Свищовското събитие, „нова епоха,“ и увѣрява че съ тѣзи си пълномощия той нѣма никакво намѣрение да потъпче свободата и правата на народа. „Азъ високо обявявамъ,“ казва той, „че нѣмамъ друга цѣль освѣнъ да уздравя тъзи свобода и тѣзи права. Правосѫдието, безпристрастието, почитанието и законната защита на лицата, на свободата имъ, на правата имъ и на правата на народа изложени въ Конституцията, ще останѫтъ основа на публичното право.“ Той направи възвание къмъ вѣрноподаннический си народъ за съдѣйствие и подкрѣпление въ трудното дѣло за доброто управление и унапрѣдвание на страната.

Нѣма сомнѣние, че Князь Александръ бѣ искрененъ въ желанията си и увѣряванията си, че всичко е правилъ за подобрѣнието на работитѣ, при все че не сме съгласни съ него въ мѣркитѣ които тогава земаше.

Състави ся и ново министерство, състояще отъ слѣдующитѣ господа: Стоиловъ на Външнитѣ Дѣла, Генералъ Криловъ на Войната, Ремлингенъ на Вѫтрѣшнитѣ Дѣла, Желѣзковичъ на Финанциитѣ, Теохаровъ на Правосѫдието и Иречекъ на Просвѣщението. Властьта пакъ останѫла въ рѫцѣтѣ

на русси, защото който има войската и жандармерията, той има властьта.

Назначихж ся человѣци за изработванието уставъ за Държавенъ Съвѣтъ. Този уставъ ся прогласи отъ Князьтъ на 14-й Септемврий, 1881 год. Въ манифеста си той казва, че сь това распорѣждание ще ся испълнятъ началата на Царь Освободителя и по-добрѣ ще ся гарантира доброто управление и напрѣдъкътъ на народа. Състави ся Държавний Съвѣтъ, на който прѣдсѣдательтъ, Г-нъ Т. Икономовъ, повечето си намираше работа да не присжтствува въ засѣданията му.

Работитѣ вървѣхж ужъ наредъ, но доста расклатено. Опозицията не стоеше мирна, но и Правителството бараше строгичко. Свободата на печата ся ограничи, и любопитното е, че първийтъ страдалецъ на тѣзи мѣрки бѣ единъ правителственъ привърженникъ, именно редакторътъ на „*Българский Гласъ.*“ Нѣкои отъ опозицията, като Славѣйковъ, Цанковъ и други, бидохж интернирани. Направихж ся строгички закони за Събранията. Работитѣ постепенно ся заплитахж. Русскитѣ агенти, офицери и други, плетехж разни свои кошници. Русский консулъ Хитровъ, който най-усърдно работи за прѣврата и потжпкванието на Конституцията, ся скара съ Князьтъ и явно почнж да работи противъ него. Но при всичкото обезсърдчение имаше и това утѣшително и насърдчително проявление, че нѣкои народни водители постоянно ся стараехж за помирение между двѣтѣ главни партии. Консерватори и Либерали, и за избавяние отечеството отъ трудното и опасното му положение.

Между това, Князьтъ пжтува въ странство за около два мѣсеци, като ся завърнж въ България на 15-й Юний, 1882 год. Той ся бави повечето въ Руссия, гдѣто ималъ доста свиждания съ Царя и други високопоставени личности. Не ще питание, че мжчното положение на работитѣ въ България го е бавило толкозъ врѣме въ странство. Тамъ той ся съвѣщавалъ съ разни лица като какво би било най-добрѣ да ся стори. Най-главната му работа види ся да е била да ся споразумѣе съ Царя относително претенциитѣ на русскитѣ въ България офицери, които не бѣхж до тамъ готови да ся повинявать на българскитѣ закони, а сж си мечтаяли че тѣ сж

господаритѣ на страната и че другитѣ трѣбва да слушатъ тѣхъ.

Скоро слѣдъ завръщанието на Князьтъ у България, въ София станѫ министерско промѣнение. Види ся по желанието и настояванието на Н. Височество прѣдъ Царьтъ, въ България дойдохѫ за управници двама русски генерали, Собелевъ и Каулбарсъ. Прѣдсѣдатель на Съвѣта и министръ на Вѫтрѣшнитѣ работи ся постави Генералъ Собелевъ, а на войната Ген. Каулбарсъ; другитѣ министри бѣхѫ Г-да: Грековъ, Начовичъ, Вълковичъ и Теохаровъ. И този случай властьта на страната ся даде съвършенно въ рѫцѣтѣ на русси, строги военни хора.

Князьтъ останѫ измаменъ въ надеждитѣ си отъ генералитѣ. Тѣ скоро подкарахѫ работитѣ по своему. Правата на българскитѣ граждани много пѫти ся незачитахѫ, макаръ че Князьтъ бѣ прогласилъ въ една прокламация, че тѣзи права, осигорени отъ Конституцията, оставахѫ за основа въ управлението и слѣдъ пълномощията. Строгитѣ диктаторски генерали, обаче, не искахѫ много да знаятъ за такива прогласения и такива народни права. Изработи ся новъ избирателенъ законъ за народни прѣдставители по нова система. Нѣма нужда да расправямъ че този законъ не ся съгласяваше въ нѣкои точки съ Конституцията и че нарушаваше нѣкои народни права гарантирани отъ тъзи Конституция.

Настроението на управницитѣ продължаваше да възбужда страховетѣ и негодуванието на много български патриоти, които подигахѫ гласътъ си противъ военното диктаторство на генералитѣ и тѣхнитѣ съдѣйци. И въ този случай Румелийскитѣ братия не останѫхѫ хладнокръвни върху събитията въ Княжеството. Прѣзъ Августъ въ Пловдивъ станѫ едно многолюдно събрание по тѣзи работи. На това събрание ся усѫдихѫ противоконституционни дѣла въ Княжеството „които" казваше резолюцията *„унищожихѫ и най-сѫщественнитѣ права"* на норода, които права даже „Турското правителство" не бѣ покѫтнѫло. Това рѣшение ся пратило и на Князь Александра I-й.

Издаде ся указъ за избирание прѣдставители за новото Народно Събрание. Тѣзи избори станѫхѫ прѣзъ мѣсецъ Ноем-

врий, 1882 год. Водителитѣ на Либералната партия рѣшихѫ да не вематъ участие въ тѣзи избори, тъй като ги считахѫ незаконни. Както ся очакваше, повечето избрани бѣхѫ правителственни хора.

Врѣмето за отваряние сессията дойде; това станѫ на 10 Декемврий. Князьтъ тогава не бѣ добрѣ въ здравието си, и за това натоварилъ Ген. Собелева да отвори Събранието и да прочете тронното слово. Въ това тронно слово Н. Височество казваше че турилъ народното прѣдставителство на добра основа, прѣпорѫча на събранието да ся погрижи за икономическото, индустриялното и други подобрѣния на страната, че той ималъ особна грижа за правосѫдието, че отношенията ни съ външний свѣтъ сѫ добри, и ся обръща къмъ патриотизъмътъ на прѣдставителитѣ да вършатъ всичко съ цѣль за благото на страната. Прѣдсѣдатель на това събрание станѫ Н. В. Пр. Симеонъ Прѣславский.

Настѫпи друга нова година, 1883. Народното Събрание засѣдаваше и вършеше нѣкои добри работи, но държавната машина не вървеше добрѣ. Положението продължаваше да е развълнувано. Поведението на Генералитѣ Собелевъ и Каулбарсъ отиваше отъ злѣ по на злѣ; тѣ дѣйствувахѫ като че България бѣ тѣхна мушия. Най-послѣ тѣ явно ся скарахѫ съ българскитѣ министри. Д-ръ Вълковичъ биде отчисленъ. Сессията на Събранието ся закри прѣзъ Февруарий отъ Князьтъ; както обикновенно, Н. Височество похвали прѣдставителитѣ за грижитѣ, които бѣхѫ положили за уреждането на държавнитѣ работи.

Генералитѣ продължавахѫ да слѣдватъ планътъ си. Тѣ ужъ земахѫ страната на Либералитѣ, и почнѫхѫ да дѣйствуватъ донѣкѫдѣ противъ Консерваторитѣ и даже явно противъ Князя. Пожелахѫ даже възстановението на Конституцията ?! Страшни бъркотии. Собелевъ ся намѣси и въ църковни работи. Бившийт Софийский митрополитъ Мелетий, по причина на нѣкои негови незаконности, трѣбваше да ся отстрани отъ столицата. Св. Синодъ рѣши да стори това и поиска помощь правителството. Това бѣ прѣзъ послѣднитѣ дни на Апр Собелевъ ся завзе да защищава Мелетия противъ рѣ *на църковнитѣ* власти. Това генералско поведение

голѣмо негодувание въ столицата и въобще между народа. Въ този случай поведението на Мелетий бѣ прѣвъсходно; той каза че не иска защитата отъ генерали и че ще ся повинява на рѣшението на църковната си власть. Собелевото неумѣстно намѣсвание въ църковни работи, и въ дѣлата на друго министерство, причини сътрясение и между министритѣ, и докара министерска криза. Българскитѣ министри, Стоиловъ, Грековъ и Начовичъ си подадохѫ оставкитѣ, които Князьтъ най-послѣ прие. Множество викатъ: вънъ отъ България да си вървятъ генералитѣ! Състави ся ново министерство, въ което влѣзвахѫ трима руси, именно: Собелевъ прѣдсѣдатель на съвѣта и министръ на Вѫтрѣшнитѣ работи, Каулбарсъ на Войната и Хилковъ на Общитѣ сгради. Тъй щото това си бѣше почти чисто чуждестранно министерство, отъ строги войнски хора.

Князь Александръ I-й прѣзъ пролѣтьта на тъзи (1883) година пѫтува въ странство. Прѣзъ първитѣ дни на Априлий той посѣти Султана въ Цариградъ, гдѣто билъ посрѣщнѫтъ твърдѣ тържественно. Отъ тамъ въ Иерусалимъ, Атина, Цѣтина, гдѣто пристигнѫлъ на 27-й Априлий. Въ Атина и Цѣтина той билъ приетъ доста блѣскаво. Отъ Цетина Н. Височество заминѫлъ прѣзъ Дармщатъ и отъ тамъ за Москва, за да присѫтствува при коронясванието на Царь Александра III. И тамъ Князьтъ е билъ приетъ добрѣ. На 18-й Май той прати Ген. Каулбарсу телеграмма въ която исказва колко трогнѫтъ е билъ Н. Величество отъ привѣтствията, които той (Князьтъ) му поднесълъ отъ страна на Българский народъ. Освѣнъ Князьтъ, по случай коронясванието на Царьтъ, отъ България отиде и депутация съ нѣкои подаръци. Князьтъ ся завърнѫ въ София прѣзъ първитѣ дни на Юлий, слѣдъ като бѣ отсѫтствувалъ три мѣсеци.

При завръщанието си Н. Височество не намѣри работитѣ у България въ по-добро състояние отъ онова, въ което бѣ ги оставилъ. Генералското правителство съ настроението си постепенно отваряше очитѣ на Българскитѣ водители и патриоти, и ги тикаше към сближавание и примирение помежду имъ съ цѣль за да ся избави отечеството отъ плачевното положение, въ което бѣ докарано. Негодуванието растеше; викътъ: вънъ диктаторитѣ генерал [illegible] ваше. Появихѫ ся възвания

врий, 1882 год. Водителитѣ на Либералната партия рѣшихѫ да не вематъ участие въ тѣзи избори, тъй като ги считахѫ незаконни. Както ся очакваше, повечето избрани бѣхѫ правителственни хора.

Врѣмето за отваряние сессията дойде; това станѫ на 10 Декемврий. Князьтъ тогава не бѣ добрѣ въ здравието си, и за това натоварилъ Ген. Собелева да отвори Събранието и да прочете тронното слово. Въ това тронно слово Н. Височество казваше че турилъ народното прѣдставителство на добра основа, прѣпорѫча на събранието да ся погрижи за икономическото, индустриялното и други подобрѣния на страната, че той ималъ особна грижа за правосѫдието, че отношенията ни съ външний свѣтъ сѫ добри, и ся обръща къмъ патриотизъмътъ на прѣдставителитѣ да вършатъ всичко съ цѣль за благото на страната. Прѣдсѣдатель на това събрание станѫ Н. В. Пр. Симеонъ Прѣславский.

Настѫпи друга нова година, 1883. Народното Събрание засѣдаваше и вършеше нѣкои добри работи, но държавната машина не вървеше добрѣ. Положението продължаваше да е развълнувано. Поведението на Генералитѣ Собелевъ и Каулбарсъ отиваше отъ злѣ по на злѣ; тѣ дѣйствувахѫ като че България бѣ тѣхна мушия. Най-послѣ тѣ явно ся скарахѫ съ българскитѣ министри. Д-ръ Вълковичъ биде отчисленъ. Сессията на Събранието ся закри прѣзъ Февруарий отъ Князьтъ; както обикновенно, Н. Височество похвали прѣдставителитѣ за грижитѣ, които бѣхѫ положили за уреждането на държавнитѣ работи.

Генералитѣ продължавахѫ да слѣдватъ планътъ си. Тѣ ужъ земахѫ страната на Либералитѣ, и почнѫхѫ да дѣйствуватъ донѣкѫдѣ противъ Консерваторитѣ и даже явно противъ Княза. Пожелахѫ даже възстановението на Конституцията?! Страшни бъркотии. Собелевъ ся намѣси и въ църковни работи. Бившийй Софийский митрополитъ Мелетий, по причина на нѣкои негови незаконности, трѣбваше да ся отстрани отъ столицата. Св. Синодъ рѣши да стори това и поиска помощь отъ правителството. Това бѣ прѣзъ послѣднитѣ дни на Априлий. Собелевъ ся завзе да защищава Мелетия противъ рѣшението на църковнитѣ власти. Това генералско поведение произведе

голѣмо негодувание въ столицата и въобще между народа. Въ този случай поведението на Мелетий бѣ прѣвъсходно; той каза че не иска защитата отъ генерали и че ще ся повинява на рѣшението на църковната си власть. Собелевото неумѣстно намѣсвание въ църковни работи, и въ дѣлата на друго министерство, причини сътрясение и между министритѣ, и докара министерска криза. Българскитѣ министри, Стоиловъ, Грековъ и Начовичъ си подадохѫ оставкитѣ, които Князьтъ най-послѣ прие. Множество викатъ: вънъ отъ България да си вървятъ генералитѣ! Състави ся ново министерство, въ което влѣзвахѫ трима русси, именно: Собелевъ прѣдсѣдатель на съвѣта и министръ на Вѫтрѣшнитѣ работи, Каулбарсъ на Войната и Хилковъ на Общитѣ сгради. Тъй щото това си бѣше почти чисто чуждестранно министерство, отъ строги войнски хора.

Князь Александръ I-й прѣзъ пролѣтьта на тъзи (1883) година пѫтува въ странство. Прѣзъ първитѣ дни на Априлий той посѣти Султана въ Цариградъ, гдѣто билъ посрѣщнѫтъ твърдѣ тържественно. Отъ тамъ въ Иерусалимъ, Атина, Цѣтина, гдѣто пристигнѫлъ на 27-й Априлий. Въ Атина и Цѣтина той билъ приетъ доста блѣскаво. Отъ Цетина Н. Височество заминѫлъ прѣзъ Дармщатъ и отъ тамъ за Москва, за да присѫтствува при коронясванието на Царь Александра III. И тамъ Князьтъ е билъ приетъ добрѣ. На 18-й Май той прати Ген. Каулбарсу телеграмма въ която исказва колко трогнѫтъ е билъ Н. Величество отъ привѣтствията, които той (Князьтъ) му поднесълъ отъ страна на Българский народъ. Освѣнъ Князьтъ, по случай коронясванието на Царьтъ, отъ България отиде и депутация съ нѣкои подаръци. Князьтъ ся завърнѫ въ София прѣзъ първитѣ дни на Юлий, слѣдъ като бѣ отсѫтствувалъ три мѣсеци.

При завръщанието си Н. Височество не намѣри работитѣ у България въ по-добро състояние отъ онова, въ което бѣ ги оставилъ. Генералското правителство съ настроението си постепенно отваряше очитѣ на Българскитѣ водители и патриоти, и ги тикаше къмъ сближавание и примирение помежду имъ съ цѣль за да ся избави отечеството отъ плачевното положение, въ което бѣ докарано. Негодуванието растеше; викътъ: вънъ диктаторитѣ генерали, нарастяваше. Появихѫ ся възвания

отъ разни лица. Подавахѫ ся на Князьтъ прошения да състави министерство само отъ българи, които да ся отговорни прѣдъ българскитѣ закони. Такъвъ докладъ до Княза ся даде и отъ самийтъ Държавенъ Съвѣтъ. Всѣкой съ отворени очи българинъ явно вече виждаше че генералитѣ тикахѫ отечеството ни въ опасна посока, и гласътъ „*избавление*!“ бѣше всеобщъ между народа. Но нѣкои искахѫ генералитѣ!

Като виждахѫ че народътъ ся събуждаше върху положението на работитѣ, и че разнитѣ партии у народа ся сгрупирвахѫ за обща отбрана, Генералитѣ ся забравихѫ въ мѣркитѣ си, и поискахѫ да извършатъ чисто нихилистически дѣла, да свалятъ Князьтъ почти неусѣтно, и да прогласятъ че това била волята на народа. Врѣмето бѣше най-критическо за България. Слѣдующето е едно отъ горчивитѣ доказателства за тъзи опасность.

Една нощь тѣзи несправедливи и злобни господиновци ся рѣшили да отидатъ лично, да извлѣчатъ князьтъ изъ дворецътъ му и да го пратятъ задъ граница. Тѣ отишли до вратата на дворецътъ и поискали отъ стражата да имъ позволи да влѣзатъ вѫтрѣ. Вѣрнийтъ и родолюбивийтъ Мариновъ подозрѣлъ коварното имъ намѣрение и имъ казалъ че не имъ позволява да влѣзатъ по онова врѣме. Като го понасилили, той имъ казалъ че ако пожелаятъ да влѣзѫтъ насила, той ще стреля. Генералитѣ сѫ принудили да ся оттеглятъ. Положително ся утвърдява, че тогава имало пълна кола съ прокламации къмъ народа за сваляниeто на Князьтъ. Генералитѣ си нареждали всичко.

На 3-й Августъ, 1883 год., русскитѣ офицери ся опитали да свалятъ Князь Александра. На една ужъ приятелска закуска, тѣ скроили да го хванятъ и принудятъ да подпише оставката си отъ прѣстола, и въ сѫщийтъ день да го испратятъ задъ граница. Князьтъ, обаче, билъ грабнѫтъ отъ Български офицери, които не сѫ могли да съчуствуватъ съ този пъкленъ кроежъ, качили го на файтонъ и го откарали въ двореца безопасно.

Горкийтъ Князь, като е знаелъ тѣзи козни на нѣкои отъ русскитѣ офицери, съ какви грижи, страхове и често недоумѣния е билъ натрупванъ. Нека всѣкой ся тури на неговото

положение и по-добрѣ ще сѫди за работитѣ. Да му копаятъ гробъ военни министри и офицери на войската: страшна мислъ! И всичко това, защото той желаеше България да е за Българитѣ.

Работитѣ не можахѫ вече да слѣдватъ тъй. Борбата станѫ явна и ожесточена. Тѣзи генерали, наречени отъ нѣкои „официални нихилисти," не можехѫ вече да стоятъ въ България. Тѣзи и други генералски свирѣпствувания още повече отворихѫ очитѣ на Князьтъ и на народнитѣ водители, които ся рѣшихѫ по който и да е начинъ да ся помирятъ и да спасѫтъ и Князь и отечество отъ злощастия. Консерваторитѣ и либералитѣ почнѫхѫ често да ся събиратъ на съвѣщания. Д. Цанковъ ся повика отъ Вратца, гдѣто бѣ заточенъ. Двѣтѣ партии и князьтъ почнѫхѫ да дѣйствуватъ задружно.

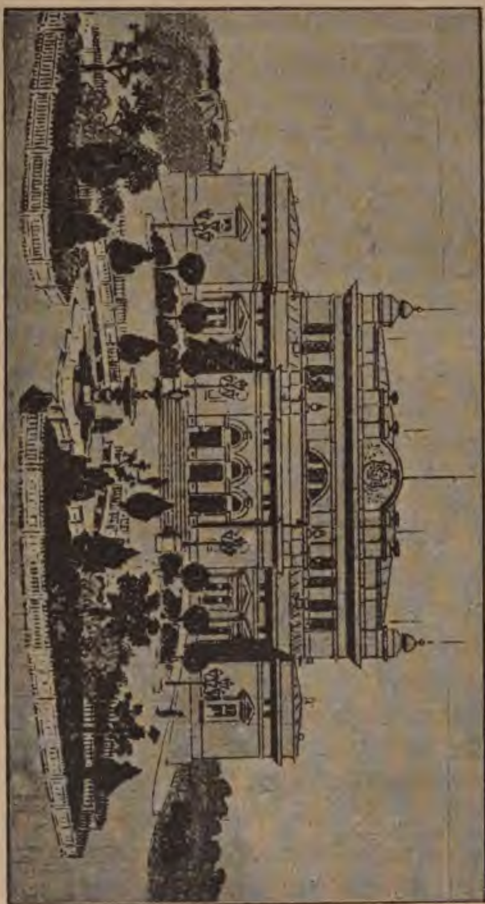

Народното Събрание.

На 30-й Августъ, Князьтъ издаде манифестъ, въ който прогласи, че е рѣшенъ да възстанови Конституцията. На 3-й Септемврий ся събра Народното Събрание на извънредна сессия, за да разгледа съглашението между Княжеското Пра-

вителство и русското по исплащанието окупационнитѣ задлъжения, тъй сѫщо и съглашението по желѣзницитѣ. Това събрание извърши едно най-патриотическо дѣло. Като виждаше жалостното състояние на работитѣ, въ отговорътъ си на тронното слово то най-усърдно моли князьтъ да възстанови незабавно Търновската Конституция. „Народнитѣ прѣдставители, казахѫ тѣ, „единодушно и безъ разлика на партии, въодушевени отъ чувства на безкрайна прѣданность къмъ Особата на Прѣстола на Ваше Височество, вземаме свободата да Ви помолимъ, Господарю, да благоволите и издадете Височайший Манифестъ, чрѣзъ който да възстановите Търновската Конституция." Това станѫ на 6 Сеп. Хвала на онѣзи прѣдставители!

Въ отговоръ на тѣхната молба, Князьтъ имъ благодари за единодушното изражение на вѣрноподанность и на патриотическитѣ имъ чувства, и каза че скоро ще испълни желанието имъ. Така и биде. Въ сѫщий день, 6-й Септ., ся издаде Княжеский Манифестъ, чрѣзъ който ся въстановяваше Конституцията и ся слагахѫ Свищовскитѣ пълномощия. Въ Манифестътъ, тоже, ся посочвахѫ въ Конституцията чл. XIII и XIV, които Н. Височество желаеше да прѣтърпятъ нѣкои измѣнения.

Русскитѣ генерали трѣбваше да си дадатъ оставкитѣ и незабавно да отидатъ отъ България. Русскитѣ генерали, консули и съдружие ужасно ся разярихѫ противъ Княза и народнитѣ ни водители, но отечеството ни ся избави отъ тѣхъ, при всичко че храбрийтъ ни Князь станѫ по-послѣ жертва на тѣхнитѣ козни. Състави ся ново министерство отъ тогавашни либерали и консерватори, състояще отъ Г-да: Цанковъ, Икономовъ, Стоиловъ, Балабановъ, Начовичъ и Молловъ.

Тъй ся избави България отъ голѣми угнетения и страшна пропасть. Хвала и благодарение на народнитѣ водители въ онѣзи врѣмена. И двѣтѣ партии разбрахѫ грозотата, която застрашаваше народа, забравихѫ частнитѣ си распрavии и ся съединихѫ за запазата на Князьтъ и отечеството отъ мрачни посѣгателства. Събитията прѣзъ тѣзи опасни за България врѣмена най-ясно и трогателно доказватъ силата на съединението. Тукъ имаваженъ урокъ, върху който всѣко *българско* сърдце трѣбва сериозно да размишлява.

ГЛАВА IV.

I. Нова Епоха.

Възстановението на Конституцията, деньтъ 6-й Септемврий, 1883 год., може справедливо да ся назове нова поха въ князуванието на първий българский Князь Александра I. Прѣзъ онѣзи скърбни събития ся отворихѫ очитѣ и на князя и на народа повече отъ кого да е другъ пѫть по-прѣди. Прѣзъ тѣзи борби князьтъ по-добрѣ разбра желанието и стремлението на народа си. Двѣ годишната опитность да управлява страната по пълномощцията и чрѣзъ помощьта на иностранни генерали, чрѣзъ драгуни и други подобни срѣдства, го убѣди че този начинъ на дѣйствувание не ще има добри слѣдствия нито за него, нито за отечеството. Той имá благоразумието и народолюбието да не настоява вече въ тъзи опасна посока, и ся остави на рѣшението на народнитѣ водители, които, както загатнѫхъ по-горѣ, имахѫ родолюбието и благоразумието да ся сгрупиратъ заедно тогава. Отъ друга страна, и народътъ по-добрѣ разбра Князьтъ си, като го видѣ готовъ да върши онова, което народнитѣ водители и благоразумието намѣрвахѫ за добрѣ.

Въ чувствата и на двѣтѣ страни станѫ голѣмо промѣнение. Князь и народъ ся възлюбихѫ изново. Неприятнитѣ чувства прѣзъ минѫлитѣ двѣ години ся забравяхѫ. Въ чувствата на народа станѫ прѣвратъ. Първогодишнийтъ ентусиазъмъ у народá къмъ Князьтъ ся поднови даже съ по-голѣма сила. Ликуванието между населението бѣ всеобщо. Множество съ възторгъ викахѫ: „Милата ни Конституция и милитъ ни Князь“. Отъ разни мѣста на Княжеството пристигахѫ до министерството поздравителни телеграмми, чрѣзъ които народътъ изразяваше дълбоката си вѣрноподанность и любовь къмъ Н. Височество по случай възстановението на Конституцията. Народътъ и Князьтъ ся хванѫхѫ рѫка съ рѫка и сърдце съ сърдце за доброто уреждание, безопасность и напрѣдвание на страната.

Злото не ся изглажда изведнъжъ. Останки отъ генералскитѣ управления още стоехѫ като спънки на новото правителство. При в[illegible] това работитѣ тръгнѫхѫ по права посока

вителство и русското по исплащанието окупационнитѣ задлъжения, тъй сѫщо и съглашението по желѣзницитѣ. Това събрание извърши едно най-патриотическо дѣло. Като виждаше жалостното състояние на работитѣ, въ отговорътъ си на тронното слово то най-усърдно моли князьтъ да възстанови незабавно Търновската Конституция. „Народнитѣ прѣдставители, казахѫ тѣ, „единодушно и безъ разлика на партии, въодушевени отъ чувства на безкрайна прѣданность къмъ Особата на Прѣстола на Ваше Височество, вземаме свободата да Ви помолимъ, Господарю, да благоволите и издадете Височайшiй Манифестъ, чрѣзъ който да възстановите Търновската Конституция.“ Това станѫ на 6 Сеп. Хвала на онѣзи прѣдставители!

Въ отговоръ на тѣхната молба, Князьтъ имъ благодари за единодушното изражение на вѣрноподанность и на патриотическитѣ имъ чувства, и каза че скоро ще испълни желанието имъ. Така и биде. Въ сѫщий день, 6-й Септ., ся издаде Княжеский Манифестъ, чрѣзъ който ся въстановяваше Конституцията и ся слагахѫ Свищовскитѣ пълномощия. Въ Манифестътъ, тоже, ся посочвахѫ въ Конституцията чл. XIII и XIV, които Н. Височество желаеше да прѣтърпятъ нѣкои измѣнения.

Русскитѣ генерали трѣбваше да си дадатъ оставкитѣ и незабавно да отидатъ отъ България. Русскитѣ генерали, консули и съдружие ужасно ся разярихѫ противъ Князя и народнитѣ ни водители, но отечеството ни ся избави отъ тѣхъ, при всичко че храбрийтъ ни Князь станѫ по-послѣ жертва на тѣхнитѣ козни. Състави ся ново министерство отъ тогавашни либерали и консерватори, състояще отъ Г-да: Цанковъ, Икономовъ, Стоиловъ, Балабановъ, Начовичъ и Молловъ.

Тъй ся избави България отъ голѣми угнетения и страшна пропасть. Хвала и благодарение на народнитѣ водители въ онѣзи врѣмена. И двѣтѣ партии разбрахѫ грозотата, която застрашаваше народа, забравихѫ частнитѣ си расправии и ся съединихѫ за запазата на Князьтъ и отечеството отъ мрачни посѣгателства. Събитията прѣзъ тѣзи опасни за България врѣмена най-ясно и трогателно доказватъ силата на съединението. Тукъ има важенъ урокъ, върху който всѣко българско сърдце трѣбва сериозно да размишлява.

ГЛАВА IV.

I. Нова Епоха.

Възстановението на Конституцията, деньтъ 6-й Септемврий, 1883 год., може справедливо да ся назове нова поха въ князуванието на първий българский Князь Александра I. Прѣзъ онѣзи скърбни събития ся отворихѫ очитѣ и на князя и на народа повече отъ кого да е другъ пѫть по-прѣди. Прѣзъ тѣзи борби князьтъ по-добрѣ разбра желанието и стремлението на народа си. Двѣ годишната опитность да управлява страната по пълномощията и чрѣзъ помощьта на иностранни генерали, чрѣзъ драгуни и други подобни срѣдства, го убѣди че този начинъ на дѣйствувание не ще има добри слѣдствия нито за него, нито за отечеството. Той имá благоразумието и народолюбието да не настоява вече въ тъзи опасна посока, и ся остави на рѣшението на народнитѣ водители, които, както загатнѫхъ по-горѣ, имахѫ родолюбието и благоразумието да ся сгрупиратъ заедно тогава. Отъ друга страна, и народътъ по-добрѣ разбра Князьтъ си, като го видѣ готовъ да върши онова, което народнитѣ водители и благоразумието намѣрвахѫ за добрѣ.

Въ чувствата и на двѣтѣ страни станѫ голѣмо промѣнение. Князь и народъ ся възлюбихѫ изново. Неприятнитѣ чувства прѣзъ минѫлитѣ двѣ години ся забравяхѫ. Въ чувствата на народа станѫ прѣвратъ. Първогодишнийтъ ентусиазъмъ у народа къмъ Князьтъ ся поднови даже съ по-голѣма сила. Ликуванието между населението бѣ всеобщо. Множество съ въсторгъ викахѫ: „Милата ни Конституция и милитъ ни Князь“. Отъ разни мѣста на Княжеството пристигахѫ до министерството поздравителни телеграмми, чрѣзъ които народътъ изразяваше дълбоката си вѣрноподанность и любовь къмъ Н. Височество по случай възстановението на Конституцията. Народътъ и Князьтъ ся хванѫхѫ рѫка съ рѫка и сърдце съ сърдце за доброто уреждание, безопасность и напрѣдвание на страната.

Злото не ся изглажда изведнъжъ. Останки отъ генералскитѣ управления още стоехѫ като спънки на новото правителство. При всичко това работитѣ тръгнѫхѫ по права посока

и ся подобрявахѫ. Българскитѣ министри съставихѫ программа на своето дѣйствувание, която обнародвахѫ на 21-й Септемврий. Като признавахѫ мѫчнитѣ обстоятелства, които отечеството ни прѣминуваше тогава, тѣ ся обрѫщахѫ къмъ народа за задружность и подкрѣпителна сила. На тъзи программа Княгь Александръ I, е подписалъ: „Удобрявамъ и моля Бога да усили въ сърдцата на възлюбленний ми народъ патриотическитѣ чувства, които го накарахѫ да мя обкружи".

Както казахъ, работитѣ въ България вървехѫ въобще добрѣ, но нѣкои русси непрѣстанно кроехѫ планове за оскърбление и напакостявание; а нека ся не забравя факта, че е твърдѣ трудно и весма изнорително да урѣждашъ работи, когато най-ближни и ужъ най-силни подпори сѫ ти лукави съзаклятници и пакостници.

Русскитѣ офицери Генералъ Лесовой и Капитанъ Ползиковъ ся повикахѫ въ Руссия по единъ доста неучтивъ и докачителенъ начинъ. Повикванието на Ген. Лесовой бѣ особно важно, защото той ся считаше като противникъ на онѣзи русси, които бѣхѫ готови за груби и тирански мѣрки срѣщо Князь Александра. По нѣкои отъ тѣзи и други съображения, нашето правителство повика българскитѣ офицери, които ся намѣрвахѫ въ училищата у Руссия. Прѣзъ всичкото това врѣме нашето правителство ся стараеше да направи съ русското нѣкои по-износни за страната ни условия относително русскитѣ офицѐри, които, както е загатнѫто другадѣ, ся обхождахѫ много надмѣннически спрямо Князьтъ ни, Правителството ни и законитѣ ни. И наистина толкозъ надмѣнническо е било поведението на нѣкои русси, и толкозъ отвратително сѫ повтаряли думитѣ: *„Ние кровь проливали за васъ"*, щото нѣкои между народа почнѫхѫ да казватъ: „Да, но внимавайте да ни не принудите да извикаме *„ние пъкъ кровъ проблювали отъ васъ"*. Всѣкой знае че чрѣзмѣрното натякване за сторени благодѣяния произвожда отвращение; то заприличва на приказката за бѣлий дробъ. Както и да е, около крайтъ на тъзи, 1883 год., ся достигнѫ до нѣкои такива условия. Нареди ся военний министръ да не ся мѣси въ вѫтрѣшнитѣ работи на Княжеството и да е отговоренъ прѣдъ Княза и Народното *събрание за* дѣлата си; подобно и за другитѣ русски офицери

въ България. По този въпросъ Г-нъ М. Балабановъ ся праща дори въ Петерсбургъ при Императора.

Изработи ся законопроектъ за прѣглежданието на по горѣспомѣнжтитѣ членове въ Конституцията. Отъ него явно ставаше че прѣдлагаемитѣ измѣнения не бѣхж особно важни, и че по този въпросъ бѣхж станжли отстжпки отъ страната и на двѣтѣ партии въ народа. Но нѣкои либерали не бѣхж съгласни съ Г-нъ Цанкова и съдружие и направихж доста шумъ. Либералната партия ся раздѣли на двѣ фракции *„доволни"* и *„недоволни"*. Депутации съ адресси ся прѣдставяхж прѣдъ Князьтъ; нѣкои удобрявахж, а други не удобрявахж прѣдлагаемитѣ промѣнения. Нѣкждѣ ставахж митинги и заявявахж на Министръ Цанкова да растури тогавашното Народно Събрание, което удобряваше измѣненията. Прѣзъ Декемврий, 1883 год. това събрание, дверемъ затворенимъ, гласува измѣненията, но съ условие Великото Народно Събрание, което да удобри тѣзи измѣнения, да не ся свиква по-рано отъ три години. До тогава Търновската Конституция да дѣйствува въ всичката си сила. Това рѣшение ся прѣдложи на Князя, който го потвърди.

На 25-й Декемврий Князьтъ затвори онзи сессия на Народното Събрание. Въ словото си той похвалява народнитѣ прѣдставители за извършенитѣ отъ тѣхъ работи, загатнува че ся отрѣкълъ отъ Свищовскитѣ пълномощия, и като спомѣнува за прѣдложенитѣ и удобрѣнитѣ промѣнения, казва: „Относително до врѣмето за свикванието на Великото Народно Събрание азъ ще ся ржководя отъ направеното ви по тъзи часть постановление и отъ интереситѣ на Държавата". При това той обяви че слѣдъ възстановението на Конституцията, онова, III-то, Н. събрание свършваше задачата си. И тъй постепенно ся унищожавахж пълномощническитѣ служби; тъй като и Държавний Съвѣтъ бѣше вече закритъ. Съ съжаление трѣбва да кажемъ че и прѣзъ тѣзи мѣсеци имаше вълнение между партиитѣ, и че по тѣзи главни причини ставахж нѣкои министерски промѣнения. Най-послѣ министерството станж почти исключително либерално

Настжпи друга нова година, 1884. Работитѣ вървехж въобще добрѣ, ако въ нѣкои отношения и да имаше доста

растревоженность. Партизанството не спѣше; тъй сѫщо не спѣше и пакостното настроение на нѣкои иностранци. Подигнѫ ся въпросътъ, Князътъ кога трѣбва да издаде указъ за избирание и да свика ново Н. Събрание. Между това, прѣзъ Февруарий пристигна въ България отъ Руссия новъ воененъ министръ, Генералъ Кантакузенъ. Прѣзъ сѫщий мѣсецъ въ София ся събира́ събрание отъ разни либерални водители въ Княжеството; това събрание рѣши че, спорѣдъ Конституцията, трѣбва да ся заповѣда избиранието на прѣдставители за ново Н. Събрание. Министръ Цанковъ, самъ тогава либералски водитель, не ся съгласи въ всичко съ другитѣ, които останѫхѫ недоволни и раздразнени. Партията, която желаеше да ся издаде заповѣдь за избиранието на нови прѣдставители за IV Н. събрание прѣодолѣ, и указътъ за тѣзи избори ся издаде на 25-й Мартъ; 27-й Май и 3-й Юний ся опрѣдѣлихѫ за тѣзи избори.

Прѣзъ Априлий Князь Александръ отсѫтствува отъ България, като ходи въ Дармщадтъ на вѣнчанието на брата си Лудвика съ Виктория Хесенъ-Дорменадиска, внука на Английската Царица.

Прѣзъ лѣтото на тъзи година между сърбското и българското правителство ся породихѫ нѣкои особни негодования. Сърбското министерство почнѫ да протестира че ужъ България давала покровителство на нѣкои сърбски разбойници и бѣжанци. Княжеското правителство ся постара да изслѣдва дѣлото и да освѣтли Сърбското, но това послѣдното все си оставаше недоволно. Види ся че враговетѣ на България и Князътъ ѝ работехѫ отъ далечъ. Послѣдующитѣ събития ясно ни учатъ този скърбенъ фактъ.

Дойдохѫ 27 Май и 3 Юний, дни за избирание н. прѣдставители. Агитацинтѣ, както и другъ пѫть, бидохѫ твърдѣ буйни, а въ врѣме на изборитѣ ся случихѫ доста смущения, но избранитѣ бѣхѫ отъ разни краски, либерали, радикали, консерватори и ужъ никакви. Скърбното е че либералната партия бѣ ся расцѣпила на двѣ главни части, отъ които едната ся наричаше радикална.

Врѣмето за отварянието на IV Об. Народно събрание наближи. Министерството на Г-нъ Цанкова си подаде остав-

ката, която князътъ не прие. Прѣдставителитѣ бѣхѫ повикани въ Търново. Още прѣди отварянието на събранието, либералитѣ ся постарали да ся помирятъ по между, като направятъ водителитѣ си, Цанкова, Каравелова и други, всѣкой да отстѫпи по нѣщо за общото добро, но безъ сполука. Пусто партизанство, и пустий нашъ инатъ! Събранието ся отвори на 27 Юний. Въ тронното си слово Князьтъ привѣтствувá народнитѣ прѣдставители, каза имъ че онъзи сессия бѣ извънредна съ особна цѣль да провѣрѫтъ изборитѣ, пакъ прогласи че Констинтуцията бѣше възстановена, и изрази надежда че тѣ бѣхѫ сѫ въодушевили и събрали съ патриотически чувства. Н. Височество ся посрѣщнѫлъ и испратилъ отъ събранието съ въсторгъ. За прѣдсѣдатель на това събрание ся избра П. Каравеловъ, а за подпрѣдсѣдатель Г. С. Стамболовъ. Слѣдъ това министерството пакъ подаде оставката си. Князьтъ я прие и състави ново министерство подъ прѣдсѣдателството на П. Каравеловъ. За прѣдсѣдатель на събранието ся избра С. Стамболовъ. Тъзи сессия на събранието, въ която ставахѫ особни прѣния по отговорътъ на тронното слово относително прѣмахванието законитѣ създадени прѣзъ врѣмето на пълномощията, ся закри на 9 Юлий. Въ отговорътъ на тронното слово прѣдставителитѣ изразяватъ на Княза народната благодарность за възстановението на констинтуцията и ся молятъ „Богу за дълголенството и честитото царувание на нашийтъ любимъ Господарь".

Прѣдставителитѣ ся разидохѫ по домоветѣ си. Новото министерство почнѫ работитѣ си. Но и партизанството не дремеше. Нека си кажемъ точно каквото е, съперничеството буйствуваше и поврѣждаше държавнитѣ работи. Г-нъ Цанковъ и партизанитѣ му прогласихѫ всенародно че между тѣхъ Г-нъ Каравелова и съдружие нѣмаше вече нищо общо, и силно нападнахѫ неговата партия. Отъ друга страна Каравеловата партия строго осѫди Цанкова и съмишленницитѣ му. Тѣзи пакостни прѣния ся вършехѫ чрѣзъ печатътъ и правехѫ простодушната масса да не знае какво да вѣрва и кого да слѣдва.

Наближи врѣмето за редовната сессия на събранието. Издаде ся за това указъ, и събранието ся отвори въ София на опрѣдѣлений отъ Конституцията день, 15-й Октомврий.

Въ тронното си слово князьтъ изразява благодарностьта си за привързанностьта на народа, казва че Княжеството ся намѣрвало въ добри отношения съ вънкашний свѣтъ, съ малки исключения, и обръща внимание на събранието къмъ нѣкои законопроекти, и особно върху задлъженията относително желѣзницата Царибродъ—Вакарелъ. Н. Височество биде посрѣщнжтъ и испратенъ съ въсклицания. При отварянието на тъзи сессия Князьтъ ся придружаваше отъ сестра си и единъ братъ. Това произведе особно удоволствие у събранието, което избра една депутация, която ходи та поздрави тѣзи високи гостие и исказа прѣдъ тѣхъ желание щото и родителитѣ имъ да посѣтятъ отечеството ни.

Въ отговоръ на тронното слово прѣдставителитѣ казвахж на Князя: „Честити ся считаме като можемъ да изразимъ дълбоката прѣданность, вѣрноподанность и любовь, които народътъ питае къмъ Васъ и къмъ прѣстола на Ваше Височество". Радватъ ся за добритѣ отношения на Княжеството съ другитѣ държави, за митничнитѣ уравнения съ съсѣднитѣ ни братия И. Румелийци, констатирватъ че страната ся наслаждава съ вжтрѣшни спокойствия, и изразяватъ надежда за доброто бждяще на България подъ скиптръ на Александра I. Това събрание извърши нѣкои добри работи, но не може и да не ся съжали за нѣкои чрѣзмѣрности и побойща, които ся случихж въ него. Настанж нова година, 1885, и сессията ся продължаваше; отъ всичкитѣ сессии на всички събрания, тъзи трая най-дълго врѣме, три мѣсеци и половина. Затварянието ѝ станж най-тържественно на 31 Януарий. На това тържество присжтствувá и брата на Князя, Князь Хенри, който бѣ ся сгодилъ за една отъ дъщеритѣ на Английската царица, и който сега е нейнъ зетъ.

Както казахъ, настанж още една нова година, 1885. Народнитѣ прѣдставители ся разотидохж по домоветѣ си прѣзъ Февруарий съ надежда че всичко прѣзъ годината ще върви благополучно и мирно. За жалость, партизанството продължаваше въ немирството си. Още прѣзъ Мартъ ся случи твърдѣ остра прѣпирня между министритѣ, и единъ отъ тѣхъ биде исключенъ отъ министерски постъ. Освѣнъ това нѣкои русси *не стоехж мирни* и отношенията на княжеството и Руссия ста-

вахѫ обтегнати. Военний мин. Ген. Контакузенъ бѣ вънкашно въобще тихъ человѣкъ, но вѫтрѣшно бѣше потаенъ и способенъ за разни работи. Партизанството и неблагоразумието достигнѫ до тамъ, щото нѣкои министри забравихѫ положението си и расправяхѫ и гдѣто не трѣбваше разисквания и рѣшения станѫли частно и ужъ тайно въ министерский съвѣтъ. Разбира ся че тѣзи проявления много поврѣждахѫ общитѣ работи и спирахѫ добрийтъ напрѣдъкъ на страната. Нужда бѣ да ся почне построяванието на желѣзопѫтната линия Цариградъ—Вакарелъ. Министерството я давá на търгъ, и тя останѫ въ рѫцѣтѣ на едно особно за тъзи цѣль съставено „Българско строително дружество“—Ив. Грозевъ и съдружие. Трѣбваше да ся свика Народното Събрание на извънредна сессия за да разгледа и удобри условията по тъзи постройка. То ся

Витошкитѣ казарми

свика въ София и сессията ся отвори отъ Княза прѣзъ послѣднитѣ дни на Май. Слѣдъ като провѣри нѣкои допълнителни избори, събранието разгледа сговорнитѣ книжа между правителството и дружеството Ив. Грозевъ, и удобри направенитѣ условия за построяванието на помѣнѫтата желѣзница. Грозевъ и съдружие приехѫ да направятъ тъзи линия за близо 17 миллиона лева. Тъзи продажба и покупка бѣ честита; тя ни спаси отъ разни иностранни вмѣшателства и подигнѫ кредита на България. Сессията ся затвори на 6-й Юний съ голѣмо тържество, посрѣдъ въсхитителни урра!

Князь Александръ ходи прѣзъ Юлий въ Англия да присѫтствува на вѣнчанието на брата си, Князь Хенри, съ дъщерята на Царица Виктория. Враговетѣ на добрийтъ вървежъ

на България, а тъй сжщо и нѣкои глупави или каприциозни синове на тъзи България, все не мирувахж и все търсехж случаи за пакости. При всичкитѣ неприятности и враждебности, Князьтъ и правителството му си давахж дързость и ся старaехж за подобрението на работитѣ въ страната.

Нека оставимъ дребнитѣ работи и да дойдемъ до нѣкои по-важни произшествия.

II. Източна Румелия и Съединението.

Знае ся, че България бѣ раздѣлена отъ Берлинский Конгресъ, и че една отъ областитѣ ни бѣ кръстена *Източна Румелия*. Тъзи область ся управляваше по единъ *Органически Уставъ*. Върховната ѝ власть бѣ въ ржцѣтѣ на единъ *Генералъ Губернаторъ*, назначаванъ по за 5 години отъ Високата Порта и удобряванъ отъ силитѣ. Имаше едно Народно Събрание отъ 56 прѣдставители, отъ които 36 избирани отъ народа. *Първий Генералъ Губернаторъ* бѣ извѣстнийтъ нашъ съотечественникъ *Князъ Богориди*. Управлението му бѣше въобще много добро, при всичко, че и той срѣщаше разни мжчнотии и обезсърдчения. Нѣкои консули ся обхождахж и къмъ него като господари и заповѣдници. Тѣ често бѣхж противни на плановетѣ и мѣркитѣ му за добро народно управление. А като за доброто на страната той бѣ принуденъ да работи понѣкога противъ тѣхнитѣ желания, той паднж въ немилость у тѣхъ.

Петгодишний срокъ на Князь Богориди, като Генералъ Губернаторъ, дойде на свършване. Нѣкои тогава почнжхж силно да агитиратъ между населението противъ него, тъй щото той да не ся избере вторий пжть. Между главнитѣ дѣятели въ това дѣло бѣхж и нѣкои русси. Тѣзи агитации земахж най-голѣмъ връхъ прѣзъ 1884 год. За да сполучатъ по-лесно между населението, тѣ събудихж у народа мисъльта за съединение съ Княжеството. Тѣ пращахж нѣкои да тропатъ за това съединение дори и по европейскитѣ дворове. Народътъ въ Източна Румелия, като вѣрваше въ доброжелателството на дѣйцитѣ, въобще слушаше думитѣ на агентитѣ и тѣхнитѣ помощници. Вълнението за това съединение бѣ твърдѣ голѣмо, и то не *само въ И. Румелия*, но и въ Княжеството, гдѣто тоже ставахж

събрания по този въпросъ. Дѣйцитѣ сполучихж добрѣ въ цѣльта си тогава; Съединението не стана, но Князь Богориди ся испъди и на неговото мѣсто ся избра за губернаторъ другъ извѣстенъ съотечественникъ. Г-нъ *Г. Крѣстевичъ.*

Честитата идея за съединението силно ся събуди у народа. Въ сжщность народътъ всѣкога е мислилъ че раздѣлението му бѣ неправедно и неестественно, и че кога и да е той пакъ ще ся съедини, но той мислеше да потърпи за по-дълго врѣме. Събитията и вънкашнитѣ вмѣшателства, обаче, го събудихж изново, и той усѣти че е дошла минутата за тъзи важна стжпка. Планътъ за това съединение ся скрои отъ нѣкои народни водители, които имахж на своя страна цѣлото българско население на областьта и на Княжеството. Нѣкои отъ тѣзи водители бѣхж: Д-ръ Странски, Д-ръ Янкуловъ, Д-ръ Чомаковъ; Офицери: Николаевъ, Филовъ, Муткуровъ и Райчо; Г-да: Груевъ, К. Пѣевъ, З. Стояновъ, Д. Юруковъ, Г. Дончевъ, А. Самоковецъ и други.

Часътъ дойде. Знакътъ ся даде, и дѣлото ся извърши най-сполучливо безъ смущение и безъ кръвопролитие, съ исключение на една двѣ жертви. Между 5-й и 6-й Септемврий, 1885 год., Генералъ Губернаторътъ ся свали и ся испрати въ село Голѣмо Конаре, а властьта на управлението зема единъ привръменень Народенъ Коммитетъ. Нѣкои отъ първитѣ думи на Коммитета къмъ народа бѣхж:

„Братия!

„Часътъ за нашето съединение удари. Чуждото Румелийско Правителство е свалено. Вмѣсто него е обявено Съединението съ Българското Княжество подъ скиптъра на Българский Князь, Негово Височество Александръ I.“

Прокламацията правеше живо възвание къмъ народа и войската въ И. Румелия за задружность и съдѣйствие. Опълченцитѣ направихж сжщото. Войската ся събра и даде клѣтва за вѣрность на Князь Александра I. Всички викахж: „Напрѣдъ! Богъ ще увѣнчае съ сполука това священно дѣло!“

Първата стжпка слѣдъ това бѣ Коммитетътъ да съобщи на Князь Александра станжлото, и да го помоли той да земе и онъзи областъ подъ покровителството си и властьта си. Тѣзи бѣхж едни отъ най-важнитѣ и най-критическитѣ минути въ

князуванието на Князь Александра I, и ние ще видимъ какъ той постжпи въ тѣзи важни за отечеството ни минути.

Тука не може да ся не спомѣне единъ фактъ, и то единъ отъ най-дивнитѣ въ свѣтската история. Руссия горчиво и най-енергически ся обяви противъ това съединение. Сжщата сила, която на дѣсно и на лѣво прогласяваше че работеше само за собственно наше добро, която бѣ съчинила и подписала Санъ-Стефанска България за наше добро, на която агентитѣ прѣди нѣколко мѣсеци най-дѣятелно работихж за *това съединение*, пакъ все само за наше добро, сега, когато това съединение стана, тя най-горчиво възстанж противъ него. Руссия ся запрѣтнж за съхранението на Берлинский Договоръ! Тя повикнж всичкитѣ русски офицери изъ България и систематически настоявá прѣдъ Портата да прати въ И. Румелия турска войска за да ни смири, и работѝ прѣдъ европейскитѣ дворове за усуетявание на святото ни народно дѣло, и то все пакъ за наше добро! Чудно, но истинно.

Най-напрѣдъ другитѣ сили не повѣрвахж думитѣ на Руссия, като мислехж че тя ги лжжеше, и ся приструваше че ужъ не удобрява Съединението. Но щомъ разбрахж че тя не ся шегуваше въ тъзи работа, то поведението ѝ въ този случай изненада и очуди свѣта даже повече отъ прѣврата въ Пловдивъ. Никой, може би, не биде изненаденъ отъ това русско поведение толкова колкото наший народъ. Всѣкой ся питаше, истина ли е това? Защо нашата Освободителка постжпва тъй? Мнозина слабодушни, па и по-дързостни, казвахж, горко ни, като Руссия е противъ насъ!

Защо Руссия постжпи тъй враждебно и пакостно противъ млада, малка и слаба България е въпросъ, върху който писательтъ прѣдпочита да не говори тукъ нищо.

Нека кажемъ че както Европа тъй и Князьтъ ни биде изненаданъ отъ прѣврата въ Пловдивъ. Той, наистина, знаеше до нѣкждѣ горѣщото желание на народа, но не мислеше, че бѣ дошло врѣмето за такова важно дѣло, и съвѣтваше водителитѣ да почакатъ, като знаеше настроението на Европа. Той наскоро бѣ ся върнжлъ отъ една обиколка по Европа, и тогава ся намираше въ Варна. Тамъ той прие първото извѣстие *за станж*лото и молбата да стане князь и на онъзи областъ.

Онѣзи сѫ били едни отъ най-важнитѣ минути прѣзъ живота му. Г-нъ Гирсъ бѣ му казалъ че за съединение не биваше даже и да ся мисли, и той, безъ да знае точно какво ся кроеше въ Пловдивъ, ся обѣщалъ Гирсу да въздържа народа. Самитѣ негови думи показватъ въ какви недоумения сѫ е намиралъ този младъ Вождъ въ онова врѣме, когато приелъ извѣстието за възстанието и молбата да отиде въ Източна Румелия. Ето нѣкои отъ думитѣ на Князь Александра за онзи случай.

„Въ Варна съвсѣмъ ненадѣйно получихъ извѣстие за планътъ (на съединението), и то три дни прѣди прѣврата. Веднага проводихъ свой повѣренникъ въ Пловдивъ и го натоварихъ да съобщи на главатаритѣ заклѣтитѣ думи на Г-нъ Гирса, и ги съвѣтвахъ да ся оставятъ приврѣменно отъ прѣдприятието . . . Азъ направихъ всичко, което ми бѣ възможно, за да спрѫ движението въ Източна Румелия. Но работата излѣзе съвсѣмъ другояче. Прѣди още да пристигне пратенникътъ ми въ Пловдивъ, получихъ една телеграмма отъ приврѣменното правителство, което ми съобщи станѫлото и мя покани да приема управлението и да ся поставя на чело на движението. Какво да правя? Два часа размишлявахъ върху работата (която никакъ не носеше отлагание Б. Р.), и най-послѣ ся рѣшихъ да взема властьта въ рѫцѣтѣ си. Азъ бѣхъ напълно убѣденъ че ако отблъснѫ поканата, то не ми остава друго нѣщо освѣнь да ся откажа отъ Българската корона и да напустпа минутно страната. . . . Българский народъ щѣше да мя свали отъ прѣстола. . . . Сѫщо така знаехъ добрѣ, че въ случай на приеманието ми управлението, тоже, мя грози опастность да изгубя короната.

„Положението ми ся намѣрваше въ опасность и въ двата случая. Но незабавното ми рѣшение бѣше необходимо нужцно, и ако излѣзе за приеманието ми властьта въ Източна Румелия, то ся основава на слѣдуюшитѣ важни причини. Азъ познавахъ добрѣ страната си и прѣдвиждахъ, че Румелийското движение ще вземе ужасенъ край, ако отблъснѫ властьта. . . Усѣщахъ, че „безъ мене грозеше анархия: съ мене бѣ сигуренъ мирътъ и тишината. За това приехъ поканата на приврѣменното правителство въ Източна Румелия“.

Думитѣ на Князь Александра, който най-добрѣ знаяше

какъ е била тъзи работа, сѫ ясни. Тѣ най-категорически оборватъ обвиненията които нѣкои дипломати хвърлятъ върху този Вождъ, че ужъ той билъ излъгалъ Г-нъ Гирса, русский министръ, и че не устоялъ на думата си. А най-скърбното е, че и на нѣкои българи жлъчката ся подигнѫла по причина на тъзи измама! Види ся, наистина, като че Князь Александръ не устоялъ на думата си, но въ сѫщность не е тъй, защото явно ся види отъ думитѣ му, пакъ и всѣкой безпристрастенъ българинъ добрѣ знае, че работитѣ на възстанието не зависехѫ само отъ него, и че той не можеше да не постѫпи тъй. Даже и онѣзи безпристрастни критици, които приематъ че Князьтъ не устоялъ на думата си, казватъ че никой другъ человѣкъ не е録 ималъ повече и по-важни причини за извинение отъ колкото този Вождъ имаше за дѣйствието си въ този важенъ за България случай. А най-малко право иматъ русситѣ да обвиняватъ Князя за това съединение, защото тѣ сѫ които, както съмъ казалъ, тикнѫхѫ народа въ това движение.

И тъй, князьтъ ся рѣшилъ да приеме просбата на Румелийското население съ цѣль да прѣдвари анархията и ужастнитѣ кръвопролития. За него имаше опасность и на двѣтѣ страни, но той ся рѣшава да земе страната на народа, който справедливо ратуваше за сѫществуванието си. Колко благородно и человѣколюбиво дѣло!

Слѣдъ дълги и тѣжни размишления, ето що отговаря Князьтъ на Румелийското поканвание.

„Въ името на священното дѣло, азъ моля да ся пази рѣда и тишината въ страната до пристигванието ми въ Пловдивъ. Нека Богъ бѫде съ насъ:“

Това е първата часть на първата телеграмма. Въ втора телеграмма той казва: „Отъ Търново ще ви испратя официялнийтъ актъ за проглашение на Съединението!“

Съ това Князь Александръ взе на себе си отговорностьта за послѣдствията на Румелийский прѣвратъ, отговорность най-важна въ много отношения. Той зема тъзи отговорность, ако и да знаеше твърдѣ явно, че европейскитѣ дворове, включително и русскийтъ, бѣхѫ съвсѣмъ противни на това дѣло. Но той я зема съ надѣжда дано спомогне на народа си, който бѣше вече влѣзълъ въ опасностьта. На 8-й Септемврий, 1885,

Н. Височество издаде отъ Търново прокламация, въ която съобщава на народа и на двѣтѣ Българии станжлото въ Пловдивъ, прави възвание къмъ патриотизьмътъ за задружното дѣйствие на всички, и свършва съ думитѣ: „Нека Богъ ни бжде на помощь въ това трудно и велико прѣдприятие!"

Безъ да ся бави въ Търново, Негово Височество ся отправи незабавно за Пловдивъ, гдѣто съ нетърпѣние желаеше да стигне часъ по-скоро прѣди да сж ся случилц нѣкои особни неприятности или кръвопролития. По пжтьтъ той всѣкждѣ биде посрѣщанъ и испращанъ съ въсхитителни *„урра"* и *„Богъ да бжде съ тебе и дѣлото ни."* Той най-тържественно влѣзе въ Пловдивъ на 9-й Септемврий.

Щомъ пристигнж въ Пловдивъ, той ся захвана дѣятелно на работа въ трудната задача. Всѣкой ся боеше че войната съ Турция е неизбѣжна. Опасностьта отъ възстание между Турцитѣ въ И. Румелия, тоже, бѣше много голѣма. Въ този критически случай, Князьтъ показа дипломатическата си способность, както въ други случаи е показалъ войнишката си, като употрѣби всѣко усилие за да прѣдвари всѣко сблъскване. Той незабавно испрати до Султана една дълга телеграмма, чрѣзъ която му съобщи станжлия прѣвратъ, заяви найтържественно че този прѣвратъ не бѣ насоченъ противъ правителството на Негово Величество, поржчителствува за мирътъ и спокойствието на двѣтѣ страни, и вѣрноподданически моли Негово Величество да покаже още веднъжъ безграничната си милость и да удобри Съединението.

Той усѣщаше че това не стигаше, и че трѣбваше да ся повлияе на добро турското население въ областьта. Затова той още на първий день слѣдъ пристиганието си посѣти главната турска джамия и заповѣда да ся отслужи молебенъ за Султана. Това негово дѣло много трогнж турцитѣ въ Пловдивъ и другадѣ, и нѣкои явно си казвали, „Ако е тъй, че той носи братски обичъ и правда, то нека бжде благословенъ отъ Бога".

Окржжнитѣ управители, като тѣ и българското население били уплашени да не би турцитѣ да възстанжтъ, искахж отъ Князьтъ да заповѣда обезоржжаванието на турското население въ областьта. Князьтъ не позволи да стане това. Тога-

ва той поканилъ при себе си главний турски мюхтия и показалъ му телеграммитѣ на управителитѣ. Мюхтията поблѣднялъ. „Вие виждате какво ся иска отъ мене“, казалъ Князьтъ. „Азъ съмъ билъ всѣкога благодаренъ отъ поведението на мохамеданскитѣ си подданници, та затова и запрѣтихъ обезоръжаванието имъ. Ще злоупотрѣбятъ ли довѣрието ми?“

„Господарю“, отговорилъ мюхтията, „ние напълно ся убѣдихме, че сте доброжелатель на мохамеданцитѣ, и за това Ви любимъ като баща. До когато ся намѣрвате Вие въ Источна Румелия, никой мохамеданецъ нѣма да потегли противъ Васъ оръжието си“. Така и биде.

Освѣнь дипломатическитѣ мѣрки гдѣто трѣбваше, Князьтъ най-дѣятелно земаше и военни мѣрки. Това бѣ необходимо нуждно, особно като русското правителство силно подстрекаваше Портата да прати войска въ И. Румелия. Войската ни ся мобилира до колкото вече можеше добрѣ, й ся расположи по турскитѣ граници въ слѣдующитѣ главни мѣста: Търново-Сейменъ, Пловдивъ, Ямболъ, Кюстендилъ, и около Самоковъ и Дубница. Всѣкой очакваше кога ли ще загърмятъ топоветѣ между България и Турция.

Тукъ, тоже, трѣбва да ся спомѣне единъ скърбенъ фактъ. Всрѣдъ най-голѣмъ огънь върху главата на народа и на Князьтъ ни, и точно когато храбрийтъ ни Вождъ почнѫ мобилизацията на войската за отбрана въ случай на нападание, отъ русското правителство, както загатнѫхъ по-горѣ, ся издаде заповѣдь да си отидѫтъ всичкитѣ русски офицери, и да ни оставятъ сами. Нѣма нужда тука да расправяме и доказваме, защо русситѣ постѫпихѫ тъй спрямо насъ въ тѣзи критически врѣмена. Кояндровци и съдружие знаяхѫ, а сега и цѣлъ свѣтъ знае, защо тѣ тъй постѫпихѫ. Не ще питание, че тъзи русска мѣрка дойде върху правителството и народътъ ни като свѣткавица, още повече че никой отъ насъ не си даже помислюваше, че нашата освободителка щѣше да направи такова нѣщо, особно въ такива опасни за отечеството ни минути. Пуста човѣческа измама и человѣческо заблуждение!

Безъ всѣко колебание, тѣзи русси сѫ очаквали да извика и народътъ и войската ни *„безъ васъ не можемъ: заповѣдайте ни* що искате“. Тѣзи русси сѫ си мислили, че никоя

рота войници нѣма да тръгне подиръ български офицеринъ, и увѣрява ся че нѣкои отъ тѣхъ съ очудване казвали единъ на другъ и на нѣкои отъ войската ни: „Я виждъ, отиватъ! Абе подиръ какви водители сте тръгнали?“ Тѣ, обаче, бидохѫ измамени Тѣ забравили че Българина прѣди всичко е Българинъ. Наистина за малко врѣме и народътъ и Князьтъ ни бидохме страшно обесърдчени. И какъ да не бѣ така? Турция, Европа и сама Руссия съ сърдце и душа противъ насъ: страшна мисль! Наистина, нѣкои отъ силитѣ не бѣхѫ явно противъ насъ, но тѣ и не бѣхѫ явно за насъ, ако и да ся показвахѫ донѣкждѣ благорасположени.

Катедралната църква „Св. Краль“ въ София.

Този страхъ, обаче, не ни обезсърдчи конечно. Съ храбрий си вождъ и храбрата си войска на чело, народътъ ся одушеви най-въсхитително въ святото дѣло за запазвание на отечеството. Князьтъ назначи нови началници задружно съ които тикаше дѣлото напрѣдъ. Князь, войска и народъ станѫххѫ като единъ человѣкъ. Колкото повече усѣщахме усамотението си и натиска отъ неприятелитѣ си отъ вънъ, толкозъ повече ся сближавахме помежду си; колкото повече усѣщахме справедливостьта на дѣлото си, толкозъ повече всѣкой викаше: „Напрѣдъ, или съединенъ животъ, или съединена храбра смърть!“ Нищо друго не пояснява толкозъ добрѣ значението на думитѣ „Съединението прави силата“.

Въ тѣзи опасности за отечеството ни, благороднийтъ и

симпатичнийтъ ни Вождъ показа и по единъ другъ и най-трогателенъ начинъ колко милъ е билъ за него народътъ ни. Той съобщилъ на дипломатическитѣ агенти, че бѣ готовъ да пожертвува короната си и да излѣзе изъ България, само ако великитѣ сили щѣхѫ да припознаятъ и гарантиратъ съединението и самостоятелностьта на България. Такива случаи сѫ най-голѣма рѣдкость въ историята.

Въ срѣдъ тѣзи мѫчнотии и обезсърчения почти отъ всѣкѫдѣ отъ вънъ, всрѣдъ голѣмитѣ напрягания за добрата организация на народнитѣ сили за избавяние на отечеството отъ страшната опасность, отъ сѣвернитѣ страни дойде като грѫмъ и друго оскърбление и обезсърдчение. Князьтъ бѣ чиновникъ въ русската войска, но прѣзъ Октомврий онъзи година дойде отъ Петерсбургъ извѣстието че по заповѣдь на Царь Александра III, Князь Александръ I ся отчислилъ отъ русската войска. Нѣма нужда да расправаме съ каква цѣль русский царь е направилъ това, нито колко дълбоко то оскърби князьтъ и народа ни. Князьтъ и правителството му можехѫ да отговорятъ съ подобно оскърбление, но тѣ понесохѫ всичко търпѣливо за доброто на отечеството. Казватъ че русското правителство поканило Германия и Австрия да сторятъ сѫщото, но тѣзи сили категорически отказали да направятъ такава грозна и неучтива обида.

Ние можемъ само да си въобразимъ като какви грижи сѫ тежали на умътъ на Князь Александра, тъй като той взе отговорностьта върху себе си. Той кръстосваше Източна Румелия, приготвяше и ободряваше войската за бой, и всѣчески насърдчаваше народътъ въ дѣлото. Единъ приятель, който е стоялъ до самий Князь, когато той е правилъ смотъръ на войската при Ямболъ, ни дава слѣдующето.

„Князьтъ бѣше на коня си и войскитѣ марширувахѫ на самъ на тамъ и често минувахѫ покрай него. Той ся виждаше доста загриженъ. Телеграмми почти непрѣстанно му ся доносвахѫ. Той ги отваряше и прочиташе, като въ сѫщото врѣме наблюдаваше движенията на войскитѣ. Азъ често го поглеждахъ въ лицето и не можехъ да не забѣлѣжа разнитѣ вълнения въ душата му. При прочитанието на нѣкои телеграмми лицето му ставаше червено, а при прочитанието на други той

поблѣдняваше. Това лице изрисуваше вѫтрѣшнитѣ му вълнения". Сърдцето на человѣка неволно отива къмъ тъзи картина.

Благодарение, злото не дойде отъ гдѣто го очаквахме. Султанътъ и правителството му показахѫ въ този случай най-голѣма политическа мѫдрость. При всичко че имахѫ пълно право да навлѣзатъ съ войскитѣ си въ И. Румелия, и при всичко че нѣкои високостоящи руси, сърби и други нѣкои ги подстрекавахѫ да сторятъ това, тѣ ся въздържахѫ отъ такава глупава постѫпка, която и насъ щѣше да повреди, но и тѣмъ щѣше да струва много скѫпо. Тѣ ся довѣрявахѫ на думитѣ на Князь Александра и правителството му, и чухѫ съвѣтитѣ на нѣкои наши и тѣхни искренни приятели. Безъ да говоря върху тъзи точка повече, ще кажя че съ това си поведение тѣ направихѫ голѣмо добро и на себе си и на насъ.

III. Войната съ Сърбия.

Както ся каза по-горѣ, злото не дойде отъ Турцитѣ, чиито интереси ся докачахѫ чрѣзъ съединението ни. Въ защита на Берлинский Договоръ и на равновѣсието на силитѣ ся появихѫ други никакъ неочаквани соколи. И Гръцитѣ крякахѫ съ мегалата си идея, но да оставимъ и тѣхъ на страна, особно като тѣ за сега сѫ малко на страна и малко могѫтъ да ни напакостяватъ прямо.

Отъ всичкитѣ ни съсѣди Романцитѣ (Власитѣ) ся показахѫ въ този случай, както и въ други много случаи, най-искренни и най-приятелски спрямо насъ. За това тѣхно всегдашно приятелство ние имъ длъжимъ сърдечна признателность. Такъвъ народъ си струва за съсѣдъ.

Соколитѣ, за които ми е думата, сѫ нашитѣ еднокръвни и едновѣрни братия Сърби; тѣ ся появихѫ защитници на Берлински договоръ! Тѣ ся рѣшихѫ не само да ни не помогнѫтъ въ врѣме на бѣдитѣ ни, но още и да ся хвърлятъ цѣли цѣлнинички върху насъ съ всичката си ярость, и да ни смажатъ съвсѣмъ. Тѣ си въображавахѫ че сѫ призвани да поддържатъ великата идея за равновѣсието на великитѣ (!) сили на Староплининский полуостровъ. Пуста зависть и пуста человѣческа

измама! Рѣшено и свършено, на Архангелозденъ ще ся пие сладко кафе въ Столицата София.

Разбира ся никой българинъ не чакаше за такова проявление у Сърбитѣ. Никому ни на умъ не дохождаше че нѣкой сърбинъ щѣше да продума противъ нашето свѣто дѣло. Напротивъ, ние очаквахме отъ тѣхъ искренна помощь. Наши братя българи бѣхѫ ся били въ минѫлото за сърбската свобода. Ние често сме слушали Сърбитѣ да възгласяватъ че тѣ сърдечно ни любатъ и сърдечно желаятъ освобождението на братията си Българи. А сега какво видѣхме! Горко, по истинно.

Най-малко, може би, Князьтъ ни ся боеше отъ Сърбитѣ. Когато даже му долагахѫ, че тѣ имахѫ зли намѣрения спрямо насъ, и че съсрѣдоточавахѫ войскитѣ си по нашата граница, той все ся надѣваше, че тѣ нѣма да ни напакостятъ. Той все си е припомнялъ ужъ приятелскитѣ увѣрявания на кралъ Милана, когато прѣзъ 1881 год. бѣ въ Бѣлградъ. Нашето Правителство пакъ все ся надѣваше, че тѣзи проявления щѣхѫ да си останѫтъ само проста демонстрация. За жалость, всинца бидохме горчиво измамени. Нашитѣ еднокръвни съсѣди не сѫ шегували. Тѣ наистина си въобразили че сѫ назначени да играятъ велика роль въ Европа, и наистинѫ почнѫхѫ да ся готвятъ за война. На 12 Септемврий Кралъ Миланъ издаде указъ за мобилизацията на Сърбската войска, и Сърбитѣ почнѫхѫ дѣятелно да ся съсрѣдоточаватъ по границитѣ на България. Но това не смущаваше народа ни. Колкото повече тѣ крачехѫ и ся съсрѣдоточавахѫ по границитѣ ни, и колкото повече ставаше явно че Турция нѣма да ни нападне, толкозъ повече народътъ ни ся въодушевяваше и ся съсрѣдоточаваше около князьтъ си и правителството му.

При всичко че правителството ни ся надѣваше че Сърбитѣ нѣма да ни нападнѫтъ, пакъ то зема мѣрки за укрѣплението на нѣкой мѣста по границитѣ. Главнокомандующийтъ нашата войска, Князь Александръ, съ щабътъ си, заповѣда прѣди всичко да ся укрѣпи Сливница. Тъзи бѣ твърдѣ мѫдра стратегическа мѣрка. Въ сѫщото врѣме Князъ Александръ ся стараеше да ся помири приятелски съ Сръбски Кралъ Милана. Той му писа саморѫчно и твърдѣ приятелско писмо, което *на 7 Октомврий* му прати чрѣзъ особенъ пратенникъ, Г-нъ Д.

Грековъ, но Миланъ отказа да приеме пратенникътъ. Това поведение на Милана още повече убѣди Князя ни и правителството му за злобнитѣ намѣрения на Сърбитѣ.

Слуховетѣ вече явно дохождахж, че намѣрението на Сърбитѣ бѣ да влѣзатъ въ България, да прѣвзематъ София, да свалятъ Князь Александра и да го отпратятъ задъ граница, и тогава на сила да принудятъ населението да прогласи, че желае да ся съедини съ Сърбия.

За голѣмо удивление, противъ всичкитѣ международни права и обичаи на образованитѣ държави, Сърбитѣ ни нападнжхж прѣди официално да извѣстятъ на правителството ни че сж въ война съ насъ. Войскитѣ имъ навлѣзохж въ земята ни къмъ Трънско най-напрѣдъ крадешкомъ, чисто разбойнически. Датата на съобщението имъ може да е сжща съ деньтъ на нападението и да изгледва ужъ порядъчно, но това съобщение не ся прѣдаде на врѣме. Такава постжпка, наистина, бѣ по-лоша отъ свинарска. Войната ни ся обяви официално отъ страна на Сърбия на 2-й Ноем. 1885 год. Князь Александръ тогава бѣше въ Пловдивъ, гдѣто и прие това скръбно съобщение за обявението на тъзи братоубийственна война, която той всячески ся постара да отстрани.

Князьтъ и правителството му разбрахж вече на пълно, че Сърбитѣ сж рѣшени на война съ насъ. Милановото правителство распрати до силитѣ съобщение за свое оправдание за гдѣто почнуваше тъзи братоубийствена война, като хвърляше вината на нашето правителство. Но никои други освѣнъ онѣзи, които ги тикахж на тъзи война, не намѣрихж оправдателна причина за такава злобна постжпка противъ единъ съсѣдъ, който никакво зло не бѣ имъ сторилъ, и който ся бореше за своето сжществувание. Колкото право е ималъ Каинъ да убие брата си Авеля, и колкото справедливо е било дѣлото на Иосифовитѣ братия противъ брата имъ, точно толкозъ бѣ справедлива и постжпката на Сърбитѣ противъ съсѣднийтъ имъ братски Българский народъ. Коварството на Сърбитѣ става още по-грозно, като ся помни факта, че тѣ ни обявихж война, когато нашитѣ войски бѣхж пръснати повечето по Южна България дори до Ямболъ.

Не ще питание, че Князьтъ и правителството му много ся наскърбихж отъ обявението на Сърбитѣ, и най-голѣмата

имъ скърбь бѣ отъ мисъльта, че ще ся погубятъ много български синове, и че ще ся развали приятелството съ единъ съсѣденъ братски народъ.

На 2-й Ноемврий, Негово Височество Князьтъ издаде отъ Пловдивъ манифестъ къмъ народътъ и войската за обявението на войната отъ страна на Сърбия. Ето нѣкои извлѣчения отъ манифеста.

„Правителството на съсѣдний намъ братски народъ, водимо отъ лични и егоистически цѣли, и желающе да осуети свѣтото дѣло, съединението на Българский народъ въ едно цѣло, днесь, безъ всѣкой законенъ и справедливъ поводъ, е обявило война на нашата Държава, и е дало заповѣдь на войскитѣ си да нахлуятъ въ земята ни.

„Съ голѣмо прискърбие чухме тъзи печална вѣсть, защото никога не вѣрвахме че нашитѣ едновѣрни братия ще дигнѫтъ рѫка и ще почнѫтъ една братоубийственнна война въ тѣзи трудни врѣмена . . . Като оставяме върху Сърбитѣ и правителството имъ всичката отговорность на братоубийственната война . . . , ние обявяваме на своя любимъ народъ, че приехме прогласената отъ Сърбитѣ война, и дадохме заповѣдь на нашитѣ храбри и юначни войски да почнѫтъ дѣйствията си срѣщо Сърбитѣ и мѫжки да защищаватъ земята, честьта и свободата на Българский народъ.

„Нашето дѣло е свято, и надѣваме ся че Богъ ще го вземе подъ своя защита и ще ни даде нуждната помощь за да въстържествуваме и побѣдимъ вразитѣ си“. Слѣдъ като прави възвание къмъ народа за задружно съдѣйствие въ святото дѣло срѣщо неправедното и варварското нападание на врага, той свършва съ думитѣ: „Нека Всевишний Господь Богъ ни бѫде на помощь!“

Въ сѫщото врѣме князьтъ, въ приказътъ къмъ войскитѣ ни, при друго казваше: „Сърбский краль ни обяви война. Вмѣсто да ни помогнѫтъ, нашитѣ братия Сърби искатъ да разрушатъ нашето отечество.

„Войници! покажѣте вашата храбрость; смажѣте врага, които подло и дебнишкомъ нападнѫ върху ни . . . Напрѣдъ, братя, и Богъ да ни помага и ни подари побѣда!“

*Войската ни посрѣ*щнѫ обявението на войната съ въсторгъ,

а народътъ съ тишина и сириозно размишление. Но и войската и народътъ виждаше голѣмата и черната неправда, която Сърбия ни правеше въ този случай, и негодуванието бѣ твърдѣ голѣмо у всѣкого. „Отъ гдѣто слънце очаквахме, отъ тамъ слана ни попари“, казвахѫ множество. Тъзи сърбска постѫпка свърза Князьтъ и народътъ ни повече отъ всѣко друго нѣщо. Народътъ, като видя явно какъ ся напада Князьтъ му отъ много врагове на отечеството ни, и какъ той ся е нагърбилъ да ни брани съ всичкитѣ си сили и да умре съ насъ заедно, ако стане нужда, той ся прилѣпи до този си князь съ цѣлата си душа. Гдѣто и да ся мѣрнеше този народенъВаждъ, множество гърла цѣпехѫ въздухътъ съ „*урра*“, „*Богъ да бѫде съ тебе*“! Войската и множество самоволници изъ народа отивахѫ къмъ Сърбия съ пѣсни и ликувания, като на весела свадба.

На сѫщий день, 2-й Ноемврий, около пладнѣ Н. Височество ся посрѣщнѫ въ София отъ множество народъ съ неописуемъ ентусиязъмъ. Подиръ пладнѣ ся отслужи молебенъ въ Катедралната църква, гдѣто всички колѣничихѫ прѣдъ Бога и го молихѫ за защита на отечеството отъ враждебнитѣ нападатели. Архиепастирьтъ Климентъ благослови Князьтъ, който го пригърнѫ, и тъй ся почнѫ дѣлото. Думитѣ на Климента въ този случай бѣхѫ живи и трогателни. „Българитѣ“, каза той на събраното множество, „сѫ противни да ся биятъ съ единъ братски народъ, но тѣ иматъ на страна Бога и правото дѣло. Правото дѣло всѣкога въстържествува. Длъжность е на всѣкой гражданинъ, билъ старъ или младъ, да защищава свободата на отечеството си.“

Като нѣмамъ намѣрение да описвамъ подробно тъзи война, ще спомѣнѫ само нѣкои по-главни събития отъ нея.

Както бѣ въ войната на Пруссия и Франция, тъй и сега въ нашата съ Сърбия, всичкитѣ Европейци бѣхѫ на мнѣние, че ние ще бѫдемъ побѣдени и смазани отъ соколскитѣ генерали. Нѣкои ни съжалявахѫ, а други, разбира ся наши врагове, ся радвахѫ и чакахѫ кой день ще бѫде смазана нещастната жертва. Ние ще видимъ какви сѫ били слѣдствията.

Сърбскитѣ войски нашествувахѫ въ земята ни по три главни направления: срѣдно по Драгоманский проходъ, дѣсно

Българскитѣ войски прѣминаватъ Сърбската граница.

къмъ Видинъ, и лѣво прѣзъ Трънъ-Брѣзникъ. Изначало нашитѣ военачалници имахѫ да ся борятъ съ голѣми мѫчнотии, особно като войскитѣ ни бѣхѫ пръснѫти дори до Ямболъ съ цѣль да бдятъ по турскитѣ граници, а сръбскитѣ войски бѣхѫ ся сгрупирали и нахлувахѫ въ земята ни. Още на 2-й около пладнѣ тѣ нападнѫхѫ нашитѣ позиции прѣдъ Царибродъ, гдѣто тогава имаше съвсѣмъ малка наша сила. При всичко това, Сръбската Дунавска Дивизия доста ся помѫчи догдѣ да прѣвземе положението отъ нашитѣ храбри юнаци. На 2-й Ноемврий вечерьта Сърбитѣ прѣвзехѫ Царибродъ; онзи день тѣ едвамъ извървяхѫ 5—7 километри въ нашата земя, макаръ че имахѫ на срѣща си една шепа Български ратници.

Прѣзъ 3-й Ноемврий нашитѣ малки сили тъй юначно и искусно упорствувахѫ на голѣмата сърбска войска, щото не ѝ позволихѫ да ся доближи къмъ Сливница, гдѣто бѣхѫ главнитѣ наши укрѣпления. Сърбитѣ трѣбваше бавно и скѫпо да откупуватъ почти всѣкой метъръ въ настѫпванието си. Това даде врѣме на повече наши сили да ся съсрѣдоточатъ и укрѣпятъ около Сливница. Изборътъ и укрѣпяванието на Сливница ся признава за най-сполучиивъ. И този изборъ доказва военната тактика на младийтъ князь и младийтъ му щабъ.

Князь Александръ, слѣдъ обявението на тъзи война, заповѣда на войскитѣ да вървятъ на бърже за Сливница. Това марширувание на българскитѣ войски е почти нечувано въ историята. Такова бързо вървенне прѣзъ планини и долини, и то въ неприятно дъждовно и студено врѣме, могѫтъ да правятъ само войници, които сѫ ся прѣдали съ сърдце и душа за защитата на отечеството си, и които оцѣняватъ и любятъ Вожда си. За чудо, тѣзи изнурени пѣши войници, но достойни потомци на Асѣновци и Симеоновци, влѣзохѫ въ войната, щомъ пристигнѫхѫ при Сливница, и ся бихѫ най-храбро и побѣдоносно, като че бѣхѫ почивали тамъ съ седмици.

Нѣкои отъ по-главнитѣ военачалници прѣзъ тъзи война бѣхѫ: Николаевъ, Муткуровъ, Гуджевъ, Петровъ, Поповъ, Филовъ, Любомский, Узуновъ, Кисевъ, Тантиловъ, Кутинчевъ, Савковъ, Стояновъ, Пановъ, Паница, Груевъ, Бендеревъ, Надажиевъ, Тепавски, Андреевъ, Христовъ, Ивановъ и други. Военний министръ бѣ майоръ Никифоровъ.

Българскитѣ войски прѣминаватъ Сърбската граница.

къмъ Видинъ, и лѣво прѣзъ Трънъ-Брѣзникъ. Изначало нашитѣ военачалници имахѫ да ся борятъ съ голѣми мѫчнотии, особно като войскитѣ ни бѣхѫ пръснѫти дори до Ямболъ съ цѣль да бдятъ по турскитѣ граници, а сръбскитѣ войски бѣхѫ ся сгрупирали и нахлувахѫ въ земята ни. Още на 2-й около пладнѣ тѣ нападнѫхѫ нашитѣ позиции прѣдъ Царибродъ, гдѣто тогава имаше съвсѣмъ малка наша сила. При всичко това, Сръбската Дунавска Дивизия доста ся помѫчи догдѣ да прѣвземе положението отъ нашитѣ храбри юнаци. На 2-й Ноемврий вечерьта Сърбитѣ прѣвзехѫ Царибродъ; онзи день тѣ едвамъ извървяхѫ 5—7 километри въ нашата земя, макаръ че имахѫ на срѣща си една шепа Български ратници.

Прѣзъ 3-й Ноемврий нашитѣ малки сили тъй юначно и искусно упорствувахѫ на голѣмата сърбска войска, щото не ѝ позволихѫ да ся доближи къмъ Сливница, гдѣто бѣхѫ главнитѣ наши укрѣпления. Сърбитѣ трѣбваше бавно и скѫпо да откупуватъ почти всѣкой метъръ въ настѫпванието си. Това даде врѣме на повече наши сили да ся съсрѣдоточатъ и укрѣпятъ около Сливница. Изборътъ и укрѣпяванието на Сливница ся признава за най сполучиивъ. И този изборъ доказва военната тактика на младийтъ князь и младийтъ му щабъ.

Князь Александръ, слѣдъ обявението на тъзи война, заповѣда на войскитѣ да вървятъ на бърже за Сливница. Това марширувание на българскитѣ войски е почти нечувано въ историята. Такова бързо вървение прѣзъ планини и долини, и то въ неприятно дъждовно и студено врѣме, могѫтъ да правятъ само войници, които сѫ ся прѣдали съ сърдце и душа за защитата на отечеството си, и които оцѣняватъ и любятъ Вожда си. За чудо, тѣзи изнурени пѣши войници, но достойни потомци на Асѣновци и Симеоновци, влѣзохѫ въ войната, щомъ пристигнѫхѫ при Сливница, и ся бихѫ най-храбро и побѣдоносно, като че бѣхѫ почивали тамъ съ седмици.

Нѣкои отъ по-главнитѣ военачалници прѣзъ тъзи война бѣхѫ: Николаевъ, Муткуровъ, Гуджевъ, Петровъ, Поповъ, Филовъ, Любомский, Узуновъ, Кисевъ, Тантиловъ, Кутинчевъ, Савовъ, Стояновъ, Пановъ, Паница, Груевъ, Бендеревъ, Надажиевъ, Тепавски, Андреевъ, Христовъ, Ивановъ и други. Военний министръ бѣ майоръ Никифоровъ.

Изначало не ся знаяхѫ плановетѣ на Сърбитѣ, и князьтъ ся позабави въ София додѣ разбере по-добрѣ на кѫдѣ сочи главната сила на врагътъ. Щомъ ся научи това, той, на 4-й Ноемврий, незабавно ся отправи за Сливница, гдѣто биде посрѣщнѫтъ отъ Войската и други съ най-въсхитителенъ въсторгъ.

Около Сливница ставахѫ ужасни стражения три дни нарѣдъ, именно 5, 6 и 7-й Ноемврий. Тѣзи сѫ памятни дни за войската ни и за отечечеството ни. Цѣлата свѣтска история никѫдѣ не посочва по-голѣма себеотрицателность, по-голѣма дѣятелность и по-голѣма вѣщина въ защита на своето отечество, отъ онѣзи които героитѣ ни, Князь Александръ и храбритѣ му офицери и войници, показахѫ при Сливница и въобще прѣзъ цѣлата тъзи война. Въ първитѣ два дни на опорититѣ тѣзи сражения Князьтъ най-дѣятелно земаше участие, като планираше съ щабътъ си, разпореждаше и даже често лично ся излагаше на голѣми опасности. Всичкитѣ войници, съ които сме ся разговаряли по този прѣдмѣтъ, едногласно казватъ, че себезабравянието на Князьтъ въ онѣзи дни още повече ги съживило и убодрило за да налитатъ въ биткитѣ като гладни лъвове въ защита на татковината си.

Прѣзъ първитѣ два дни нашата войска спечали голѣми побѣди надъ Сърбитѣ, които бидохѫ принудени да ся дръпатъ надиря. Още тогава ся разбра че Миланъ нѣма да пие сладко кафе на Архангеловъ-день у Софиу. Като видѣхѫ че сѫ почти побѣдени при Сливница и че прѣзъ тамъ не ще имъ е възможно да стигнѫтъ София, Сърбитѣ, до колко ся виждаше, промѣнихѫ планътъ си, като рѣшихѫ да насилятъ за София прѣзъ Брѣзникъ и Перникъ, гдѣто нашата сила бѣше доста слаба. Князьтъ и щабътъ му узнахѫ този планъ на Сърбитѣ, и по тъзи причина Негово Височество трѣбваше по необходимость да остави Сливница, гдѣто врагътъ бѣ почти смазанъ и обезсърченъ, и да отиде въ София да направи распорѣждание за съпротивление на Сърбитѣ отъ кьмъ Брѣзникъ.

«Точката на тежестьта:» казалъ Князьтъ, «лѣжи минутно по линията Брѣзникъ—София. Азъ за това трѣбва да отида тамъ. Сливница ся удържа два дни и ще може да ся удържи и безъ мене още нѣколко дни. Въ това съмъ напълно увѣренъ, защото познавамъ храбростьта на войницитѣ си и способ-

ностьта на прѣдводителитѣ имъ . . . . Моето убѣждение е това, че единъ князь трѣбва да ся намѣри тамъ, гдѣто грози най-голѣмата опасность за народа и страната му."

Така и направи. На 7-й Ноемврий рано той тръгнж за София, слѣдъ сериозни съвѣщания. Населението въ столицата бѣ въ тревога, повечето испоплашени до крайна степень. „Сърбитѣ сж довечера тука въ София", казвахж мнозина. Затова и мнозина крояхж планове какъ да посрѣщнжтъ сърбскитѣ войски, като си шияхж и сърбски знамена. Да го кажемъ ли? Уви! то е много грозно, то е крайно непатриотическо нѣщо. И за това нека само да го спомѣнемъ. Въ срѣдъ тѣзи народни тжги и опасности, когато войската ни ся биеше най-храбро за защита на отечеството си срѣщо злобнитѣ посѣгатели, когато князьтъ денемъ и нощемъ дѣятелно работеше въ това свято народно дѣло, и когато и народътъ и войската бѣхж най-тѣсно прилѣпени до държавний си глава,—тогава ся намѣрихж нѣкои въ България, които спокойно да кроятъ планове за тържественно посрѣщание на врага и за злобно напакостяване на князя и отечеството! Злочеста Българио, дано никога въ бждлще да не ся повтарятъ въ историята и особно отъ твои синове, такива неблагородни и позорни дѣяния!

Но имало Богъ и надъ оставена отъ силнитѣ свѣтски на деня и злочеста България. Когато нѣкои злобно кроехж да пакостятъ на отечеството ни, когато князьтъ и правителството му ся съвѣщавахж какво да ся прави за съпротивление на враговетѣ, въ сжщийтъ день ся получи радостното извѣстие, че нашата войска прѣдвождана отъ Попова, прѣвзела Брѣзникъ, че Сърбитѣ бѣхж разбити и тамъ, и че бѣгали надиря къмъ Трънъ. Тъзи новина съживи и правителството ни и народа. Печальта ся прѣтвори въ радость. Тогава само враговетѣ, а може би и нѣкои или глупави или злобни български синове, бѣхж въ сѣтявание и въ скърбь. Цѣлата войска и цѣлийтъ народъ бѣхж въ възторженно ликувание. Картината е прѣдъ насъ. Полковетѣ отъ къмъ Пловдивъ вървѣхж прѣзъ София за къмъ Сливница. Музикитѣ и въсхитителнитѣ пѣсни на войницитѣ потресохж Столицата. Множество народъ ся трупаше покрай шествието и съ радостни сълзи пожелаваше добра сполука на храбритѣ ратници.

Смазването на Сърбитѣ при Брѣзникъ промѣни плана на главнокомандующийтъ нашата войска. Като разбра, че главнитѣ битки съ Сърбитѣ пакъ ще бѫдѫтъ по Драгоманский пѫть, Князьтъ въ сѫщий день, на 7-й Ноемврий, ся върнѫ пакъ за Сливница, гдѣто пристигнѫ почти при мръквание. Тъй като прѣзъ цѣлий онзи день нашитѣ храбри войници и тамъ бѣхѫ удържали славна побѣда надъ врага, то радостната срѣща на Князьтъ съ офицеритѣ и войската бѣ голѣма. Князь и офицери ся прегръщатъ и поздравляватъ за славната защита на отечеството. Сѫдбата на тъзи глупешка и каинска война бѣ вече рѣшена. Сърбската войска бѣ деморализирана, а нашата най-живо удобрена. Нашитѣ станѫхѫ побѣдители по цѣлата линия отъ Трънъ до Видинъ. Отъ Сливница нашитѣ войски слѣдвахѫ побѣдоносно пѫтьтъ си къмъ Царибродъ. Прѣвземанието на Драгоманский проходъ е друга отъ великитѣ слави на българската войска. Князь Александръ бѣ между първитѣ които влѣзохѫ въ онзи градецъ, макаръ всрѣдъ голѣми опасности. Драгоманъ ся прѣвзе на 10-й, а Царибродъ на 11-й Ноем. Неприятеля бѣгаше въ голѣмо растройство, прѣслѣдванъ отъ българскитѣ юнаци. Слѣдъ люти битки, дори и въ самий градъ, Пиротъ биде прѣвзетъ на 15-й Ноем. Сърбитѣ бидохѫ съвършенно смазани и не бѣхѫ вече въ състояние да ся съпротивятъ на българската войска въ пѫтьтъ ѝ къмъ Бѣлградъ.

IV. Дипломацията.

Нека оставимъ военнитѣ дѣйствия, въ които българската храбрость блѣснѫ побѣдосно всѣкѫдѣ, и да погледнемъ малко на дипломацията.

Храбростьта и побѣдоносното движение на нашитѣ войски смая цѣлийтъ свѣтъ. Слѣдствията бидохѫ съвършенно противни отъ каквито ся очаквахѫ отъ цѣла Европа. Всѣкой очакваше да бѫдемъ смазани отъ Сърбитѣ; всѣкой мислеше че капитанитѣ ще бѫдѫтъ съвършенно съсипани отъ генералитѣ и отъ каленната и опитна тѣхна войска, особно като двѣ велики сили бѣхѫ задъ гърба на тѣзи соколски генерали. Прѣди *даже да ся почне* дѣйствително войната, планътъ до нѣкѫдѣ е

билъ скроенъ какво да ся прави съ Князь Александра и неговото Княжество. Князьтъ ни бѣше свалень и отечеството ни горчиво наказано въ умоветѣ на враговетѣ ни Сърби и на една несправедлива дипломация. Той бѣше изгубенъ человѣкъ; той трѣбваше да ся накаже строго, и то само за този единственъ грѣхъ че дрързнжлъ да приеме призванието на единъ цѣлъ народъ, който ся бореше за съединението и сжществуванието си, и че ся рѣшилъ да живѣе или да умрѣ съ този народъ. Народа ни трѣбваше да ся накаже само за този грѣхъ, че искаше да живѣе както Господь далъ. Но топътъ, пушката, щикътъ и правдата проговорихж, и то твърдѣ громко, и тѣ дадохж съвсѣмъ другъ отговоръ, и най-ужасно смутихж враговетѣ на отечеството ни. Богъ, когото мнозина забравятъ, не бѣ забравилъ нито оставилъ злочеста и ратующа България. Български Вождъ, българскитѣ капитани и българската храбра войска, която ся биеше като лъвове, най-живо доказахж, че не бѣ дошло врѣме за погрѣбванието на България, тѣхната мила татковина.

Чудно промѣнение въ умоветѣ! Цѣла Европа и даже множество въ Америка чудесно ся наелектрисахж отъ славнитѣ побѣди на Асѣновцитѣ. Тогава Европа проговори и гласътъ на всички безпристрастни бѣ: *България трѣбва да живѣе: народътъ чийто капитани и не опитни млади войници могжтъ да нанесжтъ такива славна побѣда надъ генерали и опитни стари войници, има пълно право за сжществувание.* Печатътъ отъ всѣкждѣ виеше вѣнци лаврови на геройтъ ни Князь Александра I-й и храбрата му войска. Даже отъ Франция и Руссия ся чухж такива отзиви, ако часть отъ дипломатическитѣ крѫгове на тѣзи държави и да бѣхж настроени противъ насъ. Князьтъ ни приемаше на бойното поле поздравителни и възхвалителни телеграмми отъ всичкитѣ страни на просвѣщений свѣтъ.

Но дивно, криворазбранитѣ интереси и взглядове често помрачаватъ очитѣ и съвѣститѣ на человѣцитѣ. Дипломацията, или по-право една часть отъ нея, ся показа крайно несправедлива и въ този случай. До когато всѣкой мислеше че България щѣше да ся смаже, тъзи чудна дипламация мълчеше, но щомъ Българина доказа на свѣта, че той има пра-

во за народно сѫществувание, тогава тъзи дипломация ся намѣси и съ лукавство и сила спрѣ побѣдоноснитѣ войски; още повече, тя не дозволи на побѣдителитѣ да зематъ никакво обезщетение отъ враждебнитѣ и крайно несправедливитѣ нападатели на отечеството ни. Какво силно доказателство е това дипломатическо поведение за паднѫлото человѣчество!

Още на 13-й, Ноемврий 1885 год., Краль Миланъ прати до Князь Александра да го помоли за примирие. Сѫщото направи и Султана. На това Негово Височество достойно и твърдѣ справедливо отговори, че пролѣтата кръвь на паднѫлитѣ български войници го задлъжава да диктува миръ на сръбска земя.

На 16-й Ноемврий ся явява прѣдъ Княза Контъ Кювенхюллеръ, Австрийский агентъ въ Бѣлградъ, и заявява отъ страна ужъ на силитѣ, че военнитѣ дѣйствия трѣбва да ся спрѫтъ. Негово Височество изначало ся съпротиви на Кювенхюллеревото заявление, но този послѣдний му каза, че ако той (князьтъ) продължи войната противъ Сърбия, то не ще има вече работа съ сърбска, а съ австрийска войска. И тъй, Австрия прогласи война противъ България! Този бѣ тежъкъ ударъ на храбрий ни Вождъ, на храбрата и побѣдоносната му войска, и на народа, но нѣмаше що да ся прави. Въ такъвъ случай Князьтъ и Правителството му не можехѫ да не спрѫтъ побѣдоносното шествие на българската войска.

Не е безмѣстно тукъ да попитаме, ако Австрия и сѣвернитѣ ѝ другарки могохѫ тъй лесно да спрѫтъ войната, да отишатъ едно страшно развълнувано море, не можехѫ ли много по-лесно да прѣдварятъ развълнуванието на морето, да не позволятъ почнуванието на тъзи безбожна война? Кѫдѣ бѣхѫ тѣ само прѣди двѣ седмици? Отъ тѣхъ и тогава е била нужна само една дума „*не бива*!“ и дѣло свършено. Сърбитѣ щѣхѫ да си налагатъ парцалитѣ. Но това е то справедлива и безпристрастна дипломация! Безпристрастната история всѣкога съ отвращение ще отбѣлѣзва това черно пятно на тъзи дипломация,

Работата влѣзе въ рѫцѣтѣ на дипломацията. Примирието ся сключи. Слѣдъ прѣдварителнитѣ разисквания между българскитѣ и сърбскитѣ прѣдставители и дипломатитѣ, въпро-

сътъ най-сѣтнѣ ся рѣши окончателно въ Букурещъ, столицата на Романия, дори прѣзъ Февруарий 1886 год. Рѣшението на тъзи дипломатическа коммисия бѣ най-несправедливо, тъй като тя не даде на България да земе никакви обезщетения отъ Сърбия, и като не наказа тъзи послѣднята нищо за разбойническото и варварското ѝ нападение отечеството ни. Всичкитѣ настоявания на Княза и Правителството му за обезщетение отъ Сърбия останжхж безплодни.

Но и въ този случай народътъ ни не остана безъ добра награда. Нашата войска, прѣдвождана отъ геройтъ си Князь и способнитѣ си офицери, най-блѣскаво извоюва три главни нѣща: *Първо*, искупи съ кръвьта си съединението на двѣтѣ България, които до тогава бѣхж раздѣлени, тъй щото слѣдъ това никой не може съвѣстно и справедливо да каже че България нѣма право да е тъй съединена; *Второ*, спечели военна слава прѣдъ цѣлий образованъ свѣтъ; *Трето*, доказа че тя и народътъ могжтъ да живѣятъ и да защищаватъ отечеството си и безъ иностранни водители и настойници. А какво спечалихж сърбскитѣ соколи? Тѣ доказахж прѣдъ цѣлъ свѣтъ, че сж единъ най-недостоенъ военenъ народъ, че сж лукави и груби съсѣди, и че не сж били назначени за водители въ Балканский Полуостровъ. При всичкитѣ злонамѣрения на Сърбитѣ и на нѣкои дипломати, тѣхни подстрекатели, тѣ не можахж да попрѣчатъ на тѣзи главни слѣдствия на тъзи братоубийственна война. До кога свѣтъ свѣтува безпристрастната история всѣкога ще въспѣва на България за поведението и дѣйствията ѝ въ този случай, и всѣкога ще осжжда Сърбия и подкрѣпяющата я дипломация за каинското имъ поведение.

Военна готовность. Умѣстно е тукъ да ся спомѣне и друго обстоятелство, което хвърля блѣскавость и върху практичностьта на българската войска и вожда ѝ. Прѣди обявението на войната нашата войска не бѣше снабдена добрѣ съ военни припаси. По нѣкои съображения нейнитѣ бивши военачалници не бѣхж промислили за нѣкои даже най-важни нуждности въ това отнощение. Князьтъ и офицеритѣ ни трѣбваше да употрѣбятъ трѣскава дѣятелность за да ся снабдятъ съ необходимо нужднитѣ нѣща, до колкото вече бѣше възможно въ това кжсо врѣме. Справедливо може да ся каже, че

силата, която смаза Сърбитѣ, бѣше живийтъ патриотизмъ на българската войска, прѣдвождана отъ младитѣ си но прѣданни началници, Князь и офицери.

Раненитѣ. Прѣди войната не бѣхѫ приготвени нуждпитѣ срѣдства и за раненитѣ въ случай на война. Но и въ това отношение правителството ни и народътъ не останѫхѫ надиря. Ако и да имаше много нѣщо да куца, правителството и народътъ направихѫ всичко що бѣ имъ възможно за запазата и доброто гледание на раненитѣ войници. До колкото писательтъ знае, отъ всичкитѣ части на отечеството ни ся стичахѫ разни помощи за тъзи цѣль. Множество мѫжие и жени драговолно ся притекохѫ да служатъ като братия и сестри милосърдия. Много домове и нѣкои църкви въ София ся прѣтворихѫ на болници за раненитѣ ратници; сѫщото станѫ и въ нѣкои провинциялни градове. Множество го считахѫ за особна привилегия да послужатъ въ нѣщо на тѣзи страдалци. Вождътъ, Князь Александръ, най-нѣжно е возилъ такива войници на свойтъ си файтонъ и ги е подкрѣпялъ съ своитѣ си рѫцѣ.

Когато ся спрѣхѫ военнитѣ дѣйствия, Негово Височество, Князь Александръ и Правителството му, съ сърдечно желание да стане примирение съ русското правителство, направихѫ една твърдѣ забѣлѣжителна спѫтка. Като прогласи че войната съ Сърбия ся прѣкъсва, и че нашатѣ войски сѫ били славни побѣдители, Князьтъ отдаде на русскитѣ офицери голѣма часть отъ славата за тъзи сполука. Съ това Князьтъ и Правителството ни пожертвувахѫ много нѣщо и отъ себе си и отъ онова, което принадлежеше на войската и на народа, но тѣ направихѫ това, защото горещо желаехѫ изглажданието на нѣкои недоразумѣния между България и Руссия.

Нѣкои сѫ обвинявали Князя и Правителството му въ обтегнатость и недобросъвѣстность спрямо Руссия, но това е едно отъ обстоятелствата, които събарятъ думитѣ на обвинителитѣ.

Князьтъ и правителството му бидохѫ много измамени. Сѣвернитѣ сърдца не ся подвижихѫ нито отъ славнитѣ военни побѣди, нито отъ смиренното и донѣкѫдѣ унизителното подавание рѫка за сприятеляване. Спечелихѫ ли Русситѣ

чрѣзъ тъзи си неблагоразумна и несправедлива постѫпка? Това може да мисли само късогледецъ. И тѣ сами послѣ разбрахѫ погрѣшката си. Въ разговорътъ ни съ едного отъ бившитѣ министри, руссофилецъ, азъ го попитахъ: „Не бѣше ли това Княжево проглашение съ цѣль за сприятеляване съ Руссия?“

„Да, тъзи бѣше цѣльта,“ отговори той твърдѣ чувствително, „и жално е, че тѣ не умѣхѫ да ся въсползуватъ отъ този добръ случай. Самъ Нелидовъ е казалъ: Руссия надали е правила нѣкога по-голѣма дипломатическа погрѣшка отъ тъзи.“

Да ся говори че Руссия въ нищо не е изгубила отъ това си поведение, значи само да ся намира человѣкъ на прикаска.

V. Връщание отъ бойното поле.

Слѣдъ сключванието на примирието Князь Александръ издаде къмъ войската слѣдующийтъ приказъ:

„Офицери и войници!

„Днесь земята ни вече съвършенно е очистена отъ врага, който тъй разбойнически бѣше нахлулъ въ нея. Вашата храбрость и самоотверженность, съ които прѣкарахте толкова тягости, рѣшителностьта по-скоро да умрете, но да изгоните неприятеля вънъ отъ прѣдѣлитѣ на татковнината ни, сѫ високо наградени. Вие разбихте сърбската армия. Вие направихте да ся чуди цѣлий свѣтъ и да признае, че въ вашитѣ жили тече сѫщата кръвь, която нѣкога е кипяла въ жилитѣ на прадѣдитѣ ви—побѣдителитѣ на Византийската империя. Сега ние можемъ да ся върнемъ дома си спокойни, съ гордость че сме испълнили дългътъ си.“

Българскитѣ славни побѣдоносци потеглихѫ къмъ София. Тѣ почнѫхѫ да пристигатъ въ Столицата на 14-й Декемврий.

Може безъ никакво прѣувеличение да ся каже, че София никога по-напрѣдъ не бѣ прѣдставлявала такова зрѣлище, каквото тогава при посрѣщанието на онѣзи славни побѣдители. Улицитѣ бѣхѫ укичени отъ пети до глава съ знамена и цвѣтя и тукъ-тамъ хубави арки, триумфални врата. Още рано отъ зори народътъ почнѫ да пълни улицитѣ и да ся натр

силата, която смаза Сърбитѣ, бѣше живийтъ патриотизмъ на българската войска, прѣдвождана отъ младитѣ си но прѣданни началници, Князь и офицери.

Раненитѣ. Прѣди войната не бѣхѫ приготвени нуждиитѣ срѣдства и за раненитѣ въ случай на война. Но и въ това отношение правителството ни и народътъ не останѫхѫ надиря. Ако и да имаше много нѣщо да куца, правителството и народътъ направихѫ всичко що бѣ имъ възможно за запазата и доброто гледание на раненитѣ войници. До колкото писательтъ знае, отъ всичкитѣ части на отечеството ни ся стичахѫ разни помощи за тъзи цѣль. Множество мѫжие и жени драговолно ся притекохѫ да служатъ като братия и сестри милосърдия. Много домове и нѣкои църкви въ София ся прѣтворихѫ на болници за раненитѣ ратници; сѫщото станѫ и въ нѣкои провинциялни градове. Множество го считахѫ за особна привилегия да послужатъ въ нѣщо на тѣзи страдалци. Вождътъ, Князь Александръ, най-нѣжно е возилъ такива войници на свойтъ си файтонъ и ги е подкрѣпялъ съ своитѣ си рѫцѣ.

Когато ся спрѣхѫ военнитѣ дѣйствия, Негово Височество, Князь Александръ и Правителството му, съ сърдечно желание да стане примирение съ русското правителство, направихѫ една твърдѣ забѣлѣжителна спѫтка. Като прогласи че войната съ Сърбия ся прѣкъсва, и че нашатѣ войски сѫ били славни побѣдители, Князьтъ отдаде на русскитѣ офицери голѣма часть отъ славата за тъзи сполука. Съ това Князьтъ и Правителството ни пожертвувахѫ много нѣщо и отъ себе си и отъ онова, което принадлежеше на войската и на народа, но тѣ направихѫ това, защото горещо желаехѫ изглажданието на нѣкои недоразумѣния между България и Руссия.

Нѣкои сѫ обвинявали Княза и Правителството му въ обтегнатость и недобросъвѣстность спрямо Руссия, но това е едно отъ обстоятелствата, които събарятъ думитѣ на обвинителитѣ.

Князьтъ и правителството му бидохѫ много измамени. Сѣвернитѣ сърдца не ся подвижихѫ нито отъ славнитѣ военни побѣди, нито отъ смиренното и донѣкѫдѣ унизителното подавание рѫка за сприятеляване. Спечелихѫ ли Русситѣ

чрѣзъ тъзи си неблагоразумна и несправедлива постжпка? Това може да мисли само късогледецъ. И тѣ сами послѣ разбрахж погрѣшката си. Въ разговорътъ ни съ едного отъ бившитѣ министри, руссофилецъ, азъ го попитахъ: „Не бѣше ли това Княжево прогламение съ цѣль за сприятеляване съ Руссия?“

„Да, тъзи бѣше цѣльта,“ отговори той твърдѣ чувствително, „и жално е, че тѣ не умѣхж да ся въсползуватъ отъ този добръ случай. Самъ Нелидовъ е казалъ: Руссия надали е правила нѣкога по-голѣма дипломатическа погрѣшка отъ тъзи.“

Да ся говори че Руссия въ нищо не е изгубила отъ това си поведение, значи само да ся намира человѣкъ на прикаска.

V. Връщание отъ бойното поле.

Слѣдъ сключванието на примирието Князь Александръ издаде къмъ войската слѣдующийтъ приказъ:

„Офицери и войници!

„Днесь земята ни вече съвършенно е очистена отъ врага, който тъй разбойнически бѣше нахлулъ въ нея. Вашата храбрость и самоотверженность, съ които прѣкарахте толкова тягости, рѣшителностьта по-скоро да умрете, но да изгоните неприятеля вънъ отъ прѣдѣлитѣ на татковнината ни, сж високо наградени. Вие разбихте сърбската армия. Вие направихте да ся чуди цѣлий свѣтъ и да признае, че въ вашитѣ жили тече сжщата кръвь, която нѣкога е кипяла въ жилитѣ на прадѣдитѣ ви—побѣдителитѣ на Византийската империя. Сега ние можемъ да ся върнемъ дома си спокойни, съ гордость че сме испълнили дългътъ си.“

Българскитѣ славни побѣдоносци потеглихж къмъ София. Тѣ почнжхж да пристигатъ въ Столицата на 14-й Декемврий.

Може безъ никакво прѣувеличение да ся каже, че София никога по-напрѣдъ не бѣ прѣдставлявала такова зрѣлище, каквото тогава при посрѣщанието на онѣзи славни побѣдители. Улицитѣ бѣхж укичени отъ пети до глава съ знамена и цвѣтя и тукъ-тамъ хубави арки, триумфални врата. Още рано отъ зори народътъ почнж да пълни улицитѣ и да ся натрупва

особно на Александровский площадъ и по улицата къмъ Нишкото шусе. Сърдцата на всички тупахѫ отъ нетърпѣние да видятъ лицата на побѣдителитѣ, които избавихѫ отечеството отъ голѣми бѣди и спечалихѫ военната слава. Лицата показвахѫ, че въсторгъ ликуваше въ сърдцето на всѣкого.

Топовни гръмежи извѣстихѫ, че героитѣ наближаватъ; голѣмо растревожвание въ многобройний народъ. При арката на Нишкото шосе бѣхѫ наредени еснавскитѣ и други дружества съ знамена, тъй сѫщо и голѣмо множество народъ, който ся простираше дори по хълмоветѣ на около. На арката въ полукрѫгъ личахѫ думитѣ: „*Слава и честь на побѣдителитѣ!*" Негово Височество Князьтъ и щабътъ му ся появихѫ най-напрѣдъ, и слѣдъ тѣхъ вървеше I-й Софийски полкъ. При тѣхното появявание въздухътъ ся процѣпи съ продължителни „*урра*" отъ хиляди гърла, и хиляди шапки и калпаци ся издигахѫ нагорѣ. На Княза бидохѫ поднесени разни вѣнци, албуми и други. Студентитѣ му поднесохѫ изящна възглавничка съ вѣнецъ и надписъ: „*Слава побѣдителю Александру I-му, отъ студентитѣ.*" Тъй сѫщо и офицеритѣ и войската бидохѫ посипвани по улицитѣ съ вѣнци и цвѣтя. Шествието на войската, прѣдвождана отъ Княза, мѫчно си пробраваше пѫть прѣзъ натрупанийтъ народъ въ улицитѣ. Всѣкой желаеше да види Вожда и войската му отъ близо. Гръмогласнитѣ и въсхитителнитѣ *урра* непрѣстанно цѣпехѫ въздуха. Нѣмаше балконъ не прѣтрупанъ съ народъ.

Като пристигнѫхѫ църквата Св. Кралъ, тамъ Негово Височество сѫ посрѣщнѫ отъ министритѣ, висшето духовенство и отъ чиновницитѣ. Въ църквата ся отслужи благодарителенъ молебенъ, въ който случай митрополитътъ държа едно трогателно словце. Отъ тамъ Князьтъ поведе войската къмъ Александровий площадъ, гдѣто бѣхѫ въздигнѫти други триумфални врата. Една отъ тѣхъ бѣ най-хубава. По нея имаше надписи: „*Сливница. Драгоманъ, Царибродъ, Пиротъ.*" „*Здравѣйте, храбри войници!*" и други. Подъ единъ полукрѫгъ бѣ поставенъ бюста наКнязь Александра украсенъ съ лавровъ вѣнецъ. Когато Негово Височество, потънълъ въ вѣнци, ся зададе на площада, а тъй сѫщо и щабътъ му накичени съ *вѣнци, урра* процѣпихѫ въздуха. Тамъ бѣхѫ и прѣдставите-

литѣ на великитѣ сили, гдѣто тѣ посрѣщнѫхѫ и поздравихѫ Княза. Тамъ за дълго врѣме Н. Височество наблюдаваше шествието на войската, която минуваше покрай него. Вечерьта градътъ бѣ блѣскаво освѣтленъ.

На другий день, 15-й Дек., Пристигнѫ друга часть отъ войската, прѣдвождана отъ Полковникъ, сега Генералъ, Николаева. Князьтъ излѣзе да ги посрѣщне. Когато Николаевъ дойде до арката, гръмогласни урра потресяхѫ множеството. Н. Височество ся обърна къмъ народа и каза: „Викайте, братя, урра за Полковникъ Николаева."

Съ тѣзи въсхищения настѫпихме друга нова година, 1886.

VI. Конференцията въ Цариградъ.

Тѣшки меланхолически мисли ни обладаватъ почти всѣкога, когато обърнемъ умътъ си къмъ дипломацията. Главната причина на това е, че понятието за правото и кривото често малко ся взема сѫщински въ внимание отъ тъзи дипломация. Видѣхме по-горѣ, че тя не позволи на Българското правителство да земе отъ Сърбия никакво обезщетение за разбойническото ѝ поведение спрямо отечеството ни, което не бѣ ѝ сторило никаква обида; тъй ся оскърби най-чуствително побѣдоностната Българска войска. Подобно оскърбление ся извърши и въ Цариградъ.

Войната ся свърши, но работитѣ между България и Турция за И. Румелия още не бѣхѫ ся урѣдили. Нашето правителство, чрѣзъ прѣдставительтъ си въ Цариградъ, направи съ Турското правителство единъ договоръ. Този договоръ не бѣ какъвто бихме го желали, но той може би бѣ най-добрийтъ щото можеше да ся направи подъ онѣзи обстоятелства. Споредъ него, Князьтъ ни ся признаваше отъ Султана за пожизненъ главенъ Губернаторъ на И. Румелия. Щомъ, обаче съглашението ся обнародва, нѣкои наши ужъ приятели подигнѫхѫ страшна врява противъ него. Чрѣзъ това нѣкои сили, види ся сѫ желаяли да ся произвождатъ у насъ постоянно крамоли и вълнения; слѣдъ всѣкой петь години да ся промѣнява Губернаторъ и Князь по прищѣвкитѣ на тогози и оногози. Нека забѣлѣжимъ, че, за жалость, русската дипломация найсилно настояваше противъ насъ, и въ този случай русскитѣ въст-

ници доста грубичко нападахѫ Князь Александра за гдѣто настояваше за пълно съединение и за да бѫде Българский Князь назначенъ за пожизненъ управитель и на И. Румелия. Разбира ся, нѣкои ще увѣряватъ свѣта че и това ся е вършило само за доброто на България. Въ Цариградъ ся събра конференция отъ великитѣ сили за това. Безъ да вземе въ внимание протеститѣ на Князь Александра и правителството му, онъзи конференция подписа, прѣзъ Мартъ, 1886 год., единъ протоколъ спорѣдъ който Българский Князь ся назначава за Генералъ Губернаторъ на И. Румелия за петь години, а не пожизнено. Като видѣхѫ колко настоятелно работехѫ една двѣ сили противъ насъ, и че другитѣ сили ся не показвахѫ особно рѣшителни въ наша защита, Князьтъ и правителството му прѣклонихѫ глава на рѣшенията на конференцията. Както и да е, съ това си рѣшение силитѣ практично припознахѫ съединенито на двѣтѣ Българии.

VII. Послѣдни събития въ господаруванието на Князь Александра I-й.

Както казахъ, чрѣзъ Цариградский си Протоколъ великитѣ сили практично припознахѫ съединението на бившата И. Румелия съ България. Н. В. Българский Князь зема законно управлението на двѣтѣ Българии, и ся стараеше всѣчески за доброто уреждание и уякчавание на държавицата си. Той обикаляше разни мѣста и наблюдаваше работитѣ. Той станѫ любимецътъ герой и на войската и на народа. Той ся влюбваше въ народа и отечеството ни, и ся въплъти въ народнийтъ идеалъ. Ако и да имаше много спѫнки въ работитѣ, пакъ въобще всичко отиваше добрѣ и всѣкой ся насърдчаваше и радваше. Но нѣкои незадоволници и злонамѣренни дѣйци не стояхѫ мирни. Нѣкои иностранци постоянно кроятхѫ злокобни планове противъ Князя и отечеството ни. Въ тѣзи планове тѣ забравихѫ и приличие и правда. Нѣкои отъ тѣзи дѣйци, по единъ начинъ и по другъ, настояхѫ прѣдъ силитѣ да ся не признае пълното съединение и да ся не назначи Князя ни *пожизненъ влад*ѣтель и надъ И. Румелия. Това тѣ сторихѫ

види ся, съ цѣль за да иматъ съ какво по-лесно да измамватъ нѣкои наши хорица и да ни пакостятъ.

Князьтъ и правителството му неволно приехѫ рѣшенията на Цариградската конференция, като бѣхѫ увѣрени че това бѣ нуждно за безопасностьта и добрийтъ вървежъ на държавицата ни. Но пакъ чудно, това тѣхно приемание като че още повече ожесточи нѣкои наши злонамѣренници. Особно нѣкои руски дѣйци отворихѫ батарея противъ Князя. Видеше ся явно че тѣ сѫ работили Конференцията да земе такива докачителни рѣшения, щото Князьтъ да не може да ги приеме, и тъй или самъ да напустне България, или да ся съпротиви по такъвъ начинъ, който да накара силитѣ да го изгонятъ. А като той и правителството му приехѫ рѣшението, то тѣзи пакостници ся разярихѫ още повече, видѣйки че кроежитѣ имъ въ това отношение ся унищожавахѫ. Тѣ, обаче, не ся спрѣхѫ въ плановетѣ си.

Иностранци редко могѫтъ да работятъ въ една държава безъ туземни съдѣйци. Чуждестраннитѣ противници на България намѣрихѫ нѣкои помощници между българскитѣ синове. Тѣзи синове ся запрѣтнѫхѫ да работятъ всѣчески противъ българското правителство и противъ Князя. Тѣ възбуждахѫ народа къмъ враждебность и невѣрность. Тѣ пишехѫ и ся съвѣщавахѫ противъ народното си правителство. Тѣ пращахѫ адреси и пратенници съ тъзи цѣль до Петерсбургъ и другадѣ. Народътъ силно негодуваше за това поведение на тѣзи свои братия, и бѣ наклоненъ да ги нападне яростно, но ся въздържаше отъ благоразумие и отъ страхъ, едно защото нѣкои консули покровителствувахѫ своитѣ агенти, и друго че нашето правителство ся грижеше за безопасностьта на всѣкого. Въ Пловдивъ станѫ една случка прѣзъ Мартъ. Г-нъ Бурмовъ ся връщаше отъ Руссия, гдѣто бѣ ходилъ при Царя съ послание. Като вѣрвахѫ че той бѣ ходилъ тамъ съ пакостна цѣль противъ отечеството си, нѣкои раздразнени пловдивски патриоти го нападнѫхѫ и бихѫ; работата щѣше да излѣзе много злѣ за него и други, ако да не бѣ ся притекла на врѣме властьта да го избави. Историята трѣбва да е безпристрастна, и тукъ само мимоходомъ ще отбѣлѣжа че единъ отъ главнитѣ противодѣйци бѣ и Г-нъ Д. Цанковъ.

Главнитѣ дѣйствия ся съсрѣдоточихѫ срѣщо Князь Александра. Той, както съмъ загатнѫлъ другадѣ, обикаляше разнитѣ части на Съединена България и ся стараеше да наблюдава роботитѣ и да насърдчава народа. Той обикаляше особно областитѣ на бившата И. Румелия. Почти всѣкѫдѣ населението го посрѣщаше и испращаше съ въсторгъ. Но и противницитѣ не стоехѫ мирни; тѣ ся стараехѫ да ухладяватъ народа противъ Вожда и даже да кроятъ пъкленни планове противъ него. Станѫло организувано съзаклятие, и прѣзъ Май съзаклятницитѣ ся опитахѫ да грабнѫтъ и поврѣдятъ (а въ нужда и да убиятъ) княза при Бургасъ. Главнийтъ отъ съзаклятницитѣ билъ нѣкой си руссинъ капитанъ Набоковъ. За тѣзи си нихилистически планове тѣ сѫ ся клѣли въ името Божие да сѫ вѣрни, и сѫ ся молили: „Богъ да ни е на помощь!“ Благодарение, бдителностьта на правителството откри съзаклятието, мнозина отъ съзаклятницитѣ ся хванѫхѫ, и отечеството ни тогава ся избави отъ позорни дѣяния, а може би и отъ анархия, отъ външна окупация и голѣми злощастия.

Както казахъ, двѣтѣ Българии ся съединихѫ практично. Това съединение унищожаваше Областното Събрание и правеше нужда да станѫтъ нови избори. Князьтъ издаде указъ за избиранието въ бившата И. Румелия прѣдставители, които да съставятъ часть отъ Законодателното Прѣдставителство на Северна България и да засѣдаватъ въ Народното Събрание въ София. Ако и да имаше нѣкои наежени и между турцитѣ спрямо това дѣло на Княжеското правителство, пакъ Турция ся показа и въ този случай благоразумна и умѣренна.

„Ние сме повѣрили онъзи область на мѫдростьта на Князь Александра, и ако той намѣрва че по този начинъ ще ѝ управлява най-добрѣ, то ние не бива да му противодѣйствуваме,“ бѣ по смисль духътъ на Портата. Но и въ този случай нѣкои иностранни дипломати ся показахѫ даже и отъ Мухамеданцитѣ по-строги защитници на турскитѣ ужъ права. Тѣ казвахѫ че такива избори не бива да ся позволяватъ, защото чрѣзъ това Княжеското правителство правило сѫщинско съединение на двѣтѣ Българии. Както и да е, работата тогава ся сврърши само съ викове, тъй като нѣкои отъ силитѣ не ся показахѫ *готови да помагатъ* на особнитѣ ни противници. Изборитѣ ста-

нжхж и Народното Събрание на Съединена България ся отвори отъ Княза въ София на 2-й Юний, 1886 год. Отъ тронното слово въ онзи случай извличамъ слѣдующето:

„Господа Прѣдставители! Слѣдъ всичкитѣ исторически събития, които отечеството ни прѣживѣ, честитъ ся считамъ да поздравя въ Столицата ми София първото Народно Събрание, въ което вэематъ участие прѣдставителитѣ на Българский народъ отсамъ и отвъдъ Балканитѣ. Нѣма, Господа Прѣдставители, думи, съ които да могж да изразя своята безпрѣдѣлна благодарность къмъ доблестний Българский народъ, който, като единъ человѣкъ, станж да защити своето отечество отъ неприятеля, и всичко пожертвува за запазвание честьта, свободата и цѣлостьта на земята ни.“

Слѣдъ това той, въ словото си, благодари прѣдъ народа, чрѣзъ прѣдставителитѣ, на храбрата българска войска, която тъй себеотрицателно и юнашки ся би и побѣди враговетѣ на отечеството, и тъй извоюва желаемото Съединение и спечали за България симпатиитѣ на цѣлийтъ просвѣтенъ и безпристрастенъ свѣтъ; послѣдната война, казва той, вджхнж у народа довѣрие у него си (народа), убѣди го че той може да живѣе съ своитѣ си сили, и постави България на почетно мѣсто между съсѣднитѣ държави, ако и да услаби финансиитѣ ѝ.

Князьтъ ся посрѣщнж и испрати отъ Събранието съ въсхитителни и гръмогласни урра! При тържественното отваряние присжтствуваше и дипломатическото тѣло.

Една отъ първитѣ работи на това събрание бѣ да провѣри изборитѣ на Южна България; тъзи работа ся свърши безъ особни главоболия, тъй като изборитѣ бѣхж станжли въобще тихо, и като нѣмаше особни заявления за нередовности.

Доста бурни и продължителни разисквания станжхж въ това събрание по отговорътъ на тронното слово. Нѣкои не бѣхж доволни отъ съединението, като го броехж несвършено, и отъ обтегнатото отношение съ Руссия, и обвинявахж за това Княжеското правителство; тѣ даже прѣдлагахж да ся изрази недовѣрие въ правителството и да ся поиска свикванието на Великото Н. Събрание. Болшинството протестира́ противъ това настроение на нѣкои отъ опозицията, и най-живо утвър-

ди че съединението наистина е свършено, и че ако въ него има нѣщо не точно споредъ както бихме го желали, то за това, както и за обтегналостьта съ Руссия, не може да ся обвинява Князa и правителството му. Ако опозицията искренно желае да ся подобрятъ отношенията ни съ Руссия, казахѫ нѣкои, тя (опозицията) трѣбва да прѣстане да употрѣбява въ партизанскитѣ ни борби за свое знаме името на Руссия. Най-послѣ отговорътъ ся прие почти едногласно. Отъ него извличамъ слѣдующето:

Военното министерство.

„*Ваше Височество*! Прѣдставителитѣ на Българский народъ, считаме ся днесь най-щастливи, като можемъ, слѣдъ великитѣ и многозначенателни исторически събития, да бѫдемъ прѣдъ Ваше Височество истински изразители на чувствата, които пълнятъ душата на цѣлий народъ, като гледа Сѣверна и Южна България подъ единъ скиптръ, и първо Н. Събрание, въ което засѣдаватъ прѣдставителитѣ отъ двѣтѣ български страни. Господарю! напълно сподѣляме чувствата отъ безпрѣдѣлна благодарность на Ваше Височество, както къмъ народа, който дѣйствително като единъ человѣкъ станѫ да съдѣйствува за постигание Съединението на Сѣверна и Южна България и да защити отечеството, така и къмъ храбритѣ български *войници*, които съ безпримѣрно юначество, самоотвържение и

бързина разбихѫ, подъ Вашето храбро прѣдводителство, неприятеля и навлѣзохѫ въ земята му. Съ не по-малко удоволствие и въсхищение Българский народъ видѣ на чело на войската си своитъ любимъ Господарь и доблестенъ вождъ да защищава и пази отечеството си, и готовъ да сложи коститѣ си за славата, честьта и независимостьта на Съединеното отечество . . . .

„Да живѣе Господарьтъ на Съединена България, Негово Височество Князь Александръ I-й!“

Горнитѣ думи не бѣхѫ само една проста формалность, но изражение на сърдечнитѣ и дълбокитѣ чувства на прѣдставителитѣ и на народа. Въ този си отговоръ Събранието, като признава че съединението е вече станѫло, изразява желание че ще ся доискара всичко недоискарано по този въпросъ. Слѣдъ като разгледвá разни важни законопроекти и въпроси, като за желѣзницитѣ, Арабъ-табия и други, тъзи извънредна сессия на IV. Н. Събрание ся закри отъ Князя на 11-й Юлий съ голѣмо тържество, на което присѫтствуваше и дипломатическото тѣло.

Тъй ся свърши *първата* сессия на *първото* Народно Събрание на *Съединена* България. Ако и да знаехѫ че имаше врагове срѣщо мирното и благополучното вървение на България, пакъ народнитѣ прѣдставители ся разотидохѫ по домоветѣ си съ сладката надѣжда че работитѣ ще вървятъ въобще добрѣ. Князьтъ и правителството ся захванѫхѫ съ нови сили и рѣшение за доброто уреждание на държавата, и всѣкой ся въсхищаваше и надѣваше за добро бѫдѫще въ държавнитѣ ни работи и за уякчението на Съединеното ни отечество.

ГЛАВА V.

I. Мрачни Дѣяния.

Споменѫхъ че всѣкой ся въсхищаваше и надѣваше за добрийтъ напрѣдъкъ и уякчението на съединеното ни отечество. Но, уви! надъ небосклона на злочеста България висялъ мраченъ облакъ, който застрашавалъ да ѝ потопи и поглъне цѣла, или да ѝ покрие съ най-позорни и мрачни дѣяния. За голѣма жалость, и за срамъ на българский патриотизъмъ, намѣрихѫ ся и между

българскитѣ синове хора, които да съдѣйствуватъ въ извършванието на едни отъ най-мрачнитѣ дѣла въ историята. Тѣзи дѣла сж сваляниието отъ прѣстола любимийтъ отъ народа *игрвий* българский князь. Тѣзи събития повторихж древната мрачна българска история; историята на злобното, непримиримото и продажбното партизанство; на партизанството, което забравя всѣкой патриотизъмъ, а не забравя поговорката: *„главата си давамъ, но ината си не давамъ.“*

Нѣма да влѣзвамъ въ подробности върху тѣзи унизителни произшествия, нито ще изброявамъ лицата, които извършихж нѣкои отъ тѣзи дѣла, а ще изложа вкратцѣ главнитѣ точки на събитията. Прѣдсѣдатель на министерский съвѣтъ тогава бѣ Г-нъ П. Каравеловъ, а министръ на войната Майоръ Никифоровъ.

1. **Приготовления**. Една часть отъ печата най-безнаказано и грубо нападаше княза, нѣщо което никое вѣрно правителство не биваше да позволи. Нѣколко седмици прѣди сваляниието, съзаклятницитѣ скроили хитъръ планъ. Тѣ знаяхж, че Софийский пѣший полкъ, прѣдвожданъ отъ Майоръ Попова, бѣ вѣренъ на княза, че не само не щѣше да съдѣйствува за сваляниието на Вожда си, но щѣше най-храбро да ся бори за защитата му. За това съзаклятницитѣ искахж да махнжтъ този полкъ и на негово мѣсто да доведатъ Струмский, на който началницитѣ били готови да участвуватъ въ дѣлото. Но какъ да ся сполучи това? Тѣ прѣдставихж на княза че Сърбитѣ искатъ пакъ да ся биятъ съ насъ. Негово Височество, като повѣрвалъ измамата на ужъ приятелитѣ си, много ся растревожилъ и смутилъ. „Боже мой, още ли злощастия!“ съ въздишание казалъ той, и ся съгласилъ на желаемитѣ распореждания. И тъй, двѣтѣ дружини отъ Софийский полкъ ся испратихж къмъ сръбската граница. Струмский или Кюстендилский полкъ потегли къмъ София ужъ съ благотворителна цѣль. Вѣрната на княза кавалерия, тоже, распратили тукъ тамъ. Слухътъ за друга война ся пръсна даже въ провинцията, като ся распраяваше че това второ зло било само по причина на князь Александра. Цѣльта бѣше чрѣзъ това да ся истудява народа и войската къмъ вожда си. Нѣкои вѣрни хора поусѣтихж, че нѣщо зло ся кроило и съобщихж на княза, но той не повѣрвалъ. Горкийтъ князь, той много обичаше и вѣрваше офицеритѣ си българи и войската въобще.

Пжтищата на злодѣянията сж всѣкога лакжтушни и измамнически. Войската и на Струмский полкъ бѣ вѣрна и привързана на княза, и за това, за да я прѣдпазятъ отъ подозрѣние, и за да бжде послушна, тѣ ѝ излъгали че отиватъ въ София да пазятъ княза отъ нѣкои врагове. Една рота отъ I-й полкъ бѣ нѣколко километра вънъ отъ София; тя трѣбвало да ся обезоржжи отъ съзаклятницитѣ. За да сполучатъ въ това, тѣ пакъ излъгали войницитѣ отъ струмский полкъ че ще иматъ нощни маневри. Когато полка доближилъ спящата рота на I-й полкъ, знакъ ся далъ тъзи рота да ся обезоржжи. Войницитѣ на струмский полкъ извършили тоги нощенъ маневръ съ живость, като не подозирали въ това дѣло нищо издадническо.

Като бѣхж излъгали войницитѣ на струмский полкъ че тѣ отиватъ да пазятъ княза отъ враговетѣ му, като бѣхж зели на своята страна юнкеритѣ, и като распръснжхж и обезоржжихж I-й полкъ, пжтьтъ на съзаклятницитѣ станж вече твърдѣ отворенъ за извършванието на злодѣянието. Начина, по който юнкеритѣ сж били измамени и подстрѣкнжти да зематъ съзнателно участие въ това дѣло, е твърдѣ унизителенъ за войнското достойнство и за българскийтъ патриотизъмъ.

2. Открадванието и откарванието на княза. *9-й Августъ.* Този день, 9-й Авг. 1886 год, всѣкога ще ся отбѣлѣжва отъ безпристрастната история съ *мрачни букви*; защото въ него най-позорно и безчеловѣчно ся свали отъ прѣстола единъ геройчески князь, който бѣ първий Българский Князь слѣдъ 500-годишно подчинение, който само прѣди нѣколко мѣсеци прѣдаваше живота си на бойнитѣ полета за запаза на отечеството, и който горещо ся любеше отъ войската си и народа си, и то ся свали само по подстрекателството на нѣкои злобни иностранци и по злобний непатриотизъмъ на една шепа синове на бѣдна България. Дано да можехж да ся изгладятъ изъ тѣзи мрачни събития всичкитѣ български имена! Това, обаче, е невъзможно; историята трѣбва да е вѣрна. Дано това да ни служи поне като добръ урокъ за въ бждяще.

Прѣзъ нощьта срѣщу 9-й Августъ струмский полкъ, прѣдвожданъ отъ майоръ Стоянова, силно настжпилъ къмъ София, макаръ че врѣмето бѣ доста лошо. Щомъ пристигнжли въ града, тѣ завзели всичкитѣ главни мѣста, арестували майоръ По-

пова и други вѣрни на княза, обкржжили княжеский дворецъ отъ всѣкоя страна, и почнжли да гърмятъ съ пушки и да викатъ около дворецътъ: долу! долу! Измаменитѣ прости войници мислили че на княжевитѣ врагове ся викало долу!

Въ дворецътъ вече разбрали каква е работата. Князьтъ отворилъ заднитѣ врата на двореца къмъ градината, но щомъ ся подалъ тамъ, войници съ щикове въ ржцѣ извикали „назадъ!" Той затворилъ вратата и ся върнжлъ вжтрѣ. Тукъ трѣбва да забѣлѣжимъ че и княжевата страна прѣдварително била обезоржжена чрѣзъ измама, като и́ билъ даденъ прѣдатель началникъ.

Единъ дворцовъ человѣкъ излѣзълъ и помолилъ водителитѣ да отидатъ единъ—двама офицери вжтрѣ при княза да ся поразговорятъ. Отговорътъ на офицеритѣ билъ отрицателенъ и строгъ; тѣ държели револвери въ ржцѣтѣ си. „Кажѣте на Негово Височество, че ако въ 5 минути не ся яви прѣдъ насъ, ще бжде убитъ," казали тѣ. Князьтъ ся явилъ. Груевъ го доближилъ, и като насочилъ револвера си въ него, казалъ му: „Ваше Височество, Вие сте свалени отъ прѣстола". Князьтъ ся обърнжлъ къмъ него и му казалъ: „Груевъ, до сега азъ тъй добрѣ ся относяхъ къмъ васъ, тъй ви обичахъ, а вие . . ." Прѣди, обаче, злощастнийтъ князь да довърши думата си, кап. Димитриевъ, съ револверъ въ ржка, го прѣсѣкълъ съ думитѣ: „Ваше Височество, нѣма врѣме за разговоръ; за благото на отечеството, Вие трѣбва доброволно да ся откажете отъ прѣстола".

Князьтъ отговорилъ: „Азъ желая доброто на България и обичамъ Българский народъ, но защо не ми е казалъ за това министерский съвѣтъ? Азъ отъ рано бихъ оставилъ прѣстола доброволно, а сега съ такъвъ позоръ!" Положително ся утвърждава че Димитриевъ, който казватъ билъ и малко пиянъ, найстрого и най-грубо ся е относилъ спрямо плѣненний Князь.

Слѣдъ промѣнението на тѣзи и други разговори, между които нѣкои изражения били доста груби срѣщу Княза, и въ които лъжливо му ся казвали, че и войската и народътъ искали сваляннието му; слѣдъ като му ся казало че всѣко съпротивление би било не само безполезно, но и твърдѣ врѣдително, и като видялъ отъ какви настроения е обиколенъ, Негово Височество тръгнжлъ подиръ офицеритѣ, които го завели въ зда-

нието на военното министерство, което на малко растояние ся намира на юго-западъ отъ двореца; между тѣхъ ся намира „Хотелъ България.“ Прѣдъ тѣзи тритѣ, които образуватъ почти правъ жгълъ, ся простира хубавата народна градина. Отъ двореца до министерството Князьтъ билъ обиколенъ отъ строго въоржжений офицери и юнкери, и ся гледало той да не ся сношава съ редовнитѣ войници. На грубостьта въ баранието ся прилага и това, че на Князя не ся позволило даже да ся облече доволно.

Въ военното министерство го завели часа около три. Тогава тамъ билъ и кап. Бендеревъ, който тогава бѣ помощникъ на воений министръ, Никифорова. Плѣнникътъ и тамъ прѣтърпѣлъ грубости отъ присжтствующитѣ съзаклятници, но у Бендерева ся забѣлѣжвало особно удоволствие да оскърбява злощастника. Той даже си позволилъ да каже на Князя и слѣдующето: „Всичко това не щѣше да стане, ако бѣхте мя произвели Майоръ.“ Вотъ ти, тебе, патриотъ и достоенъ синъ на майка България!

Князь Алексалдръ I насиленъ да подпише оставката си отъ прѣстола, 9-й Августъ, 1886 год.

Князя принудили да подпише прѣдварително приготвената оставка, която гласяла:

„Дълбоко убѣденъ че моята личность е едно непобѣдимо прѣпятствие за развитието и благополучието на Българский народъ, азъ ся отказвамъ за всѣкога отъ българский прѣстолъ. Подписвамъ това тържественно обявление.“

Подъ този лъжливъ документъ Князьтъ съ дълбоко душевно вълнение написалъ отъ себе си:

„*Боже, пази България*!,“ и тогава ся подписалъ.

Злощастнийтъ плѣнникъ не забравилъ да ся моли за България и въ най-мрачнитѣ дни на живота си.

Щомъ ся свършила тъзи отвратителна формалность, князь Александръ пожелалъ да си излѣзе незабавно отъ София, но главатарьтъ Бендеревъ му казалъ: „Не сега, а по бѣлъ день ще тръгнете отъ тука; цѣлийтъ свѣтъ трѣбва да види какъ напускате България.“ Тѣзи думи явно показватъ че цѣльта на този офицеръ е била да оскърбява и измжчва колкото ся може повече плѣнника; и то кой плѣнникъ? онзи който само прѣди малко мѣсеца прѣдаваше себе си заедно съ Бендерева на бойното поле! Майко Българио! дано никой другъ твой князь да не прѣминува прѣзъ такива адски испитни! Дано никога вече да не раждашъ други синове съ толкозъ себелюбиви и студени сърдца!

На 5 часа сутреньта Князьтъ ся искара изъ Столицата. Той ся качи на единъ файтонъ и капитанъ Кърджиевъ при него. Той ся придружи съ нѣколко други файтони, на единъ отъ който бѣ братъ му Францъ Иосифъ и капитанъ Зафировъ; другитѣ файтони бѣхж пълни съ юнкери. Тѣ минжли покрай конвойната и артилерийската казарми, по Орханийский пжть. Слѣдъ малко тѣ ся отбили отъ шусето и ся отправили къмъ мънастиря Св. Архангелъ, мѣсто доста диво. На Княза казали че ако ся опита да бѣга или да ся сношава съ населението, той изведнъжъ щѣлъ да бжде застрѣлянъ. По пжтя той сегизъ-тогизъ повтарялъ думитѣ „*Боже мой*, *Боже мой*“. У мънастирьтъ той билъ поставенъ въ една стая за прѣнощуване. Тука злощастний плѣнникъ поотдихналъ малко. Разбира ся, не е възможно да си въобразимъ и опишемъ душевното му вълнение и тжгитѣ му, които сж го обладавали въ това врѣме. Не е възможно, па и сърдце не дава да ся впускаме въ тѣзи тайности. Въ мънастиря му донесли отъ София дрехи да ся облѣче и нѣкои други нуждности.

На 10-й сутреньта рано излѣзли изъ мънастиря и ся отправили по шусето прѣзъ Араба-Конакъ за Вратца. Когато доближили около 10 километра, Н. Височество ся молилъ да

го не вкарватъ въ града, като желаялъ да прѣспи въ една воденица, но молбата му ся не приела. Въ Вратца ся случили доста неприятни нѣща за него.

На 11-й оставили Вратца и ся отправили за Орѣхово, гдѣто го чакала яхтата „Александръ“. По пѫтя единъ отъ офицеритѣ, кап. Кърджиевъ, казалъ на Князя: „Ваше Височество, душата на съзаклятието бѣше русский полковникъ Сахаровъ въ София. Той е подкупилъ Бендерева, Димитриева и Груева, и е обѣщалъ на офицеритѣ, въ името на царя си, че всички тѣзи, които дѣйствуватъ за сванянието на Князя, ще получатъ голѣма награда отъ царя, и ще бѫдѫтъ повишени въ чиноветѣ си . . . . Азъ нѣмамъ нищо противъ Ваше Височество, и зная че не сте виновни въ нищо; но нашийтъ народъ е още простъ, и не знае да оцѣнява заслугитѣ на своя Князь; а интелигенцията ни е подъ чуждо влияние, за това именно, никой князь не ще може да ся задържи дълго врѣме на Българский прѣстолъ.“ И тѣзи исповѣдвания и мнѣния внушаватъ скърбни истини. Струва си българинътъ да ся позамисли сериозно върху този прѣдметъ.

По пѫтя плѣнителитѣ ся научили, че Плѣвненский полкъ не далъ клѣтва за вѣрность на новото правителство, и като ся бояли отъ него, тѣ рѣшили, въ случай на нападение, да убиятъ Князя. Народътъ тукъ-тамъ ся развълнувалъ. Нѣкои били готови да избавятъ Князя, и мислили че доста лесно ще сторятъ това, но ся бояли че плѣнителитѣ му щѣли да го погубятъ изведнъжъ, тъй като тѣ постоянно стояли надъ главата му въорѫжени.

Като го въвели въ яхтата, тѣ го турили подъ строга стража въ едно скрито отдѣление. Казали му, че ако си поддаде лицето и проговори нѣкому, той ще бѫде застрѣлянъ изведнъжъ. Той ся молилъ да го отведѫтъ въ Пикетъ, Румания, но му ся отказало. Като разбралъ че го завождатъ въ Руссия, злощастника плѣнникъ покрилъ очитѣ си и заплакалъ горко. Скърбно, но истинно е, че прѣзъ всичкото му пѫтуване отъ София, и по сухо и по Дунава, нѣкои отъ юнкеритѣ сѫ ся обхождали много грубо спрямо него.

На 12-й вечерьта яхтата пристигнѫла прѣдъ градъ Рени, въ Руссия. Отъ всичко ся разбира че такива сѫ били на-

ставленията, които русский консулъ Богдановъ и водителитѣ съзаклятници дали.

Въ Рени работата не била тъй гладка. Властитѣ тамъ не били готови да приематъ многожелаемий плѣнникъ; това станало дори на другий день, слѣдъ като ся получила заповѣдь отъ по-горно мѣсто. Навѣрно, страшната буря отъ негодования, която тогава избухнѫ въ цѣла Европа противъ това позорно дѣло, а тъй сѫщо и вълнението въ България, промѣнили русскитѣ планове за Князя, и тѣ прибързали да го испратятъ изъ земята си незабавно.

При излѣзванието си изъ яхтата, Н. Височество повикалъ при себе си офицеритѣ за да ся опрости съ тѣхъ. Далу му ся тогава свобода за нѣколко думи, и той имъ казалъ: „Азъ много обичахъ българската войска и съжалявамъ че ся случи съ мене да излѣза изъ България по този начинъ. Ако бѣхъ прѣдупрѣжденъ за това, азъ доброволно бихъ оставилъ прѣстола и тръгнѫлъ бихъ изъ България съ честь, наредилъ бихъ войската и бихъ ся простилъ съ нея като неинъ началникъ. Желая ви всичко добро. Азъ всегда ще ся старая за щастието на България и ще прося всѣкога, когато ми ся прѣдстави случай, въ нейна полза.“

На юнкеритѣ и други, Князьтъ казалъ: „Нека бѫдѫщий вашъ князь да обича солдатитѣ така, както азъ ги обичахъ—Прощавайте, братия!“

Войницитѣ извикали: «Урра! Щастливи бѫдѣте.»

Князьтъ, съ брата си Францъ-Иосифа, ся качилъ на особенъ тренъ и на 13-й вечерьта отпѫтувалъ за Подволциска, въ Австрия, гдѣто властитѣ и народътъ му отдали най-високи и ентусиастически почести. Дори тамъ духътъ му подотпочинѫлъ и ся посъживилъ. Отъ Подволциска той отишелъ за Лембергъ, гдѣто пристигнѫлъ на 15-й Авг., и гдѣто множество народъ го посрѣщнѫлъ съ почти неописуемъ ентусиазъмъ; тамъ той съ продължителни урра е билъ носенъ на рѫцѣ. Тамъ избавений Князь е приемалъ отъ разни страни на Европа много телеграмми, въ които му съчувствували, въсхвалявали го и го насърдчавали. Такива съчувствителни и насърдчителни гласове е имало и отъ нѣкои русси, които не сѫ съчувствували съ пакостницитѣ. Вечерьта градътъ Лембергъ е

билъ блѣскаво освѣтленъ въ честь на пострадалий гостъ.

Така ся свърши тъзи часть на тъзи скърбна трагедия. Такава биде обходата на нѣкои майчини синове къмъ геройтъ първъ Български Князь.

Нека видимъ що ставаше прѣзъ тѣзи дни въ Княжеството.

III. Вълнения въ Княжеството.

Тукъ нѣма да расправямъ нищо за голѣмитѣ вълнения въ цѣлийтъ образованъ свѣтъ, гдѣто като волканъ избухнѫ дълбоко негодование за извършенитѣ въ София мрачни дѣяния съ Князя: всичко просвѣтено, безпристрасно и справедливо силно възнегодува противъ грабителитѣ на Князя и строго ги осѫди за грубото имъ поведение. Новината, особно слѣдъ геройческитѣ побѣди прѣзъ войната, ся прѣнесе прѣзъ Европа като голѣмо волканическо сътрясение. Нѣкои, прѣди да разбератъ кои бѣхѫ извършили тѣзи дѣяния, нарекохѫ българитѣ варвари. Но, както казахъ, не ми е намѣрението тукъ да говоря за негодованието въ странство; азъ ще изложа вкратцѣ вълненията, които станѫхѫ у наший народъ.

Сутреньта рано, на 9-й Августъ, градътъ София, особно около княжеский дворецъ, прѣдставляваше най-жалостенъ изгледъ. Множество народъ кръстосваше на самъ на тамъ повечето мълчешкомъ и доста загрижено; хората повечето ся по погледвахѫ единъ другъ, и си говорѣхѫ повечето съ очитѣ нежели съ устата. Редко ся виждаше весело лице.

Прѣдъ двореца станѫ митингъ, но множество отъ присѫтствующитѣ никакъ не съчувствувахѫ съ това щото ся бѣ извършило и ся вършеше. Слѣдъ това нѣкои отидохѫ и помолихѫ митрополитъ Климента да направи въ Св. Кралъ молебствие по извършеното дѣло! Всѣкой християнинъ трѣбва да вѣрва въ молитвитѣ къмъ Бога, и постоянно да ся моли, но множество благоразумни хора сѫ ся очудвали на молитвитѣ, които този архиепастирь е възносилъ въ разни случаи за сѫщий князь.

Слѣдъ молебена тълпата отиде прѣдъ русското консулато, догдѣ ся изляхѫ приятелскитѣ чувства между съзаклятницитѣ

българи и русский консулъ, Богданова. Щомъ тълпата доближи до консулатото, зачухѫ ся викове, „да живѣе царьтъ!“ Скоро на балкона ся показа Г-нъ Богдановъ придруженъ отъ Отецъ Климента, който прѣдварително влѣзе въ консулатото. За да бѫде благоговѣнието по-блѣскаво и по-явно, на тълпата ся заповѣда: *колѣничѣте!* Това станѫ на часа, при всичко че нѣкои чудновато ся споглеждахѫ; но тѣ трѣбваше да колѣничатъ, защото не бѣхѫ увѣрени какво би станѫло съ главитѣ имъ, ако ся опитахѫ да стърчатъ. Както и да е, картината бѣ извънредна и мѫчна за описвание. Физическото прѣдставление на тѣлата можеше лесно да ся опише отъ нѣкой искусенъ живописецъ, но противоположнитѣ душевни вълнения не би могълъ да изрисува никой Микелъ Анжело и никой Данте.

Водителитѣ на тълпата молихѫ Г-нъ Богданова за покровителството на Руссия. Той увѣри че ще съобщи станѫлото на правителството си, и като приложи че Царьтъ щѣлъ да ся трогне отъ събитията въ София, той распустнѫ множеството. Даде имъ и съвѣтъ да бѫдѫтъ мирни.

Разбира ся че ся състави ново правителство. Скърбно е че въ него ся намѣрваше и едно висше духовно лице. Въ това правителство сѫ влѣзвали: Митрополитъ Климентъ. Г-да Цанковъ и Бурмовъ, и Майоръ Груевъ. Въ нѣкои документи фигуриратъ и други имена, като Г-да Радославовъ, Стоиловъ и даже Стамболовъ, но тѣзи бѣхѫ измамнически срѣдства на съзаклятницитѣ; тѣзи документи ще бѫдѫтъ трайно свидѣтелство за лакатушнитѣ и кривитѣ пѫтища, прѣзъ които измамата прѣвожда своитѣ послѣдователи. За примѣръ нека дадемъ една двѣ отъ тѣзи телеграмми, които приврѣменното правителство распраща по областитѣ. По пладнѣ, още 9-й Августъ, ето що е телеграфиралъ Майоръ Груевъ:

„Принцъ Батембергъ низверженъ отъ българский прѣстолъ тъзи вечерь. Приврѣменно правителство съставено отъ Каравеловъ, Стамболовъ, Цанковъ, Бурмовъ, Т. Икономовъ, Величковъ, Маджаровъ, Радославовъ, Стоиловъ, Грековъ, Мановъ и Никифоровъ“.

Чрѣзъ тѣзи и други подобни съобщения, съзаклятницитѣ сѫ искали да убѣдятъ народа че ужъ всичкитѣ партии били ся *съединили* за свалянието на княза. Нѣкѫдѣ между народа повѣр-

вали съдържанието на тъзи телеграмма, а нѣкждѣ не само че не я повѣрвали, но още повече ся осъмнили въ нѣкои работи.

Въ сжщий день ся испратила тъзи телеграмма:

„Принцъ Батембергъ низверженъ отъ прѣстола. Направѣте митинги въ утвърдителенъ смислъ — **Каравеловъ**".

Да ли Г-нъ Каравеловъ е съизволилъ или не да пращатъ такава телеграмма въ негово име, това той самъ знае, а ние знаемъ че митинги почнжхж да ставатъ, но въ *отрицателенъ* смислъ Сжщий день страната ся прогласи въ военно положение, заповѣдьта подписана отъ Майоръ Груева, когото приврѣменното правителство бѣ назначило за главнокомандующъ на войската. Въ Столицата ся залѣпихж по улицитѣ най-строги заповѣди за подчинение, покорность и тишина. За много часове прѣзъ онзи день водителитѣ на прѣврата имахж събрание, въ което ся постарали да съставятъ смѣсено правителство. Най-послѣ тѣ дошли до едно съглашение, и распратили слѣдующитѣ съобщения до окржжнитѣ управители на Сѣверна и Южна България:

„Прѣдлага Ви ся слѣдующата прокламация да прочетете на населението къмъ българскийтъ народъ: „Днесь, часа на 2 полунощь, Князь Александръ Батембергъ ся отрече за всѣкога отъ Българский прѣстолъ, като подписа формално отричанието си, защото ся убѣдилъ, че неговото господаруване е съсипателно за Българскийтъ народъ. Прѣдъ видъ на това извънредно и важно събитие, ся състави окончателно врѣменно правителство отъ слѣдующитѣ лица:

„Прѣдсѣдатель Митрополитъ Климентъ, членове: Военний Министръ Майоръ Никифоровъ, Министръ на Вжтрѣшнитѣ Дѣла Д. Цанковъ, Министръ на Финансиитѣ Бурмовъ, Министръ на Външнитѣ Работи и на Исповѣданията Хр. Стояновъ, Министръ на Правосждието В. Радославовъ, и Министръ на Просвѣщението К. Величковъ.

„Врѣменното правителство, като поема управлението на страната, до като ся произнесе Великото Народно Събрание, обявява, че живота и честьта на българскитѣ граждане, както и на чуждитѣ подданници, живущи въ България, сж напълно гарантирани, и е напълно увѣренно, че всичкитѣ български граждане безъ разлика на вѣра, народность и политически у-

бѣждения, ще съдѣйствуватъ за упазвание вжтрѣшния редъ и тишина; нека Българския народъ бжде твърдо увѣренъ, че великийтъ русски царь, покровителя на България, нѣма да остави отечеството ни безъ своето мощно покровителство и защита.

Да живѣе Българский Народъ, да живѣе България!

Прѣдсѣдатель Митрополитъ: **Климентъ.**

Главнокомандующий Армията Майоръ: **Груевъ.**

Въ една отъ телеграммитѣ, подписана отъ Майоръ Груева, ся заповѣдвало на войнскитѣ началници да приведатъ полковетѣ подъ клѣтва на новото правителство; като ся гледатъ сжществующитѣ документи, у нѣкои телеграмми има нѣкои несъгласия, но по духъ и цѣль тѣ ся съгласяватъ.

Нѣкои отъ полковетѣ на войската дали клѣтва за вѣрность на новийтъ порядъкъ, а други не дали, но и тѣзи, които бѣхж ся клѣли чрѣзъ измама, щомъ разбрали измамата ся възвърнжхж, както ся вижда отъ нѣкои телеграмми отъ които една излагаме по-долѣ.

При всичката строгость на вларститѣ въ София, пакъ народътъ си шушукаше че работата на съзаклятницитѣ не отива добрѣ. Слухътъ вече дойде и въ столицата че голѣма часть отъ областитѣ сж възстанжли противъ грабителитѣ на князя. Този слухъ ся уякчаваше отъ факта, че събитията бърже вървехж, че въ правителството ставахж части промѣнения. Слуховетѣ излѣзохж истинни. На 11-й Августъ ся распръснжла въ Княжеството слѣдующата

„ПРОКЛАМАЦИЯ

Къмъ Българский народъ.

Въ името на българский Князь **Александръ I-й** и на Народното Събрание, обявявамъ за измѣнническо и вънъ отъ законитѣ на страната приврѣменното Софийско правителство во главѣ Климента, и всѣки, който слуша приказанията на това правителство, ще бжде сжденъ и наказанъ по военнитѣ закони. Назначавамъ за главнокомандующий на всичкитѣ български войски *бригадний* Командиръ Муткурова, и заповѣдвамъ на всич-

китѣ граждански и военни власти да испълняватъ безъ прѣкословно неговитѣ заповѣди.

Призовавамъ доблестний българский народъ да защити Короната и Отечеството отъ прѣдателитѣ, които искатъ да свалятъ отъ прѣстола нашия **юначенъ и любимъ князь.** Нека Всевишний укрѣпи дѣсницата на народа и войската, за да запази честьта си, правата и славата на Отечеството и на избраний отъ народа *Монархъ.*

Да живѣе българский Князь **Александръ I-й!**

Г. В. Търново 11 Августъ 1886 г.

Прѣдсѣдатель на Народното събрание: **Стамболовъ**

Главнокомандующий българскитѣ войски: **Муткуровъ**".

Въ Пловдивъ бригадний Командиръ ся отказалъ да даде клѣтва, като съставилъ едно приврѣменно правителство въ името на Князя, а послѣ ся присъедини съ Търновското правителство.

Руссенский, Варненский, Видинский и други полкове, тоже, протестирахѫ противъ сваляването на Князя и ся обявихѫ въ негова защита и за възвращанието му въ Българчя.

Слѣдующий документъ е поучителенъ и пояснителенъ.

„Отъ военното правителство въ Видинъ до Революционния комитетъ въ София: Майоръ Груевъ, Никифоровъ и Митрополитъ Климентъ.

„Видинский полкъ, пионерната дружина, втората дружина отъ Плѣвненския полкъ и крѣпостната артиллерия положихѫ клѣтва за вѣрность на приврѣменното правителство. Ако ние исказахме съчувствие на онѣзи, които ся наехѫ да работятъ ужъ отъ името на Българский народъ, то съ това смѣтахме да испълнимъ едно свѣто задължение спрямо отечеството. Но, за зла честь, ние видѣхме, че новото правителство не е народно, а революционерно, и тъй, като Търново ся показа противъ него, то и ние ся убѣдихме, че сме измамени. Благодарение само на тъзи измама, ние подкрѣпихме това противонародно дѣло; но сега, когато тъзи измама излѣзе на яве, ние не искаме вече да ся покоряваме на това правителство, а само на едно народно, и по никой начинъ не можемъ да допустнемъ, щото единъ противонароденъ коммитетъ да распо-

лага съ армията на България. Ние извѣстяваме за това тържественно, че вчерашната клѣтва не свързва вече никого. Смѣтаме ся за свободни отъ всичкитѣ задължения спрямо приврѣменното правителство, и отъ днесь ще работимъ самостоятелно и ще ся държимъ съ тѣзи, въ които сме увѣрени, че тѣ стоятъ на чело на едно истинско народно дѣло. Обнародвайте това наше съобщение, за да ся избърши дъмгата на войската, за гдѣто ся присъедини къмъ революционеритѣ.

Командантинъ на крѣпостьта Видинъ и командиръ на втората бригада:
Подполковникъ Любомский.
Втори командантинъ и командиръ на Пионерната дружина:
Майоръ Узуновъ.
Командиръ на Видинский полкъ: **Капитанъ Бѣлиновъ**".

Прокламацията на Стамболова и Муткурова, както и заявленията на полковетѣ, ся посрѣщнѫ отъ народа съ въсторгъ, и негодованието между народа и войската постепенно и силно нарастяваше противъ съзаклятницитѣ. Въ Столицата множество си шушукахѫ радостно: „Стамболовъ иде! Стамболовъ иде! Той иде съ 40 хиляди войска!"

Приврѣменното софийско правителство скоро почнѫ да умекнува въ дѣйствията си. Тѣ на бърже си подавахѫ оставкитѣ. Подаванието оставка на Климентовото правителство станѫ доста куриозно, както ся вижда отъ слѣдующийтъ документъ, подаденъ Майору Груевъ.

„Тъй, като слѣдъ оставката на Князь Александра, Вие ни натоварихте да приемемъ властьта надъ страната, то ние бѣхме длъжни въ името на отечеството и въ интереса на реда и тишината да приемемъ поканата Ви. Прѣдъ видъ, обаче, на съобщението Ви да ся оттеглимъ, ние, пакъ, за благото на страната, съ пълна готовность слагаме въ рѫцѣтѣ Ви властьта, съ която ни бѣхте натоварили."

Състави ся ново министерство подъ прѣдсѣдателството на Г-на П. Каравелова. На него Майоръ Груевъ подаде слѣдующата оставка:

„Имамъ честь да Ви обява, че си давамъ оставката отъ командуванието на войскитѣ." Това бѣ на 12-й Августъ т. е. 3-й день слѣдъ свалянието на Княза. Сѫщия день, тоже, *ся пръснѫ слѣдующ*ата прокламация:

„Къмъ Българский Народъ

Братя Българи!

Прѣдъ видъ на послѣднитѣ събития, които станжхж въ нашето отечество, и които хвърлятъ въ опасна неизвѣстность страната, за да ся въдвори мирътъ и тишината и обезпечи безопасностьта на населението, както и за да ся изведе Отечеството изъ безисходния пжть, въ който е вкарано, и като расчитамъ на поддържката и довѣрието на народа, азъ приемамъ управлението на страната, и съставямъ Правителството подъ мое прѣдсѣдателство съ членове: Прѣдсѣдательтъ на Народното Събрание Ст. Стамболовъ и Майоръ Никифоровъ.

При това, обявявамъ на Българский Народъ, че ся състави Министерството отъ слѣдующитѣ лица: Министръ на Външнитѣ работи и Исповѣданията К. Стоиловъ, Министръ на Вжтрѣшнитѣ работи В. Радославовъ, Министръ на Народното Просвѣщение Т. Иванчовъ, Министръ на Финанситѣ Ив. Ев. Гешовъ, Министръ на Правосждието Г. Орошаковъ, и Министръ на Войната Майоръ О. Пановъ, което Министерство щеземе незабавно всичкитѣ мѣрки за пълното завардвание редътъ и тишината на страната.

София 12-й Августъ 1886 год.

Прѣдсѣдатель: **Каравеловъ**".

Вълнението и въ Столицата вече станж явно и силно противъ съзаклятницитѣ и грабителитѣ на Княза. Множество народъ ся трупаше на купища по улицитѣ, особно около двореца и военното министерство. Гласове вече почнжхж да ся чуватъ: „Да живѣе Князьтъ!" „Долу прѣдателитѣ!" Картината прѣдъ Военното министерство бѣ живостна и весма поучителна. Развълнуваниiйтъ народъ искаше да види онѣзи, които бѣхж дръзнжли да откраднжтъ любимийтъ му князь, но нѣкои отъ водителитѣ съвѣтвахж множеството да пази тишина и порядъкъ. Явява ся на зрѣлището бившиий военень министръ, Никифоровъ, и нѣкои други водители; като ги броеше за невинни въ тъзи работа, народътъ ся впустнж да ги носи на ржцѣ съ въсклицания. „Нека разберать прѣдателитѣ какъ ся краде народенъ князь," говорехж мнозина помежду си. Въ тѣзи проис-

шествия имаше и поучителенъ, ако и скърбенъ, урокъ, именно, какъ едно общество може да ся измами и да дига на рѫцѣ хора, които би трѣбвало да туря въ черни джамии.

Съзаклятническото правителство биде принудено да освободи отъ затворъ Майоръ Попова. Щомъ ся освободи, той отиде при полка си и го потегли къмъ София, която обсади, като обяви че не припознава Софийското правителство, което бѣ противъ княза. Това биде на 12—15 Августъ. Струмский полкъ оттсѫпи на Софийский въобще безъ сражение, тъй като началницитѣ му разбрахѫ че нѣмаше полза отъ съпротивление, като цѣлийтъ народъ и цѣлата войска бѣхѫ противъ тѣхъ. Само единъ глупавъ и инатчия подпоручикъ отъ струмский полкъ погинѫ, защото искаше да ся бие съ Майоръ Поповата войска. Откъслеци отъ този (струмски) полкъ ся отеглихѫ къмъ Кюстендилъ, но наскоро и тѣ ся прѣдадохѫ. Нѣкои отъ главнитѣ съзаклятници почнѫхѫ вече да ся криятъ и да бѣгатъ. Поповъ и съдружие станѫхѫ господари на положението въ София.

На 16 й Авг. Търновското правителство издаде къмъ народа друга прокламация, която гласеше както слѣдва:

„ПРОКЛАМАЦИЯ

Къмъ Българский народъ.

Понеже софийский прѣвратъ стана причина за неволното отдалечавание изъ прѣдѣлитѣ на нашето отечество за неизвѣстно врѣме на нашия любимъ господаръ **Александръ I-й**, обявявамъ, че въ неговото отсѫствие, съгласно чл. 19 отъ Конституцията, управлението на страната въ името на **Негово Височество** ся възлага на едно намѣстничество състоящо отъ прѣдсѣдателя на Народното Събрание; С. Стамболовъ, за прѣдсѣдатель на намѣстничеството, и отъ членове: Г. Петко Р. Славейковъ и Д-ръ Странски; за главнокомандующий на всичкитѣ български войски остава и за напрѣдъ г. подполковникъ С. Муткуровъ. Министерството ся образува отъ слѣдующитѣ лица: Г. В. Радославовъ ся назначава за Министръ Прѣзидентъ и Министр. на Вѫтрѣшнитѣ Работи, Г. Г. Начовичъ Министръ на Външнитѣ Дѣла и Исповѣданията и

врѣменно Управляющий Финансиитѣ, Г. Полковникъ Николаевъ Министръ на войната, Г. Д. Тончевъ Министръ на Правосѫдието и Г. Г. Живковъ Министръ на Народното Просвѣщение.

„Като повѣрявамъ отъ името на **Негово Височество** на горнитѣ лица защитата на отечеството и управлението му, обявявамъ, че ще ся употрѣбятъ всичкитѣ зависящи отъ насъ старания за запазвание реда и тишината и за въдворение законний редъ и порядъкъ въ страната, както и за усигорявание живота, имота и честьта на всичкитѣ живущи въ България. До възвръщанието **Негово Височество Князь Александръ I-й** на Българский прѣстолъ, държавата ще ся управлява отъ **Негово Име** и по дѣйствующитѣ до сега законни нарѣдби; призовавамъ българскитѣ граждани да ся подчиняватъ на законноустановенитѣ власти и да испълняватъ безпрѣкословно всичкитѣ тѣхни заповѣди и распореждания. Като съмъ дълбоко убѣденъ, че всичкитѣ български граждани ще ни подадѫтъ своята помощь за да спасимъ отечеството отъ гибелната пропасть, въ която го втикнаха авторитѣ на софийский прѣвратъ, призовавамъ Божията помощь на всички наши дѣла и начинания. Да живѣе България. Да живѣе **Негово Височество Българский Князь, Александръ I-й**.

г. В. Търново, 16 Августъ 1886 г.

Прѣдсѣдатель на Народното Събрание **С. Стамболовъ.**
(Прѣдсѣдатель).

Главнокомандующий на Българскитѣ войски Подполковникъ
С. Муткуровъ.

Вѣрно: Софийский градоначалникъ **А. Храновъ**".

Горнята прокламация ся залѣпи по улицитѣ и на София. Съзаклятническото правителство съвършенно исчезнѫ. Народътъ и войската на всѣкѫдѣ радостно ликувахѫ.

IV. Възвръщанието на Князя.

Ние оставихме Князь Александра въ Лембергъ. Както видѣхме, народътъ и войската искахѫ неговото възвращание въ България. Но като тогава не знаеше точно кѫдѣ ся на-

мѣрваше този вождъ, Търновското правителство, което бѣ на чело на народното движение, още на 12 Авг. пратило на Принцъ Александра Хесенский за Князь Александра слѣдующата телеграмма.

„*Ваше Височество*! Народътъ и войската чакатъ съ нетърпѣние минутата, въ която Ваше Височество ще ся повърнете въ отечеството Ви България, за да поемете юздитѣ на управлението. За това най-убѣдително молимъ Ваше Височество да ся завърнете въ България, за да утѣшите вашия вѣренъ народъ и храбра войска, която е готова да жертвува животъ и имотъ за Ваше Височество. Съ скорошното завръ-

Новото военно училище въ София.

щание на Ваше Височество ще ся въцари въ страната редъ и тишина, нарушени по такъвъ безуменъ начинъ отъ нѣколко врагове на отечеството. Да живѣе Българский Князь, Александръ I-й.

Прѣдсѣдатель на Н. Събрание, **С. Стамболовъ**
Главнокомандующъ Бъл. Войска, **С. Муткуровъ**".

Тъзи телеграмма ся прѣпратила на Княза въ Лембергъ. Тамъ, тоже, на 16-й Августъ, отишелъ и най-стария князевъ братъ, князь Людвикъ Батембергъ, за утѣшение и съвѣщания. Братята заедно имали дълги и сериозни размишления. Важнийтъ въпросъ прѣдъ Князь Александра билъ, да ся върне ли или не въ България. Като знаялъ колко дълбоко го обичаше войската и народа; като разбралъ колко силно този народъ и

войска бѣхѫ възнегодували за открадванието му, и колко рѣшителни бѣхѫ за възвращанието му; като взелъ въ внимание, че ако не ся върне то въ страната могѫтъ да послѣдватъ голѣми бъркотии и даже страшни кръвопролития и злощастия, князь Александръ ся рѣшилъ да приеме поканата и да ся завърне въ България. На сѫщий день, 16-й Авг., вечерьта той испратилъ прѣдсѣдателю Стамболову въ Търново слѣдующата телеграмма:

«Съобщѣте на народа и на войската, че утрѣ рано пристигамъ въ Руссе, отъ гдѣто заминавамъ за София да встѫпя въ дадената ми по Божия милость и народна воля княжеска власть. **Александръ**».

Въ сѫщий день България ся обяви въ военно положение. Отъ Търново ся издаде слѣдующето:

«Обявява ся страната въ военно положение, съгласно чл. 47 и 76 отъ Конституцията.

Прѣдсѣдатель на намѣстничеството: **С. Стамболовъ**. Членове: **П. Р. Славейковъ, Д-ръ Странски, В. Радославовъ**".

Щомъ ся разбрало въ Лембергъ че Князьтъ е рѣшилъ да ся завърне въ България, населението тамъ почнѫло да прави приготовления за най блѣскаво испращание на отличнийтъ си гостенинъ. Но австрийското правителство, като ся бояло да не би такова тържественно явление да породи заплитания съ русското правителство, запрѣтило на жителитѣ въ Лембергъ да не направятъ всеобщо блѣскаво испращание; при всичко това, то не могло да спре мнозина да го не испратятъ въсклицателно. Въ пѫтуванието си, на 17-й прѣзъ австрийска и романска земя, Н. Височество ся е посрѣщалъ и испращалъ най тържественно. Особно блѣскаво е било посрѣщанието въ Букурещъ, както отъ народа тъй и отъ правителството. Романцитѣ още веднъжъ засвидѣтелствувахѫ приятелството си къмъ българский народъ и съчувствието си въ борбитѣ ни за народно и независимо сѫществувание. Князьтъ пристигналъ на букурещката станция на 17-й Авг., въ $9^1/_2$ часа. Тамъ го очаквали Г-нъ Братияно, романский президентъ министръ, и други министри: Генералъ Крецияно, помощникъ на романский Краль, и други високостоящи личности, консоли, Българский дипломатический агентъ, Г-нъ Г. Начовичъ, и

многобройна публика. Щомъ Князь Александръ, съ двамата си братия, Лудвика и Францъ-Иосифа, слѣзълъ отъ тренътъ, множеството го поздравило съ ентусиястически урра. Прѣдставителя на Краля и други официялни личности поздравили Князя, който влѣзълъ въ единъ салонъ. Тамъ Българската депутация посрѣщнѫла и поздравила Вожда си; тамъ Г-ца Начовичъ Му подала единъ букетъ. Князьтъ билъ много трогнѫтъ и изразилъ благодарностьта си на всички.

На Князя ни ся далъ вагонътъ на краля. На него ся качилъ князь Александръ съ братята си, и тръгнѫлъ за Гюргево, посрѣдъ въсхитителни урра отъ натрупания народъ.

Щомъ новината че князьтъ ся завръща въ България пристигнѫ въ София, голѣма радость облада цѣлата Столица. И че тъй е било и по цѣла България свидѣтелствуватъ фактоветѣ. Слѣдующето заемамъ отъ *„9-й Августъ.“*

Въ Гюргево. — „Радостната вѣсть за възвръщанието на Князьтъ въ България ся посрѣщнѫ съ неописана радость, както на всѫдѣ изъ отечеството ни, така и въ града ни (Руссе). Двойни барабани екнахѫ въ града да извѣстяватъ на населението за идванието му. Мало и голѣмо трепнѫ отъ радость, и всѣки необикновенно тичаше да ся приготовлява за неговото по-тържественно посрѣщание. Цѣлия градъ въ единъ мигъ ся обкичи съ триколорни знамена.

Още отъ призори по цѣлия градъ ся забѣлѣзваше необикновенно радостно движение и всѣки гражданинъ бързишкомъ тичаше край Дунавската скеля да вземе по-добро мѣсто. Войската, облѣчена въ парадни дрехи, бѣ нарѣдена на нужното мѣсто. Ученичкитѣ и ученицитѣ отъ всичкитѣ народности, тоже, бѣхѫ ся нарѣдили на мѣстата си. Цѣлитѣ край-дунавски брѣгове бѣхѫ прѣпълнени отъ народъ, а по улицитѣ мѫчно можеше да мине кола.

Тъкмо на 7 часътъ сутреньта яхтата, съ прѣдсѣдателя на Народното Събрание г. С. Стамболова, президентъ министра г. Радославова и много дами, особни депутации отъ градоветѣ: Руссе, Търново, Варна, Добричъ, Разградъ, Силистра, Тутраканъ, замина за Гюргево, при свирението на военната музика. Параходитѣ: Гълубчикъ и други два напълнени съ народъ и окрасени съ флагове, тоже, заминахѫ за Гюргево.

Станцията на Гюргево бѣше необикновенно украсена съ флагове. Брѣговетѣ на Дунава, гдѣто чакаше особниятъ пратенъ параходъ „Галацъ“ отъ Н. В. Ромѫнскийтъ Кралъ. Яхтата, други 4—5 парахода и множество чиновници и народъ прѣдставлявахѫ необикновнннo тържество. Тъкмо часътъ по единъ пристигнѫ особнийтъ тренъ съ Князьтъ.

Ромѫнскитѣ власти, съ почетенъ караулъ, префекта и всичкитѣ военно-граждански чиновници, множество дами и народъ, и при свирението на военната музика, отдадохѫ приличната честь на Князя. Той потегли къмъ парахода Галацъ, като казалъ че черна му ся вижда тъзи яхта, но тутакси ся яви прѣдъ него Г. Стамболовъ и го покани да влѣзе въ яхтата, гдѣто г-жа Филовъ, отъ страна на госпожитѣ, го посрѣщнѫ и му подаде единъ букетъ, като каза:

Ваше Височество!

„Щастливи ся считаме да поздравимъ Ваше Височество отъ страна на всичкитѣ български майки съ благополучното Ви възвръщание въ България. Живѣйте за честь и слава на България.“

Князьтъ пое букета и благодари. Слѣдъ това ся поздрави съ всичкитѣ депутации, цѣлува ся съ подполковникъ Филова, музиката засвири и яхтата потегли за Руссе.“

Въ Руссе.—Посрѣщанието въ този градъ е било най-блѣскаво и трогателно. Както ся загатнѫ по-горѣ, щомъ ся разбрало че Князьтъ идялъ, цѣлийтъ градъ ся расклатилъ, „щомъ яхтата ся показа срѣщо Руссе,“ казва „9-й Августъ,“ топоветѣ на българскийтъ брѣгъ почнѫхѫ да гърмятъ. Народътъ отъ брѣговетѣ и параходитѣ цѣпеше въздуха съ френтическитѣ урра. Тъкмо на 2 часа яхтата пристигнѫ въ града и спрѣ на опрѣдѣленото мѣсто при митницата, гдѣто бѣше издигнатъ единъ великолѣпенъ аркъ. Митрополита и всичкитѣ чужди духовни лица, Окр. Управитель, кмета, иностраннитѣ консули, посрѣщнѫхѫ Князя, който, като стѫпи на сушата, ся посрѣщнѫ отъ Г-нъ С. Стамболова съ едно трогателно слово, което по съдържание бѣ:

„*Ваше Височество*! Поехъ властьта въ Вашето отсѫтствие за да запазя честьта на България. Днесь Ви прѣдавамъ

управлението да спасите Отечеството. Народа е съ Васъ; той е готовъ да ся жертвува за Васъ.“

Народътъ, който виждаше и слушаше, плачеше. Князътъ отговори съ единъ умилителенъ гласъ:

„Като приемамъ пакъ управлението, ще ся потрудя да избавя България отъ положението, въ което ѝ поставихѫ нѣкои личности.“

„Слѣдъ това народа грабнѫ Княза на рѫцѣ и го занесе въ двореца. Вечерьта града бѣ освѣтленъ и населението ся веселеше прѣзъ цѣлата нощь.“

Прѣди да слѣдваме княза по-нататъкъ въ нашата земя, нека приведемъ думитѣ и на единъ иностранецъ очевидецъ на нѣкои отъ тѣзи трогателни сцени.

„На 17 Августъ, въ 9 часа и 10 минути прѣдъ пладнѣ, влакътъ пристигнѫ на сѣверната станция, на столицата (Букурещъ), гдѣто биде посрѣщнѫтъ отъ непрѣстаннитѣ викове на многобройната публика, която бѣше ся стекла да посрѣщне высокий пѫтникъ. Романскийтъ народъ, безъ всѣка разлика на политически бои, съ такова нетърпѣливо желание очакваше да срѣщне высокия гость, съ каквото ся очаква единъ загубенъ членъ отъ семейството. Освѣнъ многобройния народъ, на станцията стояхѫ: английский посланникъ Господинъ Вите, Дипломатическийтъ агентъ на България, Г-нъ Начовичъ, Президентъ министръ, Братияно, министръ, Столожанъ, Наку, Раду, Михай, Генералъ Гречино, градоначалникътъ, почти всички окитени съ български декорации, и букурешкитѣ българи. Президентъ министръ Братияно поздрави Княза, който както и братъ му бѣше облѣченъ въ цивилъ. Слѣдъ това, придруженъ отъ брата си, министритѣ и дипломатическото тѣло, той влѣзе въ Кралския салонъ на станцията. Макаръ че Князътъ исказа желание незабавно да отпѫтува за Гюргево, но биде принуденъ да почака нѣколко врѣме, до когато ся приготви Кралевския влакъ, който бѣше опрѣдѣленъ да го отнесе въ Гюргево. При всичко това, че безсъннитѣ нощи и недостатъчнѫта храна въ послѣднитѣ дни не можехѫ да покътнѫтъ юнашката снага на Княза, обаче, въ чертитѣ на лицето му

пакъ ся забѣлѣжваше една дълбока душевна скърбь, която постепенно изчезнуваше при радушния приемъ, който му ся направи отъ страна на Романцитѣ. Слѣдъ една малка похапка на крака, Князьтъ подъ непрѣкъснатитѣ викове на публиката, сѣднж въ приготвенния Кралски влакъ, и на 11 часа отпжтува за Гюргево, гдѣто на станцията Симерданъ биде дочаканъ отъ многоброенъ народъ, властьта и 15-й деробантский полкъ. Подиръ това той ся качи на потънжлата въ флагове и вѣнци яхта, която придружена отъ два военни кораби, отдѣли ся отъ романский брѣгъ и на 2 часа подъ непрѣстаненъ топовенъ гърмежъ застана при тържественно-окитената руссенска скеля.

Терастообразния брѣгъ на Дунава бѣше натрупанъ съ народъ. Различнитѣ цвѣтове на селский народъ и многобройното турско население придавахж на голия дунавский брѣгъ единъ живописенъ изгледъ; сжщо така окичения съ безбройни флагове градъ правеше едно приятно впечатление. На ковертата на княжеската яхта, освѣнь гостиетѣ които придружавахж особата на князя отъ Лембергъ и Букурещъ, стоеше и депутацията на чело съ Стамболова. Когато яхтата наближи града, тя биде поздравена отъ многобройни викове, а щомъ величественната фигура на князя ся показа на ковертата, то тѣзи викове ся обърнахж на цѣла буря отъ непрѣкжснати възклицания. Гологлавъ и съ сърдечни крачки прѣмина Князьтъ скелята, гдѣто биде посрѣщнжтъ отъ Митрополитъ Григорий, консулитѣ, съ русский включително, градско-общинскийтъ съставъ, чиновническото тѣло, опълченското и македонско дружество и пр. Слѣдъ като прие пастирската благословия на дѣда Григорий, Князьтъ го пригърна по най-сърдеченъ начинъ, и на мнозина ся налѣхж очитѣ когато видѣхж, какъ стария Григорий дълго врѣме държеше ржката си на главата на Князa, който стоеше въ пригрждкитѣ на свѣтия старецъ въ сжщото облѣкло, въ което една прѣдателска згань го открадня и испрати на чужда земя!“(*)

Веднага, слѣдъ малко отджхвание, ся почнжла мжчната работа за уталожението на духоветѣ и за туряние държавната машина въ порядъкъ. Още сжщата вечерь Князьтъ издалъ слѣдующата

*) „Изъ Българскитѣ бурни врѣмена“ отъ А. Фонъ Хуна стр. 110.

„ПРОКЛАМАЦИЯ

Къмъ Българский народъ

Ний Александръ I по Божата милость и народната воля

Князь на България.

Обявяваме на нашия възлюбленъ народъ, че днесь стжпихме на Българската земя и поехме управлението на страната, като удобрихме и потвърдихме всичко, което Намѣстничеството ми, състояще отъ Г. Прѣдсѣдателя на Народното Събрание, Ст. Стамболова, Г. Г. П. Р. Славейковъ и Д-ръ Странски, е извършило. Утвърдяваме съставеното отъ него Министерство, както и Г. Подполковникъ Муткурова въ длъжностьта главнокомандующъ на българската войска. Като изявяваме своята дълбока благодарность къмъ народа и войската, които въ критическитѣ врѣмена за отечеството ни стжпихж на кракъ и съумѣхж да запазятъ честьта, независимостьта и доброто име на България, и да останатъ вѣрни на прѣстола ни, призовавамъ Божието благословение надъ милото ни Отечество България, за успѣха, величието и благото на което ще ся грижиме както винаги.

Да живѣе България!

Изданенъ въ гр. Руссе на 17 Августъ, 1886 год.

Александръ.»

Въ Руссе, както ся каза по-горѣ, Князьтъ ся посрѣщнжлъ и отъ русский консулъ, който ся показалъ повидимому приятель на Н. Височество. Вѣщи хора твърдятъ, че това консулско поведение измамило Князьтъ, който ся съвѣтвалъ като какво би било най-добрѣ да ся направи въ онзи критически случай. Види ся, че съвѣта на онзи притворенъ приятель е билъ Князьтъ да ся хвърли безусловно въ обятията на русский царь. Както и да е, отъ Руссе Князьтъ испратилъ на русский царь слѣдующата достопамятна телеграмма:

„*Ваше Величество!*

„Като вземамъ въ ржцѣ управлението на страната, смѣя да поднеса на Ваше Величество изражението на моята благодарность за поведението на Вашия прѣдставитель въ Руссе. Той чрѣзъ своето официално присжтствие въ приемванието,

което ми ся направи, показа на Българския народъ, че Императорското правителство не удобрява бунтовническийтъ актъ насоченъ къмъ моята личность.

„Сжщеврѣменно моля позволението на Ваше Величество да поднесж изражението на моята пълна признателность за добрата воля, която имахте да испратите въ България Княза Долгорукова. Като поемамъ отново законната власть въ ржцѣ, моята първа длъжность е да изразя на Ваше Величество твърдото ми намѣрение да направя всичкитѣ нужди жертви за да изведж България отъ тѣжката криза, която тя прѣкарва.

„Моля, Ваше Величество, да опълномощите Княза Долгорукова да ся споразумѣе съ мене направо и колкото е възможно по-скоро. Щастливъ ще бждж да прѣдставя на Ваше Величество послѣдното доказателство за неизмѣнната ми прѣданность къмъ Августейшата Ваша особа. Монархическия принципъ мя принуждава да възстановя законностьта въ България и Румелия. Руссия ми е дала короната, и азъ съмъ готовъ да я́ сложа въ ржцѣтѣ на нейния монархъ.

Александръ.“

Тъзи телеграмма Князь Александръ пратилъ на братовчеда си въ Руссия съ пълна надежда че каквито неприятни чувства Монархътъ е ималъ къмъ братовчеда си князь, тѣ щѣли да ся изгладятъ. Князьтъ и този пжть показа най-голѣмо смирение прѣдъ русский царь; както прѣзъ и слѣдъ сърбската война, тъй и сега той бѣ готовъ да ся унижи само и само да ся смекчатъ нѣкои сърдца, които въ сжщность безъ добра причина бѣхж ся вкоравили, и тъй да исчезне всѣкоя обтегналость между двата двора и двата братски народа. Князь Александръ казва че съ готовность ще слуша съвѣтитѣ на царский пратенникъ Долгорукова. Слага даже короната си прѣдъ нозѣтѣ на Монарха. Никой съвѣстенъ човѣкъ не може, при тѣзи фактове, да обвинява този князь, че той не е билъ готовъ да живѣе въ миръ и съгласие съ Руссия, до колкото сжщинскитѣ интереси на България сж позволявали. Княза, обаче, и този пжть излѣзе измаменъ. Баснята за вълка и агнето и този пжть ся сбжднж, както ся вижда отъ слѣдую-

щата телеграмма, която Царь Александръ III пратилъ въ отговоръ на Князя.

„*Ваше Височество*!

„Приехъ вашата телеграмма. Не могѫ да удобря Вашето възвръщание въ България, защото прѣдвиждамъ злополучни послѣдствия за страната, която е толкозъ прѣтеглила. Миссията на Князь Долгорукова стана неблаговрѣменна. Азъ ще ся въздържамъ отъ всѣко намѣсвание въ печалното положение на работитѣ, на което е подхвърлена България, до когато Вие оставате тамъ. Ваше Височество ще оцѣните какво трѣбва да правите.

„Азъ си задържамъ правото да разсѫждамъ тъй, както ми заповѣдва священната память на баща ми, интереситѣ на Руссия и мирътъ на истокъ.

Александръ."

Тъзи телеграмма на Царь Александра III ся врѫчила на Князя въ Елена. Макаръ че говори ужъ съ съжаление за България, тя, сравнена съ князёвата, е толкозъ студена колкото е сѣверний вѣтръ, особно като тя иде отъ единъ братовчедъ, и като ся пращаше на едного когото бащата любеше, който юначки и побѣдоносно бѣ ратувалъ за тъзи България, и който горещо ся любеше отъ народа си и войската си. Но що да ся каже, като часто такива сѫ человѣческитѣ сърдца, и като тъй ся разбиратъ правата и интереситѣ на народитѣ.

Нѣкои сѫ називали горѣпомѣстената телеграмма до императора голѣма дипломатическа погрѣшка на Князь Александра; и донѣкѫдѣ това изглежда тъй, защото неговото стоение не зависеше само отъ Руссия. Особно послѣдното прѣдложение е фаталното изражение. Но нека чуемъ какво самъ Князь Александръ е мислилъ за онъзи телеграмма. Ето думитѣ му:

„Азъ никакъ не съжалявамъ за испращанието на тъзи фатална телеграмма и не считамъ това за политическа погрѣшка. Тъзи телеграмма отвори най-сетнѣ очитѣ на Българитѣ и имъ показа като какво можехѫ тѣ да очакватъ по-нататъкъ отъ Руссия. Увѣренъ съмъ че тъзи телеграмма принесе голѣма полза на България. Тя даде на българскитѣ патриоти енергия,

показа имъ че не могжтъ да ся надѣватъ за никаква милость или великодушие отъ страна на русската дипломация, и ако Каулбарсъ прѣтърпѣ фиаско, то това много ся длъжи на моята телеграмма. Отъ своя страна, азъ, като кавалеръ, съ тъзи телеграмма испълнихъ дълга си."

Свищовъ и Търново. На 18-й Августъ сутреньта князьтъ, съ множество дружина, тръгнжлъ отъ Руссе за Свищовъ, гдѣто пристигнжлъ около часа 8. И тукъ множество народъ го посрѣщнжлъ най-тържественно. И тукъ, между радостни урра и сълзи, народътъ го е носилъ на ржцѣ. Отъ Свищовъ Н. Височество отишелъ въ сжщий день на Търново, гдѣто пристигнжлъ вечерьта около 6 часа. На всѣкждѣ по пжтьтъ той е посрѣщанъ и испращанъ радостно и въсхитително отъ населението, което на купища ся стичало да види възвръщанието на любимийтъ си герой и Вождъ.

Посрѣщанието въ Търново било особно блѣскаво и ентусиастическо. Онзи градъ бѣ единъ отъ главнитѣ, които дадохж първий знакъ въ защита на съборения и откраднатия князь, и той показа най-силна дѣятелность за възвръщанието му въ отечеството. Този градъ, старата столица на България, и при посрѣщанието показа най-блѣскаво колко привързанъ бѣ къмъ геройческий си Вождъ. Множеството натрупанъ народъ, силнитѣ, продължителнитѣ и често съ радостни сълзи *„урра,"* които цѣпили въздуха, изразявали чувствата на населението. „Приемътъ въ Търново бѣше извънрѣдно блѣскавъ," казва Г-нъ Хунъ, „и столицита на старитѣ български царие показа такова едно радостно движение, каквото тя никога не е виждала. Непрѣкъснатитѣ овации и изражения на любовь и вѣрность направихж такова силно впечатление на князя, щото печалното расположение на духа му бързо прѣминж въ радостно."

Отъ Търново князьтъ минжлъ прѣзъ Елена, Стара-Загора, и Нова-Загора, отъ гдѣто ся качилъ на трена за Пловдивъ. Всѣкждѣ по този пжть той ся посрѣщалъ отъ населението съ въсторженна радость и сърдечно ликувание.

Тукъ, за урокъ, е умѣстно да ся отбѣлѣжи една скърбна случка, каквито често ся случаватъ въ Руссия, но каквито България не знае. При Търново-Сейменъ ся опитали нѣкои врагове на человѣщината и на отечеството да погубятъ князя и

множество други души съ него заедно; както злобний Иродъ, който ся рѣшилъ да погуби хилядй дѣчица само дано сполучи да погуби Юдейский Царь — И. Христа, така и тукъ ся намѣрили изродици, които ся рѣшили на безбожно дѣло, да погубятъ Князь Александра и други. Планътъ билъ този. Злодѣйцитѣ натрупали напрѣки върху желѣзата (релситѣ) на линията купища дървета, тъй щото като пристигне трена тамъ, да ся сблъска, да искочи изъ линията, да ся сгромуляса и испотроши, и да погуби пжтницитѣ. Благодарение, машинистътъ уврѣме забѣлѣжилъ опасностьта, и злото ся отстранило. Кои ржцѣ ся вършили тѣзи мрачни дѣла, не знаемъ, но ако въ това сж били намѣсени и български ржцѣ, то тѣ трѣбва да сж били най-гнуснитѣ ржцѣ на земята.

Князьтъ пристигнжлъ на Пловдивъ на 21 Авг. сутреньта. Знаятъ вече читателитѣ че този градъ бѣ вторий подиръ Търново да дигне знамето въ защита на князьтъ; той не останжлъ по-доленъ и въ посрѣщанието на възвръщающийтъ ся отъ плѣнство altъ вождъ. Щомъ тренътъ съ скжпия гостъ доближилъ къмъ града, топовнитѣ гърмежи потресли околностьта. Когато князьтъ ся подалъ отъ трена и почнжлъ да слѣзва, музиката и продължителнитѣ въсхитителни урра отъ хилядитѣ уста растревожили всѣко сърдце. Отъ тамъ Н. Височество ся отправилъ направо за Столицата.

Въ София. Князь Александръ пристигнж въ София на 22-й Августъ. Народътъ още отъ по-прѣдний день разбра че пострадалий му Вождъ щѣше да пристигне онзи день. Затова още отъ сутреньта рано, мало и голѣмо, мжжие и жени, ся стичаше къмъ цариградското шусе. Пжтьтъ по линията и рида на голѣмо растояние отъ града ся покрихж отъ народъ. Тъй сжщо и въ града, балконитѣ и улицитѣ, прѣзъ които Н. Височество щѣше да мине. бѣхж почернели и побѣлели отъ народъ. Всичкитѣ улици бѣхж блѣскаво украсени съ знамена. Вънъ отъ града за посрѣщанието бѣше излѣзла и доста войска. Мнозина отъ по-първитѣ граждани на коньe и файтони отидохж до 5—8 километра на растояние отъ града да срѣщнжтъ Вожда и да му поднесжтъ китки. Очитѣ на всѣкого бѣхж отправени повече къмъ источната страна, отъ кждѣто князьтъ щѣше да дойде.

Топовнитѣ гърмежи и военната музика обявихѫ на града и околията че онеправданийтъ вождъ бѣше пристигнѫлъ близо до Столицата. При трогателното и привѣтствователно засвирвание на музиката, натрупаний народъ ся много растревожи. Князьтъ ся зададе на ридътъ. Очитѣ на всѣкого ся съсрѣдоточихѫ въ него. Когато доближи войската и главното множество народъ, продължителни урра процѣпихѫ въздуха. Той яздеше на конь, съ който едвамъ си прокарваше пѫть прѣзъ натрупаний народъ, отъ който всѣкой натискаше да иде поблизу при Вожда.

По лицето на князьтъ ся забѣлѣжвахѫ изражения на душевна болка; той ся виждаше наскърбенъ, макаръ, че тържественно ся посрѣщаше отъ народа и войската си. Това бѣ болѣзненно изражение, което до голѣма степень ся отразяваше въ сърдцата на голѣма часть отъ публиката, която още отъ два-три дена бѣ почнѫла да прѣдчувствува нѣщо неприятно. По тъзи причина мнозина бѣхѫ въ недоумѣние, да викатъ ли съ радостни и въсклицателни урра, или да възридаятъ съ горчиви сълзи. И тъй, въ това тържественно посрѣщание имаше нѣщо особно; забѣлѣжваше ся единъ видъ скърбна меланхолия.

Какво бѣ причината на това? Коя бѣ врѣлата вода, която бѣ попарила и любимия князь и народа му въ онзи ужъ тържественъ случай? Какво бѣ това черно прѣдчувствие? Слухътъ бѣше ся вече пораспръснѫлъ, че князьтъ бѣ получилъ враждебна телеграмма отъ браточедътъ си русски царь, че ако и да дохождаше въ Столицата си, той щѣше скоро пакъ да остави и нея и България, и то, може би, за всѣкога. За жалость, както вече знаятъ читателитѣ, причината на това горчиво прѣдчувствие бѣ истинна. Князьтъ наистина бѣ приелъ такава телеграмма. Това като е тъй, нѣма нужда да ся расправя защо лицето му бѣ въ униние, и защо между прѣданний му народъ ся забѣлѣжваше скърбна меланхолия. Колкото като какви бѣхѫ душевнитѣ вълнения на този Драгоманский и Пиротский герой врѣдъ тѣзи обстоятелства, това нито перо може да описва, нито рѫката иска да бара.

Слѣдъ молебенътъ въ църквата, князьтъ отиде въ дворецътъ, гдѣто посрѣщнѫ дипломатическото тѣло и по-висшитѣ офицери и чиновници. Всичкитѣ консули, съ исключение на

русский и германский, посрѣщнжхж и поздравихж князя официално. Слѣдъ малко Негово Височество казалъ слѣдующето слово, което изслушали много офицери, висши чиновници и други лица. Когато говорилъ словото, сълзи текли отъ очитѣ му; като спомѣнжлъ имената на Попова и Муткурова, той неволно ся впустнжлъ и ги пригърнжлъ.

„Въ продължение на седемь години азъ работихъ за независимостьта на България и развитието на интереситѣ ѝ. Моята постоянна грижа бѣше за войската и офицеритѣ. Азъ считахъ тѣхъ като да сж отъ фамилията ми, като за свои дѣцэ. Азъ ся мисляхъ осигоренъ за положението си, като ся видѣхъ заобиколенъ отъ офицери, които бѣхж другаритѣ ми въ боеветѣ за Българската слава.

„Въ тъзи печална нощъ, 9 Августъ, като чухъ шумъ, азъ питахъ да ли има войски. Отговорихж ми че има, и тогава бѣхъ спокоенъ, защото имахъ довѣрие въ войската си. Въпрѣки всичкитѣ тѣзи злощастни случки, азъ не си мечтаяхъ за офицеритѣ си; тѣ стоели на висотата на мътното положение, което послѣдвало тръгванието ми; благодарение на майоръ Попова и на командира Муткурова, честьта на българскитѣ офицери е възстановена, и азъ виждамъ днесь около мене прѣданни офицери. Азъ могж да напустнж България, като похвалявамъ офицеритѣ, защото редътъ и тишината ще царуватъ.

„Каквито и да бждктъ обстоятелствата, въ които ще ся намирамъ, азъ ще полагамъ влиянието си за въ полза на България, и ще моля Бога за нея. Моята душа ще бжде всѣкога съ офицеритѣ ми, и азъ първийтъ на драго сърдце ще ся записвамъ доброволецъ, ако стане единъ бой за Македония.

„Азъ не могж вече да стоя въ България, първо защото Русский Императоръ не мя иска, и второ, защо присжтствието ми тукъ е противно на интереситѣ на страната. Азъ съмъ принуденъ да слѣза отъ прѣстолътъ.“

Тукъ нѣкои офицери скърбно извикали: „Ваше Височество! България не може безъ Васъ.“

Прѣзъ 23—25 Августъ народнитѣ водители, офицери и други, работихж всѣчески да убѣдятъ князя да остане въ България, като го увѣрявахж колко нужденъ бѣ той за оте-

чеството ни, и че тѣ бѣхѫ готови да умрѫтъ, ако бѣ нуждно, съ него, но той твърдо настоявá на оставката си отъ прѣстола, като имъ обясняваше че това било нуждно за независимостьта на България. Народнитѣ водители прѣдставихѫ положението и на консулитѣ. Главенъ противникъ на княза, както вече знаемъ, бѣ русското правителство, а подиръ идеше Бисмарковската Германска политика. За жалость, князьтъ и отечеството ни и въ този случай пострадахѫ отъ една чудна дипломация. На Князь Александра ся казваше отъ русския дворъ остро и настоятелно, а отъ Бисмарковцитѣ съ забиколки, че ако той продължава да стои въ България, то тъзи страна ще сполетятъ нѣкакви бѣди. Другитѣ сили ся показвахѫ повечето неутрални въ това дѣло, въ тѣзи тѣжки за злощастна България врѣмена.

При тѣзи обстоятелства князьтъ, като бѣ убѣденъ въ себе си, че може да е по-добрѣ за България той да остави новото си отечество, и като обичаше това си отечество, бѣ твърдъ въ рѣшението си. Това му твърдо рѣшение най-послѣ ся разбра отъ повечето водители, военни и други. Но изнасиления и прѣслѣдвания отъ вънкашни сили князь не искаше да остави България въ неизвѣстность и бъркотии. За това той, заедно съ водителитѣ ни, употрѣби прѣзъ тѣзи два-три дни всичкитѣ си усилия за да тури редъ и да прѣдпази България отъ вънкашни вмѣшателства. Разбира ся, той направи всичко до колкото силитѣ му позволихѫ, до колкото вече зависеше отъ него въ онѣзи обстоятелства.

Като главно Руссия настояваше, князьтъ да остави България, то и той каза че бѣ готовъ да си отиде, ако тъзи сила даде обѣщание, че нѣма да наруши свободата и самостоятелното сѫществувание на Съединена България. Това обѣщание му ся дало чрѣзъ русский консулъ, Богданова, който прочелъ и телеграмма на княза. Ако нѣкои днесь ся отричатъ отъ такова обѣщание и задлъжение, то само ще кажа че това не е нито първия, нито едничкийтъ случай за такива отричания на нѣкои чудновати дипломати.

Умѣстно е да ся забѣлѣжи тукъ, че прѣзъ тѣзи памятни дни князьтъ и правителството му намѣрихѫ за добрѣ да ся растури Струмский полкъ, който бѣ вземалъ участие въ по-

зорното дѣло на 9-й, и да ся унищожи знамето му. Тъй сжщо да ся прѣснжтъ по полковетѣ юнкеритѣ, които, тоже, бѣхж взели дѣйствително участие въ това дѣло. Рѣшено и свършено, и то твърдѣ справедливо и мждро. Главнитѣ виновници на мръснитѣ тѣзи дѣяния не ся наказахж, едно защото нѣкои отъ тѣхъ избѣгахж, и друго по причини въ които тукъ нѣма да влѣзвамъ.

Като получи увѣряванието отъ русското правителство, че то нѣма да окупира България, нито да ся мѣси въ вжтрѣшното ѝ управление, ако той остави княжеския прѣстолъ, Князь Александръ постави регенство, състоящо отъ Г-да: С. Стамболовъ, П. Каравеловъ, Муткуровъ, което да дѣйствува вмѣсто Княза, и министерство състояще отъ Г-да: Радославовъ, Начовичъ, Стоиловъ, Гешевъ, Иванчовъ и Николаевъ; прѣдсѣдатель на М. Съвѣтъ бѣ Радославовъ. Тѣзи ся съставихж дори сутреньта рано на 26-й Авг., точно прѣди излѣзванието на князьтъ. Една отъ главнитѣ причини на бавението бѣше войската, която не скланяше да отпусне любимий си Вождъ, който рамо съ рамо съ нея бѣше ся билъ на бойното поле за защита на отечеството. На 25-й князьтъ обиколилъ казармитѣ и убѣждавалъ офицеритѣ въ рѣшението си. Веднъжъ той имъ казалъ:

„Слѣдъ нѣколко години царувание азъ съмъ билъ принуденъ да измѣнявамъ политиката на страната противъ желанията на Руссия, защото тъзи политика е била народна и независима политика. Казватъ че азъ съмъ билъ причината за неприятелството между Руссия и България. Ще ся види попослѣ да ли моята личность или сжщата длъжность на Българский Князь е нѣщото, което е едно прѣпятствие на съгласието на двѣтѣ страни.

„Азъ ще напустнж властьта, защото виждамъ че присжтствието ми може да причини голѣми злощастия за страната. Азъ тръгвамъ съ убѣждение, че вашата независимость ще бжде гарантирана“

Най-голѣмото зло, отъ което Князь Александръ ся боеше да не сполѣти България, бѣ външна враждебна окупация. По тъзи главна причина и офицеритѣ и народнитѣ водители съизволихж да оставятъ този народенъ вождъ да напустне оте-

чеството ни. Нека споменемъ и това, че повечето офицери и народни водители все хранехѫ надежда че русский царь, Александръ III, най-послѣ щѣше да ся умекчи и примири, и че Князь Александръ пакъ щѣше да ся върне на българский прѣстолъ. Безъ тъзи надежда у офицеритѣ и водителитѣ, Князьтъ по никой начинъ не би могълъ да излѣзе изъ отечеството ни, тъй като множество бѣхѫ на мнѣние че ако България трѣбваше да умре, то тя трѣбваше да умре геройчески, а не раболѣпно и унизително. Народа направи жертва за умилостивение, но колко сѫ корави нѣкои сърдца и колко измамени нѣкои надежди!

Хотелъ България въ София.

Прѣзъ нощьта срѣщо 26-й той повикалъ при себе си всички по-главни командири и най-убѣдително и настоятелно ги молилъ да го оставятъ свободенъ да напустне България. Командиритѣ не могли да устоятъ срѣщо тѣзи му молби, и му ся обѣщали, че тѣ нѣма да му прѣпятствуватъ да испълни това си рѣшение.

V. Излѣзванието на Княза изъ България.

26-й Августъ 1886 год. справедливо е нареченъ *Прощавателний день* на Князь Александра 1-й. Слѣдъ 500 годишно подчинение Провидѣнието даде на България свобода и свой Князь; този *Първий Български Князъ* биде принуденъ отъ вънкашни сили настойници да напустне отечеството на любящийтъ го народъ. Този день, 26-й Авг., е достопамятенъ по скърбностьта си въ Българската История.

Рано сутреньта Негово Височество издаде къмъ народа слѣдующето проглашение.

„Манифестъ *Къмъ Българский Народъ.*

Ний Александръ I, по Божия милость и народна воля, Князь на България

„Слѣдъ като ся убѣдихме въ печалната истина, че нашето излѣзвание изъ България ще улесни въстановлението на добри отношения между България и нейната освободителка, Руссия, и като получихме увѣрение отъ правителството на Негово Императорско Величество русски царь, че независимостьта, свободата и правата на държавата ни ще останатъ непокжтнати, и че никой нѣма да ся бърка въ вжтрѣшнитѣ ѝ работи, обявяваме на нашия любезенъ народъ, че ся отказваме отъ българския прѣстолъ, като желаеме да покажеме прѣдъ всички до колко сж намъ скжпи и мили интереситѣ на нашето отечество, и какъ за неговото благо и независимость ние сме готови да пожертвуваме всичко, даже и това което е намъ по-скжпо отъ живота ни.

„Като изразяваме нашата искренна и сърдечна благодарность за чувствата на любовь и прѣданность, които цѣлий нашъ народъ е хранилъ и храни къмъ насъ въ радостнитѣ и печални дни, който проживѣ българската държава и прѣстолът отъ нашето стжпвание въ българската земя, ние излизаме из границитѣ на Княжеството като възнасяме и ще възнасяме д края на днитѣ си топли молитви къмъ всемогущаго Бога за закриля, пази и помага на България да стане тя велика, си на, щастлива цѣлокупна и независима.

„Като назначаваме за регенти: Стефанъ Стамболова, Пе

Каравелова и подполковникъ Савва Муткурова, призоваваме всичкитѣ български граждани да ся подчиняватъ и испълняватъ заповѣдитѣ и распорежданията на поставеното отъ мене Регенство и Министерство, да пазятъ мира и тишината за да ся не усложни и безъ това трудното положение на отечеството ни.

Нека Богъ да пази България.

Изданенъ въ Столицата ми София на 26-й Августъ, 1886 год.

Александръ.“

Първата часть на този день, 26-й, Князьтъ иждиви въ опрощавание съ офицеритѣ, съ чиновницитѣ и съ другитѣ си особни приятели; тъй сжщо и съ дипломатическото тѣло. Въ дворецътъ той казвалъ кратки, но замечателни речи. Пожелалъ бждящий князь да работи за България тъй, както той е работилъ. Тукъ ставали сцени за неописвание. Етикетитѣ и студенитѣ формалности ся забравили: тукъ имало излияние на вжтрѣшно и вплътено приятелство, тукъ ставали горѣщи братски пригржщания и цѣлувания придружени съ порои топли сълзи.

Часътъ дойде за Негово Височество да тръгне; това бѣше подиръ пладнѣ. Всѣкой жгълъ около дворецътъ и главната улица, прѣзъ която той щѣше да мине, бѣхж прѣпълнени съ народъ. Надлъжъ на двѣтѣ страни на тъзи улица бѣхж наредени почетни вериги отъ войски. Градътъ бѣ окиченъ величественно съ знамена. Всичко изглеждаше отъ вънъ, като че князьтъ ликователно ся завождаше да ся вѣнчава съ любима невѣста, а не че ся испраща тъй задъ граница за всѣкога; но вжтрѣшно скърбно чувство обладаваше натрупаний народъ.

Князьтъ излѣзе изъ двореца, поздрави всичкитѣ, качи ся на файтонътъ и, поздравяющъ офицеритѣ и натрупанийтъ народъ, потегли по улицата, която почнува отъ Александровский площадъ. Картината е трогателна и меланхолическа. Тя е неописуема; тя е сърдцераздерателна; человѣкъ и обича и не обича да си я́ припомнюва. Щомъ К. Александръ излѣзе изъ двореца, гръмогласни и продължителни урра отъ хиляди уста процѣпихж въздуха, музиката симпатично и трогателно засвири, градътъ ся потресе, всѣко сърдце ся растревожи и много ду-

ши заплакахж. Прѣзъ улицата отъ почетни военни вериги и хиляди други скърбни испращачи Негово Височество стоеше на файтона си гологлавъ и постоянно поздравляваше натрупаното множество, прѣзъ което прѣминуваше; сегизъ-тогизъ сълзи течехж отъ очитѣ му. Трогателнитѣ урра буквално непрѣстанно цѣпѣхж въздуха прѣзъ всичкото врѣме, не само до когато князьтъ вървѣше прѣзъ града, но и на голѣмо растояние вънъ отъ града. Чухж ся и гласове като тѣзи: „*До свиждание*!“ Мнозина между народа плачехж, като гледахж че си излѣзва изъ България онзи, който тъй геройчески бѣ ратувалъ за отечеството ни, и който бѣ ся тъй възлюбилъ и отъ войската и отъ народа. Тукъ-тамѣ бѣхж поставени дружини музиканти, тъй щото и музиката постоянно свиреше своитѣ симпатични и тревожни свирни: когато една дружина млъкнеше, друга засвирваше.

Разбира ся, шествието на княза ся придружаваше отъ регентитѣ, министритѣ, много офицери и други чиновници. Вънъ отъ града нѣкои отъ тѣхъ, по длъжность, трѣбваше да ся върнжтъ. При малкийтъ ханъ, на около 10 кил. отъ града, шествието ся поспрѣло. Тамъ станжло друго опрощавание и нѣкои отъ офицеритѣ ся върнжли въ Столицата да бдятъ за тишината и порядъкътъ на страната. Шествието било много бързо дори до Ломъ. Освѣнь други личности, князьтъ е билъ придруженъ почти отъ цѣлийтъ си щабъ, който е ималъ прѣзъ сърбската война. По пжтьтъ селянитѣ излѣзвали да посрѣщатъ и испращатъ князьтъ съ китки.

Въ Ломъ той билъ посрѣщнжтъ и испратенъ твърдѣ тържественно и отъ войската и отъ множество народъ. Бригадний командиръ, подполковникъ Любомский, го посрѣщнжлъ съ войска нѣколко километра вънъ отъ града. Князьтъ имъ благодарилъ и казалъ: „При всичко че съмъ принуденъ да излѣза, азъ съмъ готовъ, както всѣкой българинъ, да защищавамъ ако е нуждно, отечеството.“ При тръгванието отъ Ломъ, около 20 души депутати казали на княза, че тѣ всѣкога ще ся надѣватъ за неговата помощь, ако ся застраши отечеството ни. „Сбогомъ“, казалъ князьтъ. „Не, но до свиждание!“ отговорили тѣ. Нека кажемъ, че съ тъзи мисъль ся испращаше той отъ голѣмото болшинство всѣкждѣ.

Въ Видинъ посрѣщанието и испращанието е било, тоже, особно блѣскаво. Тамъ пристигнхли на 27-й Авг. Множество народъ е билъ натрупанъ прѣзъ гдѣто Негово Височество прѣминувалъ. Въсхитителнитѣ урра отъ града и топовнитѣ гърмежи отъ крѣпостьта цѣпили въздухътъ и потресли мѣстностьта. Офицеритѣ го вземали и го носили на ржцѣ. Мнозиია между народа плачали. Тукъ ся повторили сжщитѣ скърбни сцени каквито ставахж въ София: сжщитѣ разяснения отъ страна на отивающий и любимъ князь, сжщитѣ: „Ваше Височество, България има въпиюща нужда отъ Васъ," и сжщитѣ сърдечни опрощавания. Въ словото си князьтъ казалъ че става жертва на недоразумения и криви разбирания въ русский дворъ, че Руссия може да разбере погрѣшката си и да пожелае пакъ възвращанието му на българский прѣстолъ, но че въ всѣкой случай той ще е готовъ да ся запише доброволникъ въ редоветѣ на българската войска, ако България ся застраши отъ нѣкждѣ. Регенството благодарило князю за гдѣто България ще може да расчита върху него.

Отъ Видинъ княза, придруженъ отъ регентитѣ, министритѣ, нѣкои офицери и множество други, и между френтически урра и топовни гърмежи, отплувалъ по Дунава за Турно-Северинъ. Тамъ станжло послѣдното опрощавание съ нѣкои отъ испращачитѣ. Отъ тамъ бившiй любимъ Българский Вождъ отпжтувалъ съ трена за Дармщатъ.

Така излѣзе изъ България Сливницко-Пиротский Герой! Така ся свърши господаруванието на *Първий Българский Князъ* на Нова Свободна България. Така трогателно, любезненно и сърдцераздерателно Българский народъ испроводи задъ граница свойтъ любимъ Вождъ! Можете ли да ни посочите въ историята друга така картина? Народъ и владѣтель да ся любятъ сърдечно, да сж готови да живѣятъ или да мржтъ заедно за една справедлива и свята народна идея, да не искатъ да ся дѣлятъ, и пакъ тъй да ся опрощаватъ и испровваждатъ! Възможно ли е да не дойджтъ въ сърдцето на истиннийтъ и чувствителнийтъ патриотъ тъжни мисли колчимъ пжти обърне умътъ си къмъ тѣзи събития?

Нека го наиватъ нѣкои си хора Нѣмецъ, нека го обвиняватъ че той билъ излъгалъ нѣкои голѣмци, че не устоялъ

на думата си, че правилъ отношенията ни обтегнати съ нѣкои държави, и още друго, но никой не може по никой начинъ да изглади отъ истинната и безпристрастната история факта, че този князь бѣ и по кръвь славянинъ и по сърдце най-послѣ вплътенъ българинъ; че бѣше ни даденъ и покровителствуванъ отъ Освободителя; че бѣше готовъ да ся смирява и унижава, до колкото вече сѫщинскитѣ интереси на България позволявахѫ и до колкото той ги разбираше, само и само да има миръ и приятелство съ другитѣ държави, малки и голѣми; че бѣше любезенъ и симпатиченъ человѣкъ, а тъй сѫщо и способенъ воененъ мѫжъ; че бѣ обзетъ отъ българската народна идея, за която бѣ ся прѣдалъ да работи съ сърдце; че най-себеотрицателно ратувá, заедно съ младитѣ ни офицери и войска, за защитата на отечеството ни; че между него и народа, както между него и войската, съ нищожни исключения, бѣ ся възродила искренна и дълбока любовь; че главната причина, по която въ негово врѣме ставахѫ нѣкои особни бъркотии въ управлението на страната, и само по която той най-послѣ биде принуденъ да остави прѣстола и да напустне България, бѣ враждебната дипломация на нѣкои вънкашни голѣмци, бѣше вънкашното и пакостно вмѣшателство; и че и народътъ, и войската го испрати съ неописуемо тържество, съ дълбока скърбь и съ много сълзи, и то отъ множество все съ надежда че обстоятелствата щѣхѫ да ся промѣнятъ тъй, щото той пакъ да ся завърне на българский прѣстолъ. Всѣкой человѣкъ има недостатъци; и Князь Александръ имаше, и ако иска человѣкъ не е отъ най-мѫчнитѣ работи да го опятни. И най-непорочното сѫщество, което нѣкога е тъпкало земята, биде опятнено, обвинено, осѫдено и даже заковано на кръстъ, и то отъ цѣлъ народенъ и високостоящъ сѫдебенъ съвѣтъ. Колко по-лесно може да стане подобно нѣщо съ единъ слабъ и недостатъченъ человѣкъ, стига само да има хора готови да гледатъ работитѣ отъ къмъ опакото и да изопачаватъ фактоветѣ. Но, както ся каза, горѣпомѣнѫтитѣ фактове нѣма да ся изгладятъ изъ истинната и безпристрастната история. Князь Александръ напустна България не защото бѣ нѣщо виноватъ прѣдъ народа си, не защото между него, народа и войската нѣмаше любовь, но по други враждебни причини.

О, просвѣтена, силна и ужъ благородна дипломацио, сърдцето на слабитѣ пакъ ся провиква: дано по-скоро дойде врѣмето, когато Провидѣнието ще вложи въ сърдцето ти истинно благородни, християнски и справедливи начала; когато ти ще ся ръководишъ не отъ правилото: „какво могѫ азъ да ся ползувамъ“, било по правъ или по кривъ способъ, но отъ началото на *любовьта* и на *справедливостьта*! Българио, мила майко, дано никогa другъ пѫть нѣмашъ злочестината тъй неволно и горчиво да испращатъ другъ свой любимецъ владѣтель!

VI. Нѣкои причини.

Умѣстно е тукъ да ся кажатъ нѣколко думи и върху скокотливийтъ въпросъ, защо часть отъ официялна Руссия тъй горчиво прѣслѣдваше Князь Александра, и защо Князь Бисмарковата политика не само че даде гръбъ на този князь, но и тя заработи противъ него доста пакостно. Този князь бѣше и отъ славянско потекло; той бѣ ни горѣщо прѣпорѫчанъ отъ Царя Освободителя, който го любеше като свое чадо и го подкрѣпяваше; той, както вече знаемъ, бѣ твърдѣ ближенъ роднина на русский дворъ. Този сѫщий князь, тоже, бѣ русский войникъ, той бѣ офицеръ въ русската войска. При това той бѣше и Германский Князь, отъ висше германско домородие.

Прочее, защо нѣкои русси и германци тъй злобно и непримирително възстанахѫ противъ него? На този въпросъ ще е добрѣ да ся даде отговоръ до колкото е възможно, защото читательтъ неволно си задава това питание, тъй като никому не е тайна че нѣкои русски държавници, подпомагани отъ Бисмарка, принудихѫ този князь да остави България. Зная твърдѣ добрѣ че въ нѣкои отношения е доста трудно да ся каже точно защо този князь тъй злобно и непримиримо ся прѣслѣдваше отъ нѣкои политици. И може би право казахѫ нѣкои наши водители, той ся мразеше и прѣслѣдваше: „*по причини, които може за винаги да останѫтъ неизвѣстни.*“(1) При всичко това, отъ това щото ся е писало и говори-

1) „Свободно Слово“ 6-й Ноемврий 1883 год.

ло по този въпросъ, и отъ каквото самитѣ дѣла свидѣтелств
ватъ, може да ся каже нѣщо и върху тъзи точка. Азъ ту
вкратцѣ ще посоча нѣкои отъ причинитѣ, които сѫ ся дава
и ся даватъ за това непримиримо прѣслѣдвание. Кои отъ т
зи причини сѫ имали най-силни влияния, и до колко нѣк
отъ тѣхъ сѫ въ всичко вѣрни, това бѫдѫщето може би да откр

1. Една причина е била *независимий духъ* на княз
Не ще питание че нѣкои честолюбиви и властолюбиви рус
и други още отъ начало сѫ завиждали на Князь Александ
за положението, което той завзе тогава. Но тъзи нѣща бѣх
отначало въобще дребни работи. До когато князьтъ ни въ
шеше работитѣ си все по волята на русскитѣ пратенници
агенти, до тогава той бѣше въобще много добръ. По ед
врѣме, обаче, той почнѫлъ да вижда че нѣкои работи и пл
нирания на нѣкои русси не сочели къмъ сѫщинското доб
на Княжеството; сѫщата горчива истина разбрали и много
отъ народнитѣ ни водители. Естественно бѣ за княза и вод
телитѣ да ся постреснѫтъ, и да ся позамислюватъ да ли
ся повиняватъ въ всичко на тѣзи русски пратенници. княза
правителството му почнѫли да дѣйствуватъ до нѣкѫдѣ неза
симо. Но колкото повече той разбиралъ духътъ и желание
на народа, и колкото повече ставалъ наклоненъ да дѣйству
понѣкога независимо за интереситѣ на държавицата си, т
козъ той почнѫлъ да влѣзва въ очитѣ на нѣкои братия рус
Тѣ не можели да гледатъ съ добро око на българский прѣ
толъ человѣкъ, който ся стрѣмялъ да развива въ стран
български независимъ и самостоятеленъ народенъ духъ.

2. Тѣсно свързано съ горното е и слѣдующето. Русски
консули не сѫ желаяли Князь Александръ да има нѣкак
важни и тѣсни сношения съ другитѣ сили безъ тѣхното прѣ
варително знание. Ревнованието на Хитрововци е било чуд
Князьтъ трѣбвало да ся усѣща като че е губернаторъ на н
коя русска область. Сърдцето на дипломацията въ София трѣ
вало да е русский консулъ. Другитѣ консули трѣбвало да
държатъ малко задъ гърба, било то въ полза или врѣда
България. Князьтъ трѣбвало да ся държи студеничко къ
консулитѣ на другитѣ сили, за да бѫде топълъ съ русски
Съ други думи, той трѣбвало да ся относи май неприятел

съ другитѣ, за да може да има приятелството на русскитѣ консули. Като виждалъ, до колкото разбиралъ, че такава политика била врѣдителна за България, като и мнозина отъ народнитѣ водители виждали сжщото, князьтъ сегизъ-тогизъ почнжлъ да ся сношава свободно и любезно и съ другитѣ консули. Това подигнжло завистьта и омразата на нѣкои русски консули, които сж ся старали да го почернявать прѣдъ русското правителство. *„Германецъ!“ той почнж нѣмска политика*, завикали нѣкои.

Че Князь Александръ не ся е прѣслѣдвалъ по причина че бѣ и отъ германска кръвь, и че виканието, той е *„Германецъ!“* е било просто покривало на други причини, е явно и отъ това, че този князь е билъ Германецъ и прѣзъ 1879—80 год., когато горѣщо ся прѣпоржчá на България, още и отъ това, че въ Руссия има много германци на висши служби, а тъй сжщо и отъ факта че русската императорска фамилия, тоже, по кръвь е полугерманска.

Нѣкои русси обвинявахж княза че той изстудявалъ българитѣ отъ русситѣ. Множество българи, наистина, поизстинжхж къмъ Руссия, но добрѣ ще е да ся помни че тъзи студенина ся произведе главно отъ дѣлата на нѣкои *русси*.

Факта, че нѣкои русски пратенници доста сж пакостили на Князь Александра, ся признава и отъ безпристрастнитѣ и вѣщи русси. Слѣдующето извличамъ отъ едно русско списание. „Да говоря ли още за глупостьта или неумѣнието на съвѣтницитѣ, назначавани при Князь Батемберга? Тѣ наранихж самолюбието му съ неуважението си къмъ него, като отъ княжеска кръвь, компрометирахж го прѣдъ русското правителство, съ което тикнжхж оскърбенийтъ и неопитенъ младежъ въ обятията на ласкающата го Австрия. Младийтъ князь въ начало бѣше чистосърдечно прѣданъ, ако не на Руссия, то на русский царский домъ, и щѣше да е съвсѣмъ лесно, при извѣстна тактика, да ся въспита и поддържа въ него тъзи прѣданпость“.[1])

Както видимъ, писательтъ руссинъ признава че Князь Александръ е билъ чистосърдечно прѣданъ на русский дворъ, и че могло лесно да ся работи съ него приятелски, но че

---

1) „Русское Обозрѣние“, Томъ 29, год. 1894, стр. 866

авата и грубата обхода на нѣкои русски пратенници, още лѣветници прѣдъ русского правителство, покварили общето ю. Иди слѣдъ това та обвинявай Князь Александра за обтеггитѣ отношения между България и Руссия!

3. Русскитѣ офицери въобще никакъ не желаяли да ся ьспроизвождатъ *български* офицери на горни чинове; особно ,а ся произвождатъ на такива чинове българи съ *български* ıдеи за български независимъ народенъ животъ. Нѣма нужда да ся расправя защо нѣкои русси не сж желаяли това. Добрѣ, Князь Александръ, както и правителството му, знаеше че не е добрѣ за войската ни и за отечеството въобще да нѣма свои еднородни офицери, и по едно врѣме почнжлъ да произвожда български офицери на по-горни чинове. Чрѣзъ тъзи си постжпка той възбуждалъ противъ себе си негодуванието на нѣкои русси, които почнжли да интригуватъ противъ него, да шепотничествуватъ и да го смразяватъ съ по-висшитѣ русски крѫгове.

4. Нѣкои посочватъ и слѣдующето. Русскитѣ висши крѫгове ужъ били открили на Князь Александра нѣкои свои планове за Старопланинский Полуостровъ, като настояли и той тайно да работи съ тѣхъ задружно за постижението на тѣзи имъ планове. Слѣдъ врѣме ся указало че той не билъ наклоненъ да съдѣйствува съ тѣхъ въ всичко спорєдъ кроежитѣ имъ; и не само това, но че той като че съобщилъ на нѣкои българи и иностранци русскитѣ планове. По тъзи причина ужъ тѣ почнжли да го мразятъ.

5. Посочва ся и тъзи причина, че Князь Александръ с обѣщалъ на Г-нъ Гирса че нѣмало да стане движение за С единението, а не устоялъ на думата си. Върху тъзи точ съмъ говорилъ на мѣстото си, (стран. 49). Тукъ ще приложа с да кажа, че това обвинение би имало нѣкаква тяжесть, да не е явно всѣкому, че враждуванието на русскитѣ полит противъ Князь Александра почнж много по-рано отъ 1885

6. Личната умраза на братовчеда му Александра III, ший русский царь. Никакъ не желая да влѣзвамъ въ тайни жгли, но вѣщи писатели положително твърдятъ че Александръ III още отъ малъкъ е ималъ завистливи и кадѣ враждебни расположения къмъ братовчеда си Княз

сандра I. Поведението му потвърдява това твърдение. При всичкото унижавание и смирявание на Князь Александра да ся сдобрятъ, царьтъ останж студенъ и непрѣклонимъ. Това може да направи само вкоравена вражда. Не ще питание че шепотничеството на нѣкои прѣдъ императора е помогнжло да ся увеличава враждата. Фактъ е, че враждуванието на нѣкои русси противъ князьтъ почнж да ся развива съ особна дѣятелность слѣдъ въцаряванието на Александра III. Знае ся и този скърбенъ фактъ, че гдѣто може да има най-тѣсна любовь, тамъ може по нѣкога да ся загнѣзди и най-страшна омраза. Забѣлѣжително е, че Царьтъ скоро послѣдва съ смъртьта си Князя, тъй като и двамата браговчеда набърже едно по друго бидохж прѣселени въ другъ свѣтъ. Колко по великъ и по-славенъ би билъ този царь въ паметьта на просвѣщенний свѣтъ и на Българский народъ особно, ако историята бѣ отбѣлѣжила че той бѣ ималъ милосърдие и съжаление спрямо унижающийтъ ся прѣдъ него неговъ братовчедъ.

7. Князь Бисмаркъ, тоже, много е пакостилъ на Князь Александра. Знае ся, че наший Князь Александръ щѣше да ся сгоди и ожени за Виктория, дъщерята на бивший германски императоръ. Бисмаркъ силно възстанж противъ този планъ и развали дѣлото, при всичко че спородъ увѣряванията, даже австрийский императоръ билъ на мнѣние Бисмаркъ да не постжпва тъй.

Друго, за да угоди на нѣкои русски дипломати, той (Бисмаркъ) държеше настроение противъ князьтъ ни. Още друго, въ Германия свободний печатъ и свободната мисль ся подигнж въ защита на прѣслѣдваний Князь Александра. Това настроение неволно ся отрази противъ консервативнийтъ Бисмарка и другаритѣ му. Като помислилъ че това стремление може да го поврѣди, той още повече ся настроилъ противъ Князь Александра, безъ да вземе въ внимание че този послѣдний нѣмаше никаква вина по това стремление у Германия. Убѣждението е силно, че ако Бисмаркъ не бѣ тъй настроенъ срѣщо Князь Александра, този послѣдний нѣмаше да пострада по такъвъ грубъ и несправедливъ начинъ.

За жалость, колкото за другитѣ сили, прѣзъ онѣзи врѣмена тѣ останжхж повечето прости зрители въ тѣзи работи.

Може да ся каже нѣщо и върху строението на желѣзницитѣ въ България, и че по тѣхното строение не станжли нѣкои работи по волята на нѣкои русси, които и зъ това искали да си отмъстяватъ на Князь Александра.

Въ конецъ, Князь Александръ станж жертва на прѣдаванието си да работи за българскийтъ народенъ идеалъ, на недоразумѣния, на шепотничествувания и злоба, и на една криворазбрана дипломация.

ГЛАВА VI.

Слѣдъ Князь Александра.

Споредъ цѣльта на книгата, задачата ни ся свърши, тъй като до тукъ изложихъ вкратцѣ по-важнитѣ събития прѣзъ първитѣ седемь години на Нова Свободна България. Мисля, обаче, че е умѣстно и полѣзно да ся вземе единъ бѣгълъ погледъ и на нѣкои послѣдующи събития, свързани съ първата седемгодишнина на тъзи България и първийтъ ѝ князь.

България останж безъ князь и ся управляваше отъ регентството и министерството. Указътъ бѣ ся издалъ още прѣзъ врѣмето на княза, и на първий Септемврий ся събра въ София Народното Събрание за да съразмисли какво да ся прави въ онѣзи трудни и опасни за отечеството врѣмена.

Една отъ първитѣ длъжности, която събранитѣ народни прѣдставители усѣщахж че трѣбваше да извършатъ, бѣ да испратятъ поздравителна и съчувствителна телеграмма на Князь Александра въ Дармщатъ Ето телеграммата:

„Събранитѣ въ София народни прѣдставители молятъ Всевишний, на Вашия храненъ день, за здравието и дългоденствието Ви; съжаляватъ дълбоко Вашето отсжтствие отъ възлюбленното ни отечество, и желаятъ отъ все сърдце да видятъ по-скоро помежду си героя и защитника на народната свобода и независимость. Живѣйте за слава, честь и величие на България!“

Чрѣзъ тъзи телеграмма народнитѣ избранници испълнихж единъ святъ народенъ длъгъ. Телеграммата говори сама за себе си, и нѣма нужда отъ тълкования; тя явно изразяваше *чувствата, желанията* и надеждата на народа. При това, нека

приложа да кажа че събранието по най-живъ начинъ осжди дѣлото извършено на 9-й Августъ. Едно отъ доказателствата на това е и слѣдующето извлѣчение отъ отговора на тронното слово.

„Народнитѣ Прѣдставители, свикани на извънредна сессия въ днешнитѣ тѣжки за отечеството ни врѣмена, считаме за свой неминуемъ дългъ да изявимъ, че станалий на 9-й Августъ т. г. позоренъ прѣвратъ, дѣло на шепа злонамѣренни личности, покърти и възмути цѣлъ Български народъ и го накара, като единъ человѣкъ, да възстане наедно съ своята храбра войска, за да защити честьта, независимостьта и короната на България, и да възстанови законния редъ; а сжщеврѣменно да иска отъ правителството строгото наказание дѣйцитѣ на този прѣстжпенъ прѣвратъ. Българский народъ не намѣрва думи, съ които да искаже своето очудвание за самоотверженностьта и безпримѣрний патриотизмъ на Негово Височество Александръ I, който за запазванието независимостьта, свободата и правата на държавата ни, и за възстановление добри отношения между императорското русско и българското правителства, великодушно ся отказа отъ българский прѣстолъ. Ние, народни прѣдставители, хранимъ твърда надежда, че слѣдъ тъзи неоцѣнима жертва, тѣзи добри отношения ще ся възстановатъ напълно. Ние сме дълбоко убѣдени, че всичкитѣ български граждани, като чувствуватъ и съзнаватъ отъ каква голѣма опасность ся застрашава отечеството ни, ще ся сполетятъ около правителството и ще му дадатъ нуждната помощь и подръжка, за да запази реда, тишината и вжтрѣшната безопасность, и за да излѣзе държавата ни цѣла и неповрѣдена отъ настоящата криза“.

Въ сжщийтъ си отговоръ народнитѣ прѣдставители изразихж благодарностьта си къмъ регентитѣ и министерството за мѣркитѣ, които тѣ бѣхж земали прѣзъ онѣзи критически врѣмена, и ги молехж по-скоро да свикатъ великото народно събрание, което да избере князь за българский прѣстолъ.

Каза ся че русский консулъ Богдановъ, подпомаганъ отъ другаря си Неклюдова, бѣ далъ обѣщание и задлъжение, че Руссия нѣмаше да ся мѣси въ вжтрѣшнитѣ работи на Княжеството, ако Князь Александръ оставеше тъзи страна, тъй ка-

то ся проглясяваше на всѣкоя страна отъ онѣзи агенти, че злото въ злощастна България билъ ужъ Князь Батембергъ, и че щомъ той си излѣзялъ, то щѣло да тръгне всичко мирно, братско и благополучно. На всички, обаче, е явно какво послѣдва, па и безпристрастната история ще изложи нѣкога и нѣкждѣ всичко подробно, а тукъ мимоходомъ ще отбѣлѣжимъ че всичко станж противно на горнитѣ увѣрявания, и по този начинъ най-категорически ся доказа отъ самитѣ дѣйци, че злото въ сжщность не билъ Князь Александръ, а нѣщо друго.

Около половината на Септемврий 1886 год. въ София пристигнж особенъ русски пратенникъ, Ген. Каулбарсъ, съ цѣль ужъ да спомогне на княжеското правителство за уреждането и умирението на страната. Но думитѣ му и дѣлата му явно показахж че той не бѣ дошелъ да умирява, но да подига и вълнува населението въ страната, и да го настроява противъ народното и законното правителство. Расказватъ че щомъ стжпилъ на българска земя при Дунава, той почнжлъ да хока българското правителство и да му ся заканва. Тъй или инакъ, фактъ е, че когато пристигнж въ София, той захванж да дѣйствува като че ся намѣрваше въ страна, гдѣто нѣмаше друго правителство освѣнь него. Той издаваше своитѣ заповѣди подиръ заповѣди, коя отъ коя по-строги, по-несправедливи и по неучтиви. Народни прѣдставители не бива да ся избиратъ, и народно събрание не бива да ся събира; за избирание на князь не бива за сега да ся мисли; страната не бива да ся обявява въ военно положение; никакви виновници не бива да ся наказватъ. Такива и други подобни бѣхж повеленията на Ген. Каулбарса, който не забравяше часто да прибавя: „Това е волята на царя“.

Въ София, и може да ся каже въ България, ся случи нѣщо странно; появихж ся почти двѣ противни правителства: едното българско, а другото Каулбарсово. Това си е фактъ, защото този почитаемъ генералъ силно заработи независимо противъ регентитѣ и министерството. На 21-й Септемврий въ София станж единъ многолюденъ митингъ отъ българскитѣ граждани, въ който да ся обсжди за изборитѣ на прѣдставители за В. Народно Събрание. За да противодѣйствува на правителството ни и на народното настроение, Каулбарсъ

намѣрилъ за добрѣ да ся яви лично и официално на онзи митингъ. Той дойде и стжпи на височко мѣсто да говори. Прѣдпочитамъ да не описвамъ куриозната комедия, която ся случи тогава съ него, а само ще кажа че той прѣзъ цѣлий си животъ нѣма да забрави урока, който ся научи тогава отъ патриотическото българско множество. Отъ София Ген. Каулбарсъ кръстосва по много други градове въ България съ сжщата цѣль, да агитира въ името на царя противъ българскитѣ управници, но на всѣкждѣ той посрѣщнж сжщото фияско; на всѣкждѣ народътъ ни ся придържаше за правителството си. Най-послѣ, прѣзъ половината на Ноемврий онъзи година, той и русскитѣ консули си отидохж отъ България.

Въ конецъ ще кажа, че поведението на Ген. Каулбарса въ България прѣзъ онѣзи врѣмена бѣ най-дивно, най-несправедливо, най-неетикетно и неполитично. Той наруши най-святи международни права. И не е чудно, ако нѣкои критици сж нарекли тѣзи му работи: *лудуванията на Каулбарса въ България.* Европейский печатъ громко заговори противъ надмѣнническитѣ дѣяния на този господинъ, и почнжхж да правятъ политически въпросъ, какво право имаше той да върлува по този начинъ въ чужда държава.

Руссия и русский *народъ* ли нападамъ като говоря тъй за дѣянията на Каулбарса и сдружие? Никакъ! и категорически никакъ. Много жално ще е, ако нѣкои ще отождествяватъ русски народъ съ Каулбарса и съ неговитѣ глупави произволи, и ако ще настояватъ че който говори противъ Каулбарса и сдружие, той говори противъ русский народъ. Съ това тѣ бихж опѣтнили и *народа*. Дѣянията на Каулбарса бѣхж позорни прѣдъ цѣлъ образованъ свѣтъ; никой не може да ги направи друго. И най-доброто нѣщо е да ся прави голѣма разлика между Каулбарсовци и народа, когото тѣ ужъ прѣдставлявахж. Както би било несправедливо да ся смѣсва *българский народъ* съ Бендеревци, и както би било докачение за българский народъ, ако нему ся припишехж дѣянията на Бендеревци, тъй е несправедливо да ся смѣсва *Русский* народъ съ Каулбарсовци и съ тѣхнитѣ злодѣяния противъ насъ. И както българский народъ съ дълбоко негодование осжди дѣ-

то ся прогласяваше на всѣкоя страна отъ онѣзи агенти, че злото въ злощастна България билъ ужъ Князь Батембергъ, и че щомъ той си излѣзялъ, то щѣло да тръгне всичко мирно, братско и благополучно. На всички, обаче, е явно какво последва, па и безпристрастната история ще изложи нѣкога и нѣкждѣ всичко подробно, а тукъ мимоходомъ ще отбѣлѣжимъ че всичко станж противно на горнитѣ увѣрявания, и по този начинъ най-категорически ся доказа отъ самитѣ дѣйци, че злото въ сжщность не билъ Князь Александръ, а нѣщо друго.

Около половината на Септемврий 1886 год. въ София пристигнж особенъ русски пратенникъ, Ген. Каулбарсъ, съ цѣль ужъ да спомогне на княжеското правителство за уреждането и умирението на страната. Но думитѣ му и дѣлата му явно показахж че той не бѣ дошелъ да умирява, но да подига и вълнува населението въ страната, и да го настроява противъ народното и законното правителство. Расказватъ че щомъ стжпилъ на българска земя при Дунава, той почнжлъ да хока българското правителство и да му ся заканва. Тъй или инакъ, фактъ е, че когато пристигнж въ София, той захванж да дѣйствува като че ся намѣрваше въ страна, гдѣто нѣмаше друго правителство освѣнь него. Той издаваше своитѣ заповѣди подиръ заповѣди, коя отъ коя по-строги, по-несправедливи и по неучтиви. Народни прѣдставители не бива да ся избиратъ, и народно събрание не бива да ся събира; за избирание на князь не бива за сега да ся мисли; страната не бива да ся обявява въ военно положение; никакви виновници не бива да ся наказватъ. Такива и други подобни бѣхж повеленията на Ген. Каулбарса, който не забравяше часто да прибавя: „Това е волята на царя“.

Въ София, и може да ся каже въ България, ся случи нѣщо странно; появихж ся почти двѣ противни правителства: едното българско, а другото Каулбарсово. Това си е фактъ, защото този почитаемъ генералъ силно заработи независимо противъ регентитѣ и министерството. На 21-й Септемврий въ София станж единъ многолюденъ митингъ отъ българскитѣ граждани, въ който да ся обсжди за изборитѣ на прѣдставители за В. Народно Събрание. За да противодѣйствува на правителството ни и на народното настроение, Каулбарсъ

намѣрилъ за добрѣ да ся яви лично и официално на онзи митингъ. Той дойде и стжпи на височко мѣсто да говори. Прѣдпочитамъ да не описвамъ куриозната комедия, която ся случи тогава съ него, а само ще кажа че той прѣзъ цѣлий си животъ нѣма да забрави урока, който ся научи тогава отъ патриотическото българско множество. Отъ София Ген. Каулбарсъ кръстосва по много други градове въ България съ сжщата цѣль, да агитира въ името на царя противъ българскитѣ управници, но на всѣкждѣ той посрѣщнж сжщото фияско; на всѣкждѣ народътъ ни ся придържаше за правителството си. Най-послѣ, прѣзъ половината на Ноемврий онъзи година, той и русскитѣ консули си отидохж отъ България.

Въ конецъ ще кажа, че поведението на Ген. Каулбарса въ България прѣзъ онѣзи врѣмена бѣ най-дивно, най-несправедливо, най-неетикетно и неполитично. Той наруши най-святи международни права. И не е чудно, ако нѣкои критици сж нарекли тѣзи му работи: *лудуванията на Каулбарса въ България.* Европейский печатъ громко заговори противъ надмѣннически тѣ дѣяния на този господинъ, и почнжхж да правятъ политически въпросъ, какво право имаше той да вършува по този начинъ въ чужда държава.

Руссия и русский *народъ* ли нападамъ като говоря тъй за дѣянията на Каулбарса и съдружие? Никакъ! и категорически никакъ. Много жално ще е, ако нѣкои ще отождествяватъ русски народъ съ Каулбарса и съ неговитѣ глупави произволи, и ако ще настояватъ че който говори противъ Каулбарса и съдружие, той говори противъ русский народъ. Съ това тѣ бихж опятнили и *народа*. Дѣянията на Каулбарса бѣхж позорни прѣдъ цѣлъ образованъ свѣтъ; никой не може да ги направи друго. И най-доброто нѣщо е да ся прави голѣма разлика между Каулбарсовци и народа, когото тѣ ужъ прѣдставлявахж. Както би било несправедливо да ся смѣсва *българский народъ* съ Бендеревци, и както би било докачение за българский народъ, ако нему ся припишехж дѣянията на Бендеревци, тъй е несправедливо да ся смѣсва *Русский* народъ съ Каулбарсовци и съ тѣхнитѣ злодѣяния противъ насъ. И както българский народъ съ дълбоко негодование осжди дѣ-

лата на Бендеровци, тъй, вѣрвамъ, братский намъ русский народъ би осѫдилъ дѣлата на Каулбарсовци, ако да узнаеше що въ сѫщность сѫ вършили тѣ у насъ—колко много сѫ ни напакостили, и колко студена вода тѣ сѫ сипали между два бра тски народа. Отъ любовь къмъ истината, въ интересътъ на братството и мирътъ, тъзи разлика трѣбва да ся прави.

Главната желѣзнопѫтна станция въ София.

Тъй или инакъ, ние не можемъ да не говоримъ по този начинъ за работитѣ на такива пратенници и ужъ доброжелатели на България, защото съ горесть на душата си припомняме нѣкои отъ тѣхнитѣ дѣяния. Скърбьта ся увеличава, като помислимъ че Каулбарсъ и съдружие, ако бѣхѫ наистина искренни и желаехѫ сѫщинското добро и мирътъ на злочеста България, тѣ можехѫ да спомогнѫтъ много, твърдѣ много, въ това отношение; тѣ можехѫ да освѣтлятъ Н. Величество императора върху много въпроси и мѫчнотии въ княжеството, и да го настроятъ тъй щото да съизволи на нѣкои мѣрки, които българското регенство и правителство намѣрвахѫ за добрѣ да зематъ. И тъй чрѣзъ тѣхното мѫдро и приятелско съдѣствие, обтегнатитѣ отношения между тѣзи два братски народа да сѫ ся отмахнѫли отколѣ, споредъ както ся надѣвахѫ и н. прѣдставители. За жалость, всичко тръгнѫ обратно; като че ли посланието на тѣзи хора бѣ да раздорничествуватъ. Иди сега та не скърби и не говори. Историята трѣбва да отбѣлѣжи тѣзи събития, та дано и тѣ бѫдѫтъ добръ урокъ въ бѫдѫще.

Прѣдставителитѣ ся избрахѫ и Великото Н. Събрание ся

отвори въ старата столица Търново, на 19-й Октомврий, отъ регента Стамболова. Като изложилъ нѣкои работи, той казалъ че задачата на онова събрание била да избере новъ князь за България. Точно тогава въ Черно Море, срѣщо Варна, ся разигравахѫ русски военни кораби, клипери, съ заплашителна цѣль. Слухъ дори въ София ся пръскаше, че русска войска излѣзла на българска земя, че била дошла даже до Провадия, и други подобни застрашавания. Регентството и правителството си слѣдвахѫ работитѣ Слѣдъ нѣколко засѣдания и съразмишления, около крайтъ на този мѣсецъ, Окт., събранието едногласно избра за българский князь, Данский Князь Валдемара. Народнитѣ прѣдставители мислехѫ че този изборъ щѣше да ся удобри отъ русското правителство, тъй като Князь Валдемаръ е ближенъ на русский дворъ; тѣ, обаче, излѣзохѫ измамени, и Валдемаръ отказа да приеме избора. Рѣшено било отъ нѣкои, които ужъ милѣехѫ все за България, да продължаватъ да я затрудняватъ и да я правятъ да ся *„пръжи въ своето си масло“*.

Регентитѣ Стамболовъ и Муткуровъ си подадохѫ оставкитѣ на Н. Събрание; то, обаче, ги прѣизбра, като имъ прибави и Г-нъ Г. Живкова, тъй като Г-нъ П. Каравеловъ още по-прѣди бѣ си далъ оставката отъ регентството.

Отъ всѣка страна ся твърдѣше че русский кандидатъ за българский князь бѣ нѣкой си *Мингрелий*, лице което множество доброжелатели не намѣрихѫ да заслужва това важно положение.

Народното Събрание избра и прати до европейскитѣ дворове една депутация да ся споразумѣе за кандидатъ за българский прѣстолъ. Тъзи депутация състоеше отъ Г-да. Грековъ, Стоиловъ и Калчевъ. Тогава събранието ся закри за неопрѣдѣлено врѣме.

Ставахѫ допитвания до Князь Александра I, приелъ ли би той да ся прѣизбере за българский князь; отговоръть на Князь Александра бѣ отрицателенъ. Това той направилъ, като знаялъ че русский царь и Бисмарковската политика продължавахѫ да сѫ противъ него, и прѣдчувствувалъ че не би било добро за България, ако той ся върнеше пакъ подъ такива обстоятелства.

Прѣзъ послѣдната часть на Февруарий, 1887 год., именно

на 19 Февруарий, въ Руссе и Силистра станж едно съзаклятническо възстание противъ правителството ни отъ нѣкои недоволници, свързани съ грабителитѣ на Князь Александра. Благодарение, народътъ въ онѣзи градове и правителството земахж такива рѣшителни и наврѣменни мѣрки, щото възстанието ся утиши и отечеството ся избави отъ ужаси. Избѣгалитѣ въ Цариградъ и другадѣ опозиционери българи работехж прѣдъ Портата и другадѣ противъ народното правителство, като ся стараехж да го затрудняватъ въ работитѣ му.

Великото Н. Събрание пакъ ся отвори въ Търново на 21-й Юний, 1887 год. Въ засѣданието си на 25-й онзи мѣсецъ то съ въсклицание избра за българский князь Негово Царско Височество Князь Фердинанда Саксъ-Кобургъ-Готскаго, който днесь князува въ България.

ГЛАВА VII.

I. Послѣднитѣ дни и смъртьта на Князь Александра I.

Не е въ программата ни да слѣдваме първий българский князь прѣзъ врѣмето между оставянието му България и смъртьта му. Ще кажемъ само слѣдующето. Той живѣлъ въ отечеството си и другадѣ за нѣколко години. Оженилъ ся съ една добра мома, съ която прѣживѣлъ любезенъ и сговоренъ животъ. Прѣзъ 1890 год. билъ назначенъ полковникъ и послѣ генералъ въ австрийската войска и ся настанилъ да живѣе въ краснийтъ градъ Грацъ, у Австрия. Свидѣтелството е че този симпатиченъ военачалникъ ся обичалъ и тамъ отъ войската и отъ всички, съ които ся запознавалъ. Любезното му отнасяние привличало всѣкого. Сегизъ-тогизъ българи сж го посѣщавали тамъ. На всички той е изразявалъ любовьта си за България и желанието му тя да ся развива, укчава и разширява независимо.

Утвърдяватъ че прѣзъ Сърбско-Българската война Князь Александръ настинжлъ и си добилъ въ червата една зараза, която сегизъ тогизъ го нападала и застрашавала здравието и живота му. Тъй или инъкъ, на 3-й Ноемврий, 1893 год.,

тъзи болка ся подновила съ голѣма сила. Тогава княгинята, жена му, току що била му родила дѣте, едно момиченце, и лѣжала на лѣгло. Болката въ червата му била толкозъ силна, щото той скоро паднжлъ въ несъзнателность. Употрѣбили ся всичкитѣ възможни срѣдства за излѣкуванието му, но всичко на праздно. На 5-й Ноемврий този Сливницко-Пиротский герой, първий българский князь, ся поминжлъ.

Извѣстието за смъртьта на този любимецъ и герой потопило въ скърбь не само домашнитѣ му, но и множества въ цѣла Германия и другадѣ въ Европа, и цѣлий българский народъ, споредъ както още е прѣсно въ умоветѣ на читателитѣ, и споредъ както ся види отъ по-долѣприведенитѣ отзиви.

Княгиня Хартенау приела тогава стотини съболѣзнувателни телеграмми отъ разни други части на Европа и отъ България, между които сж били и нѣкои отъ Н. Ц. В. Князь Фердинанда. Едни отъ най-любезнитѣ и съболѣзнователнитѣ отъ тѣзи телеграмми сж били едната отъ императоръ Францъ Иосифа и другата отъ Английската царица Виктория. Всички съжалявали за ранната и внезапната смърть на скжпия герой.

II. Извѣстието за смъртьта и скърбьта между Българский народъ.

Извѣстието за смъртьта на този народенъ любимецъ ся съобщи на столичното население на 6-й Ноемврий, и тогава набърже по цѣлото Княжество. Онзи день тогавашний министръ прѣдсѣдатель станжлъ въ Н. Събрание, което засѣдаваше прѣзъ онѣзи дни, и казалъ слѣдующето трогателно словце:

„*Господа Прѣдставители*!

„Едно скърбно извѣстие имамъ да ви съобща.

„Вчера, 5-й Ноемврий, Князь Александръ Батембергский, първий вѣнценосецъ на България, въ сжщия день, въ който е водилъ Българитѣ на рѣшителна побѣда при Сливница, сжщия день въ който е прославилъ българското оржжие, ся е поминжлъ отъ перитонитъ въ Грацъ“.

При тѣзи думи всичкитѣ депутати до единъ благоговѣйно станѫли прави.

Господинъ Стамболовъ продължилъ:

„Извѣстието за смъртьта на първия вѣнценосецъ на България ще наскърби цѣлий български народъ, господа прѣдставители, защото неговитѣ заслуги, неговитѣ подвизи, сѫ отъ ония, които оставатъ незабравимо името на единъ владѣтель въ народната память. Но при тия подвизи, длъжность е на всѣки българинъ най-главно да си спомни доблестьта, патриотическата самоотверженность, съ която първия вѣнценосецъ на България ся отказа отъ прѣстола си съ надежда, че неговото отстранение ще може да избави българския народъ отъ гонението, на което бѣ станѫлъ прѣдмѣтъ.

„Сѫщото рицарско поведение е продължавалъ да държи той послѣ, когато България призова да води сѫдбитѣ ѝ настоящия Князь Н. Ц. В. Фердинандъ I.

„Никога отношенията между единъ народъ и единъ бившь владѣтелъ, и между единъ владѣтель и неговия прѣдшественникъ, не сѫ бивали тъй дружни, тъй искренни, както отношенията между българския народъ, начело съ господаря му, и бившия владѣтель на България, и България съ гордость ще си спомнюва, че е имала за првъв свой князь, за првъв носитель на българската корона, единъ такъвъ доблестенъ, такъвъ самоотърженъ, такъвъ рицарски мѫжъ, какъвто бѣ покойния Князь Александръ I.

„И правителството, като има прѣдъ видъ всичко това, прѣдлага да ся опълномощи отъ Народното Събрание да заведе потрѣбни прѣговори за да ся извърши погребението на покойния князь съ всичкитѣ почести, които ся длъжатъ на незабравимитѣ му заслуги, като првъв вѣнценосецъ на България, който е носилъ съ честь и слава българската корона, и като храбръ полководецъ и като доблестенъ държавенъ мѫжъ! Въ сѫщото врѣме прѣдлагамъ, въ знакъ на народенъ траурь, да ся вдигне настоящето Народно Събрание“.

Прѣдложението на Г-нъ Стамболова ся приело единодушно отъ Събранието.

Вѣстьта за смъртьта на този любимъ бивший народенъ вождъ ся прѣнесе по цѣлото Княжество като свѣткавица и произведе въ

страната живо душевно сътрясение. Едвамъ що бѣхме чули че бѣ болѣнъ, ето внезапната вѣсть че той бѣ прѣминжлъ отъ този свѣтъ. Не ся знае дали българский народъ нѣкога е скърбилъ така дълбоко, така нѣжно и симпатично и така всеобщо за другъ единъ человѣкъ, както скърбеше за смъртьта на първий си князь, за любезнийтъ си и симпатичнийтъ си Князь Александра I „Истинна ли е?“ „Не ще да е истинна“. „Дано излѣзе лъжа тъзи горчива новина“, ся питахж и разговаряхж смаянно множество български граждани. Но телеграммитѣ и нѣкои распорежданиия на правителството ни дигнжхж всѣко съмнѣние. Всѣко истинско българско сърдце станж като попарено и твърдѣ съкрушено. Въ църквитѣ по Княжеството станж молебствие по случай на тъзи смъртъ. Съ очитѣ си сме виждали, а за други сме слушали, да плачатъ за починалийтъ герой. Въ много църкви ся държахж речи, въ които ся излагахж заслугитѣ на покойния вождъ, и ся посочваше колко загуби България въ неговата смърть.

Н. Ц. Височество Князь Фердинандъ още на 5-й Ноемврий издаде къмъ войската слѣдующето:

„Офицери, подофицери и войници!

„Днесь ся е поминжлъ въ Грацъ бившия Князь на България, Негово Височество Князь Александръ I, Генералъ въ пѣхотата на нашата възлюбена войска и Шефъ на 1-й софийский пѣхотенъ полкъ. Българската войска прѣтърпява въ Неговото Лице една голѣма загуба. Изгубва Оногова, на когото името е тъй тѣсно свързано съ нейното устройство и съ нейното първо развитие, Оногова на когото е било повѣряванно трудното послание да ѝ служи вѣренъ Вождь въ пжтя на честьта, дисциплината и националното чувство. Изгубва Оногова, който първъ е ималъ радостьта да сподѣли, съ нейнитѣ още млади сили и въ врѣмена, първитѣ побѣди на нашитѣ храбри войници; българската войска ся раздѣля днесь съ своя юнакъ Началникъ и Полководецъ отъ 1885 година; тя изгубва свой Сливницки герой.

„Войници!

„Ето ни въ годишнитѣ дни на блѣскавитѣ подвизи на нашата войска. Домилява на нашитѣ сърдца при въспоминанието на вашитѣ паднали другари и вие ся въсхищавате при

Сутреньта рано единъ тренъ отведе отъ София за *Царибродъ* както прѣдставителитѣ на Н. Ц. В. Князь Фердинанда и на правителството, така и много други личности, които отидохѫ да посрѣщнѫтъ тѣлото на покойния при Царибродъ. Около станцията на онзи градъ билъ натрупанъ множество народъ.

Тренътъ съ тѣлото пристигнѫлъ тамъ на $12^1/_2$ часа, т. е. на пладнѣ. Щомъ тренътъ ся спрѣлъ, покритийтъ съ черно вагонъ ся отворилъ, и множеството снели шапкитѣ си съ сълзи на очитѣ си. Единъ говорителъ казалъ една кратка, но трогателна речь, въ която напомнилъ че покойний на 14 Ноемврий, 1885 год., прѣмина границата на неприятеля, на 14-й Декемврий ся завърнѫ въ София, посрѣщанъ като герой, и днесь на 14-й Ноемврий дохожда въ България мъртъвъ. Слѣдъ това на тѣлото на покойния ся поднесли разни вѣнци. Нека дадемъ надписитѣ на нѣкой отъ тѣхъ, защото тѣ сѫ исторически документи, тъй като тѣ изразявахѫ народното чувство къмъ покойния.

На вѣнеца отъ страна на Министерский Съвѣтъ надписа билъ: „На първий Българский Князь и Сливницкий герой.“

На вѣнеца отъ страна на Царибродската община сѫ били тѣзи думи: „На самоотверженний Сливницкий герой, Александръ Батембергъ, първий Българский Князь.“

Учительтъ Г-нъ Рачевъ, който сложилъ вѣнеца, казалъ едно кратко но твърдѣ трогателно словце.

На вѣнеца отъ чиновницитѣ на дирекцията на общитѣ сгради билъ надписъ: „На незабравимий първий Българский Князь.“ Директоръ Гошевъ го поднесълъ съ думитѣ: „На онзи, който копнѫ първата копка за българскитѣ желѣзници.“

По линията отъ Царибродъ до София имало тукъ тамѣ отъ селата натрупанъ народъ, който съ благовѣние и съ снемнѫти шапки посрѣщали и испращали тренътъ. Когато тренътъ съ тѣлото минувалъ прѣзъ Драгоманский проходъ и прѣзъ Сливница, тѫжни мисли обзели всички, които придружавали останкитѣ на починалий герой, който прѣзъ сѫщитѣ дни на сѫщий мѣсецъ Ноемврий, 1885 год., храбро ся биеше за защитата на отечеството ни.

Въ София. — Сутреньта деньтъ 14-й Ноемврий бѣше

малко дъждовенъ, но, благодарение, подиръ пладнѣ ся разясни и врѣтето станѫ много приятно. „Като че и самото провидение съчувствува съ насъ въ тѣзи скърбни часове, и ни даде добро врѣме за да можемъ свободно да отдадемъ приличната почеть на любимийтъ си първъ вождъ,“ по смисль си говорехѫ мнозина едни на други. Тренътъ съ тѣлото, споредъ программата, трѣбваше да пристигне въ София на 2 часа слѣдъ пладнѣ. Още отъ прѣди 12 часътъ народъ почна да ся стича къмъ станцията. Около часътъ единъ цѣлата околность тамъ бѣ почерняла отъ человѣци. Народътъ особно ся трупаше при входътъ и войската едвамъ отвори пѫть за шествието, което скоро щѣше да ся почне.

Тренътъ закъсня почти два часа, и народъ постоянно ся трупаше. Споредъ распоредбата, на една страна ся намѣрвахѫ едно множество само вѣнценосци, повечето ученици, тъй като бѣ наредено вѣнцитѣ да ся даватъ на ученици да ги носятъ. Тамъ любопитнийтъ можеше да види разновидни вѣнци съ разни надписи. Тамъ той виждаше на хубави кордели златно написани думи: „На славний първий българский князь“; „На Сливничкийтъ герой“; „На Сливничкийтъ побѣдитель и доблестний спаситель на отечеството“; „Незабравимому Сливницкому герою“; „На незабравимий ни герой-мѫченикъ Александръ“; „На най-обичний владѣтель Александръ Батембергъ“; „На самопожертвувавшия ся за свободата и независимостьта на отечеството ни Н. В Князь Александръ I“; „На незабравимий българский Князь Александръ I, героя на съединението“, и други много. Тѣзи вѣнци бѣхѫ отъ разни учреждения и много частни лица, като почнемъ отъ Н. Ц. В. Князь Фердинандъ I, до учреждения и лица отъ най-далечни мѣста на отечеството ни. Отъ нѣкои мѣста, гдѣто не бѣ възможно да пристигнѫтъ человѣци за случайтъ, родолюбцитѣ телеграфически порѫчали вѣнци за любимийтъ си князь.

Църквата Св. Георги въ София.

Любопитно бѣ да ся наблюдаватъ лицата на събраното множество; въ тѣхъ ся изразяваше една печална картина, едно вжтрѣшно скърбно чувство, което перо не може да описва.

Тренътъ пристигнж на $3^3/_4$ часа. Той вървеше полека и не засвири, както обикновенно. Щомъ ся видѣ той, въ множеството народъ станж извънредно вълнение; очитѣ на всѣкиго ся обърнжхж къмъ покритийтъ съ черно тренъ. Топоветѣ загърмѣхж. Н. Ц. В. Князьтъ съ офицеритѣ, министритѣ, дипломатическото тѣло и други, приближихж при тренътъ. Щомъ офицеритѣ свалихж ковчегътъ съ тѣлото на височайший мъртвецъ отъ вагонътъ, музиката засвири най-жална погребална пѣснь. Публиката дълбоко ся растревожи; множество плачехж. Министръ Стамболовъ изрече кратка но прочувственна речь, съ която расплака Н. Ц. Височество принцоветѣ и другитѣ присжтствующи. Къмъ крайтъ министръ Стамболовъ ся задави отъ сълзи и не можи вече да говори.

Слѣдъ молитви и пѣсни отъ духовенството, щабъ-офицеритѣ изнесохж ковчега изъ станцията и го положихж върху приготвената за това колесница (лафетъ), която ся теглеше отъ 6 коня, подиръ която ся водеше боевийтъ конь на покойнийтъ покритъ съ черно. Ковчегътъ и колесницата ся покрихж съ вѣнци, и отгорѣ ся поставихж калпакътъ и сабл̀ята, съ който геройтъ е воювалъ на Сливница и други тамъ мѣста. Калпакътъ, саблята и коньтъ дълбоко растревожихж множеството. „Виждте му калпака и коня!“ съ порой сълзи си казвахж мнозина.

Слѣдъ като всичко бѣ готово шествието потегли по широката Витошка улица за църквата Св. Краль На двѣтѣ страни на тъзи улица, както и на други, имаше побити много черни високи стълпове съ черни знамена. По кжщитѣ и магазинитѣ бѣхж издигнжти черни знамена. Фенеритѣ бѣхж покрити съ черни вали; тъй бѣхж и инструментитѣ на музикантитѣ. Чиновницитѣ, войската и множество отъ публиката носехж трауръ. Редътъ на шествието бѣше, приблизително, както слѣдва.

Столичний градоначалникъ на конь; едно отдѣление конни стражари; единъ взводъ отъ Лейбъ-Гвардейский на Н. Ц. Височество ескадронъ; команданта на столичний гарнизонъ,

придруженъ отъ началника на дивизионния щабъ и отъ адютанта си; първий пѣший на Н. В. Князь Александра I полкъ; 6-й пѣший на Н. Ц. Височество полкъ; църковното шествие, състояще отъ религиознитѣ началници на всички вѣроисповѣдания въ града; служителитѣ на пакойнийтъ; орденитѣ на покойнийтъ; двѣ голѣми колесници съ цвѣтя и вѣнци, заедно съ една голѣма върволица ученици и други вѣнценосни; погребалната колесница придружавана отъ офицери; боевий конь на покойнийтъ; Н. Ц. Височество Князь Фердинандъ и братията на покойний, слѣдъ които бѣхѫ нѣкои пратенници, министритѣ, дипломатическото тѣло, народнитѣ прѣдставители, чиновницитѣ и най-послѣ конница войска и множество народъ.

На сводътъ при новия шаренъ мостъ, дѣто минуваше шествието, бѣхѫ написани на черно платно съ бѣли букви думитѣ: „*Въскресителю на българската слава, миръ на твоя прахъ*!“ Тамъ, тоже, личехѫ думитѣ: „*Сливница*, *Драгоманъ*, *Царибродъ*, *Пиротъ*.“

Това, обаче, не бѣ всичко. Цѣлата широка Витошка улица отъ станцията до църквата Св. Кралъ бѣше съвършенно покрита съ человѣци натрупани единъ до другъ; сцената бѣше величественна и вдѫхваше едно страхопочитание; едно море отъ человѣчески сѫщества. Балконитѣ и прозорцитѣ на зданията бѣхѫ, тоже, прѣтрупани съ народъ, между който мнозина плачехѫ и бършехѫ очитѣ си съ кърпи. Тукъ-тамѣ имаше нѣкои человѣци даже на покривитѣ на здания. Тукъ-тамѣ имаше банди отъ военната музика, които свирѣхѫ погребателни маршове.

Когато колесницата съ височайшитѣ останки пристигнѫ входътъ на катедралната църква Св. Кралъ, тя ся спрѣ. Щабъ-офицери снемнѫхѫ ковчегътъ и го внесохѫ въ църквата. Тамъ той ся прие отъ Н. Ц. Височество Княгиня Мария-Луиза, която плака; тъй сѫщо плачехѫ множеството други госпожи, които бѣхѫ прѣпълнили църквата още отъ рано. И най-каменното сърдце трѣбваше да ся съкруши прѣдъ тъзи скърбна сцена и да пролѣе сълзи.

Слѣдъ църковната служба, ковчегътъ ся изнесе изъ катедралната църква, и, като ся носеше отъ щабъ офицери, внесе ся въ опрѣдѣлената за това древна църква *Св. Георги*, която

тстои само нѣколко метра отъ Св. Kралъ. Тъзи църквица има историческо значение. Прѣдполага ся че тя най-напрѣдъ е била язическо капище, послѣ ся обърнжла на църква, тогава на джамия, и сега пакъ на църква. Тя ся намира на най-хубаво мѣсто въ срѣдъ града. Отъ вънъ тя бѣ покрита съ борови клонове и съ черни платна; на върхътъ ѝ ся развѣваше голѣмо черно знаме. Вжтрѣ сж поставени топове, пушки и прочее земени отъ Сърбитѣ; тъй сжщо вѣнци и други нѣща, а стѣнитѣ бѣхж покрити съ черно.

Когато ковчегътъ ся сложи вжтрѣ, Н. Ц. Височество Князь Фердинандъ каза: „Като Господарь на България, като върховенъваждъ на българската войска, като началникъ на цѣлийтъ българский народъ, приемамъ тукъ смъртнитѣ останки на Александра I Батемберга, князь българский, и ги прѣдавамъ на тъзи земя, която той тъй храбро е знаялъ да запази и защити. Нека доблестнитѣ самоотверженни примѣри останжтъ священни и неприкосновенни. Въ името на цѣлийтъ български народъ, на всичкитѣ сърдца, които биятъ по български, прѣпоржчамъ паметьта му да бжде вѣчна и священна“.

Слѣдъ това Н. Ц. Височество, принцоветѣ братя на покойния и други си излѣзохж, и съ това ся свърши погребалното скърбно тържество. Това биде по 6 часътъ вечерьта.

Щомъ ся оттеглихж Н. Ц. Височество и другитѣ високопоставени личности, множество народъ ся натрупа около църквата, особно при вратитѣ на оградата, и желаеше да влѣзе и да види скжпитѣ останки на любимийтъ си починалъ вождъ. Разбира ся това бѣ невъзможно, особно като бѣ тъй късно, и стражитѣ казахж на народътъ че утрѣ, слѣдъ като ся понаредятъ вѣнцитѣ и другитѣ нѣща, църквата ще ся отвори за публиката. И тъй множеството ся разотиде.

На 16-й Ноемврий, 1893 год. Н. Ц. В. Князь Фердинандъ издаде слѣдующето постановление: „За да увѣковѣчимъ паметьта на първия български князь и създателя на българската армия, заповѣдваме: 1-й пѣший Софийский полкъ да но[...] си, на вѣчни врѣмена, името на въ бозѣ почившия му авгу[...]тѣйший шефъ, като ся именува и за напрѣдъ: 1-й пѣши С[...]фийский на Н. Височество Князя Александра I-й полкъ.“

Както ся каза по-горѣ, Князь Александръ I бѣ ся о[...]

нилъ за една добра госпожа. При оженванието си той ся прѣименувалъ *Графъ Хартенау*. Той остави двѣ дѣчица, едно момче на име *Крумъ-Асѣнъ*, и едно момиченце на име *Цвѣтана*, която оставилъ само на 8-дневна възрасть. Когато князьтъ бѣше още живъ, Народното ни Събрание бѣ му отпустнѫло една годишна пенсия отъ 50 хил. лева. Слѣдъ смърттьта му Народното Събрание намѣри за добрѣ да продължи пенсията на вдовицата княгиня и сирачетата на покойния, като ѝ направи 40 хил. лева годишно. Това показва че българский народъ оцѣнява заслугитѣ на покойнийтъ си първъ вождъ и герой.

Прѣдложение станѫ отъ множество души, и въпроса ся подигнѫ и рѣши въ Народното Събрание, да ся събира помощь за въздигание памятникъ на този народенъ ратникъ. Прѣдполага ся памятникътъ да ся издигне въ София на Александровий площадъ, който е поясненъ на 29 страница на тъзи книга. Желателно е и този народенъ длъгъ да ся испълни колкото ся може по-скоро.

IV. Отзиви за Князь Александра I.

Умѣстно е да ся приведатъ нѣколко извлѣчения отъ отзивитѣ за Князь Александра. Тукъ ще дамъ нѣколко изводи само отъ наший печатъ, и то отъ разни партии.

„Князь Александръ царува 7 години надъ България, но въ този кратъкъ периодъ той прѣкара такива събития, извърши такива дѣла, които му извоювахѫ най-видно мѣсто въ новата ни история. Той управлява́ и по конституцията и по пълномощията, и то бѣ само и само да бѫде полѣзенъ на народа си; той взе съединението подъ свое покровителство и го консолидира съ рискъ на бѫдѫщето си за да услужи на народа си; воюва противъ Сърбитѣ и съ помощьта на храбрата си българска войска разби неприятеля всрѣдъ всеобщо рѫкоплѣскание на цѣлъ свѣтъ, и най-сетнѣ напустнѫ българский прѣстолъ само и само пакъ да угоди на народа . . . . Тѣлото си остави той за България да увѣковѣчи въ сърдцата ни памятьта на първий българский князь, славний герой и мѫченикъ на свободата ни. Тъй трагически ся свърша повечето

ѭти животътъ на великитѣ мѫжие и благодѣтели на человѣчеството“.—„*Свѣтлина*“.

„Той умрѣ! . . . Умрѣ мѫченикътъ на русската умраза и на русскитѣ интриги! . . . Умрѣ осѫществительтъ на великийтъ български идеалъ, съединението на сѣверна и южна България! . . . Умрѣ организатора на българската армия! . . . Юнакътъ на Сливница, Драгоманъ, Царибродъ и Пиротъ умрѣ! Да, умрѣ другарьтъ и приятельтъ на българский войникъ! . . . Извѣстието за ненадѣйната смърть на Князь Александра тури въ жалѣяние цѣлъ българский народъ . . . Всички като съ гръмъ ся поразихѫ отъ това неочаквано събитие. Миллиони сърдца болѣзненно ся развълнувахѫ отъ това твърдѣ печално извѣстие. и има защо . . . Той търпѣ съ насъ и ние съ него. Ето защо Князь Александръ е живѣлъ и ще живѣе въ сърдцата на българитѣ. Ето защо ние плачемъ и жалѣемъ неговата загуба. Неговата память ще бѫде вѣчно священна за насъ и за чадата ни“.—„*Пловдивъ*“.

„Князь Александръ бѣ твърдъ и ревностенъ въ миссията си, вѣренъ и прѣданъ на народа си. Той сполучи въ кратко врѣме да спечели любовьта на всички, да създаде и уреди всичко . . . Храбростьта на наший войникъ е дѣло лично на Князь Александра. Издържанието и извоюванието на една славна война съ Сърбия и създадената на бойното поле слава на нашата войска, ще бѫдѫтъ дѣла нераздѣлни и постоянно впечатленни въ умътъ на българский войникъ съ името на първий български князь. . . . Името на Князь Александра ви нѣги съ гордость ще бѫде произнесено. Честенъ, вѣренъ, ло яленъ и свободолюбивъ бѣше винаги Князь Александръ спря народа си. Тѣзи му качества бѣхѫ го направили най-популя нийтъ Господарь . . . Той ся прѣслѣдваше и мразеше тъ отъ тамъ отъ гдѣто ся надѣваме най-много и за подкрѣп за насърдчения . . . Негово име ще остане вѣчно люб отъ всѣкой Българинъ.“—„*Свободно Слово*“.

„Вчера телеграфътъ ни донесе грозната вѣсть, че н равимийтъ за българский народъ Князь Александръ Б бергъ . . . е умрѣлъ. Тъзи вѣсть хвърли въ трауръ Г дарьтъ ни, цѣлия народъ и войската ни. . . . Началот неговото князувание бѣше твърдѣ мѫчно и трънливо. Бъ

кийтъ народъ оплаква покойния заедно съ сѣмейството му, защото Князь Александръ е жертва за спасението свободата и независимостьта на отечеството ни. Заслугитѣ на Князь Александра ще украшаватъ страницитѣ на новата българска история и ще съставляватъ за българина винаги една гордость. Самоотверженностьта и храбростьта, която той показа, като стжпи на чело на съединението, както и храбростьта, при побѣдоносната война съ Сърбия, сж му спечелили за винаги благодарностьта на отечеството . . . Князь Александръ оставя въ скърбь и плачь цѣлия български народъ, млада съпруга и двѣ дѣца на име Крумъ-Асѣнь и Цвѣтана. *Вѣчна памятъ на незабравимий ни герой.*“ — „*Свобода*“.

„Не само великитѣ дѣла правятъ единъ человѣкъ великъ. Великъ до пословичность ще остане този и въ паметьта на грядущитѣ поколения като властитель, който е доказалъ своето самоотвржение до идеалность, споредъ честнитѣ хора, до признателность, споредъ егоиститѣ. — Самоотвержение каквото бѣ Князь Александровото, историята отбѣлѣжва само въ баснословнитѣ врѣмена на Гръция. — Атинский царь Кодръ ся прѣдалъ за спасението на Атина. Свѣтътъ е виждалъ множина властители юнаци, рѣшителни, храбри, мжжественни, мждри, честни; но малцина е виждалъ способни да жертвуватъ все и вся за благото на отечеството. Единъ отъ тѣзи малцината господари е Александръ Батембергский, и България съ признателность и гордость ще помни че той е билъ първий и̓ господарь слѣдъ възраждането“ — „*Балканска Зора*“.

„Починжлъ е вече този храбъръ, честенъ, себеотрицателенъ за народното ни добро бившиий нашъ вождъ! . . . Той бѣше единъ отъ най-искреннитѣ приятели на отечеството ни. . . . Кой българинъ не знае каква велика услуга той направи на отечеството ни въ съединението на двѣтѣ Българии? Кой не знае съ каква себеотрицателность и съ какво себезабравяние този вождъ ратува на Сливница и другадѣ за защитата на отечеството ни . . . Какъ най-послѣ, пакъ за благото на отечеството ни, той ся отказа отъ прѣстола? Въ неговото лице България губи единъ искренъ и добръ приятель.“ — „*Домашенъ Приятель.*“

„Покойния имаше нѣщо рицарско въ своя характеръ,

черта, която привлича любовь и симпатия. Да, въ характера на покойния имаше нѣщо за уважение, нѣщо високо, отважно, съ което нѣщо рѣдко ся гордѣятъ въобще човѣшкитѣ характери. Прѣди всичко той бѣше человѣкъ на истината и справедливостьта; той имаше сърдце, което не бѣше въ състояние да пожелае и да направи лошо. Въ битностьта си князь на България, той ся въодушевяваше отъ желание да бѫде полѣзенъ, да направи добро, да тури наредба и въ народнитѣ работи, и въ църковнитѣ, и въ военнитѣ. Той бѣше високо нравственъ человѣкъ, добръ християнинъ и добръ войникъ. На църквата въ княжеството той е билъ отъ извѣстна полза, и можеше да направи много повече за нейното добро, ако това зависеше отъ него . . . Историята и благодарното потомство не ще забравя добритѣ му дѣла."—„*Новини*". (Екзархийски органъ).

„Бившия князь на България Александръ Батембергъ . . . въ кратко царувание прослави българското орѫжие и спечели заслужно име на българский народъ . . . Отъ любовь къмъ българский народъ, който отъ всичкото си сърдце го обичаше, той пожертвува короната си. Вѣчна памятъ на нашия незабравимъ герой, бившия ни първъ князь!"—„*Руссенецъ*."

„Тая вѣсть, колкото грозна толкова и неочаквана, потопи въ скърбь сърдцата на цѣлия българский народъ. На никого не ся искаше да вѣрва че смъртьта ще е турнала печата си на неговото (Князь Александрово) благородно сърдце. на никому ся не искаше да вѣрва, че най-добрийтъ народенъ приятель, героя на Сливница, ще ся е раздѣлилъ за всѣкога отъ този коваренъ свѣтъ . . . Хиляди, хиляди сълзи поросихѫ българската земя, тъзи земя, които *той*, въ сравнително късото си царувание, въздигнѫ на една почетна висота, тъзи земя на която той бѣше ся прѣдалъ цѣлъ за нейното благо.... И, наистина, да ли има нѣкой, на когото да не е познатъ Князь Александръ? Да ли има нѣкой, който да не ся е въодушевлявалъ отъ неговата примѣрна способность? . . . Князь Александръ е познатъ и въ най-послѣдната селска колиба, него знаятъ и малкитѣ дѣца, защото съ своята лоялность, съ своята любовь къмъ многострадалния народъ, въ късо врѣме, *Той* сполучи да ся присъедини къмъ него, къмъ неговата ми-

сълъ и мечти; така щото нѣмаше българинъ на когото да не е билъ извѣстенъ този благороденъ, великодушенъ и славенъ князь.“ — „*Дума.*“

„Това ненадѣйно извѣстие за смъртьта на първия български господарь,—съ когото тъй тѣсно е свързана историята на първитѣ години на нашата млада държава, когото неумолими обстоятелства принудихѫ тъй трагично да ся откаже отъ прѣстола си, и да напустне страна, която толкова му бѣ присърдце, да ся раздѣли съ българский народъ който толкова го обичаше,—разнесе ся (тъзи новина) като молния изъ града, и испълни сърдцата на мало и голѣмо съ дълбока печаль.“ — „*Варненский общински вѣстникъ.*“

„Поднасяме на читателитѣ ликътъ на онзи непрѣжалимъ благороденъ князь, който първъ слѣдъ освобождението стѫпи на българский прѣстолъ, и името на когото е тъй тѣсно свързано съ тѣжкитѣ, но славни, моменти на българскитѣ бурни врѣмена. Князь Александръ не е вече между живитѣ, но спомѣнътъ за него дълго врѣме ще живѣе въ всѣко българско сърдце, а името му вѣчно ще краси българската история.“ — „*Изворъ.*“

Нека приложимъ още нѣколко надписи и отъ вѣнцитѣ сложени на останкитѣ на покойния князь, защото и тѣ сѫ най-живъ отзивъ на народното чувство къмъ онзи вождъ.

„На доблестний ратникъ за Българското дѣло, Княза Александра I-й“. — Отъ *Варненската градска община.*

„На жертвата за българский народъ Княза Александра I-й Батемберга.“ — Отъ *Балчикската градска община.*

„На първий български князь и Сливнишкий герой Александра I-й. — Отъ *селскитѣ общини на Кюстендилский окрѫгъ*,

„Самоотверженнику за българската независимость Князу Александру“. — Отъ *Котелската околия.*

„На първий български князь и народенъ герой.“ — Отъ *Ученичкитѣ на Софийската дѣвическа гимназия.*

„На незабравимия обединитель на България, Князь Александръ I-й — Отъ *Кюстендилската градска община.*“

„На Сливнишкия герой.“ — Отъ *Българското академическото дружество въ Виена.*

„На защитника на отечеството I-й Българский Князь“. —Отъ признателнитѣ *Софийски граждани.*

„На незабравимия първий българский князь герой Александра I й.“ — Отъ *Самоковската градска община.*

„На доблестний Сливнишки герой Александръ I-й.“ — Отъ *Панагюрище* и *околията.*

„На славния ратникъ за българската свобода.“ — Отъ *Сливенския окржженъ съвѣтъ.*

„На незабравимий самопожертвуватель за Българската независимость. Първий Българский Князь Александръ I-й“. — Отъ *Българското търговско дружество „Гора“.*

Подобно бѣ съдържанието на стотинитѣ вѣнцови надписи, които, ако ги изложехъ всички, бихж съставили нѣколко страници. Тѣ сж най-живъ и ясенъ тълкователь като какво бѣ народното чувство по цѣлото княжество къмъ онзи незабравимъ првъ български вождъ.

ГЛАВА VIII.

I. Партиитѣ—Руссофили и Руссофоби.

Както е загатнжто другадѣ, народнитѣ ни водители още въ началото на освобождението ни, още въ учрѣдителното Н. Събрание въ Търново, ся раздѣлихж на двѣ главни партии, *консервативна* и *либерална.* Тѣзи двѣ партии слѣдвахж да сжществуватъ сами за нѣколко врѣме; може да ся каже до 1883 год. Тогава, особно, почнжхж да ся проявяватъ разни партизански подраздѣления, двѣтѣ партии захванжхж да ся цѣпятъ на *фракции.* Тѣзи подраздѣления ся появихж особн въ либералната партия, съ разни водители противни единъ н другъ. България видѣ умѣрени *либерали, радикали, дово ни, недоволни, цанковисти, каравелисти, стамболист радослависти* и може би още други. И въ бившата Источ Румелия имаше разни партии, *казионни, съединисти* и дру

По-послѣ изникнжхж други партизански нагвания, *рус фили* и *руссофоби,* чрѣзъ които нѣкои ся стараятъ да и ятъ важна роля въ партизанскитѣ си борби между нар Прѣдполага ся, че консерваторитѣ сж повечето руссофил

либералитѣ — повечето руссофоби; но дѣянията на еднитѣ и на другитѣ най-послѣ тъй ся разбъркахѫ и размѣсихѫ, щото е твърдѣ мѫчно человѣку да опрѣдѣли кой отъ коя партия е; всѣкой знае че у насъ днесь могѫтъ да ся отличатъ три главни партии, консервативна, либерална и руссофилска, при всичко че шапкитѣ ни сѫ размѣсени съвсѣмъ неразборно въ нѣкои отношения, тъй като между руссофилитѣ има и консерватори и либерали.

Една главна причина, защо партиитѣ у насъ сѫ тъй разбъркани, и защо едни и сѫщи лица сѫ ту либерали, ту консерватори, ту руссофили, ту руссофоби, е тъзи, че ние често ся движимъ отъ *личенъ интересъ*, и често отъ инатъ и отмъстителность, а не отъ здраво разбрани и *основни начала* за общенародно благо. Благодарение че това не е тъй всѣкога. Безпорно е че много пѫти народнитѣ ни водители ся рѫководятъ отъ чисто благородни и народолюбиви начала, и че тѣ поддържатъ една или друга партия само защото сѫ убѣдени, че този или онзи начинъ на дѣйствувание е най-добръ за благото на отечеството. Да отказваме това би било да онеправдаваме водителитѣ си и народътъ си въобще. Такива дѣйци работятъ чистосъвѣстно и никой нѣма право да ги осѫжда за злонамѣренность и лукава пакостливость, макаръ че дѣлата имъ може да сѫ врѣдителни за общенародното дѣло.

Но, както казахъ, не може да ся откаже и този скърбенъ фактъ, че мнозина между насъ често ся движатъ отъ лични себелюбиви подбуждения. За тѣхъ партизанството е просто срѣдство за лични придобивания. Освѣнь себелюбието тѣ нѣматъ други здрави основни начала за дѣйствувание. Тѣ ся прилѣпятъ къмъ тъзи или онъзи партия, главно защото мислятъ че чрѣзъ нея по-лесно ще ся докопатъ до нѣкоя добра службица или по нѣкой другъ начинъ ще сполучатъ добра печалбица. Консерваторъ, либералъ, руссофилъ, руссофобъ — за него е почти все едно, стига той да сполучи въ своята си цѣль, да спечали лично. За отечеството и за народни интереси той малко си прави главоболие. Попитали едного партизанина: „г-не М . . . отъ коя партия си ти?“ Той ся поухилилъ, потъркалъ тритѣ главни пръста на дѣсната си рѫка, и казалъ: „Ето отъ *тъзи* партия съмъ!“; като означавалъ че той

е отъ партията на паритѣ. Такива патриоти не сж нѣкоя редкость у насъ. Това като е тъй, никой не трѣбва да ся чуди защо партиитѣ у насъ сж тъй разбъркани и защо работитѣ ни често вървятъ рачешки.

Може нѣкому да е неугодно като говоря тъй откровенно и ясно за работитѣ ни, но, казахъ, ако искренно желаемъ доброто на отечеството си, и ако искренно ся стремимъ къмъ поправление и подобрѣние, то трѣбва искренно и да си говоримъ. До когато болникътъ крие нѣкоя смъртоносна рана въ себе си, до тогава никой лѣкарь не може го излѣкува, до тогава той самъ си копае гробътъ. Тъй е и съ едно общество, съ единъ народъ. Ако водителитѣ му искренно желаятъ народното добро, ако тѣ не ся движатъ отъ лични интереси и отъ лични каприции, тѣ съ готовность и благодарение ще слушатъ когато събратията имъ посочватъ нѣкои недостатъци и пороци въ народнитѣ работи. При това, като не ся споменуватъ личности, никой нѣма причина да негодува, освѣнь ако е „гузенъ негоненъ бѣга“.

Причината, защо често тъй безначално и себелюбиво работимъ, е че възпитанието ни е недостаточно. И между другитѣ народи ставатъ нѣкои такива скърбни проявления; и между тѣхъ има ужъ патриоти, които ся движатъ отъ чисто и низко себелюбие, и тамъ работитѣ понѣкога вървятъ рачешки. Но погрѣшкитѣ на другитѣ хора нито оправдаватъ, нито поправятъ нашитѣ погрѣшки. При това, право е да ся забѣлѣжи че има погрѣшки и погрѣшки. Всѣкой народъ си страда отъ нѣкои особни болѣсти; една отъ особнитѣ наши болѣсти е чрѣзмѣрното партизанство, ината, отмъстителностьта. „Грърцитѣ разваля салтаната, а Българитѣ ината,“ е права поговорка. „Гявурунъ инаджъ“ (гявурски инатъ), казватъ турцитѣ, и то не безъ причина. Ние тикаме частнитѣ си расправии и омрази въ общитѣ работи. Често сме готови да погубимъ камилата, само и само да умъртвимъ бълхата. Человѣкъ ся ужасява като вижда и чува какво ся върши и какво ся говори и пише у насъ. Споредъ говореното и писаното, у нашийнародъ нѣма честенъ и благороденъ водитель; нѣма родолюбецъ, който съ чисто сърдце да работи за доброто на своето отечество. Споредъ говореното и писаното, публично за всеослишание и па

дѣцата и на цѣлий свѣтъ, едни отъ водителитѣ ни, министри и други, сж шарлатани, други—крадци и пладнешки разбойници, други блудници, други продажбни души, а други друго. Всички личности, които сж били на по-горни служби, сж уплѣскани по единъ или по другъ начинъ, и народътъ дохожда въ недоумѣние къмъ кого да ся обърне.

Е, искренний българский родолюбецо, сине на злощастна майка България, може ли при такова състояние на работитѣ кръвьта ти да е мирна? Можешъ ли да ся не растревожишъ и позамислишъ сериозно за сждбата на своята татковнина? Всички водители у народа ни, които могжть да вършатъ важни народни работи, крадци, разбойници, продажбни души, блудници и друго подобно! Е, послѣ какво? Може ли народъ и държава да трае и да благодѣнствува подъ такова състояние на работитѣ? Особно може ли тъй да трае държавица подъ обстоятелства, като тѣзи подъ които Княжество България ся намира?

Както казахъ, единъ отъ главнитѣ ни недостатъци въ тѣзи работи е нравственъ. Нашето нравственно-религиозно въспитание е твърдѣ слабо; толкозъ слабо, щото нѣкои даже и отъ срамъ не отбиратъ. Ние малко ся движимъ отъ началото на любовьта за другитѣ, отъ любовь за общето добро. Патриотизъмътъ ни често е повръхностенъ, и често лесно можемъ да го продадемъ за една паница леща. Когато ся рѣшимъ за нѣкои лични придобивки или отмъщения, ние забравяме и народъ и отечество.

Руссофили и руссофоби сж нѣкои отъ съврѣменнитѣ партии, върху които желая да кажа нѣколко думи.

Тѣзи сж партиитѣ върху които прѣзъ послѣднитѣ врѣмена най-много ся е говорило и ся говори. Тѣ сж вематъ отъ едни и други партизани, като орѫжия въ борбитѣ. Руссофилитѣ, като знаятъ че часть отъ народа ни е тѣсно привързана къмъ Руссия, за да сполучатъ въ борбитѣ си срѣщо противницитѣ си, обвиняватъ руссофобитѣ че тѣ мразятъ Руссия и желаятъ злото ѝ, че сж неблагодарни за доброто, което онзи държава ни е направила; че ако все тъй продължаваме да сме неблагодарни и студени къмъ нея, тя ще ся разсърди, и ние ще погинемъ. По този начинъ тѣ ся стараятъ да привлечатъ къмъ

себе си повече привърженици отъ народа и тъй да сполучатъ въ борбитѣ си.

На друга страна, руссофобитѣ, като знаятъ че часть отъ народа, напарена отъ нѣкои русски пратенници, ся бои отъ русскитѣ дипломати, като мисли че тѣ желаятъ да ни грабнжтъ и да потжпчатъ независимостьта ни и народностьта ни, тѣ (руссофобитѣ) обвиняватъ руссофилитѣ въ прѣзмѣрно руссофилство и даже въ прѣдателство, че тѣ ужъ желаятъ да дойдатъ русситѣ тука въ отечеството ни, да станжтъ самовластни господари на огнищата ни, да направятъ България чисто русска губерния и часто да пращатъ синоветѣ и дъщеритѣ ни въ Сибиръ. По този начинъ тѣ ся стараятъ, отъ своя страна, да привлѣчатъ къмъ себе си повече привърженници, и тъй да сполучатъ въ борбитѣ.

Не съмъ отъ онѣзи, които въ всичко виждатъ все зло, гледатъ все лошата страна.

Нѣмамъ съмнѣние че и въ двѣтѣ тѣзи партии има мнозина искренни хора, дѣйци които тъй работятъ, защото сж тъй убѣдени въ душитѣ си, и защото мислятъ че това или онова ще е най-полѣзно за отечеството имъ. Голѣма дума би казалъ нѣкой, който би отказалъ тъзи истина. Но, въ сжщо врѣме, нека ми е позволено да кажа и това, че има мнозина и въ едната и въ другата партия, които употрѣбляватъ думитѣ *„руссофили“*—*„руссофоби“* безчестно, съ чисто търговска спекулативна цѣль. Тъзи истина е горчива, но тя трѣбва да ся каже, и то да ся каже за нашето си добро. Да ся отказва това, би значило да ся оставятъ дѣянията на нѣкои наши хора вѣчно нерѣшими заплитни.

Истинна ли е че руссофилитѣ, като едно тѣло, една партия, желаятъ Руссия да дойде да ни завладѣе, да направи България русска губерния, и тъй Каулбарсовци, Собелевци и други подобни господиновци да похитятъ свободицата ни и потжпчатъ народностьта ни, като прѣтворятъ отечеството ни въ злощастна тѣхна мушия? Въ всѣкоя пченица има и къклица, и въ стадата често има крастави кози, но не е право да ся твърди че и пченицата е къклица, или че всичкото стадо е краставо. Отъ всичко ся види че между руссофилитѣ има нѣкои, които бихж били готови русситѣ да дойдатъ въ България

съ всичката си властъ и съ всичкитѣ си угнетителности; отъ убѣждение ли сѫ тъй наклонни нѣкои наши братия или отъ инатъ и отмъстителность, това не ми е работа да разгледвамъ. Но мисля че е несправедливо да ся клѣвети цѣлата партия въ такова прѣдателство, въ такъвъ низъкъ непатриотизъмъ и въ такова унизително недостойнство. Фактоветѣ сѫ противъ такова заключение. Голѣма часть сѫ наиватъ руссофили,—не защото сѫ готови да дойдатъ русси да ни владѣятъ и да тѫпчатъ правата ни и народностьта ни, но защото желаятъ България да е въ особно приятелски отношения съ Руссия. За нашето си добро, за избѣгвание на недоразумѣния и обтегнатости помежду ни, тъзи истина трѣбва да ся признава.

Двама души, единътъ върлъ руссофилъ и главенъ водитель, а другийтъ умѣренъ, ся срѣщнѫхѫ въ една улица у София прѣзъ 1887 год. „Вие трѣбва сега да ся радвате, съ натякввание и яростно каза руссофилътъ на другия, когото броеше за руссофобъ. Въпроса бѣше по Руссенско-Силистренскитѣ възстания. „Азъ не ся радвамъ на злото,“ отговори другийтъ, „но никога нѣма лично да съдѣйствувамъ за дохождданието на Каулбарсовитѣ и Собелевитѣ тирании въ отечеството ми.“ Разговорътъ бѣ по-дългъ. Най-послѣ главатарьтъ руссофилъ каза: „Абе, че кой иска Руссия да дойде тука да ни владѣе? Не знаемъ ли ние що значи това, и толкозъ глупави ли сме да го желаемъ.“

Ето и едно писано и печатано свидѣтелство. С. С. Бобчевъ, който минува за върлъ руссофилски водитель, ето що пише въ една своя брошура: „*Свободата и независимостьта на България* за насъ е по-мила *и по-скѫпа отъ всичко на свѣта.* Никакви руссофилства, никаква признателность къмъ Руссия (за доброто което тя ни е сторила Б Р.) и къмъ когото и да било не могѫтъ и не сѫ въ състояние да наддѣлѣятъ нашата любовь и прѣданность къмъ България — една, велика, свободна и независима.“

Азъ обичамъ да вѣрвамъ думитѣ, приличнитѣ исповѣдания на Г-нъ Бобчева; обичалъ да вѣрвамъ че той казва истината по този въпросъ. Той не може да не знае какво би значило за народа ни, ако би Руссия да направеше България губерния, и не е за вѣрвание че той би пожелалъ такава зло-

щастна и плачевна сждба за отечеството си и за народа си. И дѣлата на много руссофили, както въ минжлото тъй и въ настоящето, потвърдяватъ това мнѣние. Наистина, трѣбва да ся прибави и това, че нѣкои руссофили тъй дѣйствуватъ, така непрѣдпазливо ся отпущатъ, щото сж въ по-голѣма опасность да не пропустнжтъ неусѣтно всичко въ кошарата; но този е другъ въпросъ: азъ тукъ говоря за желанието и намѣрението на дѣйцитѣ.

Истина ли е че *руссофобитѣ* не сж благодарни за доброто, което Руссия ни е направила, че мразятъ онъзи държава и желаятъ злото ѝ, че искатъ отношенията ни съ нея да сж обтегнати и враждебни, и че желаятъ да продадатъ България на Австрия или на Западна Европа?

Както казахъ за руссофилсската партия, ще кажа и за тъзи. И въ нея може би да има нѣкои неразумни, които покрай нашъ Ивана, да сж намразили и дѣда Ивана, поради свирѣпствуванията на нѣкои русски пратенници да сж намразили русский народъ и русската държава. Това е вѣрно, и нѣкои наши братия отидохж въ нѣкои работи до крайности, като говорихж и писахж съ язици, които не биваше да ся употрѣблявать, и ся показахж като че враждувахж на Руссия. Но съвършенно несправедливо и пакостно е да ся обвинява въ такова настроение партията, която носи името руссофоби. Голѣмото болшинство на тъзи партия, нѣма никаква враждебность къмъ братский русский народъ, и никакъ не желае неговото зло; и тя скърби че отношенията ни съ Руссия сж обтегнати. Руссофобството ѝ ся заключава въ това, „*България за българитѣ*“. Нищо повече. Тѣ желаятъ България да е въ най-тѣсни и приятелски отношения съ Руссия, но подъ тѣзи условия, Русситѣ да си управляватъ *Руссия*, а *Българитѣ—България*; да сме си приятели, но всѣкой да си е самостоятеленъ господарь у—дома. Тѣ сж благодарни за доброто което нѣкои братия русси направихж на България, но ся боятъ да не би нѣкои братия русси да нанесатъ на тъзи България по-голѣми бѣди. И по тъзи причина държатъ донѣкждѣ бдително положение. При това, тъзи партия, като знае че е нуждно и полѣзно за доброто развитие и напрѣдвание на България, желае да има добро приятелство и тѣсни сношения и съ другитѣ държави

и народи. Не е вѣрно че тъзи партия иска да прѣдаде отечеството си на западна Европа; това утвърдяванио е съвършенно спекулативно и твърдѣ пакостно за отечеството ни. Никой искренъ родолюбецъ не би си позволилъ да утвърдява такива нелѣпости.

И двѣтѣ тѣзи партии, руссофилска и руссофобска, погрѣшаватъ особно и въ това, гдѣто отиватъ задъ граница въ своитѣ твърдения. Еднитѣ въобще и настоятелно говорятъ тъй като че отъ Руссия нѣма никаква опасность за България, при всичко че сегизъ-тогизъ и нѣкои отъ тѣхъ признаватъ нѣкои опасни знакове. Другитѣ, пъкъ, говорятъ тъй като че цѣла Руссия е нашъ врагъ и че тя цѣла желае да ни глътне. И двѣтѣ тѣзи утвърдявания сѫ лъжовни и твърдѣ пакостни.

Не е истинно че цѣлий русский народъ е желаялъ и желае нашето потѫпкване и народно унищожение; не е вѣрно че и цѣлата официална Руссия е тъй настроена противъ насъ. За това вече съмь говорилъ на страници 17 и 123 въ тъзи книга. Които не признаватъ тъзи истина, тѣ правятъ голѣмо зло на отечеството си; тѣ безъ нужда и лъжовно сипватъ студена вода гдѣто не трѣбва.

Другата точка, опасность отъ къмъ Руссия, е твърдѣ щекотливъ въпросъ, но и върху него трѣбва да си говоримъ сега ясно и откровенно, ако желаемъ да си разбираме и да ся ползуваме. Както е истинно че не цѣлий руский народъ желае да похити свободата, независимостьта и народностьта ни, тъй е истинно че нѣкои руси, и то между високостоящитѣ, желаятъ тъй да погълнатъ България и да ѝ направятъ своя область. Както е много несправедливо да ся обвинява русский *народъ* въ злонамѣренность противъ насъ българитѣ, тъй е много глупаво и опасно да ся отказва че мнозина руси сѫ враждебно настроени противъ насъ, и че има опасность за България и отъ къмъ онъзи братска страна. И чудно би било ако да не бѣ така. Не е чудно че у една държава отъ 90 миллиона народъ ще ся намѣрятъ мнозина несправедливи ненаситници, които да желаятъ да грабятъ правата и свободата на съсѣдитѣ си. Такива хора има у всѣкоя държава.

Нѣкои съотечественници, които настояватъ че отъ къмъ Руссия нѣма опасность, питатъ: „Руссия" какъ е пока-

щастна и плачевна сждба за отечеството си и за народа си. И дѣлата на много руссофили, както въ минжлото тъй и въ настоящето, потвърдяватъ това мнѣние. Наистина, трѣбва да ся прибави и това, че нѣкои руссофили тъй дѣйствуватъ, така непрѣдпазливо ся отпущатъ, щото сж въ по-голѣма опасность да не пропустнжтъ неусѣтно всичко въ кошарата; но този е другъ въпросъ: азъ тукъ говоря за желанието и намѣрението на дѣйцитѣ.

Истина ли е че *руссофобитѣ* не сж благодарни за доброто, което Руссия ни е направила, че мразятъ онъзи държава и желаятъ злото ѝ, че искатъ отношенията ни съ нея да сж обтегнати и враждебни, и че желаятъ да продадатъ България на Австрия или на Западна Европа?

Както казахъ за руссофилсската партия, ще кажа и за тъзи. И въ нея може би да има нѣкои неразумни, които покрай нашъ Ивана, да сж намразили и дѣда Ивана, поради свирѣпствуванията на нѣкои русски пратенници да сж намразили русский народъ и русската държава. Това е вѣрно, и нѣкои наши братия отидохж въ нѣкои работи до крайности, като говорихж и писахж съ язици, които не биваше да ся употрѣбляватъ, и ся показахж като че враждувахж на Руссия. Но съвършенно несправедливо и пакостно е да ся обвинява въ такова настроение партията, която носи името руссофоби. Голѣмото болшинство на тъзи партия, нѣма никаква враждебность къмъ братский русский народъ, и никакъ не желае неговото зло; и тя скърби че отношенията ни съ Руссия сж обтегнати. Руссофобството ѝ ся заключава въ това, *„България за българитѣ“*. Нищо повече. Тѣ желаятъ България да е въ най-тѣсни и приятелски отношения съ Руссия, но подъ тѣзи условия, Руссит̀ѣ да си управляватъ *Руссия*, а *Българитѣ—България*; да сме си приятели, но всѣкой да си е самостоятелeнъ господарь у—дома. Тѣ сж благодарни за доброто което нѣкои братия русси направихж на България, но ся боятъ да не би нѣкои братия русси да нанесатъ на тъзи България по-голѣми бѣди. И по тъзи причина държатъ донѣкждѣ бдително положение. При това, тъзи партия, като знае че е нуждно и полѣзно за доброто развитие и напрѣдване на България, желае да има добро приятелство и тѣсни сношения и съ другитѣ държа-

и народи. Не е вѣрно че тъзи партия иска да прѣдаде отечеството си на западна Европа; това утвърдявание е съвършенно спекулативно и твърдѣ пакостно за отечеството ни. Никой искренъ родолюбецъ не би си позволилъ да утвърдява такива нелѣпости.

И двѣтѣ тѣзи партии, руссофилска и руссофобска, погрѣшаватъ особно и въ това, гдѣто отиватъ задъ граница въ своитѣ твърдения. Еднитѣ въобще и настоятелно говорятъ тъй като че отъ Руссия нѣма никаква опасность за България, при всичко че сегизъ-тогизъ и нѣкои отъ тѣхъ признаватъ нѣкои опасни знакове. Другитѣ, пъкъ, говорятъ тъй като че цѣла Руссия е нашъ врагъ и че тя цѣла желае да ни глътне. И двѣтѣ тѣзи утвърдявания сѫ лъжовни и твърдѣ пакостни.

Не е истинно че цѣлий русский народъ е желаялъ и желае нашето потѫпкване и народно унищожение; не е вѣрно че и цѣлата официална Руссия е тъй настроена противъ насъ. За това вече съмъ говорилъ на страници 17 и 123 въ тъзи книга. Които не признаватъ тъзи истина, тѣ правятъ голѣмо зло на отечеството си; тѣ безъ нужда и лъжовно сипватъ студена вода гдѣто не трѣбва.

Другата точка, опасность отъ къмъ Руссия, е твърдѣ щекотливъ въпросъ, но и върху него трѣбва да си говоримъ сега ясно и откровенно, ако желаемъ да си разбираме и да ся ползуваме. Както е истинно че не цѣлий руский народъ желае да похити свободата, независимостьта и народностьта ни, тъй е истинно че нѣкои русси, и то между високостоящитѣ, желаятъ тъй да погълнатъ България и да ѝ направятъ своя область. Както е много несправедливо да ся обвинява русский *народъ* въ злонамѣренность противъ насъ българитѣ, тъй е много глупаво и опасно да ся отказва че мнозина русси сѫ враждебно настроени противъ насъ, и че има опасность за България и отъ къмъ онъзи братска страна. И чудно би било ако да не бѣ така. Не е чудно че у една държава отъ 90 миллиона народъ ще ся намѣрятъ мнозина несправедливи ненаситници, които да желаятъ да грабятъ правата и свободата на съсѣдитѣ си. Такива хора има у всѣкоя държава.

Нѣкои съотечественници, които настояватъ че отъ къмъ Руссия нѣма опасность, питатъ: „Руссия“ какъ е показала

„че тя иска да ни пороби? . . . Чрѣзъ какви актове и работи тя е заявила едно подобно свое намѣрение? Въ кой русский официаленъ вѣстникъ е направена подобна исповѣдь?.“

При всичката почеть щото имамъ за тѣзи съотечественници, пакъ трѣбва да кажа че тѣзи питания сж съвсѣмъ безосновни, и тѣ повечето показватъ че нѣма какво да ся каже въ защита на онѣзи русси, които сж наклонени да ни напакостяватъ. А че чрѣзъ *вѣстницитѣ* си (и то „официални“) ли ще прогласяватъ тѣзи дипломати и политици че желаятъ да завладѣятъ България, особно ако усѣщатъ че могжтъ да сполучатъ това по хитъръ начинъ, и като знаятъ че цѣла Европа има очитѣ си къмъ тѣзи мѣста? Такава постжпка, наистина, би била по-глупава отъ дѣтинска.

Както отъ нѣкои работи сме увѣрени че въ Руссия България има много искренни приятели, тъй сжщо отъ нѣкои работи е явно че тамъ има и неприятели за тъзи България. Щомъ русската войска минж Дунава и навлѣзе въ България презъ 1877 год., нѣкои русски военачалници почнжли да говорятъ противъ Българитѣ, като за народъ недостоенъ за самоуправление. Нѣкои отъ русскитѣ офицери сж показвали сжщий духъ прѣзъ врѣмето на своето прѣбивание въ България. Поведението на нѣкои отъ русскитѣ консули и пратенници въ България е било такова, щото не може да ся поясни по никой другъ начинъ, освѣнъ да ся приеме че тѣ сж имали пакостни цѣли. Никой истиненъ и искрененъ приятель, безъ задни мисли, нѣмаше да дѣйствува тъй както Каулбарсовци, Соболевци и съдружие дѣйствувахж.

Слѣдующето е отъ най-авторитетенъ и достовѣренъ источникъ. Прѣзъ 1883 год. бѣхъ въ кжщата на едного отъ първитѣ ни народни дѣйци, въ политическо и книжовно поле. Той не е руссофобъ. Разговорътъ ни бѣ върху народнитѣ ни работи. «Нашето бждяще е проблематическо», каза той сериозно и съ дълбоко усѣщание“. Въпросъ е да ли сме спечалили отъ послѣдната война. Отечеството ни сега е раздѣлено на петь части, отъ които само една е донѣкждѣ свободна, но и нейната сждба е неизвѣстна. . . Разочаровахме ся за много нѣща. Нѣкои русси показватъ чудно настроение спрямо насъ като народъ. Случихъ ся веднъжъ на едно угощение, гдѣто

имаше доста високостоящи русски личности и нѣколцина българи. Между друго стана дума и за България. Всички бѣхме малко кефлии. Едно отъ най-високостоящитѣ и най-авторитетнитѣ русски лица каза: „Що мислите, Господа? *Въ ума на Руссия България нѣма никакво друго значение, освѣнъ това че тя трѣбва да е южний русский военний лагеръ!* Ние българитѣ ся спогледнѫхме и помрѫзнѫхме.“

Горното проглашение на онова лице говори по-високо отъ стотини вѣстници, защото то неусѣтно издава единъ планъ на нѣкои хора.

При това, знае ся планътъ на тъзи партия русси за Дарданелитѣ; а глупость е да ся мисли че тѣ желаятъ да вматъ Цариградъ безъ да иматъ окото си на България.

Най-послѣ нека приведа свидѣтелството и на единъ върлъ руссофилский водитель. Ето що казва Г-нъ С. С. Бобчевъ въ брошурата си: „Нека кажемъ и това, че и въ Руссия има шовинисти, които не ся задоволяватъ съ днешната много-миллиона и безкрайна русска държава, а искатъ да прѣвзематъ още и още . . . . Такъвъ е до извѣстна степень и князь Мещерский, единъ видъ русски Милошъ Милоевичъ.“

Тукъ явно ся признава отъ този водитель че въ Руссия има князове и други, които желаятъ да ни завладѣятъ. Значението на този фактъ не ся намалява съ твърдението, че Князъ Мещерски ужъ билъ извѣянъ человѣкъ и ужъ безъ никакво значение въ Руссия.

„Млада България“, въ бройтъ си отъ 18-й Мартъ тъзи година, казва: „Знаемъ добрѣ, че *има русски хора*, които *искатъ да ся отлага* този въпросъ (за помирението ни Б. Р.) догдѣто българитѣ ся испържатъ въ собственното си масло, и тогазъ *да го рѣшатъ по арнаутски: това ще ми го дадешъ, онуй ще ти го взема*“. Азъ нарочно подчъртахъ нѣкои думи, защото тѣ сѫ особно знаменателни, т. е. нѣкои русси сѫ рѣшени на това срѣщо България, щешъ не щешъ, ние желаемъ да тя изядемъ. И това свидѣтелство дохожда отъ вѣщъ българинъ, който дълго врѣме е ялъ русски хлѣбъ и пилъ русска вода.

Слѣдъ всичко това, нѣкои ни залъгватъ като малки дѣца, че отъ Руссия нѣма опастность за България, че отъ тамъ все

братство и все добро иде, че всичкото зло е отъ Западъ, и че нѣма отъ що да ся боимъ и защо да бѫдемъ внимателни и бдителни въ работитѣ си съ нѣкои русски политикани. Това е много врѣдително самоприспивание, отъ което трѣбва да ся пази всѣкой искрененъ български патриотъ. Историята ни учи че опасность има почти отъ всѣкждѣ, и че трѣбва въ всичко да сме внимателни. Това е тъй особно като тамъ болшинството на народа нѣма гласъ, и политиката на онъзи държава ся води отъ князоветѣ.

Друго неистинно, безосновно и врѣдително утвърдяванне на нѣкои наши партизани е и това, че ужъ отъ западна Европа идяло все зло за България, а отъ Руссия все добро; че има много нѣща за които да благодаримъ на Руссия, а че нѣма почти нищо, за което да благодаримъ на западна Европа. Както казахъ, тѣзи твърдения сж лъжовни и заблудителни.

Руссия освободи часть отъ отечеството ни чрѣзъ порои человѣческа кръвь и купища человѣчески трупове. Безчеловѣчно би било да сме неблагодарни за това велико благодѣяние на онзи братский народъ. Множество наши младежи сж ся учили въ русскитѣ училища на русски разноски; и за това трѣбва да сме благодарни. Голѣма часть отъ нашата интелигенция чете русски книги; и за това трѣбва да сме благодарни.

Но все добро ли е дохождало отъ Руссия за България? Нѣма ли нѣкои русски дѣяния, за които българинътъ не само че не може да е благодаренъ, но даже трѣбва и да негодува? Има, и то ако ся разгледа въпроса съ всичката безпристрастность и зрѣлость, мжчно ще е да сж рѣши да ли Западъ е принесълъ на българитѣ по-голѣми злини, или Истокъ. Нека споменж нѣкои неуспорими исторически фактове.

Едно врѣме по край рѣка Волга имало голѣмо Българско царство, а сега нѣма нито царството, нито народа. Ингелизи и Нѣмци не го поглънжхж, а русси. Едно врѣме въ Бессарабия имаше цвѣтуща българска колония съ цвѣтуща българска гимназия, основана съ българский потъ, а сега ги нѣма. Едно врѣме имаше голѣма и плодовита българска областъ— *Добружа*, а сега гдѣ е? Въ Берлинский Конгрессъ русский прѣдставитель силно настоя́ щото българский князь да ся признава абсолютно отъ *всичкитѣ* велики сили, а не отъ болшин-

ството, споредъ както трѣбваше да е, и тъй ся постави камъкъ за трайно прѣтикание въ българскитѣ работи. По прищевкитѣ и каприцитѣ на тъзи и онъзи сила България може, споредъ това постановление, да си остане вѣчно безъ припознатъ князь и въ растройство.

Навѣрно, никой българинъ съ отворени очи не може да е благодаренъ на Руссия за горѣприведенитѣ злини, сторени намъ отъ русски ржцѣ.

Знаятъ просвѣтенитѣ ни съотечественници, па и простолюдисто въ Видинско трѣбва да помни, какъ дипломатическа Руссия ся постара по едно врѣме да ни направи трампа за черкези, тъй щото Черкезитѣ да дойдатъ да населятъ и завладѣятъ милитѣ наши райски огнища, а ние Българитѣ да отидемъ да ся населимъ по Черказия и по нѣкои други подобни мѣста. Работата дѣятелно ся почна отъ русскитѣ консули, и първо отъ Видинъ. Множество глупави и простодушни селяни, като мисляли че онѣзи русски агенти имъ били братя и приятели, оставихж домоветѣ си и отидохж въ Руссия. Тогава азъ бѣхъ въ Свищовъ. Народътъ ся потресе. Страданието на онѣзи злощастници е неописуемо; мнозина отъ тѣхъ ся върнжхж. Патриоти възстанжхж на кракъ, спрѣха народа отъ това народопогребателно прѣселение, и спасихж тогава отечеството. Може ли истинно българско сърдце, което оцѣнява и люби своята татковина, тъзи плодовита райска и здравословна градина, къмъ която ся зинали толкозъ уста, да благодари на онѣзи русси, които ся постарахж съ лукавство да ни погубятъ вѣчно като народъ? И забѣлѣжете, тѣзи сж вчерашни работи: това станж наскоро слѣдъ Кримската война, за която ся казваше че ставала ужъ за избавлението на българския народъ! Ще ся намѣри ли человѣкъ, който да дръзне да твърди че и това трампяване на Българитѣ съ Черкезитѣ ставаше все отъ любовь и доброжелателность къмъ българската народность и българското отечество?

Руссофобъ! злобенъ руссофобъ! може да извикатъ нѣкои, като прочетатъ горнитѣ редове. При всичко това, тѣхнитѣ думи не сж въ състояние да мя направятъ руссофобъ, както не сж въ състояние да мя направятъ *българофобъ*. Прѣзъ 1879 год., точно слѣдъ войната, азъ писахъ една книга подъ

заглавие: *„България въ Источний Въпросъ“*, която първо ся помѣщавá на подлистникъ въ в. *„Марица“*, и послѣ ся отпечата на особна книга. Всѣкой който е прочелъ онъзи книга, е видѣлъ че тамъ азъ съмъ писалъ най-руссофилски; не би било лесно за кой-дае руссинъ да пише по-руссофилски отъ каквото азъ съмъ писалъ въ онъзи книга. Съдържанието на книгата е твърдѣ интересно и важно, въ нея има много важни данни, и тя заслужва да ся прочете. Писахъ тогава отъ сърдечното си убѣждение. Мнѣнието ми за болшинството на русский народъ е сѫщото и днесь. Но събитията прѣзъ послѣднитѣ 15 години мя направихѫ да спомѣнѫ тукъ нѣкои злини, които нѣкои русси сѫ ни направили, или сѫ ся старали да ни направятъ. А никой нѣма право да ся сърди когато другитѣ просто посочватъ фактове. Историята е прѣдъ насъ, и твърдѣ глупаво и врѣдително е да вървимъ съ затворени очи. Дѣянията на нѣкои високостоящи русси прѣзъ послѣднитѣ години ни каратъ неволно да си припомняме по-старата история и да искаме да ся учимъ уроци отъ нея.

Въобще народътъ ни е ималъ лоши чувства къмъ западнитѣ европейски народи. Той си е мислилъ и говорилъ тъй като че на западъ е всичко лошо и противобългарско, като че отъ тамъ нѣма никакво добро за българинътъ. Това настроение ся е доста намалило прѣзъ послѣднитѣ години, но пакъ ся намѣрва, а нѣкои наши партизани сѫ почнѫли изново да развиватъ и въспаляватъ този духъ.

Всичко отъ западъ лошо ли е? Все зло ли ни е правила западна Европа? Нѣма ли и отъ тамъ нѣщо, за което ние Българитѣ, като разумни хора, трѣбва да сме благодарни?

Отговарямъ вкратцѣ. Не е истинно че отъ Западъ всичко е лошо, нито даже че е по-лошо отъ Истокъ; не е истина че западна Европа ни е правила все зло. Има и отъ Западъ много добри нѣща, за които и ние и цѣлий свѣтъ трѣбва да е благодаренъ, ако желае да стои на висотата на разумнитѣ и безпристрастнитѣ сѫщества.

Главното зло, което западна Европа ни е причинила, е това, гдѣто е подкрѣпяла Турция, или, което е правото, гдѣто е въспирала Руссия да не прѣвземе Цариградъ и Старопланинский полуостровъ. Когато ся побѣди Турция прѣзъ 1878 г.

и ся направи договоръ за Свято-Стефанска България, нѣкои западни дипломати възстанжхж противъ това споразумѣние, развалихж го въ Берлинъ и направихж каквото всѣкой знае. За тѣзи злини народа ни е негодувалъ и продължава да негодува. Умѣстно е, обаче, да ся забѣлѣжи че въ това си поведение западна Европа е дѣйствувала противъ *русскитѣ* завоевателни стремления, а не че ся е грижала много за Турция, отъ която и тя е страдала, или че е била особно враждебно настроена *противъ насъ Българитѣ*, при всичко че всѣкждѣ има крастави кози. Нѣкои, наистина, ся съмнѣватъ дали това западно настроение е въ сжщность злодѣяние за насъ, тъй като ще е твърдѣ трудно за кой да е философъ да докаже какво би станжло съ България и съ цѣлий Старопланинский Полуостровъ, ако Руссия бѣ оставена да прави каквото можеше съ Турция; всичкитѣ фактове на минжлото повечето твърдятъ че старопланинска България е щѣла да сполѣти сжщата участь, която е сполѣтѣла Велика България при Волга, която е сполѣтѣла Бесарабия, или Добруджа, особно като братский русский народъ е билъ, и днесь продължава да е въобще, безгласенъ и безсиленъ срѣщо завоевателитѣ си политици и дипломати. Както и да е, нека приемемъ общенародното мнѣние и да кажемъ че поведението на западна Европа въ това отношение е зло. Нѣмали и нѣкаква добринка и отъ онъзи страна?

Има. Неуспоримо е че отъ тамъ иде просвѣщението. Тамъ ся е развивала науката, която послѣ ся е распростирала по другитѣ части на свѣта. Ако ся наслаждаваме и ползуваме отъ трудоветѣ на Пушкина, Достоевски и други русски писатели, то не по-малко ся наслаждаваме и ползуваме отъ трудоветѣ на великитѣ западни умове и общи благодѣтели, като: Нютонъ, Хершелъ, Ватъ, Фарадай, Шекспиръ, Паскаль, Кювие, Галилей, Галвани, Коперникъ, Кеплеръ, Морсъ, Едисонъ и множество други, които сж звѣздитѣ на науката която освѣтлява и подига народитѣ. Тѣзи славни имена и дѣлата имъ ся срѣщатъ. и трѣбва да ся срѣщатъ, въ нашитѣ учебници и други книги. За тѣхъ четатъ и съ тѣхъ ся въсхищаватъ и младитѣ и старитѣ. Съ трудоветѣ си и откритията си тѣ непрѣсмѣтуемо сж помагали и помагатъ за просвѣщението и подиганието на наший народъ, както и на всѣкой другъ народъ

по лицето на земята. Щемъ не щемъ, приятно или неприятно, науката е дохождала и днесь продължава да дохожда отъ западъ. Другитѣ народи къмъ истокъ, включително и Руссия, сж били просто заимачи, па и днесь продължаватъ да сж повечето такива. Това е необоримъ фактъ. При това, никому не е тайна че множество наши младежи всѣкоя година пълнятъ западнитѣ учебни заведения, гдѣто получаватъ своето по-висше образование. Тъй сжщо никому не е тайна, че, съ нищожни исключения, нашата книжнина е прѣводъ отъ западната книжнина. Още, всичкитѣ физически, химически и други апарати и други машини за усъвършенствувание въ науката и индустрията, съ нищожни исключения, иджтъ отъ западъ. Безъ западъ, свѣтътъ, може би, би билъ днесь Китайска Монголия.

Тѣзи велики благодѣяния на западнитѣ людие не заслужватъ ли признателность?

Друго. Отъ западъ дохожда свободата, онъзи свобода която ся стреми да направи всѣкой житель на една държава равенъ прѣдъ закона. Тамъ народитѣ продължително и упорито сж ратували противъ тиранскитѣ си монархисти владѣтели, и до голѣма степень сж извоювали своята свобода. Тамъ сж ся извоювали сжщински конституционни и демократически закони и управления. Тѣхната сполука ся е отразила и върху други народи: тѣхний свободолюбивъ духъ е почнжлъ да пронизва и источнитѣ народи, които сж почнжли да ся мърдатъ за своето освобождение отъ угнетителнитѣ си владѣтели. Съзнателно или несъзнателно, нѣкои отъ западнитѣ народи сж направили и правятъ голѣмо добро на другитѣ народи и въ това отношение. Ако да не бѣ тъзи свобода на западъ, никой, може би, нѣмаше да помислюва да ни дава такава конституция, каквото днесь имаме.

Здравий разсждъкъ казва, че и това благотворно западно влияние заслужва признателность.

Отъ казаното до тукъ върху партиитѣ, а тъй сжщо и върху добринитѣ и опасноститѣ за България отъ Истокъ и отъ Западъ, слѣдва, че за народнитѣ ни водители и за народа въобще има една обща основа за дѣйствувание. Като ся гледа здраво, руссофилитѣ, руссофобитѣ и каквито и да сж дру-

Князь Александръ, Княгинята и Крумъ-Асѣнь.

ги партии сж съгласни по между си върху много важни точки. Както съмъ загатнжлъ, всички (дано нѣма исключения) сж на това убѣждение, че *България трѣбва да е за Българитѣ*. А като е явно че България е видѣла добро и отъ Западъ и отъ Истокъ, а тъй сжщо че за нея има опасность както отъ Западъ така и отъ Истокъ, то нѣма разумна причина защо да ся дѣлимъ на руссофили, руссофоби, нѣмцофили, нѣмцофоби и не знамъ какви други, и да правимъ тѣзи названия знамена на злосторство за отечеството си. Всички трѣбва да сме сърдечни и себеотрицателни **българофили** и человѣкофили.

II. Длъжностьта на всѣкой българинъ.

Сега да ся докоснемъ до важнѣйшийтъ въпросъ, *длъжностьта на всѣкой български патриотъ сирямо отечеството му*.

Върху този въпросъ, особно прѣзъ тѣзи критически обстоятелства, може да ся говори обширно, но тукъ азъ ще направя само нѣколко бѣлѣжки.

Не бива да ся обезсърдчаваме особно прѣзъ тѣзи мжчни и опитни врѣмена. Обезсърдчението е голѣмъ врагъ. Но, въ сжщо врѣме, да ся ласкаемъ че работитѣ ни вървятъ добрѣ, че за отечеството ни нѣма страшна опасность, че то не виси надъ ужасна пропасть, и че нѣмаме вопиюща нужда за особно стреснувание, особна сериозность и особна отстжпчивость и примирителность помежду си, това, мисля, е смъртоносно себеоболщение и приспивание. Не ся знае да ли отечеството ни ся е излагало на по-страшни опасности отъ на каквито тѣзи години ся намѣрва. Врагове отъ вънъ и глупави врагове отъ вжтрѣ. Ние ще ся изядемъ помежду си у дома, безъ да обръщаме внимание че за сжществуванието на държавитѣ има важни условия, които не могжтъ да ся нарушаватъ безнаказано, нито на това какво силната дипломация мисли за нашитѣ глупости и за нашето отечество. Ето думитѣ на единъ дипломатъ, който ся мѣси въ най-висшитѣ политически кржгове, и който е искренъ приятелъ на страдающето ни отечество; „Живота на България никога другъ пжть не е висѣлъ на толкозъ тенъкъ конецъ, на какъвто сега виси," е казалъ той на нѣколко души.

Врѣме е да разберемъ всички, врѣме е да разбератъ водителитѣ ни отъ всичкитѣ партии, че Княжеството не ще може да лѣкува, ако работитѣ ни продължаватъ да сж такива каквито сж. „Всѣко царство раздѣлено противъ себе си, запустява,“ е казалъ Онзи, комуто философитѣ на свѣта сж дали титлата „обожаемийтъ и несравняемийтъ.“ Това ни учи и опитностьта. „Раздѣли и владѣй“ е друго мждро изречение; които ся дѣлятъ помежду си, тѣ не сж за владѣтели.

Това е особно истинно за държавици като нашето Княжество, особно ако ся намѣрватъ подъ обстоятелства подъ каквито то ся намѣрва. България може да стане честита и цвѣтуща държавица; тя може да стане *Староиланинска Швейцария*, на която всички искренни и разумни человѣколюбци да ся радватъ и която да хвалятъ. Но тя може и тъй да пропадне, щото да ся погребе въ вѣченъ гробъ. И едното и другото зависи главно отъ насъ, отъ синоветѣ и дъщеритѣ на тъзи майка България; едното зависи отъ нашето благоразумие и задружность, а другото — отъ глупоститѣ ни и расцѣпленията ни. Ние сами, синоветѣ на природно райска България, или ще коронясаме тъзи България на едно отъ най-почетнитѣ положения, или може да ѝ испѣемъ вѣчнопогребална пѣснь, точно споредъ работитѣ ни. Зная че въ много отношения Княжеството ни зависи отъ благоволението на великитѣ сили, но зная че именно това е обстоятелството, което трѣбва да ни стресне и да ни направи по-мждри и по-искренно патриотически, а тъй сжщо, което може да даде трайность на нашето сжществувание като държава, стига ние да сме каквито трѣбва да сме. И Алпийска Швейцария зависи отъ благоволението на нѣколко велики сили около нея, но това обстоятелство не ѝ прѣчка да бжде тя една отъ най-цвѣтущитѣ и най-свободнитѣ държави на свѣта.

Прочее, що трѣбва да ся прави? Каква е длъжностьта на всѣкой българинъ, на всѣкой синъ на злощастна, а мила България, която тѣзи години минува прѣзъ такива страшни испитни, и която ся бори за своето сжществувание?

Ако бихъ казалъ че азъ съмь изнамѣрилъ и че могж да посоча всичкитѣ срѣдства, чрѣзъ които отечеството ни може да ся спаси и подобри, то всѣкой би ималъ право съ усмивка да

мя прогласи за себеболщенъ человѣкъ. Далечъ е отъ мене тъзи мисль. Зная че други съотечественници по-добрѣ разбиратъ нѣкои работи, но зная и това, че всѣкой, когото боли сърдцето за бащиното му огнище, за онова мѣсто гдѣто той е роденъ, люлѣянъ и отхраненъ, е длъженъ да искаже онѣзи нѣща, които най-много биятъ въ неговитѣ очи. Азъ ще кажа онѣзи нѣща които менъ ся виждатъ за необходимо нужди, и нека други да допълнятъ или поправятъ каквото не достига.

Първо. Партизанството у насъ трѣбва да промѣни начинитѣ си на дѣйствувание. Всѣкой знае до гдѣ сме дошли чрѣзъ тѣзи партизанства, та нѣма нужда да ся доказва никому. Человѣкъ ся ужасява, като чете вѣстницитѣ ни и слуша разговоритѣ ни. Това злобно, непримиримо и яростно партизанствувание трѣбва да ся прѣкрати; това изопачавание на работитѣ, това лично и пакостно прѣслѣдвание единъ другиго, и то часто за кокалъ и за лични каприции и отмъщения, трѣбва да ся прѣкрати; това часто забравявание на общитѣ интереси, това, тъй да си го кажемъ, заслѣпявание въ отмъстителни настроения, трѣбва да ся прѣкрати; това ти си руссофилъ, ти си руссофобъ, ти си прѣдателъ, ти си нѣмецъ, ти си изродица, и много други подобни, трѣбва да ся прѣкратятъ. Всички тѣзи и други подобни трѣбва да ся оставятъ, или да ся намалятъ до толкозъ, щото сравнени съ каквото сѫ сега, да ся види като че съвсѣмъ сѫ изчезнѫли. Зная че партиитѣ иматъ и добрата си страна, че тѣ сѫ единъ видъ оживотворявание, но това е истинно само съ благоразумнитѣ и патриотическитѣ партии. Ако желаемъ собственното си добро, ако сѫщински милѣемъ за отечеството си, ако жадуваме да ся подигне честьта на народа ни прѣдъ образования и здравомислящъ свѣтъ, ако не обичаме да ни ся даде титлата варварски и глупешки народъ, ако не желаемъ дипломацията да ся умори отъ нашитѣ глупости и раздорничества и най-послѣ да земе мощнитѣ си ножички и да рѣже на лѣво и на дѣсно, както намѣри за добрѣ, безъ да иска да знае какво ние мислимъ, ако не ни ся ще България да стане втора Полша, ако сѫ вѣрни и искренни думитѣ ни че искаме България да е за *Българитѣ*,— ако всичко е тъй, то безъ друго нашитѣ партии трѣбва да ся посближатъ помежду си. Всичкитѣ български граждани, отъ

всѣко съсловие и всѣко вѣроисповѣдание, трѣбва съ особно чувство да замилѣятъ за майка си България, и да ся сгрупиратъ за нейната защита и за нейното благо.

Водителитѣ на разнитѣ ни партии трѣбва да оставятъ частнитѣ си каприции и да си подадѫтъ ръцѣ за общото добро. Каквото станѫ прѣзъ 1883 год. трѣбва до голѣма степень да стане и сега Намѣсто да ся хокатъ и хапятъ най-срамотно и унизително чрѣзъ печата, и по този начинъ да развращаватъ и цѣлий народъ, тѣ трѣбва да ся събиратъ заедно на съвѣщания и взаимно да съразмишляватъ какво би било най-добрѣ да ся направи въ тѣзи критически врѣмена. Всичко трѣбва да ся върши искренно, а не измамнически единъ противъ другъ. Мѫчна е тъзи работа! Да, мѫчна е, но това иска отечеството ни отъ насъ сега. Не бойте ся, съотечественници, никой нѣма да остане гладенъ. Ако у насъ има сѫщинско родолюбие, сѫщинский патриотизмъ, това трѣбва да стане. Нека не само да казваме: „*Съединението прави силата*“, но и да дѣйствуваме по това начало.

Безъ такова сдружавание и спирание на страститѣ, насъ не ни бива. Безъ това нашето Княжество ще пропадне даже и ако да нѣмаме вънкашни врагове; безъ това братско подавание ръцѣ за общето добро ние наистина ще ся испържимъ въ своето си масло, и ще ся раскапемъ; а колко повече като множина сѫ занали противъ насъ. Но ако сме задружни помежду си, ако партизанството ни не минува границитѣ на благоразумието, ако всѣкой ся старае за подобрението на народнитѣ работи, ако никой не става орѫдие на ничий външни дипломати и прищевки, тогава Княжеството ни ще трае и благоденствува даже и ако да има нѣкои вънкашни врагове, които да желаятъ да ни напакостятъ. Имаме ли съгласие помежду си вѫтрѣшно, тогава други въпроси и мѫчнотии сравнително лесно ся рѣшаватъ. Гдѣто има сърдце, има и срѣдство. Нека чуемъ и едно най-авторитетно прѣдостороженіе: „Да не правите нищо отъ съперничество или отъ тщеславие“. *) „Ако ли ся хапете единъ другъ и ся ядете, пазѣте ся да не би единъ отъ другъ да ся истрѣбите“. **)

*) Филип. 2; 3. **) Галатяномъ 5; 15.

„Съ хлѣбъ и соль ще сме доволни
„Само да станемъ свободни",

казвахме едно врѣме. Нека сега дѣйствуваме съобразно съ това начало.

Второ. Трѣбва да ся употрѣбятъ всички възможни и благоразумни срѣдства за *изглажданието, ако е възможно, на обтегнѫтитѣ отношения между Княжеството и русского правителство.*

Не е истина че България не може да сѫществува безъ Руссия. България е сѫществувала дълго врѣме, па и днесь много малки и голѣми държави сѫществуватъ, безъ Руссия, и даже противъ нейното желание. Глупаво и унизително е да ся мисли и говори че България не може тъй да сѫществува. Такова твърдение е спекулативно и врѣдително; то е непатриотическо. Както съмъ казалъ по-горѣ, сѫществуванието и несѫществуванието на България зависи главно отъ мѫдростьта или глупостьта на собственнитѣ нейни синове.

Но, въ сѫще врѣме, много неразумно би било да ся утвърдява че нѣмаме нужда отъ доброто приятелство на онъзи велика и братска намъ държава, че нѣма опасность да я дразнимъ глупешки, и че нейното неприятелство не може нищо да ни поврѣди въ нѣкои случаи. Всѣкой търси да има приятели, и ние най-вече имаме голѣма нужда отъ това. Руссия е велика и силна държава. Тя е близо до насъ. Тя племенно е братска намъ страна. Болшинството на онзи народъ, до колкото ся знае, сѫ искренни наши приятели и доброжелатели. Наший народъ въобще е ималъ и сега до голѣма степень има приятелски чувства къмъ русский народъ. Прочее, твърдѣ естественно и мѫдро е да гледаме да имаме приятелството на онъзи страна. Това приятелство, ако е искренно, ще ни е безцѣнно; то за нашето Княжество ще е сила, която съ пари и даже съ кръвь не ся купува.

Не е за мене да казвамъ тукъ що трѣбва да ся направи за въдворение приятелството помежду ни. Но въ това съмъ увѣренъ, че трѣбва да сме искренни и откровенни помежду си, и че трѣбва да ся направи отстѫпка и на двѣтѣ страни; разбира ся, ако е истинно твърдението че взаимно желаемъ *доброто едни* на други. Съ високомѣрие, съ надутость, съ че

столюбие и други подобни примѣрение и приятелство не ся придобиватъ. Русситѣ казватъ че сѫ искренни приятели на всичкитѣ Славяни, че желаятъ тѣхната свобода и независимость, тѣхното благоденствие и тѣхното искренно приятелство. Нека имъ покажемъ че и ние желаемъ тѣхното приятелство, че желаемъ да сме имъ вѣрни и искренни приятели, и че сме готови да подкрѣпяме едни други споредъ нуждитѣ и силитѣ си. Нека ги не хулимъ и нападаме въ печата; нека исказваме своитѣ болки и недоразумения чрѣзъ приятелски и благоприличенъ язикъ; нека не хокаме цѣлъ народъ за работи извършени отъ нѣкои негови властолюбци и пакостници. Даже и когато нѣкои отъ тѣхъ ни нападатъ грубо, мисля че благоразумието трѣбва да ни рѫководи ние да отговаряме и да ся поясняваме въздържно и благородно. Такова поведение ще подигне кредита ни прѣдъ свѣта въ всѣко отношение.

Но нека безъ забиколки да ся поясднимъ взаимно и братски че приятелството ни може да е искренно и трайно само тогава, когато взаимно си разбираме че както *Руссия трѣбва да е за русситѣ*, тъй сѫщо и *България трѣбва да си остане за българитѣ*; че както българитѣ не бива да ся мѣсятъ въ работитѣ на Руссия, тъй и русситѣ не бива да ся мѣсятъ въ работитѣ на България, освѣнъ ако нѣщо става по взаимно, искренно и братско съгласие. Да, русситѣ ни освободихѫ, по-силни сѫ, и тѣ могѫтъ да претендиратъ нѣкои работи, но нали ни освободихѫ да сме *свободни*, а не да ни владѣятъ?

Отношенията ни съ тъзи братска страна сѫ били обтегнѫти за много години. Една отъ главнитѣ мѫчнотии за помирянието, до колкото разбирамъ, е била и тъзи, че русското правителство е искало отъ нашето безразсѫдно подчинение и, тъй да кажемъ, слѣпо дѣйствувание; то все е настоявало че иска нѣщо отъ насъ, но не е казвало що въ сѫщность иска. То поиска́ отстранението на Князь Александра; това ся направи, и пакъ злѣ. Правителството ни пожела отъ Руссия да му каже, кой бѣ нейний подгластникъ за новъ князь на праздний българский прѣстолъ, но отговорътъ ся отказа, и той ся отказва и до днесь. Наистина, ген. Каулбарсъ и други казахѫ нѣкои нѣща, които правителството имъ искаше, но и тукъ имаше голѣма мѫчнотия, именно, че задъ тѣзи искания всичко бѣ

тъмно и неизвѣстно. Мислимъ че това не трѣбваше да е тъй. Знаемъ че ние сме слабитѣ, но знаемъ и това, че законътъ на любовьта и на искренното приятелство по никой начинъ не позволява на силния да гази по-слабия. Още повече, този законъ изисква щото силнийтъ понѣкога да не ся взира на по-слабия, и да не е чрѣзмѣрно взискателенъ спрямо него. При това, не е злѣ да ся помни и тъзи истина че ако България има нужда отъ Руссия, то и България може въ дадени случаи да бжде отъ добра полза за Руссия, стига само да сме искренни помежду си.

Ако тъй ся относяме помежду си откровенно, благоразумно, умѣренно и приятелски, то не може да ся разбере, защо, въ такъвъ случай, да не ся въдвори приятелството помежду ни. Въ такъвъ случай, само притворно приятелство и зли замисли могжтъ да попрѣчатъ за постижението на това желаемо помирение и сприятеляване на тѣзи братски народа. Наистина мжчно е да ся помирявашъ съ хора, които желаятъ да рѣшаватъ въпроситѣ, *„по арнаутски“*, но, както е казано, надѣждата е че въ Руссия болшинството не желае тъй да рѣшава въпроса съ България. И ако, по злощастие, има такова нѣщо, то всѣкой благоразуменъ человѣкъ ще каже, че геройческата и рицарската смърть е много по-прѣдпочтителна отъ раболѣпната и слѣпата. Но тогава гдѣ ще останжтъ хвалбитѣ че желаемъ свободата и независимостьта на славянскитѣ народи? Не ще ли всемирната здрава мисль да осжди лукавитѣ притворци, ако би ся случило такова злощастие? И кой би дръзнжлъ да подпише, че нѣкои по-висши сили нѣма по единъ или по другъ начинъ да накажатъ нѣкога такова нарушение на человѣческитѣ права? Историята е твърдѣ поучителенъ урокъ и върху тъзи точка.

Трето. Трѣбва да държимъ *приятелски съ всичкитѣ велики сили и съ съсѣднитѣ си държавици*, до колкото вече това е възможно. За мждростьта на тъзи политика нѣма нужда да ся говори много, защото всѣкой благоразуменъ человѣкъ добрѣ разбира значението ѝ. Но не е злѣ да ся спомѣне че сжществуванието на Княжеството сега зависи отъ благоволението и на другитѣ велики сили. Прочее, както е неразумно и да-

же врѣдително да нападаме и глупаво дразнимъ Руссия, тъй е неразумно и врѣдително да дразнимъ западна Европа.

За примѣръ, сега стоимъ безъ припознатъ князь по причина на упорството на русското правителство, а утрѣ, ако не внимаваме, може би да стоимъ пакъ безъ припознатъ князь по причина на упорството на тъзи или онъзи отъ другитѣ велики сили. Може да ни ся напакости и по много други начини. И тъй, най-мждрото за Княжеството ни е да ся държи въ приятелство съ всичкитѣ тѣзи сили; това изисква и човѣщината. Нека защищаваме интереситѣ си, до колкото вече можемъ, нека ся боримъ споредъ силитѣ си, но нека всичко ся върши благоразумно и достолѣпно. Въ такъвъ случай, ако нѣкоя сила би пожелала да ни погази, то другитѣ може да ѝ кажатъ: *„не бива!"* Така Швейцария е сжществувала и сжществува, а тъй сжщо и благоденствува; така нѣкои държавици на Староплнинский Полуостровъ и другадѣ сж сжществували и сжществуватъ. Нека ся помни и това, че приятелството на *народитѣ* може да ни е силна подпорка противъ завоевателнитѣ и пакостнитѣ стремления на *правителствата* имъ; когато сме приятели съ тѣхъ (народитѣ), тѣ въ даденъ случай могжтъ да кажатъ на правителствата си: „Не бива! не бива да закачате този миренъ, напрѣдующъ и приятелски народъ". Това значи твърдѣ много за мждритѣ.

Четвърто. Трѣбва да ся обърне особно и сериозно внимание къмъ *икономическото ни подобрѣние.* Безпорно е че вървимъ много злѣ финансиално, че отиваме къмъ страшна криза въ това отношение. Думата ми не е за това, че държавнитѣ приходи не покриватъ държавнитѣ расходи; главното е че промишленостьта ни въобще пропада, и че данъцитѣ на народа сж доста тѣжки, толкозъ тѣжки щото трѣбва да ся зематъ мѣрки за намалението имъ. Неуспоримъ фактъ е че народа плаща много повече данъкъ отъ 10 на стотѣхъ отъ приходитѣ си; множество за години сж плащали 20, 30 и дори 40 на стотѣхъ. Това е народно упропастяване; то е самоубийство, и то трѣбва да ся прѣкрати часъ по-скоро, ако желаемъ да сжществуваме и благоденствуваме като народъ и държава. Злото не ся поправя съ акцизи и други подобни мѣрки, които не сж друго освѣнь промѣняване самаря отъ

единъ гърбъ на другъ; не говоря тукъ противъ акцизитѣ, н[illegible] само казвамъ че тѣ *не могѫтъ* да излѣкуватъ тъзи народн[illegible] рана. Други цѣрове сѫ потрѣбни за това.

Тукъ загатнувамъ двѣ главни срѣдства, два цѣрове, [illegible] поправление на това зло. Трѣбва да ся направи едно о[illegible] тѣзи двѣ нѣща: или да ся увеличатъ източницитѣ на б[illegible]гатствата ни, или да ся намалятъ данъцитѣ и държавнитѣ [illegible] расходи; или и двѣтѣ. Това относително само до данъцит[illegible] Явно е всѣкому, че ако ся развие промишленостьта ни [illegible] дѣятелно; ако ся отворятъ разни фабрики, ако ся разработя[illegible] голѣмитѣ пространства земя, която сега стои като пуста, а [illegible] ся размножи скотовъдството и овощарството у насъ — то [illegible] такъвъ случай ще има много повече богатства, на които да [illegible] налага даждие, и ако сме мѫдри да не подигаме бюджета [illegible] то въ такъвъ случай данъцитѣ ще станѫтъ по-легки, защ[illegible] ще ся расхвърлятъ върху повече и по-заможни данъкоплат[illegible] Въ противенъ случай, разноскитѣ ни трѣбва да ся срѣжатъ [illegible] данъцитѣ ни намалятъ.

Да говоря ли и върху въпроса за *честность* въ събиранието и иждивяванието на данъцитѣ? Само загатнувамъ че и тъзи рана не е малка, и че и тя трѣбва да ся лѣкува.

Независимо отъ данъцитѣ, промишленостьта ни трѣбва да ся подобрява, защото множество сѫ ся смаяли какво да правятъ за прѣпитанието си. Този въпросъ е твърдѣ обширенъ, но тукъ азъ само казвамъ че трѣбва да ся направи патриотическо възвание къмъ всичкитѣ, особно къмъ младежитѣ ни, да обърнѫтъ вниманието си особно къмъ него. Една страшна треска между народа, и младежитѣ особно, е чиновничеството. Тъзи болѣсть е единъ отъ главнитѣ смутители въ отечеството ни, и ако не ся стреснемъ, тя може страшно да ни напакости. За поправление на това голѣмо зло трѣбва да зематъ участие правителството ни, народното ни събрание и всички водители. Зная че нѣщо ся върши, но вѣрно е че трѣбва много повече нѣщо да ся направи. Множество отъ младежитѣ изъ гимназиитѣ ни трѣбва да станѫтъ фабриканти, земледѣлци, скотовъдци, търговци и други производители на богатство, а не да припкатъ по писалищата и да ся биятъ за служби. Може би че не ще е злѣ, ако за извѣстно врѣме, по за три-четири

години, за примѣръ. правителството ни не приема на служба нови чираци, а да праща такива да обогатяватъ страната ни по единъ или другъ начинъ. На младежи, които сж учили нѣкои занаяти, да не ся даватъ никакви други служби, освѣнъ по особнитѣ имъ звания, да развиватъ занаятитѣ. Нека всинца ся завземемъ за вжтрѣшното развитие и усъвършенствувание на държавицата си, на тъй природно богатата и райска градина.

Пето. Трѣбва да ся обърне сериозно внимание за *всестранното развитие* и *просвѣщение* на народа; да ся стараемъ за *тѣлесното, умственното* и *религиозното* си възпитание. И този въпросъ е много важенъ, но азъ само го загатнувамъ тукъ. Страшна погрѣшка е да ся туря почти задъ гърбъ нравственно-религиозното възпитание на младежитѣ и на народа въобще. Прѣзирането на религията е опасенъ знакъ за кой да е народъ.

Тѣзи, вкратцѣ, сж внушенията които тукъ направихъ върху длъжностьта ни спрямо отечеството ни. Ако сме съединени помежду си вжтрѣшно, ако гледаме всѣкога да имаме приятелски сношения съ другитѣ държави и народи, ако ся стараемъ за развитието и усъвършенствуванието на промишленостьта си—на вжтрѣшнитѣ си богатства, ако ся стараемъ за просвѣщението си въ всѣко отношение, и ако внимаваме да сме въ всичко икономисти както и трудолюбиви, като бѣгаме отъ раскошности и развратности, то може да ся каже че врата адови нѣма да ни съсипатъ. Но безъ тѣзи условия ние рано или късно ще бждемъ истрѣбени като държава, а може би и като народъ.

Върху тѣзи въпроси бихъ прѣпоржчалъ на патриотитѣ да прочетатъ книжката: „*Партиитѣ въ България*“, и послѣднитѣ страници на „*България въ Источний Въпросъ*“.

Да даде Богъ гласътъ ни да не остане гласъ вопиющъ въ пустини.

СЪДЪРЖАНИЕ.

Стр. 147, редъ 5 отдолѣ, вмѣсто „приличнитѣ“ чети публичнитѣ

(а) За това виждъ и въ стр. 123, 149, 163.

ИСТОРИЯТА

НА

МАКЕДОНСКИЯ ЦАРЬ

АЛЕКСАНДРА ВЕЛИКИЙ

Въ Която се описва неговото раждание, животъ, юначество и смърть.

Историята е гласъ на мъртвитѣ,
Която поучава живитѣ.

(Прѣводъ отъ Грѣцки)

СОФИЯ
Издание и печат. на Ив. К. Божиновъ
1901.

ИСТОРИЯТА

НА

МАКЕДОНСКИЯ ЦАРЬ.

АЛЕКСАНДРА ВЕЛИКИЙ.

За Македония.

Македония е била една голѣма държава въ Европа, която е граничила (имала синори) на Северъ съ днешна Далмация, Сърбия, България и Тракия; на Истокъ — съ Бѣло Море, на Югъ — съ Сушата и Фетталия, а на Запáдъ — съ Йоническото Море. Въ врѣме оно тя е достигнала до най-крайния стъпень на величието покрай многото царье. които е имала, а най-вече чрезъ Филиппа и Александра — баща и синъ. Най първото начало на славата е получила отъ Филиппа поради многото му бойове (дженкюве), които е ималъ съ Олимпийцитѣ и други Елински народо-управления, въ които бойове е оставалъ всѣкога побѣдитель. Той е царувалъ до 360 год. прѣди Рождество Христово. Въ 16-тата година на царуванието му, неговата жена Олимпияда е родила на свѣтъ великия и прочутия Александра, който не билъ сѫщи синъ на Филиппа, а билъ на Нектенави, Египетски царь, прочутъ магесникъ и звѣздоброецъ; *както ще видите и чуете това отъ слѣдующето:*

Царь Нектенави.

Този прочутъ магесникъ и Звѣздоброецъ царь Нектенави, владѣялъ цѣлия Египетъ съ магиитѣ си. Той посрѣдствомъ тѣхъ знаялъ колко и какви работи ще му се случятъ и никога не излизалъ на бой, а седѣлъ въ палата си и правялъ магиитѣ си. И така всички, които отивали срѣщо него, връщали се злополучно на мѣстата си. Обаче царьетѣ като гледали злото, което имъ правялъ Нектенави, най-сетнѣ рѣшили и се съгласили да отидѫтъ всички общо срѣщо него, да му прѣвзематъ царството и него да истребятъ отъ лицето на земята. Тѣзи царье сѫ биле: Пердсийския Дарий, Леонтийския и Ивирийския и още мновина други, които събрали войскитѣ си и отишле срѣщо него.

Верверь отива при Нектенави.

Единъ отъ военачалницитѣ на Нектенави на име Верверъ, като видѣлъ толкова много войска, която идяла срѣщо царя Нектенави, отишелъ при него и му рѣкѫлъ: Царю честитий! Незнаешъ ли царю, колко многобройна войска иде срѣщо насъ да ни бие, обаче дайте такава команда, щото да не могѫтъ да ни разбиятъ и да ги прогониме отъ царството ни. Нектенави като изслушалъ тия Верверови думи, казалъ му съ подсмиванье: иди си почивай Верверe, а азъ съ една само дума ще направя щото всичкитѣ да се върнатъ на мѣстата си, безъ да ни направятъ зло. Послѣ станѫлъ, влѣзналъ въ кѫщата си и се заловилъ да прави магиитѣ си. Но чрезъ тѣхъ като видѣлъ, че ще изгуби царството си и ще бѫде побѣденъ, много се смутилъ, заплакалъ горко и рѣкѫлъ: О, прѣкрасна Египетска крепость! Язѫкъ за тебе, дѣто съмъ те почелъ съ толкова богатства а сега вече те изгубвамъ! И тутакси взелъ та си обрѫсналъ брадата и мустацитѣ, промѣнилъ си облѣклото, зелъ пари съ него си до колкото е можалъ да носи и избѣгва изъ Египетъ непознаваемъ (тептилъ).

Началницитѣ търсѫтъ Нектенави.

На другия день сутрѣньта, Египетскитѣ Началници по обичайтъ си отишле въ палата да се посѫвѣтватъ съ царьтъ си заради воиската, която идяла срѣщу царьтъ имъ, но тамъ ненамѣрили никого. Обаче тѣ намѣрили едно писмо, въ което писувало така: Възлюбленни мои Египетски Началници и прочее воеводи, извѣстявамъ ви, че като видѣхъ, че не ще можемъ да отстоимъ на срѣща на тая войска, която иде срѣщо менъ, избѣгахъ отъ Египетъ и ще се върна пакъ но слѣдъ 24 години; сега отивамъ старъ, а пъкъ тогава ще се върна младъ (това казвамъ заради сина си Александра). Моля Ви се, да не ви е тѣжко, да направите една Кула насрѣдъ Египетъ и да испишете лицето ми отгоре, като турите и короната ми на върха на Кулата и хубаво да гледате, щото който дойде да се спрѣ прѣдъ Кулата и падне короната ми на главата му, нему да се поклоните, защото той ще бѫде моя синъ. Началницитѣ като прочели писмото докривяло имъ, за дѣто ги оставилъ; обаче тутъкси заповѣдали да се направи Кулата, както имъ порѫчалъ, като турнали и короната му отгоре на върха на Кулата. Нектенави отишелъ въ Македония на Филиповото село, наричано въ вѣтхо врѣме Филипово. Тамъ той се прочулъ и прославилъ като магесникъ и звѣздоброецъ, защото за колкото работи го питали, посрѣдствомъ магиитѣ му излизали всички истински.

За Александровата Майка Олимпияда.

Македонския царь Филипъ ималъ жена много хубава, която се наричала по име Олимпияда. Тя била много угрижена (Кахѫрна) защото нѣмала рожба и всѣкога я било страхъ, да неби да я остави Филипъ поради бездѣтството ѝ. Прѣзъ ония дни, когато щѣлъ Филипъ да тръгне да отиде да се бие съ неприятелитѣ си (душманитѣ си), повикалъ Олимпияда и рекѫлъ ѝ:

Ето азъ отивамъ да се бия и колкото врѣме стоя тамъ, ти тука прави каквото можешъ, каквото знаешъ, но когато се върна да намѣря дѣте отъ мене, ако ли ненамѣря, то вече очитѣ ми вторъ пѫть да те не виждатъ. Олимпияда като чюла какво намѣрение има Филипъ, смутила се много, укжрила се и закачила да мисли какво да прави, какво срѣдство да намѣри за да може да роди дѣте. Една отъ слугинитѣ ѝ като видѣла господарката си че е кахжрна, рѣкла ѝ: Царице, не се грижи и толкова кахжри, тукъ въ Крѣпостьта е дошелъ единъ човѣкъ чужденецъ, прочутъ магесникъ и прѣмждъръ звѣздоброецъ, каквото прѣдскаже всичко излиза истинско и не лъжи, той може да направи нѣщо за да родишъ дѣте. Царицата като чюла тия думи, рѣкла на слугинята си: иди, тичай по-скоро, да го намѣришъ и доведи го да го видя, що за човѣкъ е и да го питамъ: какво може да направи за да мога да родя дѣте.

Олимпияда хортува съ Нектенави.

Прочее слугинята веднага отишла и довела Нектенави. Царицата го попитала и му рѣкла: ти ли си онзи прѣмждъръ звѣздоброецъ и прочутъ магесникъ, за когото слушамъ толкова чюдни работи? Нектенави ѝ отговорилъ: Азъ съмъ госпожо моя, на ваше расположение съмъ, ако изволите нѣщо, кажете ми какво искате и азъ ще го направя незабавно. Тогава Олипияда испѫдила всичкитѣ колкото биле тамъ и почнала да приказва на Нектенави и му рѣкла: мжжъ ми като вижда, че немога да му родя дѣте, рѣче ми, че ако не намѣри наслѣдникъ отъ мене, когато се върне отъ бойтъ, вече не ще ме видятъ очитѣ му. Заради това много ти се моля, ако знаешъ нѣщо, да ме научишъ какъ да родя дѣте. Колкото е възможно, ще ми го кажешъ единъ часъ по-скоро, защото Царя днесъ излѣзна вънъ отъ царството си и, ако зачна дѣте да неможе баремъ да си помисли, че то е беззаконно. Нектенави ѝ рѣкжлъ: Имай дързость Царице моя, азъ ще направя съ магиитѣ си, щото богъ Аммонъ

да дойде при тебе и веднага ще зачнешъ мѫжко дѣте като съ това ще се разрѣши тѫгата и горчивината ти. Довечера ще видишъ бога Аммона насънѣ, че ще дойде при тебе и той ще бѫде причината за разрѣшението на дѣтето. Но като го видишъ никакъ да се неоплашишъ, а прави всичко онова, що ти каже. Ето азъ отивамъ да направя магиитѣ си, за да го принудя, да дойде довечера при тебе. И така той отишелъ въ кѫщата си и направилъ магиитѣ си за да се яви на сънѣ като Бога Аммона.

Олимпияда вижда въ сънътъ си бога Аммона.

Вечерьта Олимпияда вижда на сънѣ като че дошелъ богъ Аммонъ въ кѫщата ѝ и я прегърналъ, отъ което приела голѣмо исцѣление отъ него. Сторило ѝ се, че я прѣтисналъ отгоре на златенъ одъръ и ѝ рѣкѫлъ: днесь твоята утроба да зачне дѣте. Олимпияда тутакси се събудила, повикала Нектенави и му рѣкла: снощи видѣхъ оня богъ на сънътъ си и много желая да остана съ него. Нектенави я попиталъ въ какъвъ образъ се явилъ прѣдъ нея, а тя му казала: Видѣхъ го козелъ (прѫчъ) съ голѣми рога, но направи магиитѣ си за да дойде и довечера пакъ. Нектенави ѝ рѣкѫлъ: ако искашъ да получишъ каквото желаешъ, дай ми позволение да остана въ палатътъ ти, за да подругарувамъ съ бога Аммона и да си прекараме врѣмето задружно. Тя му казала: давамъ ти всѣка свобода да имашъ, само да направишъ, щото да имамъ този богъ всѣкога и да живѣемъ задружно. Нектенави ѝ рѣкѫлъ: безъ съмнение, довечера ще ти го доведа и бѫди мирна и послушна.

Нектенави прѣлъстява Олимпияда.

Нектенави като взелъ позволение отъ Олимпияда да остане въ палатътъ ѝ, отишелъ и зелъ едни рога

Ето азъ отивамъ да се бия и колкото врѣме стоя тамъ, ти тука прави каквото можешъ, каквото знаешъ, но когато се върна да намѣря дѣте отъ мене, ако ли ненамѣря, то вече очитѣ ми вторъ пѫть да те не виждатъ. Олимпияда като чюла какво намѣрение има Филипъ, смутила се много, укѫрила се и закачила да мисли какво да прави, какво срѣдство да намѣри за да може да роди дѣте. Една отъ слугинитѣ ѝ като видѣла господарката си че е кахѫрна, рѣкла ѝ: Царице, не се грижи и толкова кахѫри, тукъ въ Крѣпостьта е дошелъ единъ човѣкъ чужденецъ, прочутъ магесникъ и прѣмѫдъръ звѣздоброецъ, каквото прѣдскаже всичко излиза истинско и не лъжи, той може да направи нѣщо за да родишъ дѣте. Царицата като чюла тия думи, рѣкла на слугинята си: иди, тичай по-скоро, да го намѣришъ и доведи го да го видя, що за човѣкъ е и да го питамъ: какво може да направи за да мога да родя дѣте.

Олимпияда хортува съ Нектенави.

Прочее слугинята веднага отишла и довела Нектенави. Царицата го попитала и му рѣкла: ти ли си онзи прѣмѫдъръ звѣздоброецъ и прочутъ магесникъ, за когото слушамъ толкова чюдни работи? Нектенави ѝ отговорилъ: Азъ съмъ госпожо моя, на ваше расположение съмъ, ако изволите нѣщо, кажете ми какво искате и азъ ще го направя незабавно. Тогава Олипияда испъдила всичкитѣ колкото биле тамъ и почнала да приказва на Нектенави и му рѣкла: мѫжъ ми като вижда, че немога да му родя дѣте, рѣче ми, че ако не намѣри наслѣдникъ отъ мене, когато се върне отъ бойтъ, вече не ще ме видятъ очитѣ му. Заради това много ти се моля, ако знаешъ нѣщо, да ме научишъ какъ да родя дѣте. Колкото е възможно, ще ми го кажешъ единъ часъ по-скоро, защото Царя днесъ излѣзна вънъ отъ царството си и, ако зачна дѣте да неможе баремъ да си помисли, че то е беззаконно. Нектенави ѝ рѣкѫлъ: Имай дързость Царице моя, азъ ще направя съ магиитѣ си, щото богъ Аммонъ

да дойде при тебе и веднага ще зачнешъ мжжко дѣте като съ това ще се разрѣши тжгата и горчивината ти. Довечера ще видишъ бога Аммона насънѣ, че ще дойде при тебе и той ще бжде причината за разрѣшението на дѣтето. Но като го видишъ никакъ да се неоплашишъ, а прави всичко онова, що ти каже. Ето азъ отивамъ да направя магиитѣ си, за да го принудя, да дойде довечера при тебе. И така той отишелъ въ кжщата си и направилъ магиитѣ си за да се яви на сънѣ като Бога Аммона.

Олимпияда вижда въ сънътъ си бога Аммона.

Вечерьта Олимпияда вижда на сънѣ като че дошелъ богъ Аммонъ въ кжщата ѝ и я прегжрналъ, отъ което приела голѣмо исцѣление отъ него. Сторило ѝ се, че я прѣтисналъ отгоре на златенъ одъръ и ѝ рѣкжлъ: днесь твоята утроба да зачне дѣте. Олимпияда тутакси се събудила, повикала Нектенави и му рѣкла: снощи видѣхъ оня богъ на сънътъ си и много желая да остана съ него. Нектенави я попиталъ въ какъвъ образъ се явилъ прѣдъ нея, а тя му казала: Видѣхъ го козелъ (пржчъ) съ голѣми рога, но направи магиитѣ си за да дойде и довечера пакъ. Нектенави ѝ рѣкжлъ: ако искашъ да получишъ каквото желаешъ, дай ми изволение да остана въ палатътъ ти, за да подругарувамъ съ бога Аммона и да си прекараме врѣмето задружно. Тя му казала: давамъ ти всѣка свобода да имашъ, само да направишъ, щото да имамъ този богъ всѣкога и да живѣемъ задружно. Нектенави ѝ рѣкжлъ: безъ съмнение, довечера ще ти го доведа и бжди мирна и послушна.

Нектенави прѣлъстява Олимпияда.

Нектенави като взелъ позволение отъ Олимпияда да остане въ палатътъ ѝ, отишелъ и зелъ едни рога

голѣми и една кожа пржчова, послѣ турилъ рогата на главата си, облѣкалъ кожата и станалъ като оня богъ Аммона и отишелъ вечерьта на постелката на Олимпияда. Съ нея седѣлъ твърдѣ малко врѣме и послѣ ѝ рѣкжлъ: Царице, дѣтето, което ще родишъ ще бжде мжжко, ще има голѣми дарби отгоре си и ще обладае цѣлата вселенна. Тогава слѣзналъ отъ постелката ѝ влѣзналъ дѣто стоялъ по-напрѣдъ. На утрѣто Олимпияда като станала отишла при Нектенави и му рѣкла: Снощи намѣрихъ голѣмо веселие съ бога Аммона и моля ти се, да го направишъ да дохажда всѣка вечерь при мене. Нектаневи ѝ рѣкжлъ: дай ми съвършенно позволение за да ти го довеждамъ всѣка вечерь. Олимпияда му казала: Пакъ ли искашъ да ти дамъ позволение, нали ти рѣкохъ да си свободенъ и да правишъ каквото поискашъ! Нектенави като зелъ такъва свобода, билъ всѣкога съ нея и правялъ щото желаялъ денѣ и нощѣ. *) Като се изминало нѣколко врѣме, Олимпияда станала непраздна и закачила да осѣща дѣтето въ утробата си да мърда. Тогава повикала Нектенави, почнала да плаче и да му дума: Какво да правя сега, ако дойде мжжъ ми и ме намѣри непраздна (въ интересно положение); страхъ ме е да ме не убие. Нектенави я успокоилъ като ѝ рѣкжлъ: ти остави на мене уравнението на тая работа мирно.

Нектенави прави магия на Филиппа.

Нектенави отишелъ та зелъ една кукумявка и направилъ съ нея магиитѣ си, за да види Филипъ на сънѣ зачатието на Олимпияда. И така Филипъ видѣлъ оная нощь на сънятъ си Бога Аммона съ Олимпияда че ѝ казва: Скоро ще зачнешъ мжжко дѣте, което ще завладѣе цѣлата вселенна (цѣлия свѣтъ). Филиппъ като видѣлъ това, растрѣперилъ се и се събудилъ,

*) Не трѣбва да се вѣрва напълно на тоя разказъ, що се отнася до зачнаването като и за раждането на Александра, понеже Автора на тая История както гръкъ е прѣставилъ всичко въ Митологически видъ каквито разкази се срѣщатъ въ Гръцката Митология (баснословие).

(прѣводачьтъ).

испраща тутакси да повикатъ магесникътъ му който билъ много искусенъ и расправилъ му сънътъ си. Магесника му рѣкжлъ: Този сънъ що си видѣлъ истински е, и оногова що, си видѣлъ въ Палатътъ си имай го за Богъ, защото боговетѣ сж возжелали Олимпиядината хубость и искали да направятъ дѣте съ нея. Филипъ като чюлъ тия думи излъгалъ се и тутакси craналъ и отишелъ въ палатътъ си, дѣто намѣрилъ Олимпияда много кахжрна, а той я утѣшавалъ и думалъ ѝ: Ако боговетѣ сж поискали да направятъ това дѣло, ний какво можеме да направиме; тѣ ни владѣжтъ и ни правятъ каквото щжтъ; обаче нѣмай вече зло сърдце за това. Олимпияда като чюла отъ устата на Филиппа, че ѝ рѣкжлъ защо богъ се събралъ съ нея, развеселила се и се възрадвала. Обаче слѣдъ нѣколко дни Филиппъ поискалъ да я испита какъ е станала тая работа, понеже ималъ малко сжмнѣние въ нея.

Прѣобразяванието на Нектенави.

Нектенави като научилъ това, тутакси се прѣобразилъ на едно животно страшно, съ орлова глава, змѣйовски крила и Леопардови нозѣ. Отива тамъ — на срѣдата, дѣто седѣлъ Филиппъ съ всичкитѣ началници и съ Олимпияда, извикалъ съ голѣмъ гласъ, отишелъ и прѣгжрналъ Олимпияда и я целуналъ и послѣ се преобразилъ на Соколъ и изхвъркналъ. Филиппъ и ония, които биле при него растреперили се отъ страхъ и се питали какво ли е било това животно, а Олимпияда мmъ рѣкла: Това животно е богъ Аммонъ. Филиппъ като чюлъ това много се зарадвалъ, защото щѣло да му се роди дѣте съ божията милость.

Рождение и отхранванието Александрово.

Като дошло врѣме да роди Олимпияда това чудното дѣте, боледувала много. Въ този день, въ който се родило дѣтето дошли два орли и седели всичкия день на връхъ бащината му кжща, съ което се прѣдвѣща-

вало, че то ще бжде владѣтель на двѣ страни а именно на Европа и Азия. Въ сжщийтъ пакъ този день баща му Филипъ приелъ извѣстие за двѣ побѣди, спечелени и веднага станали гърмежи съ вѣтръ и паднала една мжгла заобиколила Олимпияда до толкова, щото се исплашили малки и голѣми. Тия благополучни случаи прѣдсказвали за дѣтето, че то ще покори подъ властьта си цѣлия свѣтъ. Филипъ се зарадвалъ много и далъ позволение щото по всичкитѣ градове и села, да правятъ веселби и освѣтления (дунанми) поради рождението на дѣтето му, което нарѣкжлъ Александръ т. е. избранъ човѣкъ.

Александръ се отхранилъ и почналъ да хортува. Като сторилъ на четери години, Филиппъ повикалъ великия философъ Аристотеля и му прѣдалъ Александра за да го научи да чете. Александръ за малко врѣме изучилъ Грамматиката, Риториката, Философията и прѣуспѣвалъ много добрѣ, а другитѣ дѣца училищни му завиждали. Единъ денъ рѣкжлъ Александръ на майка си: Мале, искамъ да изуча Египетското звѣздобройство и дай ме на Нектенави, понеже чюхъ, че билъ много достоенъ и искусенъ по звѣздобройството и магиитѣ. Олимпияда повикала Нектенави и му прѣдала Александра да го научи на художествата си. И така Нектенави взелъ Александра съ себе си и почналъ да го учи. Александръ ходялъ отъ заранъ до обѣдъ при Аристотеля да се учи, а отъ обѣдъ до вечеръ — при лукавия Нектенави. Единъ день Аристотелъ събралъ дѣцата, които ходили въ училището му, всички едновъзрастни съ Александра и ги нарѣдилъ на два чина: На единътъ чинъ турналъ Александра за първостоятель, а на другийтъ Птоломея. Нарѣдилъ ги чинно и далъ на всичкитѣ по едно дърво въ ржката и заповѣдалъ да се бие едната страна съ другата. Закачили да се бижтъ, обаче Александръ излѣзналъ помѣжду тѣхъ, съкрушилъ ги, надвилъ на всичкитѣ и ги завелъ на мѣстата имъ. Аристотель като видѣлъ това, почудилъ се и рѣкжлъ: много голѣмъ човѣкъ ще стане Александръ! Отишелъ та го хваналъ за ржката

и му рѣкжлъ: Александре, ако станешъ нѣкога царь и завладѣешъ цѣлия свѣтъ, какво добро ще ми направишъ? — Александръ му отговорилъ: Учителю, ако се сбждне това щото думашъ и стана самодържецъ на цѣлия свѣтъ, ще те направя голѣмъ човѣкъ въ царството ми и да си всѣкога съ мене. Аристотелъ тогава му казалъ: Радвай се Александре Самодържче! Защото на тебе ще дойде царството да властвувашъ надъ всичкия свѣтъ.

Нектенавовата смърть.

Единъ день Нектенави зелъ Александра, въскачилъ го на една кула висока, за да му покаже звѣздитѣ и небеснитѣ планети. Александръ го попиталъ тамъ и му казалъ: Учителю, ти като си толкова ученъ и знаешъ всичко, знаешъ ли кога ще умрѣшъ? Нектенави му рѣкжлъ: Отъ ржцѣтѣ на сина си ще умрж. Александръ му тогава отговорилъ: Какъ е възможно синъ да убие баща си? и тутакси го хвърлилъ отъ кулата долу като му думалъ: Учителю, забравилъ си художеството си, понеже никакъ не можа да познаешъ, че ще те убия азъ. А Нектенави извикалъ и рѣкжлъ: защо ме строполи, като съмъ ти азъ баща, а ти си мой синъ? Александръ му отговорилъ: отъ гдѣ накждѣ съмъ твой синъ, когато баща ми е Филиппъ! А Нектенави му расправилъ всичко по тжнко, какъ е отъ неговата плъть а не отъ Филиповата и слѣдъ това издъхналъ. Александръ като видѣлъ, че убилъ баща си, укахжрилъ се много, дожелѣло му, дѣто станжлъ отцеубийца, зелъ го на раменѣтѣ си и го занесжлъ въ кжщата си, като го оплаквалъ прѣзъ цѣлийтъ онзи день. Така сжщо повикалъ майка си и я попиталъ: Истинна ли е, че е този баща ми, когото си имала на лѣглото си и ти казвалъ какво богъ Аммонъ дохождалъ при тебе и те излъгалъ? Олимпияда му исповѣдала всичко отъ край до конецъ — всичката причина — какъ се излъгала отъ него и направила прѣлюбодѣйствието. Александръ като се увѣрилъ добрѣ, на-

рѣдилъ да го погребжтъ съ голѣма честь. Прочее Филиппъ отъ тия нѣща нѣмалъ никакво извѣстие.

За бикоглавия конь (букефала)

Единъ день казали на Филипа, че въ царството му у мѣстностьта Ликиния, ужлребилъ се единъ конь много чюденъ съ бѣлѣгъ на десната нога, главата му била като на бикъ, съ голѣми рога колкото единъ лакетъ. Царь Филипъ тутакси заповѣдалъ да му го докаратъ. Когато му го докарали, той се много зачюдилъ на хубостьта му а особенно на знацитѣ. Повелилъ да го турятъ въ единъ особенъ оборъ (яхжръ) и никой не смѣялъ да го възсѣдне или да се приближи до него. Обаче Александръ ходилъ често пжти при него и го миловалъ, а коня му се радовалъ, цвилилъ и му близалъ ржката въ знакъ на благодарность. Филипъ ималъ обичай да дава позволение единъ пжть въ недѣлята да правятъ конско надпрѣпускване (кушия) началницитѣ му съ първоконницитѣ му (първитѣ атлии) и той седѣлъ та ги гледалъ като прѣпускали конетѣ. Александръ отишелъ скришомъ въ оборътъ и обсѣдлалъ бикоглавия конь, възсѣдналъ го като че ли бѣ наученъ и излѣзналъ на конското прѣпускание. Народа като видѣлъ Александра яхналъ на коня, така също и ония, които препускали, поклонили му се като на царски синъ. А Александръ поискалъ Птоломея да прѣпускатъ заедно и така ги оставили да припкатъ. Въ прѣпусканието Александръ прѣварилъ и надминалъ Птоломея колкото едно стрѣление (куршумъ мензили) и всичкитѣ се почудили на това, защото освѣнъ Птоломея нѣмало никого по първъ на прѣпусканието. Филипъ се много зарадвалъ и чюдилъ се заради ѣздението му и за припканието, що е направилъ и отъ въсторгъ извикалъ: Небо, слънце и мѣсецо! Отъ днесъ да знаете, че сабята Александрова съ Македонцитѣ ще съкруши сабитѣ на цѣлия свѣтъ. Отъ него часъ Филипъ заповѣдалъ да се събиратъ дѣца едновъзрастни съ Александра за да се обучаватъ и привик-

нуватъ на воинскитѣ оржжия и да учатъ воинскитѣ обучения. Прочее тѣ сж събирали сѣкидневно, стрѣляли, удряли копиета (мжждраци) и всѣкога Александръ оставалъ побѣдитель инадвивалъ.

Олимпийскитѣ игри.

Александръ като видѣлъ, че всичкитѣ дѣца оставали надвити отъ него, поискалъ да отиде по море на Олимпийскитѣ игри, които имали обичай Гърцитѣ да правятъ на всѣки петъ години веднажъ. На тия игри отивали отъ сичкитѣ мѣста на земята всѣкакви човѣци, т. е. Царье, началници, игемони, и правили тамо различни игри. Едни се борили голи, други припкали пѣши, трети на конье, четвърти на коля съ двѣ колелета, други хвърляли на каманье и най-сетнѣ други правили равни мурафети. Който надвивалъ, приемалъ голѣми почести и го славили на всѣко мѣсто. Александръ поискалъ да отиде тамо за да испита честьта си да ли му помага и така зелъ позволение отъ баща си. Филипъ заповѣдалъ да му приготвятъ всичко що му е било потрѣбно за въ пжтьтъ и му далъ много пари за харчение. Александръ тръгналъ заедно съ Птоломея, и слѣдъ малко дни прѣстигнали въ областьта Гастуническа на едно село, което се наричало Писа, дѣто ставали Олимпийскитѣ игри. Тамо билъ онзи прочутъ и прѣславенъ храмъ на Олимпийския Діи. Тукъ тѣ на това мѣсто намѣрили синътъ на Перд-сийския царь Дария, на когото името било Николай съ други още много благородни момчета, които биле отишле тамо за тия игри. Единъ день Александръ срѣщналъ Дариева синъ Николая и го поздравилъ, но понеже Николай като билъ горделивъ не приелъ поздравлението му. Александръ се докачилъ и му рѣкжлъ: Наистина ти си синъ на горделивия Дарий, който нарича себѣ си богъ, обаче както ти, така и той, отъ голѣмата си гордость, скоро ще паднете долу: Утрѣ те призовавамъ на играта за да припкаме и да видимъ какъ ще паднешъ отъ гордостьта си. И Николай му

се обѣщалъ, че на утрѣшния день е готовъ да излѣзятъ на играта припканье съ конье.

Александръ побѣдява Николая.

На сутрѣната излѣзли и двамата яхнали на конье, като два орли кацнали на коньетѣ и започнали да се надпрѣпускватъ и припкатъ. На първото още припускание Александръ съ искустность направилъ и припжналъ коньтъ на Николая, който падналъ долу на земята и умрѣлъ, защото го било прѣтиснало сѣдлото. Александръ като видѣлъ, че Николай се убилъ, много се зарадвалъ, защото съ това спечелилъ и тогава народа тутакси увѣнчалъ съ венецъ Александра и проповѣдвали името му на всѣко мѣсто за побѣдата му, а Александръ тръгналъ и человѣцитѣ му тръгнали да си отидатъ на отечеството си съ голѣма радость.

Филипъ оставя Олимпияда.

Александръ като отишелъ въ Македония, научилъ се че Филипъ оставилъ майка му Олимпияда и се вѣнчалъ за друга и направилъ голѣма свадба прѣзъ ония дни. Докривяло му много, обаче пакъ отишелъ въ палатътъ. Филипъ като го видѣлъ приелъ го съ голѣма радость и го турналъ при себѣ си на трапезата. Отишла и Олимпияда и рѣкла на Александра: Синко, какъ можешъ да търпишъ, да гледашъ майка си жива, а баща ти да ме остави и да земе друга; Александръ като чюлъ тия думи, разгнѣвилъ се и тутакси станалъ, взелъ единъ столъ, съ когото убилъ троица началници отъ ония, които биле причината, а другитѣ избѣгали и се избавили по такъвъ начинъ отъ смъртьта и така си развалила свадбата, а Филипъ отъ жалость и срамъ падналъ тѣжко боленъ,

Куманитѣ отиватъ да биятъ Македония

Куманитѣ като се научиле, че царъ Филипъ билъ боленъ, станали съ 150 хиляди души войска и отишле на Македонската граница (синоръ). Филипъ като се научилъ, укахжрилъ се много, повикалъ Александра

и му казалъ: Синко, земи войската и иди срѣщу нашитѣ неприятели, защсто сѫ дошле вече на мѣстото ни. Александръ тутаки събралъ войската, която била въ Македония на брой до 30 хиляди и отишелъ да ги посрѣщне. Като се научилъ, че тамо на бливо били распѫнали шатритѣ си (чаджритѣ си), отишелъ прѣзъ нощьта и ги нападналъ ненадѣйво и ги прѣтисналъ. Куманитѣ като видѣли ненадѣйно Македонската войска, за която се ненадявали, уплашили се много и потѫнали въ голѣми мисли, какъ да се отърватъ.

Александръ побѣдява Куманитѣ.

Куманитѣ станѫли посрѣдъ нощь да бѣгатъ, но Александнъ отишелъ слѣдъ тѣхъ да ги гони и доде изгрѣе слънцето, събрали се заедно и почнали да се биятъ. Александръ испотрѣпалъ Куманитѣ като Овци, когато ги гонятъ много вълци, защото ги гонилъ цѣли три денонощия. Отъ Куманитѣ паднали убити 40 хиляди, а отъ Македонцитѣ 2 хиляди като падналъ убитъ и царьтъ на Куманитѣ Апламесъ. Александръ като ги побѣдилъ, повикалъ всичкитѣ си велможи заедно съ войската си и имъ рѣкѫлъ: Видѣхте ли любезни ми приятели и другари мои. какъ съ силата и Божията помощь побѣдихме Куманитѣ. Слѣдъ това тръгналъ да отиде при баща си Филиппа и водилъ живи до 40 хиляди поробени Кумани. Тогава се обърналъ къмъ Куманитѣ и имъ рѣкѫлъ: Началници Кумански, видѣхте ли какъ богъ ви прѣдаде въ Македонски рѫцѣ, понеже сабитѣ ви се истрошиха, а Македонскитѣ сабли се наточиха въ васъ и съ царьтъ ви Апламеса, а васъ хванахме живи. Прочее, ако искате да живѣете присъедините мѣстото си съ Македония да сте мои. О, каква добра милость и благоутробие еималъ Александръ! Колко се показалъ хуманенъ къмъ Куманитѣ и ги омилостивилъ.

Куманитѣ се покланятъ на Александра.

Куманитѣ като чюли Александровитѣ думи, отговорили и казали: Царьо Александре, понеже Богъ ти

помогна и уби царьтъ нашъ Апламеса и ние сме вече твои нѣма що да правиме. Прати ни господарь отъ твоитѣ Началници и прости ни.

Новъ Господарь на Куманитѣ

Александръ повѣрвалъ думитѣ и клетвитѣ куменски, и направилъ царь братовчеда си, който билъ първия ловецъ (авджия). Надарилъ ги както трѣбва и ги пратилъ да си отидѫтъ надирѣ, като оставатъ негови раби.

Царь Анаксархъ желае Олимпияда.

Пелагонийския царь Анаксархъ, като чюлъ, че нѣмало Александра съ войската въ Македония, направилъ лукавщина. Нѣкое си врѣме Анаксархъ отивалъ въ Персия и на отивание иналъ прѣвъ Македония и Филипъ го приелъ като гость, нагостилъ го и съ много дарове го испратилъ. Обаче Анаксархъ като видѣлъ хубавицата Олимпияда влюбилъ се въ нея и никогашъ не му изливала изъ ума. Окаянния Анаксархъ навѣрно, не е знаялъ думитѣ на прѣмѫдрия Соломонъ, който казва: „човече, бѫди благодаренъ и спокоенъ на любовьта на жена си, каквато ти се е случила, и не се прелестявай на чужда, за да не пострадашъ повече отъ колкото да направишъ и изгубишъ животътъ си заедно съ богатството си“. Анаксархъ събралъ 12,000 души войска, отишелъ въ въ крѣпостьтъ Филипова и му рѣкѫлъ: Царьо, дойдохъ ти на помощь, но намѣрението му не било друго, а да намѣри врѣме да открадне Олимпияда и да бѣга съ нея.

Александръ се връща въ Македония.

Отишле вѣстници (хаберджии) отъ страна на Александра при Филиппа да му обадятъ, че Александръ *побѣдилъ Куманитѣ* и убилъ царьтъ имъ, завладѣлъ *държавицата му*, и иде побѣдитель както самъ ще

види синътъ си. Тогава Филиппъ излѣзалъ заедно съ Олимпияда да посрѣщнжтъ Александра вънъ отъ Крѣпостьта. Анаксархъ като видѣлъ Олимпияда вънъ отъ Крѣпостьта, грабналъ ѭ и се помѫчилъ да избѣга съ нея. Филипъ понеже ималъ малко войска не можѣлъ да го улови ако и да го погналъ, но билъ нараненъ въ главата отъ Анаксарха.

Александръ убива Анаксарха.

Веднага, тамамъ на врѣме дошелъ и Александръ, който намѣрилъ баща си нараненъ въ главата. Повървѣлъ малко и попиталъ за майка си, но като се научилъ за Анаксарховата лукавщина, велъ 800 души отбрани войници, спусналъ се подирѣ му и го достигналъ при рѣката, която се наричала Местосъ, и го уловилъ живъ. И така живъ полумъртавъ го завелъ прѣдъ Филипа и рѣкѫлъ: Тате, стани и убий неприятельтъ си. Тогава Филипъ станалъ съ малко душа и казалъ: Анаксархе, не си ли смисли, за приятелството ни, като те приехъ и нагостихъ въ кѫщата си и те наградихъ съ дарове когато отиваше за Персия, ами си дошелъ тука при мене, съ лукавщина, като дяволъ да ми лишишъ животътъ; чашата, съ която си ме послужилъ, да я опиташъ сега и ти; и така му претисналъ главата, извадилъ ножътъ си и го заклалъ.

Филипъ молитствова Александра.

Филипъ като убилъ Анаксарха, обърналъ се къмъ Александра и казалъ съ голѣмъ гласъ: сичката ми жалость се обърна на радость, иди и ти душе, слѣдъ противникътъ си. Слѣдъ това велъ да моли (молитствова) Александра и му казалъ: Синко, иди, главитѣ на цѣлия свѣтъ да ти се поклонятъ, и твойта рѫка да е отгорѣ надъ цѣлия свѣтъ.

Филипъ умира.

Филипъ като изрѣкѫлъ тия думи, веднага прѣдалъ *Богу душа* и умрѣлъ. Тогава Македонскитѣ На-

чалници спрѣли се и рѣкли всичкитѣ на Александра едногласно: на Многая-лѣта Царю Александре! Александръ билъ на 15 години, когато го провозгласили за царь, а Олимпияда сѣдяла и оплаквала Филиппа. Него го турнали въ златенъ ковчегъ и го занесли въ Крѣпостьта съ голѣмъ плачь и го погрѣбли въ единъ великолепенъ гробъ.

Александръ се назовава Самодържецъ.

Алексáндръ като се нарѣкалъ Самодържецъ, заповѣдалъ да напишѫтъ обявления по всичкитѣ градове за да се съберѫтъ всички въ Филиповия градъ, и така: Македонци, Пелагонийци Куманци и Еладчани се събрали всички на едно мѣсто.

Александровитѣ рѣчи къмъ Началницитѣ.

Като се събрали всичкитѣ, Александръ се обърналъ къмъ тѣхъ съ тая рѣчъ и казалъ: О! другари и възлюбленни мои братия, велможи, македонски началници и всички вие; обявявамъ Ви, че отъ днесъ нататъкъ, Азъ съмъ самодържецъ и началството съмъ азъ. Баща ми ме прогласи и постави за царь; Ако позволявате нека да видиме какъ и какво ще правиме. Освѣнъ това трѣбва да ми се обѣщаете, че ще ми бѫдете вѣрни както и къмъ отечеството ни.

Началническитѣ рѣчи къмъ Александра.

Единъ отъ Началницитѣ най-първия на име Филонъ и най-прѣмѫдрия отъ всичкитѣ, станалъ и казалъ: „Царю Александре! всичкитѣ млади трѣбва да сѫ при царьтъ близо, а старцитѣ да не мипсватъ отъ съвѣтитѣ му.“

Александръ отговаря на велможитѣ.

На това Александръ имъ отговорилъ: Старцитѣ *сѫ много* почтенни, но сѫ немноголѣтни. Тутакси станалъ

отъ мѣстото си първостоятелътъ Левкусий, и казалъ: Царю Александре, прѣмждрий Соломонъ е казалъ, че царството трѣбва да има много человѣци и войска, а царя трѣбва да има добри и достойни съвѣтници, и да съвѣтва всичката си войска да иматъ по мѣжду си любовь и съгласие.

Велможитѣ съвѣтуватъ Александра

Единъ отъ велможитѣѣ на име Антиохъ великий отговорилъ: Старцитѣ трѣбва да седжтъ въ града при царьтъ си и да не липсватъ отъ него, а младитѣ да се бижтъ, защото иматъ дързость и юнащина на младостьта си и сила, а когато остарежтъ да сж спокойни. Слѣдъ него станалъ Антигонъ и рекълъ: Царю Александре, ний трѣбва сега да станеме, да отидеме и да нападнеме ненадѣйно нашитѣ сжсѣдни царства и да имъ отвориме такава работа, щото никога да не помислюватъ да направатъ срѣщу насъ нѣкоя лукавщина. Тия четири съвѣти дали Александровитѣ възлюбленни велможи. Най-сетнѣ Птоломей съкровище — пазительтъ (ковчежника) казалъ: Царю Александре, Азъ пакъ мисля, да излѣземе съ нашата войска съ свѣтли оржжия и да напишеме на щитоветѣ си твоя знакъ, за да знаѭтъ всичкитѣ чия е тая войска и на кой царь сж, за да се непохвалятъ нашитѣ съсѣди (комший) и рѣчатъ, защо и ние умрѣхме заедно съ Филиппа.

Александръ приема съвѣтътъ.

Тия съвѣти се харесали на Александра и той заповѣдалъ по всичкото си царство да се сжбержтъ всичкитѣ мѣдоковачи въ Филипова градъ. Слѣдъ като се събрали, заповѣдалъ имъ да работжтъ желѣзни ризници съ шлемове на главитѣ (намѣсто шапки), а на шлемоветѣ да направятъ змѣйовски крилѣ, а на щитоветѣ — левски глави и върховетѣ имъ да сж събрани; на день да вжоржжаватъ по 100 души човѣци безъ Злато крилцитѣ (бързитѣ), сжщо повѣлилъ да правятъ и на ко-

нѣтѣ въоражение отъ крокодилитѣ съ ризници отъ златоуковани. Потакъвъ начинъ Александръ се прѣуготовлявалъ да тръгне на бой. Но Дарий, Персидския царь, като се научилъ, че царь Филиппъ умрѣлъ, пратилъ посланникъ (илчия) съ писмо въ Македония, което писмо съдържало (писувало) слѣдующето:

Дариевото писмо на Македония.

„Азъ царь Дарий Персийский, който е подобенъ на боговетѣ, небесний, и царь на цѣлия свѣтъ, който свѣти като слънцето на ония, които се намиратъ въ македония, като се научихъ, че царь Филиппъ Македонски е умрѣлъ и оставилъ малко дѣте на царството да управлява, което не достойно да царува, нито чрѣзъ умътъ нито чрѣзъ годинитѣ си. Заради това много се наскърбихъ за Филипповата смърть, и за дѣтето защо неще може да удържи бащиното си царство и отъ голѣмо съжаление, умилостивихсе, и ви пращамъ добръ господарь възлюбленния ми Кантаркуса, да владѣе мѣстото ви добрѣ, и да му се покланяте вмѣсто мѣне. А когато дойде врѣме, да дойдете съ войската да донесете харачъ (данъкъ), да ми доведете и Филипповото дѣте тука съ всичкитѣ царски знакове, защото тука има и други царски дѣця, които ми работятъ наброй около 40, и ако видя, че дѣтето Филипово става мъдро, малко врѣме ще го държа и пакъ ще ви го пратя да ви бъде царь.“

Кантаркусъ занася писмото на Македония.

Кантаркусъ отишелъ въ Македония и занесълъ Злато-запечаненото Дариево писмо. Началницитѣ го завели при войводата Птоломея, а той го завелъ въ Филипповата твърдина (крѣпость) при Александра. Първоначалника Антиохъ като видѣлъ Кантаркуса, велъ Александровата шапка, турналъ я на копието си *и казалъ: Поклони се на царь Александровото копие и шапка, на това* Кантаркусъ отговорилъ: Азъ ако се

поклоня на Александровата шапка и копие, то ще рече, че вий не сте подъ ржката на царь Дария. Антиохъ му отговорилъ: Ти, ако се не поклонишъ, ще изгубишъ животътъ си. Кантаркусъ като чюлъ тия думи оплашилъ се и се поклонилъ. Тогава го завели въ палатътъ при Александра, който седѣлъ на Царския столъ, украсенъ и окиченъ съ злато и скжпоцѣнни каманье. Кантаркусъ като видѣлъ Александра поклонилъ му се и му прѣдалъ писмото, което поелъ Александръ и почналъ да го чете, а прѣзъ това врѣме, Кантаркусъ стоялъ и се очудвалъ на хубостьта му, защото Александръ ималъ на главата си корона голѣма, окрасена съ едъръ маргарецъ и оплетена съ листата на мирсинатъ.

Александръ прочита писмото.

Александръ като прочелъ писмото и видѣлъ какво му пише Дарий, разсърдилъ се много, и рѣкжлъ на Кантаркуса: Никакъ неприлича на царь Дария да се съвѣтва съ новѣтѣ си, когато вижда, че има глава, отъ която трѣбваше да черпи умъ и разумъ, Македония не е такава както се чини на Дария. Слѣдъ това заповѣдалъ да напишжтъ отвѣтъ на Дария.

Александрова отвѣтъ на Дария.

Азъ Александръ Македонски царь, Филиповъ и Олимпия динъ синъ, царь надъ царьетѣ, до Персийския царь Дария. Прочетохъ ти писмото царь Дарие, и ти благодаримъ, дѣто си се умилостивилъ за Македония и ѝ пращашъ добъръ господарь. Освѣнъ това заповѣдвашъ да дойда и азъ самъ лично да ти работимъ, но дѣте бозайниче, което още бозае отъ майка си млѣко, мисля, не е достоино затова, чякай ме още нѣколко години до като порастна, та тогава ще дойда на царството ти съ Македонскитѣ първоконници и ще видишъ тогава *какво* дѣте съмъ азъ.

Дарий прочита отговорътъ.

Александръ испратилъ назадъ (обратно) Кантаркуса съ отговоръ и му подарилъ (харизалъ) Македонски оржжия и една шапка, на която било написано Александровото име, и му рѣкжлъ: Когато дойда въ Персия да се биемъ, тия оржжия ще държишъ да те неубиятъ Македонцитѣ. Кантаркусъ отишелъ при Дария и му прѣдалъ писмото съ отговорътъ. Дарий заповѣдалъ да се прочете отговорътъ и се позасмѣлъ. Кантаркусъ безъ да земе позволение отъ царя рѣкжлъ му: Царю, неприлича да даде такова писмо на царството ти и още при това да се смѣешъ, понеже Азъ видѣхъ самъ съ очитѣ си, че Александръ е малолѣтенъ, но чиноветѣ му сж много хубави. Трѣбва човѣкъ когато го заболи зжбъ, да го извади за да непострада, така и Кипариса дордѣ е малъкъ трѣбва да се искорѣнява, защото когато се усили нека го незакача никой. Така и ти измисли сега нѣщо, за да го истрѣбишъ отъ Македония, ако ли го оставишъ да се усили, тогава вече никакъ не го закачай, защото зло ще патишъ.

Дарий се подиграва съ Александра.

Царь Дарий неповѣрвалъ Кантаркуса, затова пратилъ възлюбленния си Клитеусъ при Александра за да види какъвъ умъималъ и за да се подиграе съ него, пратилъ му като на дѣте, една дървена въртѣшка и една пржчка да я удря за да се върти. Освѣнъ това пратилъ му и два ковчега праздни, двѣ вретища (чувала) синапово семе и слѣдующето писмо.

Какво пише Дарий на Александра.

Дарий, царь надъ царѣтѣ, и Богъ Персийский, до чедото ми Александра, здравѣй. Разбрахъ Александре, че трѣбва да ти е много докривѣло отъ съдържанието на първото ми писмо, въ което ти писувахъ да дойдешъ да ми работишъ, обаче това щѣше да ти бжд

за умъ и разумъ. Затова сега ти пращамъ за игpачка една въртѣшка съ една пръчка, да я удряшъ да се върти и да си играешъ съ нея. При това испращамъ ти два ковчега празни и двѣ вретища (чували) пълни съ синапово сѣме: Ковчезитѣ да напълнишъ съ тригодишенъ данъкъ, а синаповото сѣме ако можешъ го проче, знай, че толкова войска имамъ. Да ми пратишъ харачъ и войска да ми работи, както ми даваше и бащати, ако ли не, върzанъ ще те доведѫтъ при мене, безъ да земешъ веке прощение отъ мене.

Александръ се разгнѣвява на Дария.

Клитевусъ занесѫлъ писмото Дариево на Александра, заедно съ въртѣшката, прѫчката, ковчезитѣ и синаповото сѣме съ вретищата (чувалитѣ). Александръ заповѣдалъ вѣднага да прочетѫтъ писмото на всеуслишание, и до като го чели той слушалъ, махалъ съ главата си и най-сетнѣ отъ нетърпѣние рѣкѫлъ: Безумния и горделивия Дарій като Богъ се назовава, но не знае глупака, че като човѣкъ ще падне много низко. Той до Небето се въздига, но до Ада ще слѣзе. Послѣ строшилъ ковчезитѣ на малки парчета сдѫвкалъ синаповото сѣме и заповѣдалъ да напишатъ отвѣтъ (отговоръ) на Дария.

Александровия отвѣтъ на Дария.

Александръ царь. Македонский, на царь Дария Перденйский. Голѣма честь и величество си ми направилъ, като ми си испратилъ въртѣшка да си играя. Много се гордѣешъ и вдигашъ много на зисоко, но знай че като си човѣкъ ще дойде врѣме да паднешъ много долу. Както виждамъ добъръ знакъ си ми пратилъ, защото както се обрѫща въртѣшката, така ще обърнемъ цѣлия свѣтъ, и ще го завладѣѭ, като ще дойда най-сетне и при тебе. Както здѫвкахъ сѣмето и пакъ го исплюхъ, така сѫщо ще испотроша войската ти съ силата небесна и съ оная на господа Бога

Саваота. Ковчевитѣ приехъ като голѣмъ даръ, което показва, че ще обладая Крѣпоститѣ ти. Стига ти истокъ съ Перденйското мѣсто, покрито да властвувашъ, а отъ Западъ да се отдалѣчишъ.

Клитевусъ се връща при Дария.

Александръ далъ писмото на Клитевусъ и го испратилъ да отиде при Дария, като му пратилъ даръ — една крина, пълна съ червенъ пиперъ. При прѣдаванието тия дарове за царь Дария, Александръ рѣкжлъ на Клитевуса: на ли видѣ какъ здѫвкахъ прѣдъ тебе синаповото сѣме и го исплюхъ, така ще испотроша Персийската войска и моята сила връхъ вашата е както пиперътъ. Нека да види Дарий, колко синапови зърна сж на едно пиперово; толкова е многобройна войската ми и люта, та да ме чака.

Александръ събира войската си.

Тогава Александръ заповѣдалъ да се събере войската му въ Филиповия градъ. Като се събрали сичкитѣ намерилъ всичко 500 хиляди души готови за бой и въоржжени. Отъ тѣхъ оставилъ 300 хиляди души да пазатъ Македония, а съ себе си велъ 200 хиляди души и тръгналъ да отиде срѣщо Архидонуса, Солунския царь, който като чюлъ, че Александръ отивалъ съ войската си срѣщо него испратилъ съглѣдатели, да виджтъ каква сила има Александръ и какви и колко чинове. Съгледателитѣ отишли, видѣли силната войска и добритѣ му чинове и като се върнали казали на Архидонуса всичко подробно. Той като видѣлъ и разбралъ, че неще може да сѣди на срѣща, пратилъ му вѣстникъ (хаберджия) съ много злато, 100 коня, избрани най-хубавитѣ отъ оборътъ му, и една колесница, исписана съ злато, и синътъ си Поликартуса.

Архидонусовото писмо до Александра.

Архидонусъ, царь Солонский, до Македонския царь *Александра*, най-прѣславния и най-прѣмждрия отъ всич-

китѣ царье на свѣта. Съ голѣма радость и дарове те посрѣщамъ, и съ голѣма честь пращамъ на царството ти честенъ харачъ. А за поголѣма честь, пращамъ сина си Поликартуса, да работи на царството ти, и съ многоцѣнни дарове, каквито се намиржтъ въ царството ни; Богъ те помазалъ да станешъ царь и самодържецъ на цѣлия свѣтъ. Затова и азъ ти се покланямъ съ сичкото си царство и да съмъ подъ твойто повѣление, и щото заповѣдамъ отъ войска и харачъ да пращамъ на царството ти, ще ти пращамъ съ усжрдие. Ако сме пратили малко дарове, то ти ги приеми за много. Най-сетнѣ ако речешъ да дойда и азъ на царството ти, ще дойда съ радость, на драго сърдце.

Александръ приема дароветѣ.

Александръ приелъ дароветѣ и писмото, и като го прочелъ, зарадвалъ се извънредно много и му благодарилъ. Хваналъ Поликартуса, целуналъ го сърдечно и му рѣкжлъ: Заради бащината ти любовь, да ми си отъ сега нататъкъ братъ възлюбленъ, и веднага заповѣдалъ да напишжтъ отговоръ (отвѣтъ) на Архидонуса.

Александрова отвѣтъ на Архидонуса.

Александръ царь Македонски, до царя Архидонуса Солонский, здравѣйте. Поздравлявамъ те, и ти благодаримъ за писмото, което ни си пратилъ. Не толкова за даровете, (подаржцитѣ) що си пратилъ съ сина си, колкото за твоитѣ сладки думи и за любовьта, съ която ни прие. „Поклонена глава сабя не ѭ сѣче“, казва Народната поговорка. Вашия синъ нека е съ мене, много го възлюбихъ и ще го имамъ като братъ, а ти сѣди на царството си мирно и молитсвувай ни. Всѣка година ще ни давашъ по 80 хиляди талери харачъ и испроводи ми сега 12,000 души войска на помощь.

Александръ отива на Атина.

Архидонусъ като прочелъ отговорътъ на Александра, поклонилъ му се, и веднага му испроводилъ

12 хиляди войници както му писувалъ Александръ. А Александръ станалъ отъ тамъ и отишелъ на Атина. Грѣцката столица Атина, него врѣме била голѣма твърдиня (крѣпость), украсена съ различни нѣща, гдѣто по цѣлия свѣтъ нийдѣ не се намирала подобна на нея. Освѣнъ това имало вѫтрѣ 12 оратори и философи, много прѣмѫдри. Тукъ е билъ изворътъ на науката и на всѣка Елинска прѣмѫдрость и съ правда управлявали Еллинитѣ.

Атинскитѣ философи сѫ съвѣтувѫтъ.

Атинскитѣ философи като чюли, че Александръ отива връхъ тѣхъ, направили съборъ и съвѣтували се да ли да го приематъ, но не били съгласни всичкитѣ за да го приематъ; по-голѣмата часть отъ тѣхъ биле за да се неприема. Обаче станалъ Софоний, философъ надъ философитѣ и казалъ: Г-да! намъ не прилича да се биеме съ Александра Великий, защото той уби Куманитѣ, Аламанитѣ, царя Анаксарха, и завладѣ мѣстото му; Архидонусъ, царя Солонский му се поклони съ любовь и го остави миренъ на царството му. Затова азъ мисля, че подобрѣ ще бѫде да направиме любовь съ него, за да неразвали Крѣпостьта ни. На тия негови думи станалъ Антистенъ философъ да му възрази и казалъ: Отъ както се е направена Атина, другъ господарь не ѭ е завладалъ. Персийския царь Дарий дохаждa, загради ѭ наоколо съ войската си и я би, но нищо неможѣ да направи, само се върна празенъ и посраменъ- Другъ царь Персийский Ксерксъ, дохаждa и той съ голѣма сила, обаче неможѣ нищо да направи, а се върна отъ Атина побѣденъ и даже намалко остана да се удави самъ той съ войската си при прѣминаванието на една македонска рѣка. Прочее, нетрѣбва да се поклониме на Филиппова синъ, до като имаме ние такава сила. Тогава станалъ Диогенъ философъ и рѣкѫлъ: Азъ прѣди три години ходихъ на острова *Олимпъ и присѫтствувахъ* на Олимпийскитѣ игри. Тамъ *видѣхъ Александра*, който взе участие въ игритѣ, и

въ удряние копиета и други игри търсѣше честьта си. Той показа себѣси първоконникъ до толкова, щото го прославиха господаритѣ и го турнаха първоконникъ надъ всичкитѣ. Тамъ на игритѣ бѣше и небесния Олимпийски философъ, който като видѣ Александра, рѣче на Началницитѣ: Голѣмъ Знакъ виждамъ въ Филипповътъ синъ! Който ще обладае цѣлия свѣтъ и повика го философа та го турна на крѣпостьта да му се покланятъ всичкитѣ. Така ми се чини о, мѫже Атиненский, да ви съвѣтовамъ. да не сѣдиме на Александра на срѣща, защото е много силенъ и юнакъ. Наистинна младъ е, но е взелъ голѣмо име въ свѣтътъ, и има безбройно множество войска. Мене ми се чини, че подобрѣ ще е прочее да го приемеме съ честь и дарове, понеже той ще ни остави добри закони и отъ тука ще стане да отиде на Римъ.

Атинянитѣ нещѫтъ Александра.

Атинянитѣ понеже не аресали думитѣ на Диогена философа, укорили го, злословили го безчестно, и му думали: Въ всѣки мѫдръ человѣкъ се намира и голѣма лудость. Философа се оскърбилъ много защото го злословили прѣдъ народътъ и сѫщийтъ часъ излѣзалъ изъ крѣпостьта и отишелъ при Александра, поклонилъ му се, и му казалъ Атиненското намѣрение. Александръ като чюлъ думитѣ на Диогена, тутакси заповѣдалъ да се въорѫжи войската му силно, и тръгналъ на бой срѣщу Атинянитѣ. Като разположилъ чадъритѣ си (шатритѣ си) близо до Атина, пратилъ единъ голѣмъ и благороденъ началникъ отъ Аламния, на име Арфади, да обади на Еллинитѣ желанието на Александра. Обаче Арфадий като незнаялъ Елински езикъ Атинянитѣ едвамъ можли да намѣрѫтъ прѣводчикъ (терджуманинъ), който да имъ каже отвѣтътъ. Прочее Арфадий имъ казалъ: Царь Александръ заповѣдва да му дадете харачь и войска, и да му се поклоните, за да имате миръ и любовь, ако ли непослушате повелѣнието му, сичкото ви мѣсто ще разсипе, сичката ви войска ще бѫде из-

сѣчена отъ Македонската сабя и ще стане язъкъ (жалко) за васъ. Атинянскитѣ Началници като чюли това, засмѣли се и изказали толкова високи и горделиви думи на Арфадия, щото него го било срамъ да ги слуша,. Най-сетнѣ му рѣкли: Иди при Александра, и кажи му, че Атинянитѣ нѣма да му се поклонятъ. Нека да знае че какви други по-добри царье отъ него сѫ дохаждали на Атина и не имъ се поклонихме, тъй като по всичия свѣтъ по добри философи и първоконници нѣма. Стига му Македония да царува, и нека излѣзе отъ мѣстото ни, защото послѣ и да ще, да нещѣ, по срамень ще си отиде. Като казали това, тутакси посѣкли прѣводчикътъ прѣдъ Арфадия, за да не отиде другъ съ нови извѣстия и испѫдили Арфадия.

Александръ се разгнѣвява на Атинянитѣ.

Арфадий се върналъ при Александра и му казалъ всичкитѣ думи що рѣкли Атанянитѣ. Отъ тия думи много се разгнѣвилъ Александръ, и заповѣдалъ да се воржжи войската му веднага и тръгналъ да се бие като претисналъ крѣпостьта отъ четире страни. Аламанийскитѣ Кумани стрѣляли съ стрѣли, като облакъ отъ пчели, но понеже Атинянитѣ отъ крѣпостьта не могли да гледжтъ вънъ, дотегнало имъ да сѣдатъ заключени, отворили вратитѣ и излѣзли да се биятъ.

Атинянитѣ побѣдяватъ Александра.

Атинянитѣ убили отъ Куманитѣ 10 хиляди и 3 хиляди отъ Македонцитѣ, а отъ Атинянитѣ паднали убити сами 10 хиляди души, тъй като Атинянитѣ хвърляли огънъ отъ Крѣпостьта и малко останало да изгорятъ и Александра. Такова юначество показали Атинянитѣ.

Александръ се съвѣтува съ Началницитѣ си.

Като се мрѫкнало, Александръ отишелъ подъ *шатритѣ си,* а войската си турналъ около него и за-

повѣдалъ да дойджтъ при него Началницитѣ за да се посъвѣтуватъ какво да направятъ на Атинянитѣ. Като се събрали всичкитѣ, Александръ имъ рѣкжлъ: Благородни и мжжествени Началници, испаднахме подъ Крѣпостьта Атиненска и неможахме да завладѣемъ мѣстото имъ, тукъ съмъ ви викалъ да се посъвѣтуваме и да ви попитимъ какво ще рѣчете да направиме? Диогенъ философъ (който бѣше избѣгалъ отъ Атина), отговорилъ и казалъ: Царь Александре, трѣбва да знаешъ, че Атина така лесно не може да се привземе, защото вжтрѣ има много народъ, на брой около 10 хиляди души. Обаче направи нѣкое искуство за да ги прѣлъстимъ да излѣзнжтъ вънъ отъ Крѣпостьта да се биятъ, а ние да бѣгаме. Тѣ ще излѣзнатъ да ни гонятъ, а ний като се отдалечиме отъ Крѣпостьта имъ, тогава да се върнеме и нападнеме върху тѣхъ съ добритѣ конѣ и така ще ги избиеме и ще завладѣемъ Крѣпостьта имъ. Александръ като чюлъ таковото искуство (както бѣха направили Гръцитѣ на Трояда) станалъ тутакси съ всичката си войска да бѣга и оставилъ нарочно (максусъ) хиляда крави на пжтьтъ, четири хиляди овцѣ и едно писмо подъ чаджрътъ си.

Съдьржанието на Александровото писмо.

„Атински Началници, понеже азъ не знаяхъ силата на вашия Богъ, дойдохъ връхъ васъ съ толкова войска, както ме видѣхте и сами вий. Обаче вашия Богъ, Аполлонъ се разгнѣви, даде ви сила, и избихте войската ми. Ето азъ излазамъ отъ мѣстото ви; кравитѣ и овцѣтѣ що оставамъ, моля ви се, да ги принесете жертва на вашия Богъ Аполлона за да ме прости.“

Атинянитѣ намиратъ писмото.

Атинянитѣ като видѣли, че Александръ избѣгалъ, излѣзли отъ вънъ Крѣпостьта и отишле на мѣстото дѣто бѣха *Александровтѣ* палатки. Тамъ намѣриха

хилядо крави, четири хиляди овцѣ и писмото, което като прочели казали си, наистина отъ страхъ е избѣгалъ Филипова синъ.

Тиромахъ вижда сжнъ.

Единъ началникъ Атински на име Тиромахъ, видѣлъ нея нощь сжнъ и отишелъ при началницитѣ и имъ рѣкжлъ: О, мжже Атински и Господари! чакайте, потърпете, недѣйте гони Александра. Тази нощь видѣхъ единъ много страшенъ сжнъ а именно: че храмътъ Аполоновъ падна, мряморнитѣ му врати паднаха и Александръ влѣзна, и ѣздѣше на конь, ходѣше по улицитѣ, и крепостьта се напълни съ жита: гъсто, Зелено и Зрѣло, а Александровата войска го жжнеше.

Атинянитѣ бижтъ Александра.

Атинянитѣ непослушали Тиромаха, ами отишли подиръ Александра да го гонятъ. Александръ ги чакалъ въ храсталакътъ Касталийски и нарѣдилъ войската си на три одряда. Атинянитѣ прѣстигнали Александра тъкмо на Касталийското поле, а той веднага далъ заповѣдь да биятъ барабанитѣ и да затржбятъ съ тржбитѣ и моментално излѣзла войската изъ храсталакътъ. Атинянитѣ като я видѣли уплашили се и рѣкли: днесь нито единъ отъ насъ ще се избави живъ и съ голѣмъ страхъ излѣзли да се бижтъ. и така Атинянитѣ биле побѣдени и избити отъ Александра.

Александръ влазя въ Атина.

Тогава Аександръ възсѣдналъ бикоглавия конь, влѣзналъ въ Крѣпостьта и се расхождалъ изъ нея, като молѣлъ на войската да не сѣчжтъ человѣцитѣ, но не можалъ да ги умири. Женитѣ и дѣцата сѣдели и плакали, и се молили на Александра да се смили за тѣхъ и да заповѣда да прѣстане кланьето. Александръ като неможалъ да ги спрѣ отъ гнѣвътъ имъ, заповѣ-

далъ да турнатъ огънь на Крѣпостьта. Женитѣ и дѣцата сж въскачвали на кулитѣ да се избаватъ, обаче отъ огъньтъ падали долу на земята и се убивали. Други пъкъ припкали въ Аполлоновътъ храмъ, за да се избавжтъ, но и той изгорѣлъ заедно съ всичкитѣ Елински Богове. Александръ тогава се засмѣлъ и рѣкжлъ: ако бѣха Елинскитѣ богове, истински богове, биха се избавили отъ огънътъ да не изгорятъ. Обаче, се съжалилъ за народа и казалъ: днесъ Македонскитѣ оржжия се наточиха съ Атинската кръвь, ама азъ не съмъ виновенъ, тѣ сж сами виновати, поради безумието си.

Атинянския плачъ.

Тогава Диогенъ Философъ казалъ: човѣкъ ако непострада, не се научава добрѣ, както казва пословицата; „Строши главата на неприятельтъ си, за да ти се покорява и да ти се бои". Азъ прѣдсказахъ това на Атинянитѣ, но тѣ не щѣха да ме послушатъ и да земжтъ въ внимание думитѣ ми. Атина и Тива сега плачатъ горчиво, както и западнитѣ царства Сикелийски и Лакедемонски потрѣпераха и паднаха въ голѣмъ страхъ и мисъль.

Александръ отива на Римъ.

Отъ тамо станалъ царь Александръ, за да отиде на Римъ. Прѣброилъ войската и намѣрилъ 40 хиляди души въоржжени. Като отивалъ на Римъ, посрѣщнали го господаритѣ Лакедемонски и Пулийски„ всички Риакчени, и всичка Голгота, и занесли му скжпоцѣнни подаръци, войска и харачь дванадесето-годишенъ и царска корона съ скжпоцѣнни камање. Всичкитѣ западни царьета отишли и му се поклонили и на всичкитѣ далъ добри чинове. Като наближилъ до Римъ, чюли Римскитѣ Началници и се събрали да се съвѣтоватъ какво да опрѣделятъ, защото се били научили за разорението Атинянско и паднали въ голѣмо очюдвание и страхъ. Философитѣ и ректоритѣ казали: нека

приемеме Александра съ миръ и ще направиме каквото желаеме. Проче нека го посрѣщнеме съ дарове, както прилича, защото той като е такъвъ единъ благоразуменъ царь, наистинна ще ни направи добро.

Римлянитѣ сѫ молятъ на Аполлона.

Събра ли сѫ всичкитѣ Римляни въ храмътъ Аполлоновъ, за да имъ каже какво да направѭтъ. Аполлонъ имъ се явилъ нàсънѣ и имъ рѣкълъ: О, Римляне! трѣбва да знайте, че Александръ е мой синъ, защото едно врѣме ходихъ въ Македония и се породи; За това да му се поклоните честно и съ дарове. И така началницитѣ сѫ събрали да посрѣщнѫтъ Александра съ много хубавъ способъ.

Римлянитѣ посрѣщѫтъ Александра.

Римлянитѣ имале четери хиляди дѣца, прѣкрасни и двѣ хиляди момичета. Господарскитѣ дѣца имали на главитѣ си златни корони, и ѣздили прѣкрасни конѣ, както и момичетата на конѣ, покрити съ златни завѣси. Освѣнъ това имали още 40 хиляди мѫжье съ дафенъ въ рѫцѣтѣ си, украсени съ злато; попови и Началници хиляди съ свѣщи Запалени въ рѫцѣ заедно съ попътъ на Елинския Богъ, двѣ хиляди старци, всички съ запалени фенери, и така излѣзли да посрѣщнѫтъ Александра.

Римлянитѣ поднасятъ дарове на Александра.

Римлянитѣ отишле при Александра и му се поклонили. Занесли му даръ великата врѫхна дрѣха на Соломона, която билъ взелъ царь Навуходоносоръ отъ Ерусалимъ, 12 сакли съ скѫпоцѣнни каманье, коитоималъ Соломонъ на святия Сиюнъ на всѣхъ свѣтихъ, Короната Соломонова съ три скѫпоцѣнни каменье, които свѣтили нощя

като свѣщь, съ 12 каманье наоколо, на които биле написани мѣсяцитѣ, короната на царица Сивила, която била изработена толкова искусно, щото ничие око не я е било видѣло, бѣлъ конь покритъ съ Крокодилова кожа и сѣдлото му съ многоцѣнни каменье, оржжията на царь Приама, които билъ Зелъ отъ Трояда, слонови (филдишови) копиета украсени, Копието на царь Турхиана Римский, което било покрито съ Змѣйова кожа.

Александръ наближава Римъ.

Тогава царь Александръ нарѣдилъ войската си въ добръ и красивъ редъ, вжвсѣдналъ бико-главия конь и турналъ на главата си Короната на царица Клеопатра Египетска, която имала 12 безцнѣни каманье. Като наближилъ до Римъ, отишле и Началницитѣ да го посрѣщнатъ; но той заповѣдалъ да вървятъ всичкитѣ конници прѣдъ него и да удрятъ барабанитѣ отъ двѣтѣ страни; раздѣлилъ войската си на 12 части, като заповѣдалъ всѣка една часть да върви рѣдовно и чинно.

Римлянитѣ се покланятъ на Александра.

Най-първомъ се приближили първоко-нницитѣ Римски, които като се поклониле Александру всичкитѣ съ единъ гласъ извикали: многоя лѣта твоя царь Александре, синъ Филиповъ и на Олимпияда царица! Слѣдъ това отишли момичетата, поклонили му се и го многолѣтствовали, и отстжпили на страна, сжщото направили слѣдъ тѣхъ и господарскитѣ дѣца, старцитѣ и всичкитѣ войници. Най-сѣтнѣ отишле поповетѣ съ свѣщи и Тимионъ, прѣкадили Александра и испѣли: многая лѣта твоя царь Александре!

Александръ влазя въ Римъ.

Александръ влѣзалъ заедно съ тѣхъ въ Римската твърдиня и отишелъ въ Аполлонова храмъ и се поклонилъ, а Елинския попъ му поднесалъ смирно и ливанъ,

и други царски дарове. Послѣ извадилъ една книга и ѫ далъ на Александра, която писувала така:

Прѣдсказвание на книгата Еллинска.

Въ петъ хиляди години ще излѣзне пръчь еднорогъ и ще испѫди звѣроветѣ на цѣлия западъ, които се биѭтъ по мѣждуси, къмъ югъ ще отиде и на Истокъ ще намѣри прѣчудниятъ овенъ, който има рогата си простръни (единъ му родъ стига до югъ, а другия до северъ). Еднорожния пръчь ще удари прѣчудния овенъ въ сърдцето да го убие. Отъ него ще потрепрятъ всичкитѣ Източни царьете и ще се истрошятъ саблитѣ на цѣла Персия. Той ще дойде на великия Римъ и ще се нарѣче отъ всичкитѣ достоенъ царь на цѣла вселенна.

Тълкувание на книжното прѣдсказвание.

Александръ далъ книгата на философитѣ, които прочели писмото и рѣкли: Царь Александре, въ врѣнието на пророка Даниила намираме, че Западнитѣ царства ги нарича звѣрове, южнитѣ — лъвове и Източнитѣ двоерожния овѣнъ т. е. мидиянитѣ и финикиянитѣ, а еднорожния пръчь е Македонското царство, а пакъ за наточенитѣ саби, дѣто дума ще дойдѫтъ на Римъ, чини ни се, да си ти Наистина царь Александръ съ войската си и съ орѫжията си.

Александръ се радва на прѣдсказванието.

Александръ като чюлъ това, много се зарадовалъ и казалъ: както Богъ иска, така ще бѫде. Зарадовала се и македонската войска заедно съ Римскитѣ Началници и сичкитѣ западни царье отишле тамy се поклонили. Занесли му много дарове и му се молили да имъ остави добри закони. Александръ ги ожалилъ, и оставилъ добри закони и чинове, както тѣ искали. Дали му д... ...ченъ харачь и войска, поклонили му се к...

отишле. А той оставилъ господарь на Римъ, нѣкой си неговъ приятель на име Таламедонъ.

Александръ бие чудни животни.

Александръ заповѣдалъ да се покоряватъ на Таламедона всичкитѣ западни царье и взелъ отъ тѣхъ много злато и войска и се върналъ къмъ югъ. Тамъ намѣрилъ силни царства, билъ ги и завладѣлъ много свѣтъ. Отишелъ до великия океанъ, който тече около цѣла вселенна, влѣзълъ въ пусти мѣста, и намѣрилъ чудни животни, съ лица человѣчески, съ по двѣ глави и имали нозѣ змѣйовски. Александръ се билъ съ тѣхъ и ги побѣдилъ, защото тия животни нѣмали оржжие и падали на около. Отъ тамо станжлъ та отишелъ въ една каменлива гора, като желѣзна, отъ която излѣзли, жени и направили голѣмъ бой съ войската него день отъ Александровата войска паднжли 100 хиляди. Тия жени имали крила като орли и ногтье като сжрпъ. биле много ягки, хвърчали надъ войската и ги удряли въ лицата. Александръ като видѣлъ направитѣ имъ, тутакси заповѣдалъ и дали огънь на тръстътъ (калами) (понеже онова мѣсто било Каламово). Тѣ като хвърчали надъ огъньтъ, изгаряли имъ крилата и падали долу и войската ги убивала и убила отъ тѣхъ до 20 хиляди. Александръ отишелъ до океана и пакъ се върналъ за да отиде въ Англия (инглетера) и тамъ заповѣдалъ да си отпочине войската.

Александровото Мореплавание.

Александръ заповѣдалъ на Английскитѣ Господари, да му направатъ дебели кораби, 12 хиляди. Всѣки единъ корабъ да събира по хиляда души воржжеви войници заедно съ храната имъ. На Конницата заповѣдалъ да отиде по сухо на Барбария и турналъ надъ нея Филона и Птоломея за господари. Въ сжщото врѣме се сжгласили по междуси да се сжберать въ едно врѣме на Египетъ, и имъ рекжлъ: Гдѣто намѣрите Крѣпость,

земайте и войска и харчъ. Самъ Александръ влѣзналъ съ коньтъ въ водата и нахвърлили всичкитѣ Кораби въ морето. Духнжлъ за щастие д^бръ попжтенъ вѣтръ и отплували къмъ Истокъ. Турналъ Антиоха командующъ на 3. хиляди Кораба, на други три — Селевка, на други три Византиа. а въ други три влѣзналъ Александръ, като ги распрѣделилъ да отиджтъ на четири страни

Александръ отива на Египетъ

Александръ плувалъ 30 дено-нощия и отишелъ на Египетъ съ неговитѣ си кораби тамъ, гдѣто тече Златотечната рѣка Нилъ. Заповѣдалъ да направжтъ тамо Крепость, която нарѣкжлъ Александрия. Селевкий въевода отишелъ съ корабитѣ си на Киликия, ниправилъ и той сжщо Крѣпость и я нарѣкълъ Селевкия; Антиохъ върховнѣйшия и великий въевода, отишелъ на Черно-морската крѣпость, въ Тракия, и я нарѣкжлъ Антиохия. А Византия великий, отишелъ на морската тѣснота отъ долу на Гърлото Скутарийско и той направилъ тамъ така сжщо една много хубава Крѣпость и я нарѣкжлъ на името си Византия.

Велможитѣ се връщатъ при Александра

Александръ стоялъ въ Александрия много умисленъ и кахжренъ, заради въеводитѣ си, за Флотата си и немогжлъ да се обясни, и разбере какви причини сж ги заставили (накарали) да се забавятъ толкова дълго врѣме, Единъ день кждѣ обѣдъ прѣстигналъ Антиохъ съ всичката си флота, и казалъ на Александра, какъ направилъ Крѣпость на Антиохиа. Следъ него дошелъ и Селевкий и исповѣдалъ, че направилъ Крѣпость, която нарѣкжлъ Селевкия. На третийтъ день пристигналъ великия капетанъ Византий, исповѣдалъ и той защо направилъ Крепость Византия на едно много хубаво мѣсто. Александръ като ги видѣлъ, че сж събрали всичкитѣ, извънредно се много зарадвалъ, и тамъ дѣто се събрали вси-

чкитѣ, направили друга крѣпость и я нарекли едно сърдце. И седѣли тамо 6 мѣсеци, и чакали догдѣто прѣстигнатъ ония, които отидоха на сухо съ Конѣ—Конницата чакали да пристигне.

Вѣстници на Александра.

Дошли вѣстници (хаберджии) при Александра и му съобщили, че до довечера пристигнатъ Птоломей и Филонъ. И наистина нея вечеръ пристигнали и тѣ благополучно и целували ръка на Александра. Слѣдъ това почнали да му расказзатъ за страданията си и бойоветѣ, които направили на Барбарийскитѣ мѣста и на Етиопскитѣ царства, какъ побѣдили Барбаритѣ и ги довели вързани. Александръ имъ далъ тогава клетва страшна, и тѣ му се заклѣли да сѫ всѣкога негови и готови, който часть ги потрси да отидѭтъ всички съ войската си и така ги пусналъ да си отидѭтъ. Далъ имъ много дарове, и имъ заповѣдалъ да му пратѭтъ харачь, и отишле на мѣстата си.

Александръ отива по разни мѣста.

Александръ отъ тамъ станѫлъ и отишелъ съ войската си въ Азия. Тамъ направилъ Крѣпость и ѭ нарѣкалъ Триполе. Отъ тамъ оттшелъ на Фригийскитѣ мѣста на синорътъ (прѣдѣлътъ) Троадский и влѣзналъ въ Троада отъ туй мѣсто, дѣто бѣха я съборили Еллинитѣ, когато я били 9 години, и я съкрушили за една жена любовна, която се наричала Елена, жена на единъ царь, отъ мора на име Менелай. Него врѣме царувалъ тамъ царь Приамъ и управлявалъ Фригия съ Троада. Той ималъ синъ Александръ Парисъ, който отишелъ въ Лакедемония да се поклони на страшния Богъ Аполлона и тамо като видѣлъ Еленината хубость грабналъ ѭ и ѭ отнесалъ въ Троади. Баща му Приамъ много се наскърбилъ заради открадванието на Елена както и сичкитѣ Троадчени и не го приели благородно. Менелай като чюлъ за открадванието на жена си Елена,

разгнѣвилъ се и събралъ всичкитѣ Елински царьета на помощь и отишелъ на Троада и ѭ развалилъ. Тогава се избили всичкитѣ Троадски юнаци както и Елинскитѣ. На това се похвалила Елена, понеже не позволила да стане жена на другъ мѫжъ па рѣкла „Подобрѣ смърть съ честь, нежели животъ безчестенъ".

Александръ влази въ Троада.

Александръ като влѣзналъ въ Троада, поклонили му се Началницитѣ и извадили короната на тая царица и ѭ турнали на главата му, която свѣтяла като слънцето отъ многоцѣннитѣ каманье, които имала. Дали му още и каминѫта (фурната) на мѫжествения Гектора, украсена съ скѫпоцѣнни каманье а съ златенъ маргаритъ а покрива е билъ отъ Аспирова кожа украсенъ. Да ли му и книгата Омирова, въ която имало написани бойоветѣ отъ начало, и разорението Троадско до край. Почналъ Александръ да ѭ чете и наскърбилъ се, но пакъ се зарадвалъ, и рѣкѫлъ: О, колко юнаци се изгубили за една вонѣща жена! Послѣ попитѫлъ Началницитѣ, и рѣкѫлъ: кѫдѣ сѫ гробоветѣ на юнацитѣ, и тѣ му ги казали. Тогава Александръ отсѣдналъ и ги прѣкадилъ съ смирно и ливанъ и рѣкѫлъ съ голѣма скърбь: О мѫжественийй ми Ахилее и Хекторе! ако бѣхъ ви намѣрилъ живи, щѣхъ да ви почета съ много дарове и щѣхъ да се радвамъ на свѣтътъ съ васъ; а сега понеже ви намѣрихъ умрѣли. какво да ви даримъ и почетемъ! Нѣма друга честь на умрѣлитѣ освѣнъ смирно и ливанъ, боговетѣ да ви въздадѫтъ заради юначеството, които сте направили както ги описва Омиръ.

Александръ се връща въ Македония.

Тогава Александръ събралъ всичката си войска, и царьетѣ, които билъ зелъ отъ западъ съ сабята си. Прѣминалъ морето и отишелъ на мѣстото Македонско, отъ което биле сѫ изминали три години отъ гдѣто липсувалъ.

Вѣстници на Олимпияда.

Отишле вѣстници (хаберджии) при Майката Александрова и казали ѝ, че Александръ иде. Олимпияда тутакси възсѣднала единъ конь, и Аристотель, учителя му, заедно съ Началницитѣ и съ много народъ излѣзнали и ги посрѣщнали при рѣката Касандра. Поклонили му се съ велика честь, занесли му много дарове и го придружавали въ Филиповата Крѣпость.

Александръ туря войската си на чинъ.

Александръ останалъ въ Македония да си почине, и рѣкжлъ на войницитѣ си: идете въ кжщитѣ си да си отпочинете 6 мѣсеци; хранете конетѣ си и истривайте оржжията и когато получите заповѣдьта ми, всички да бждете готови да дойдете. Отишле си всичкитѣ та си отпочинали; обаче като се свършили 6-тѣхъ мѣсеца пакъ отишле. Като се събрала всичката войска, намѣрили се въоржжени мжже 100 хиляди, всички отбрани, които биле съ желѣзни ризници, и ги ималъ за да сж всѣкога съ него. Оставилъ майка си Олимпияда и учителя си Аристотеля въ Македония съ 50 хиляди души войска. Всичкитѣ Македонци носили еднакво облѣкло, всичкитѣ имъ оржжия съ василискови крила, копиетата и шлемоветѣ имъ имали на върховетѣ си исписани левове, съ крила Змейовски, оплетени отъ крокодилова кожа. Заповѣдалъ да распжнатъ и распрострятъ палаткитѣ си около неговата, и други войникъ не е могжлъ да се събере съ Македонцитѣ. Освѣнъ това Александръ отбралъ 2000 хубави жени, да ходятъ съ войската всяка една рѣдно и чинно като поставилъ нѣкой си Етериархъ да обладава женитѣ т. е. той да бжде надъ тѣхъ и да ги управлява. И когато нѣкой войнъ искалъ жена, отивалъ при Етириарха, давалъ една златна жълтица вемалъ жена и колкото нощи я държалъ толкова жълтици вемалъ Етериархъ. Всичката войска ималъ съ управление и съ чинъ. Всѣкога 100 хиляди Македонци биле при него и имали много възнаграждения отъ

него. Съ тѣхъ се разговарялъ почти всѣки день и ставалъ най-малъкъ отъ всичкитѣ и за тоя чинъ всичкитѣ милѣяли за него. Великия въевода и първостоятель Птоломей билъ отъ горе надъ всичката войска, человѣкъ, обиченъ, добродѣтеленъ, праведенъ, искусенъ въ всичкитѣ направи. Когато се убивалъ нѣкой отъ Македонцитѣ туряли други по-добъръ на мѣстото му, за да сж всѣкога 100 хиляди.

Александръ отива на Истокъ.

Александръ велъ войската си и отишелъ на истокъ и колкото Началници му се покланяли, приемали честь и любовь отъ него, а колкото му стоѣли на срѣща и се противили, и мѣстото имъ земалъ и тѣхъ убивалъ. Като го слушалъ за такъвъ, цѣлия свѣтъ трѣперялъ отъ него, всичкитѣ Азиятски царье, както и Палестинскитѣ.

Дарий се извѣстява за Александра.

Събрали се всичкитѣ Азиятски царье и отишле при царь Дария Персийски, който билъ на онова врѣме Египетски царь, и му казали, че Александръ дошелъ въ Азия съ всичката си войска. Дарий като чюлъ това, тутакси му испратилъ вѣстникъ сь писмо, което писувало така:

Дарий писува на Александра.

Дарий царь на царьетата, върховнеийший на цѣлия свѣтъ, който е подобенъ съ боговетѣ и по свѣтликавъ отъ слънцето, чието повелѣние се слуша по цѣлата вселенна отъ истокъ до западъ. Сине Филиповъ, нѣкаква си рѣчь ми достигна до ушитѣ, че ти идешъ за тия мѣста. Еллада завладѣ, и до Римъ ходи, всичкитѣ западни царства ги разбърка съ Началницитѣ имъ съвсемъ, и ходи до Океана, и на Барбарийскитѣ и Етиопскитѣ мѣста, и сега всичкитѣ тия сж подъ властьта ти, Които бѣха подъ моето владѣние и ми пла-

щаха харачь. Научихъ се още, че не ти стигнжло толкова, но си дошелъ въ Азия наблизо до моето мѣсто, и го тжпчишъ съ грабителитѣ Македонци, — рабите ми, раята ми. Баща ти, Филипъ, ми работѣше, и даваше ми харачь всѣка година, и ти ли искашъ да стжпишъ на мѣстото ми? Ако искашъ да дойдешъ тука въ Персия да ми се поклонишъ, (което ми се чини че е така) ще те оставя, да имашъ Бащиното си царство, и харачьтъ, дѣто ми даваше баща ти, прощавамъ ти го да му се радвашъ за милостиния. Ако ли се несклонишъ на думитѣ ми, ще се вдигна съ всичката си войска срѣщу тебе, и не ще те оварди отъ менъ ни цѣлия свѣтъ.

Александръ се разгнѣвява на Дария.

Александръ се разгнѣвилъ много отъ Дариевото писмо, и заповѣдалъ да убѣсятъ вѣстницитѣ, а тѣ извикали съ голѣмъ гласъ и рѣкли: царь Александре, какъвъ грѣхъ имаме ние сиромаси, намъ ни заповѣдатъ и ний дохаждаме. Първенцитѣ Македонски се обърнали къмъ Александра и рѣкли: царю Александре, не е рѣдно и неприлича да убиешъ вѣстницитѣ. Александръ имъ рѣкжлъ: Дарий не ги е пратилъ като при царь, но като при грабитель и крадецъ, обаче за името на Великаго Бога, нека се прости. Послѣ рѣкжлъ на вѣстницитѣ: мене да не укорявате на това, но да имате злобата на господарьтъ си, защото азъ го имамъ за царь, а той ме има за грабитель и убиецъ. Когато ви е испратилъ, още тогава ви е обезглавилъ; абаче азъ ето че ви харизвамъ животьтъ. Тѣ се поклониле Александру и му рѣкли: Ако убиешъ насъ, Дария нѣма съ нищо да повредишъ. А заради животьтъ, що ни харизвашъ, ний ще славословимъ и возвеличиме името ти прѣдъ всичкитѣ Перденйски господари и прѣдъ Дария. Александръ като чюлъ тия думи, заповѣдалъ да напишжтъ отвѣтъ (отговоръ) на Дария.

Александръ праща отговоръ на Дария.

Александръ царь надъ царьетата, съ благодатьта на Всевишняго, до царь Дария Пердсийский. Писмото

иехъ, въ което неписвашъ както подобава на
вото ти, и на честьта ти, но безчинно и горде-
което не ти е прилично. Казвашъ, че съмъ за-
ѣлъ западнитѣ царства и съмъ ги развалилъ. Трѣ-
да знаешъ, че всѣки човѣкъ отъ унижающитѣ се
качва до возвишяющитѣ. Така и азъ, първо завла-
ъ Западъ и сега отивамъ на Истокъ. Застрашавашъ
че нѣмало никой да ти излѣзе на срѣща и мислишъ,
азъ ида само съ Македонцитѣ, които наричашъ
радци и грабители. Не се одерзостявай да излѣзешъ
само съ Перситѣ прѣдъ мене на бой, за да не изгу-
бишъ животътъ си. Поклони ми се за да имашъ всич-
ка Персия.

Дарий се разгнѣвява на Александра.

Царь Дарий като прочелъ Александровото писмо, разгнѣвилъ се много, и казалъ на вѣстницитѣ: Знаете ли на колко години е Александръ, какъвъ умъ и колко войска има? тѣ му отговорили: че ималъ 30 години, хубавецъ билъ, много юнакъ, и ималъ добра благодатъ, на думата си е постоянъ и истинненъ. За мждростьта му О, царю! ще познаешъ отъ писмото му, а войска има горе-долу до 500 хиляди души.

Дарий събира войската си.

Дарий помислилъ, че не е истинна това, що му ка-
заха вѣстницитѣ, и тутакси зповѣдалъ да се събер
войската му на рѣката Стълпотворенна (тамо, дѣто з
повѣда Богъ и се раздѣлиха езицитѣ на цѣлия свѣт
Писалъ и на Ерусалимъ и на Египетъ, да се не пр
даватъ на Александра, защото съ силата си скоро
ги избави отъ него. Александръ отишелъ и влѣзалъ
Юдейското мѣсто въ Синорътъ Ерусалимски, гдѣто
ого врѣме билъ Архиепископъ пророкъ Еремия и
щето писмо на Юдейския народъ.

Александръ писува на Іудеитѣ.

Александръ царь на царьетата, съ силата на Всевишняго Бога, до ония що се намирате въ Ерусалимъ и които исповѣдвате едного Бога на небеса и земли, самодьржца Бога Саваота, много ви поздравлявамъ, Щомъ видите писмото ми, да се поклоните. и да излѣзнете да ме посрѣщнете, понеже азъ съ силата на Самодържца Бога Саваота, ще ви избавя отъ Идолопоклонническитѣ ржцѣ. Другояче недѣйте прави, и азъ ще направя намѣстото ви добри закони каквито искате.

Отговорътъ Іудейски.

Царь Александре, писмото ти приехме и ти се поклонихме. Знай защо ний сме поклонници на Бога, който ни избави отъ Египетското-робство. Червеното море прѣминжхме, дойдохме да сѣдиме тукъ, и сега заради грѣховетѣ ни Богъ ни прѣдаде въ ржцѣтѣ Дариеви. Ако се прѣдадеме безъ неговото позволение. ще дойде да ни пороби съвсемъ. Иди най-првомъ на Дария и ако го побѣдишъ, ние, сме твои раби. Ела тогава, влѣзъ въ Ерусалимъ, и да те славословиме като царь надъ цѣлиятъ свѣтъ.

Александръ пише на Ерусалимъ.

Царь Александръ, и рабъ на Самодьржца Бога на всичкитѣ Ерусалимняни. Азъ мислѣхъ да не сте такива хора, да великомждьрствувате Дария, понеже се покланяте на Самодьржца Бога Саваота. Защо да сте роби на идолопоклонницитѣ, а да не сте мои, когато се покланяте както и азъ сжщо така на едного Бога. Азъ сега на Дария неотивамъ, само тука при васъ идж и направете каквото ви казвамъ.

Рѣчь Еремиева.

Пророкъ Еремия като видѣлъ второто писмо на Александра, рѣкжлъ: Началници Ерусалимски, нека да

ти приехъ, въ кое… Александра да дойде
царството … защото азъ видѣхъ
ливо: ко… който ми рече, че то-
владѣл… отъ Дариевитѣ рѫцѣ. Тая
бва д… всичкитѣ Ерусалимляни.

Александрова сънь.

Александръ видѣлъ на съньтъ си Пророка Еремия, облеченъ въ Архиерейски одѣжди и му казалъ: Ела чедо мое Александре, влѣзъ въ Ерусалимъ, въ святая Сионъ, поклони се на Бога небеснаго и земнаго, и отъ тукъ ще отидемъ върху Дария и ще го побѣдимъ.

Александръ наближава Ерусалимъ.

Александръ станѫлъ отъ сънь и тръгналъ направо за Ерусалимъ. Пророкъ Еремия като чюлъ че Александръ приближава до Ерусалимъ, заповѣдалъ да се съберать всички, малки и голѣми, за да отидѫтъ да го посрѣщнѫтъ. Пророка се облѣкалъ въ Архиерийски одѣжди, хиляда попове се облѣкли въ черковни дрѣхи и съ разни кадилници въ рѫцѣтѣ имъ и 10 хиляди души човѣци съ запалени свѣщи въ рѫцѣ, отишле и го посрѣщнали като му се поклонили. Александръ като видѣлъ пророкъ Еремия, казалъ: Началници, такъвъ го сѫщи на сънь видѣхъ, отсѣднали отъ коньетѣ и му се поклонили. А Пророка го прекадилъ съ смирна и ливанъ, като достоенъ царь, уловилъ го за рѫката и влѣзли заедно въ Ерусалимъ.

Александръ влазя въ Ерусалимъ.

Тогава Александръ влѣзналъ въ Ерусалимъ и се поклонилъ на свѣтая Сионъ. Първоначалницитѣ му расказали подробно, какъ ѭ е направилъ прѣмѫдрий царь Соломонъ, а той ги попиталъ: на кой Бога служатъ и се кланятъ, а пророка му отговорилъ: ний се покланяме и служиме на едного Бога, който е създалъ

небето и земята и всичко което видимъ и невидимъ. А Александръ на това имъ рѣкълъ: наистинна на Височайшаго Бога сте раби и азъ вѣрвамъ въ него Бога и му се покланямъ. Подарявамъ ви даровете заедно съ харачьтъ, когото щѣхъ да зема отъ васъ, и дано тоя Богъ, да е наедно съ мене и да ми помага въ каквото и да почна да правя. Пророкъ Еремия велъ всичкитѣ Началници съ много дарове и се поклониле на Александра; но той не щѣлъ да приеме даровете, и имъ рѣкжлъ: нека се дарова на Бога Саваота и тръгналъ отъ тамъ да отиде на Египетъ.

Еремиевото завѣщание на Александра.

Пророкъ Еремия испратилъ Александра на едно растояние отъ 12 часа и му казалъ: Пророкъ Данаилъ е прѣдсказалъ и пророкувалъ едно врѣме, че ти ще дойдешъ на Ерусалимъ да се поклонишъ на Бога небеснаго и земнаго. За това ти казвамъ, царь Александре, да му ся покланяшъ, и да му се молишъ денонощно, за да ти бжде помощникъ, да истрѣбишъ всичката Перденйска сила. Отъ тука като отидешъ на Египетъ, ще го завладѣешъ, царьтъ Юдейски ще убиешъ и ще паднешъ боленъ. Обаче, Богъ ще ти помогне и ще станешъ на всичка вселенна царь, близо да райтъ ще отидешъ, тамъ ще намѣришъ мжже и жени въ единъ островъ (адà) запрѣни, на които ястието е овощья, а името имъ е блаженни, които ще ти кажятъ за животътъ ти и за смъртьта ти. Всичкитѣ тия ще ги видишъ съ много други, и молитвата ми нека бжда съ тебе.

Ерусалимлянитѣ даряватъ Александра.

Пророкъ Еремия казалъ на Александра: земи и отъ насъ нѣщо, и не ни оставяй угрижени (кахжри). Александръ отговорилъ: каквото заповѣдашъ ще направя. Тогава Пророка заповѣдалъ и му дали нѣколко скжпоцѣнни каманье, на които била написано името на

не се противиме, а да приемеме Александра да дойде въ Ерусалимъ и му се поклониме, защото азъ видѣхъ въ сънь̀тъ си Пророка Данаила, който ми рече, че този що иде, ще ви избави отъ Дариевитѣ ржцѣ. Тая рѣчь се много харесала на всичкитѣ Ерусалимляни.

Александрова сънь.

Александръ видѣлъ на сънь̀тъ си Пророка Еремия, облеченъ въ Архиерейски одѣжди и му казалъ: Ела чедо мое Александре, влѣзъ въ Ерусалимъ, въ святая Сіонъ, поклони се на Бога небеснаго и земнаго, и отъ тукъ ще отидемъ върху Дария и ще го побѣдимъ.

Александръ наближава Ерусалимъ.

Александръ станжлъ отъ сънь и тръгналъ направо за Ерусалимъ. Пророкъ Еремия като чюлъ че Александръ приближава до Ерусалимъ, заповѣдалъ да се събератъ всички, малки и голѣми, за да отиджтъ да го посрѣщнжтъ. Пророка се облѣкалъ въ Архиерийски одѣжди, хиляда попове се облѣкли въ черковни дрѣхи и съ равни кадилници въ ржцѣтѣ имъ и 10 хиляди души човѣци съ запалени свѣщи въ ржцѣ, отишле и го посрѣщнали като му се поклонили. Александръ като видѣлъ пророкъ Еремия, казалъ: Началници, такъвъ го сжщи на сънь видѣхъ, отсѣднали отъ коньетѣ и му се поклонили. А Пророка го прекадилъ съ смирна и ливанъ, като достоенъ царь, уловилъ го за ржката и влѣзли заедно въ Ерусалимъ.

Александръ влазя въ Ерусалимъ.

Тогава Александръ влѣзналъ въ Ерусалимъ и се поклонилъ на свѣтая Сионъ. Първоначалницитѣ му расказали подробно, какъ іж е направилъ прѣмждрий царь Соломонъ, а той ги попиталъ: на кой Бога служатъ и се кланятъ, а пророка му отговорилъ: ний се покланяме и служиме на едного Бога, който е създалъ

небето и земята и всичко което видимъ и невидимъ. А Александръ на това имъ рѣкълъ: наистинна на Височайшаго Бога сте раби и азъ вѣрвамъ въ него Бога и му се покланямъ. Подарявамъ ви даровете заедно съ харачьтъ, когото щѣхъ да зема отъ васъ, и дано тоя Богъ, да е наедно съ мене и да ми помага въ каквото и да почна да правя. Пророкъ Еремия зелъ всичкитѣ Началници съ много дарове и се поклонили на Александра; но той не щѣлъ да приеме даровете, и имъ рѣкжлъ: нека се дарова на Бога Саваота и тръгналъ отъ тамъ да отиде на Египетъ.

Еремиевото завѣщание на Александра.

Пророкъ Еремия испратилъ Александра на едно растояние отъ 12 часа и му казалъ: Пророкъ Данаилъ е прѣдсказалъ и пророкувалъ едно врѣме, че ти ще дойдешъ на Ерусалимъ да се поклонишъ на Бога небеснаго и земнаго. За това ти казвамъ, царь Александре, да му ся покланяшъ, и да му се молишъ денонощно, за да ти бжде помощникъ, да истрѣбишъ всичката Перденйска сила. Отъ тука като отидешъ на Египетъ, ще го завладѣешъ, царьтъ Юдейски ще убиешъ и ще паднешъ боленъ. Обаче, Богъ ще ти помогне и ще станешъ на всичка вселенна царь, близо да райтъ ще отидешъ, тамъ ще намѣришъ мжже и жени въ единъ островъ (адà) запрѣни, на които ястието е овощья, а името имъ е блаженни, които ще ти кажятъ за животьтъ ти и за смъртьта ти. Всичкитѣ тия ще ги видишъ съ много други, и молитвата ми нека бжда съ тебе.

Ерусалимлянитѣ даряватъ Александра.

Пророкъ Еремия казалъ на Александра: земи и отъ насъ нѣщо, и не ни оставяй угрижени (кахжри). Александръ отговорилъ: каквото заповѣдашъ ще направя. Тогава Пророка заповѣдалъ и му дали нѣколко скжпоцѣнни каманье, на които било написано името на

Бога-Саваота. Тѣхъ билъ държалъ Исусъ навинъ на шлемътъ си, когато отивалъ на бой. Дали му и сабята на Елинския Голиятъ, шапката на юначния Сампсона, която била украсена съ змейовски ногтье. Освѣнъ това дали му едно копие, на което острилото било отъ диямантъ, и вржхната дрѣха на царь Саула, която неможѣло да пробие желѣзо. Евреитѣ пакъ му занесли дарове, хилядо отбрани коньe и хилядо камили отъ най-хубавитѣ. Прославили го всичкитѣ и му се поклонили като достоенъ царь. Най-после пророкъ Еремия го благословилъ, и го оставилъ да си отиде.

Александръ отива на Египетъ и се разболѣва.

Отъ тамъ станалъ Александръ и отишелъ на Египетъ. Египтянитѣ като го видѣли, излѣзли да го бижтъ, но не смѣяли и се върнали надирѣ. Александръ заобиколилъ Крѣпостьта и билъ се много силно него день, но нѣможѣлъ да ж завладѣе. Тамъ наблизо имало едно блато (гйолъ) много студено. Александръ отъ слънчевата горѣщина, понеже него день било много жешко, отишелъ та се окжпалъ въ него, и слѣдъ окжпванието настиналъ до толкова много, щото го уловила болесть (трѣска).

Египетска лукавщина.

Като видѣла войската, че царьтъ имъ Александръ се разболѣлъ, паднала въ голѣмъ страхъ, мисъль и отчаяние, но Египтянитѣ се възползовали отъ това и направили една лукавщина. Тѣ написали едно писмо скришомъ и го пратили на Александра, въ което се казвало: Царь Александре, лѣкарьтъ си (хекиминътъ си) Филиппа (така му било името) да не вѣровашъ, защото съ билкитѣ си (илачитѣ си) ще те убие, понеже не ти е вѣренъ. Въ сжщото врѣме пакъ написали друго писмо до лѣкарьтъ му Филиппа съ слѣдното съдържание:

Лекарю, ако убиешъ Александра съ билкитѣ си, ще те направиме господарь и ще се наречешъ великъ при царь Дария. Филиппъ като видѣлъ писмото имъ, искикотилъ се, скжсалъ го, и написалъ имъ друго писмо така: Азъ ако искахъ царство, господаря ми има да ми даде по-хубаво отъ вашето. Вий сте крадци, осли (магарета) и безчувственни като животнитѣ (скотоветѣ): на Александра единъ косъмъ отъ главата му струва колкото всичкитѣ царье на земята. Лукавщината, дѣто се мжчите да направите, скоро ще іж намѣрите на главитѣ си, понеже Александръ е здравъ и нѣма му нищо. Египтенитѣ като получили Филипповото писмо и го прочели, много се уплашили.

Филиппъ дава билки на Александра.

Още сжщийтъ часъ Филиппъ занесълъ билки на Александра да пие, за да оздравѣе. Александръ станалъ, зелъ чашата отъ Филипповитѣ ржцѣ и рѣкълъ: сжмнявамъ се, да ли тая чаша ми іж давашъ за здравие. Филиппъ като чюлъ тия думи, зелъ чашата и іж испилъ до половината, послѣ останжлото далъ на Александра да испие. Александръ іж испилъ и далъ на Филиппъ писмото, що получилъ отъ Египтянитѣ да го прочете. Филиппъ като го прочиталъ, махалъ съ главата си, плакалъ и рѣкълъ: ако искахъ да разваля царството ти, на кой царь лѣкарь щѣхъ да стана, дѣто твойта смърть ще накара да потрѣпери цѣлия свѣтъ. Тогава и Филиппъ извадилъ писмото скжсано и го показалъ на Александра, като му рѣкжлъ: Египтянитѣ искаха съ лукавщина да развалятъ царството ти и писаха за мене на тѣбе, но да даде богъ да го намѣрятъ по-скоро на главитѣ си, понеже азъ сѫмъ вѣренъ както Богъ знае. Александръ отговорилъ: Истина казвашъ Филиппе, лѣкарь никогашъ неизгубва царьтъ си, защото трѣбва да има голѣма надѣжда на него. И тогава Александръ лѣгналъ и спалъ цѣлъ день (него день), а вечерьта станалъ и заповѣдалъ да отиджтъ при него Македонцитѣ, дѣто вечерялъ съ тѣхъ и сетнѣ пакъ спалъ цѣлата нощь и си отпочиналъ.

Александръ завладѣва Египетъ.

На другия день сутрѣньта, Александръ заповѣдалъ да се въоржжи войската му добрѣ и излѣзли на бой. Закачили да се бижтъ около Крепостьта и хвърлили всичкитѣ каманье вжтрѣ и стрѣляли толкова много, щото Египтянитѣ извикали съ голѣмъ гласъ и рѣкли: Царь Александре, съотечественниче, сине на царь Нектенави! Смили се за насъ и прѣстанете да стрѣляте, за да не се изгубиме всички. Александръ като чюлъ тия думи заповѣдалъ да прѣстане бойтъ, влѣзналъ тогава въ Крѣпостьта и му се поклонили всички. Слѣдъ това имъ рѣкълъ: Какъ ме нарѣкохте, че съмъ билъ синъ на Нектенави, вашия царь. А тѣ му отговорили: Когато Нектенави излѣзе отъ Египетъ, остави ни едно писмо, което пазиме и до сега, и отъ него знажтъ това всичкитѣ. Ето и съдържанието му.

Нектенавовото писмо.

Възлюбленни ми Египетски Началници, азъ като видѣхъ, че не ще можа да стоя срѣщу Дария, бѣгамъ отъ Египетъ и пакъ ще се върна слѣдъ 30 години. Сега отивамъ старъ, а тогава ще се върн младъ. Моля ви се направете кула въ срѣдъ градътъ, испишете лицето ми отгоре, турнете короната ми отъ горе, и който дойде да се спре подъ кулата и падне короната ми на главата му, нему да се поклоните, защото той ще е мой синъ.

Александръ царува надъ Египетъ.

Александръ като чюлъ тия думи, отишелъ подъ кулата и тутакси паднала короната на главата му. Всичкитѣ Египетски велможи видѣли това прѣславно чудо и се почудили. Александръ заповѣдалъ да направятъ въ Египетъ четири кули високи. Направили едната Златна и повисока толкова, щото да може отъ нея да се гледа вжтрѣ въ крѣпостьта, а другитѣ три

направилъ по ниски. На първата исписалъ себѣси съ чисто злато, на втората — Птоломея; на третата — Антиоха, а на четвъртата — Филона.

Дарий отива на рѣка Ефратъ.

Александръ заповѣдалъ да развалятъ Крѣпостьта, и направилъ Филиппа господарь на цѣлата Египетска земя. Намѣрилъ много съкровища и всичкитѣ раздѣлилъ на войската. Дарий като чюлъ, че Александръ завладѣлъ Ерусалимъ и Египетъ, станжлъ съ сичката си войска и отишелъ на рѣка Ефратъ и пратилъ съгледатели въ Александровата войска, но стражата (караула) ги хванала и завѣла при Александра, които му расказали, че Дарий дошелъ съ много войска срѣщу него. Александъ като чюлъ това, заповѣдалъ да прѣброжтъ и напишжтъ колко войска има и намѣрили: конница 600 хиляди, и пѣхота 100 хиляди. Дарий ималъ всичко хилядо хиляди конница и други толкова пѣхота (два милиона войска). Него день Александръ мжчилъ съгледателитѣ на Дария, които му казали истината, че Дарий ималъ много войска. Тогава Александръ кжсно вечерьта излѣвалъ на една висока гора и заповѣдалъ да накладжтъ много огневе. Съгледателитѣ като видѣли толкова много огневе, почудили се. На утрѣто пусналъ съгледателитѣ и рѣкжлъ имъ: да кажете на Дария, защо трѣба царь съ царь да се бижтъ двама заедно, а вий на бойтъ да не дохаждате, защото Македонцитѣ иматъ обичай да не оставятъ живъ човѣкъ. Послѣ заповѣдалъ и ги дарили съ Македонски оржжия и имъ рѣкълъ: ако дойдете на бой, съ тия оржжия да сте обржжени, за да ви не убиватъ македонцитѣ. Отишле съгледателитѣ при Дария и му казали всичко, що видѣли съ очитѣ си и похвалявали Александра много. Дарий като чюлъ това разсърдилъ се, и заповѣдалъ да посѣчжтъ съгледателитѣ, за да неприкавватъ на войската да се оплаше. Слѣдъ това заповѣдалъ да се приготвжтъ за да тръгнжтъ на бой.

Дарий праща войска срѣщу Александра.

Перcийскитѣ Началници тогава рѣкли: не е прилично да се биешъ ти съ Александра, защото той е грабитель, и най-малъкъ отъ всичкитѣ царьета, които имашъ подъ царството си. Дарий ги послушялъ, и заповѣдалъ да повикатъ великия въевода Миганта и му рѣкжлъ: вземи отъ Перситѣ 600 хиляди войска, отъ Мидитѣ 200 хиляди, отъ Арабитѣ 200 хиляда, и пѣши съ стрѣли 100 хиляди; иди, и дѣто на мѣришъ Александра, да ми го доведешъ тука вързанъ, обаче ако се оплаши и почне да бѣга, да го гонишь по диря му, по цѣлия свѣтъ. Мигантъ зелъ войката както му заповѣдалъ Дарий, прѣминалъ рѣката Ефратъ и се приготвили да сж бижтъ.

Александровитѣ рѣчи къмъ войската.

Александръ, като видѣлъ войската Мигантова, заповѣдалъ да се съберать около него началницитѣ и се обърналъ къмъ войската си съ слѣдующитѣ думи: О, Вий мжжественни и чюдни Македонци, Памфлагонци, и Лакедемонци! Чюйте всички. Покрова на Вишнаго Бога Саваота ни помогна, и завладѣхме Римъ съ всичко, Ерусалимъ, Египетъ, и до великия царь Дарий дойдохме. Ако го побѣдиме, голѣма слава ще придобиеме, ако ли ни побѣди, по всичкия свѣтъ ще ни гони. Подобрѣе днесь да измрѣме всички въ бойтъ, нежели да бѣгаме отъ Перситѣ. На мждритѣ и юначнитѣ человѣци по добрѣ е честна смърть отъ колкото животъ безчестенъ. Трѣбва да знаете, че ние скоро ще ги раз биеме и съкрушиме, защо царя имъ нѣма съ тѣхъ, а войска безъ царьтъ си на чело, обезглавена е. Намъ Богъ ни помогна, щото дѣто отидохме, побѣдихме. Сега ви се моля, нека се биемъ съ всичката си сила; нека се биеме до край, защото която войска отива готова на бой, юначна е.

Александръ гони Перситѣ.

Александръ се качилъ на коньтъ си, турналъ щитътъ на главата си и раздѣлилъ войската си на три отрѣда, които тръгнали всѣки за мѣстата си. Антиоха и Птоломея испратилъ съ два отрѣда, които отишле срѣщу Перситѣ и като се ударили съ копиетата си, испотрощили се, и послѣ извадили саблитѣ си и се ударили лице съ лице. Перситѣ неможле да одържѫтъ остритѣ саби на Македонцитѣ, ами почнали да бѣгатъ кой гдѣ завърне. Като ги гонили така, Александръ отишелъ до прибѣжището (палатътъ) на Дария.

Дарий бѣга отъ Александра.

Дарий като видѣлъ войската си разбита и уничтожена, качилъ се на единъ конь и веднага избѣгалъ. Александръ неискалъ да го гони, а заповѣдалъ да закопаѭтъ всички що сѫ се избили отъ Дариевата войска, а колкото уловилъ живи, пусналъ ги. При това имъ заповѣдалъ да кажѫтъ на Дария, че по-добрѣ ще му бѫде да господарува надъ Персия и да дава харачь, нежели да прави други бой съ Македонцитѣ, защото тѣ убиха юначнийтъ Миганта и ще убиятъ и него. Слѣдъ това Александръ craналъ съ войската си, прѣминалъ рѣката Ефратъ, като заповѣдалъ да развалятъ всичкитѣ мостове по нея. А Дарий безъ да губи врѣме, написалъ писма по всичкото си царство, да се съберѫтъ въ Вавилонъ. За едно кѫсо врѣме се събрали всичкитѣ, прѣброилъ ги и намѣрилъ, че сѫ тъкмо 2 милиона, съ които отишелъ пакъ срѣщу Александра.

Дарий бие Александра.

Александръ като видѣлъ, че Дариевата войска е толкова много, уплашилъ се; обаче не казалъ никому. Расхождалъ се изъ войската и говорялъ: О, мѫжественни мои Македонци и Лакедемонци! всѣки човѣкъ, който бѣга, скоро го улавятъ. Отъ левския гласъ и ревъ, много

животни бѣгатъ; така и нашитѣ врази, стига само да чуятъ, че отиваме срѣщу тѣхъ, отъ страхъ ще измрятъ. Ний сега не ли почнахме да ги гониме и убиваме, нѣма да ни се опрѣ никой отъ тѣхъ, защото тѣ вече привикнаха да бѣгатъ отъ насъ и да се нaвиватъ. Отъ начало и първо убихме великия пълководецъ Миганта, така и Дария съ всѣка леснина ще убиеме и ще му превземемъ царството. Сега ще видиме какво юначество имате, и какво ще покажете.

Александръ отива срѣщу Дария.

И така Александръ тръгналъ съ хилядо хиляди (1 милионъ) войници, всички добрѣ въоржжени. Строго заповѣдалъ на всички, че който закачи да бѣга прѣди да се свърши боя и не да се бие, да се убива като прѣстжпникъ.

Александрова сънъ.

Александръ като заспалъ, видѣлъ на сънътъ си пророка Еремия, който му рѣкжлъ: Чадо Александре, иди срѣщу Дария, безъ грижя, защо имашъ помощникъ Бога небеснаго и земнаго. Дръжъ на главата си камачето, което ти дадохъ въ Ерусалимъ, имай всѣкога на умътъ си да се молишъ на Бога Саваота и ще побѣдишъ всичката войска на Дария, колкото и да е многобройна. Александръ станжлъ отъ сънь съ голѣма радость и на утрѣто тръгналъ за бойтъ. Заповѣдалъ да свирятъ музикитѣ и отъ двѣтѣ страни а войската си раздѣлилъ на три отрѣда. Дарий като видѣлъ Александра, раздѣлилъ и той неговата на три отрѣда.

Бойтъ между Александра и Дария.

Ударили се войскитѣ съ копиетата и съ сабитѣ. Звънтението на сабитѣ и копиетата и цвилѣнието на конетѣ било толкова голѣмо, щото се слушало на мно-

го далечни мѣста. Толкова кръвопролитие и сѣчь е станжло него день, (отъ зараньта до вечерьта), щото потрѣперяла земята. понеже кръвьта тѣкла като рѣка.

Бѣганието на Перситѣ.

Тъй като Перситѣ не могли да одържятъ бойтъ, обърнали се да бѣгатъ на мѣстото си, а Македонцитѣ ги гонили цѣли три денонощия. Отъ Перситѣ паднали убити 104 хиляди, а отъ Македонцитѣ 3 хиляди. Отъ Перситѣ хванали живи 200 хиляди, които ги завели при Александра, а той ги пусналъ и имъ казалъ: На бой вече да недохождате, ако искате да останете живи.

Бѣганието Дариево.

Дарий бѣгалъ съ 100 хиляди войници бързо-конници и влѣзналъ въ Пердсийската крѣпость. Александръ пакъ отишелъ на Вавилонската Крепость. Вавилонянитѣ излѣзли на бой и не го оставили да распрострѣ палаткитѣ си защото Вавилонъ билъ голѣма Крепость и прѣзъ срѣдата течѣла рѣката Ефратъ.

Александръ обладава Вавилонъ.

Александръ заповѣдалъ на войската си да ископае обкопи (хендеци) много дълбоки и широки, колкото да влѣзне водата на рѣката. А Вавилонитѣ понѣже имали една вечерь голѣмъ праздникъ на богътъ си Аполлона, отишле съ женитѣ си и дѣцата си да се покланятъ въ храмътъ. Александръ сжщата оная нощь заповѣдалъ да отбиѭтъ водата на рѣката въ хендецитѣ и така водата по тоя начинъ намалѣла. Тогава той влѣзналъ съ войската си въ Вавилонъ като заповѣдалъ да турятъ огънь около градътъ. Вавилонянитѣ като видѣли Александровата хитрость, поклонили му се и извикали съ голѣмъ гласъ и рѣкли: Царь Александре. за Бога помилвай ни, и не дѣй ни се разгнѣвява, за

да се неизгубиме. Александръ като чюлъ тия искренни молби, заповѣдалъ да изгасѫтъ огъньтъ и така прѣстанѫлъ пожара.

Вавилонъ се покланя на Александра.

Тогава Вавилонянитѣ казали на Александра: на многая лѣта твоя Царьо на цѣлата вселенна! Послѣ му поднесли дарове много, а именно: Дериевото злато около двѣ хиляди оки, конье хилядо отъ най-отбранитѣ; сто лъва. вързани съ сребърни синджири; хиляда леопарда за ловъ; 500 конье Арабски, много бързи; златни чяши 2 хиляди, паници хиляда, въоржжени конье 3 хиляди съ рибени кожи, прѣзъ които копие непрѣминувало, връхната дрѣха на царя Ксеркса Перделйски, която била окрасена съ змѣйовски ногтье и съ многоцѣнни каманье; короната на царя Сосонха, който е билъ нѣкога си царь на цѣлия свѣтъ. трапезата на царь Дария която била направена отъ зефири, вещь многоцѣнна, която била толкова чюдесно и искуственно изработена, щото когато обѣдвалъ на нея, никога нѣмалъ зло сърде. И пакъ Александръ стоялъ въ Вавилонъ 30 дена.

Велика скърбь Дариева.

Дарий като се научилъ, че Александръ завладѣлъ Вавилонъ, много се наскърбилъ и казалъ: О, азъ окаяний, колко пострадахъ! Какъ въздигахъ себе си до небето и неискахъ да срѣщна земни човѣци, а сега паднахъ толкова долу, като най лошавийтъ човѣкъ на цѣлия свѣтъ, понеже Александръ завладѣ сичкото ми царство. Добрѣ дума пословицата: „който человѣкъ зема съ неправда, послѣ трѣбва да плаща съ недостатъкъ, утѣснение и сълзи“.

Началницитѣ утѣшяватъ Дария.

Началницитѣ на Дария като видѣли че той е много наскжрбенъ, рѣкли му за утѣшение: О, прѣчюдний и

прѣславний царю! Ти хубаво знаешъ колко харачь земаше отъ Филипа и отъ всичкитѣ царьета, та недѣй скърби. Голѣмъ корабъ, когато го бие голѣмъ вѣтръ, бѣдствува до като прѣстигне на пристанището (лиманътъ). Така е и едно голѣмо царство. Вчера побѣди той, утрѣ пакъ напротивъ ще побѣдиме ний, защото много силна конница имаме.

Съвѣтъ за Александра.

Тутакси излѣзло прѣдъ съвѣтътъ едно благородно момче (на име Ависъ), което било много възлюбленно на Дария и казало: О, височайший Господарю! Всѣки човѣкъ когато се намира утѣсненъ въ каквото и да е, той трѣбва да бѫде хладнокръвенъ и спокоенъ. Азъ като виждамъ въ какво лошаво положение се намирашъ, рѣшихъ се най-сетнѣ да изгубя животътъ си за тебе. Ще отида до Александра, за да избавя царството ти. Дарий му отговорилъ съ голѣма радость и рѣкълъ: Обичний ми Ависе, ти, ако убиешъ Александра, всичка Персия ще избавишъ. Твойта смърть ще бѫде животъ на всичка Персия, и името ти ще остане почтено отъ всички потомци, като да си живъ. Царството ми ще го знаѭ, че ми е отъ тебе дадено и ще ти се прочуе славата по сичкия свѣтъ поради голѣмото ти юначество.

Александрова животъ въ опасность.

Ависсъ craналъ, обсѣдлалъ си коньтъ, въорѫжилъ се добрѣ, турналъ отъ горе си Македонски знакъ, яхналъ коня, и отишелъ та се събралъ съ Македонската войска. Александръ въ това врѣме въорѫженъ, яхналъ на конь, исписувалъ войската си. Ависсъ отишелъ близо до Александра, истеглилъ сабята си и замахналъ да го удари въ очитѣ, но не сполучилъ, само му закачилъ шлемътъ и присѣкалъ връхътъ му и дошло до главата му, безъ да му направи нѣщо, а само обрѫсналъ го като съ брѣсначь.

Александръ остава неповрѣденъ.

Александръ веднага още сжщата минута позналъ, че това зло не е било отъ неговитѣ войници и казалъ: не ме удари Македонска ржка, но отъ безсилнитѣ Персийци е. И тутакси оловиле Ависса, зели му сабята отъ ржката, обѣзоржжили го и го завели при Александра. Александръ му рѣкълъ: отъ дѣ си ти човѣче, и какъ те викатъ? Той отговорилъ: името ми е Ависсъ, отъ Персия съмъ, първъ благороденъ на Дария. Заради любовьта му дойдохъ да те убия и да се изгубя товъ часъ, за да се избави господаря ми и сичка Персия отъ тебе и отъ войската ти. Александръ му казалъ: О, злополучний и клѣтъ Ависсе! заради любовьта на твоя господарь ли си тури такова намѣрение? Азъ сега щѣхъ да бждя изгубенъ отъ тебе, ами ти какъ мислѣше, щѣше ли да останешъ вече живъ? Ависсъ отговорилъ: Азъ искахъ да направя волята на господаря си, за да се зарадова, а заради мене каквото искаха боговѣте такова щеше да стане. На това Александръ му казалъ: Богъ когато закриля човѣка, человѣческа ржка неможе да го поврѣди или убие, обаче ти още днесь ще бждешъ убитъ. Ависсъ му отговорилъ и казалъ: на царската ти ржка съмъ, прави каквото искашъ. Александръ тогава му рѣкжлъ: понеже заради твоя господарь си изложилъ живота си въ опасность и турилъ на смърть направилъ си такова послушание, което никой человѣкъ не е направилъ, харизвамъ ти живота. Иди при царь Дария и му кажи, че Богъ, дѣто обича человѣка, човѣшка ржка неможе да го убие. Нека обърне високо умното си сърдце, нека се поклони, нека ми донесе харачь съ войска и нека сѣди въ Персия да царува.

Ависсъ се връща при Дария.

Ависсъ се поклонилъ на Александръ и отишелъ при Дария и му расправилъ, какво направилъ на Александра. Тогава Дарий по-махалъ съ главата си и *рѣкжлъ*: Ависсе, ти испълни обѣщанието си, но щото

искатъ боговетѣ, то ще бжде. Ависсъ казалъ: О, Царю, Знай, че азъ сърдцето ти направихъ съ сабята си и се изгубихъ заради любовьта ти, другъ животъ нѣмамъ вече да дамъ за тебе. Поклянямъ се на царството ти, и отивамъ да работя на оногова, който ми харива животътъ. Дарий се оскърбилъ и рѣкжлъ: на добродѣтелния човѣкъ, както боговетѣ така и человѣцитѣ му помагатъ. а на злонравния и Началницитѣ му го оставятъ, „защото който се въздига, скоро пада“.

Дарий заржчва на Ависса какво да каже на Александра съ писмо.

Ависсъ тръгналъ да отиде при Александра, а Дарий му написалъ писмо като му заржчалъ да каже на Александра така: царь Александре, не се възвеличявай толкова много, защото който се въздига много, скоро пада. Сосонхъ бѣше царь на всичкия свѣтъ, и тръгна да отиде въ райтъ отъ въздѣянието си, обаче боговетѣ пуснаха човѣци, които го убиха заедно съ войската му. Пердсийския царь Ксерксъ отъ голѣмата си гордость бѣше убитъ отъ Дафнейскитѣ человѣци и се изгуби. Возвеличихъ се и азъ, обаче сега се наказвамъ отъ моитѣ. Прочее Александре, не се въздигай толкова много на високо, за да не паднешъ после долу. Въ писмото пакъ му писалъ и това: Ако искашъ да имаме миръ и любовь, стига ти сичкото мѣсто западно, и Еладско, бащиното ти, и си почивай. Горделивия Дарий така съ покорство продължавалъ да пише на Александра и да му се моли за миръ, като се съгласявалъ да му даде половината отъ царството си.

Александръ отговаря на Дария.

Александръ, царь на царьетата, рабъ на Бога Саваота до Дария, царь Пердсийский. Приехъ писмото ти и разбрахъ съдържанието му. Ти искашъ и молишъ за миръ и да съмъ благодарѣлъ на бащиното ми

царство що съмъ наслѣдилъ. Обаче знай, че свѣта неможе да има двѣ слънца, нито пъкъ два царя. Поклони се съ всичкото си царство прати ми харачъ съ войска и царувай въ Персия.

Дарий се разгнѣвява отъ Александровото писмо.

Разгнѣвилъ се Дарий отъ Александровото писмо, поклатилъ съ глава и казалъ: ний по-добрѣ ще измрѣме всички до единъ, а не да се поклониме. Зелъ тогава та написалъ писмо до Александра, въ което писувалъ така; ний днесь сме рѣшени да умрѣме заедно съ нашето царство, нежели да ти се поклониме. Царь на царь не се полканя, защото когато се убие единия, мирува другия. Ако не ти се аресва каквото ти писувамъ, бѫди готовъ слѣдъ 50 дни да се биете съ Перситѣ, които ми останаха най-юначнитѣ и храбритѣ. Или тебе заедно съ войската ти ще убиеме, или ние всички както се намираме, да се изгубиме съвсѣмъ. Боговетѣ държатъ въ рѫцѣтѣ си правдата, дѣто тѣ изволятъ тамъ ще ѭ даджтъ.

Александръ приема Дариевотото писмо.

Александръ като прочелъ Дариевото писмо, помахалъ съ главата си и рѣкжлъ: царството е сладко нѣщо, за което трѣбва всѣки единъ царь да се бие колкото може. Спорѣдъ отговоритѣ що ми пипе Дарий, наистина не е възможно да царува. Обаче Богъ нека даде мирътъ.

Александръ вижда сънь.

Александръ нея нощь видѣлъ насънѣ, че дошелъ пророкъ Еремия при него, облѣченъ съ първо пастирскитѣ си одѣжди, какъвто го билъ видѣлъ въ Ерусалимъ, и му казалъ: иди по скоро при Дария, потжпчи

го (нападни го) заедно съ Индийската войска, които идѫтъ срѣщу тебе и ако те познаѭтъ, Богъ ще те запази. Сѫбудилъ се Александръ и заповѣдалъ да се явятъ при него Птоломей, Фалонъ и Антиохъ. Като се явили прѣдъ него, той имъ расказалъ сънътъ, и казалъ: Азъ отивамъ при Дария, обаче ако ме нападне нѣкоя бѣда и се изгубя, сичкитѣ свѣтовни царства да ги раздѣлите помежду си, а Столътъ Македонски да вардите добрѣ да остане на моито име. Обаче тѣ не го оставѣли да отиде и така станалъ голѣмъ плачъ помежду имъ, но Александръ имъ рѣкѫлъ: ако иска Богъ да се изгубя, всичкитѣ свѣтовни рѫцѣ немогѫтъ ме избави; ако ли пъкъ Богъ ме уварди, всичкитѣ Пердсийски рѫцѣ немогѫтъ ме уби.

Александръ отива при Дария.

Тогава Александръ написалъ писмо и го зелъ самъ той да го отнесе на Дария. Направилъ се на прагеникъ, облѣкалъ Пердсийско облѣкло, турналъ на главата си халмуца съ златенъ маргаръ, и украсени отъ горе съ многоцѣнни каманье, върху облѣклото си турилъ тѫпанъ, съ рогата на Аспидата, и съ златни гнѣзда голѣми. Дарий като чюлъ, че отива при него пратеникъ, направилъ голѣмъ и прѣчюденъ съборъ, за да се яви до колкото е възможно по свѣтълъ царь. Александръ влѣзналъ въ палатътъ при Дария, далъ му писмото и казалъ: Господаря ми царь Александръ, който много поздравлява царството ти, рѣче ми, да ти кажа да прочетешъ отговорътъ. Дарий стоялъ на единъ столъ високъ на четери стѫпала и около него много народъ, които имали Ангелски лица съ запалени свѣщи въ рѫцѣ. Палатътъ билъ цѣлъ позлатенъ и украсенъ много; имало четири стълпа (дирека) на срѣдата заедно съ четери каманье, които свѣтяли нощя като свѣщи въ цѣлия палатъ. А Началницитѣ сѣдѣли и се чюдяли на Александровата хубость и на облѣклото му, което носялъ. Прочее Дарий заповѣдалъ да прочетѫтъ отговорътъ Александровъ велегласно.

Александровото писмо до Дария.

Александръ царь надъ царьетата и самодържецъ цѣлиятъ свѣтъ, съ силата на висшята Божия про-ѣълъ. Царь Дарие, знаешъ добрѣ, че вемаше отъ ща ми харачь. Той прѣди да умрѣ поставиме царь, ти ме посрами отъ високоумието си, име плашѣше, ще пратишъ другъ господарь на Македония и да е извадишъ отъ бащина ми столъ ва да ме доведжтъ ъ дворътъ ти, да ти работя като безумно дѣте. Обаче азъ съ силата Божия, ето че додохъ при тебе мжжъ. Както искаше ти да ме онеправдаешъ и да ме извадишъ отъ бащиния ми столъ, азъ не те изваждамъ. но сѣди и господарствовай надъ Персия, както ти писахъ и по напрѣдъ. Давай ми харачь и не бжди не доброжелатель. Обърни главата си и падни та ми се поклони, ако ли не, никой не ще се избави отъ войската ти както и ти отъ Македонскитѣ ржцѣ. Както ми се чини, защо това ще стане. Прочее бжди готовъ слѣдъ 15 дни съ сичката си войска на рѣката Арменийска да се биеме, защото азъ идж срѣщо тебе юнашки, а не като дѣте, както мислѣше ти за да ти работя.

Александръ вечеря съ Дария.

Дарий като чюлъ всичко, щото се пишѣло въ Александровото писмо, рѣкжлъ на Началницитѣ си: надѣвате ли се г-да Началници на толковато воздѣяние и похвала отъ Македония. Александръ стоѣлъ прѣдъ Дария и отговорилъ: царь Дарие, Македония трѣбва днесь за днесь да се возвеличава, поради достойнийтъ царь що има и заради юначната му войска. Единъ оъ голѣмцитѣ Пердсийци що сѣдели при Дария рѣкжлъ Александру: защо хоратувашъ така противъ на царя? А той му отговорилъ: великъ господаръ имамъ, самоволенъ пратеникъ му съмъ, не могж да примжлча да не кажя това, което е право. Тогава отстжпилъ отъ мѣстото, гдѣто седѣлъ и рѣкжлъ: дайте ми друго писмо да си отидж. Дарий му казалъ: бжди готовъ довечера за вечерята

да те нагостимъ до като напишемъ писмото. Като се мръкнало Дарий сѣдналъ на вечерята съ сичкитѣ царьета и господари, които биле при него, а Александра турнали да сѣдне на мѣстото пратеническо, срѣщу Дария. Донесли ястията и почнали да ѣджтъ. Слѣдъ като се навечеряли виночерпеца зелъ да черпи, и като черпалъ Дария почерпилъ и Александра. Александръ като испилъ виното турналъ златната чаша въ пазвата си. Виночерпеца казалъ на Дария, а Дарий му рѣкжлъ: земи друга. Виночерпеца зелъ друга и като почерпалъ пакъ Александра той и нея като първата турналъ въ пазвата си слѣдъ като испилъ виното. Единъ отъ господаритѣ му казалъ: о, человѣче! защо правишъ така на царската трапеза. Александръ му отговорилъ: господаря ми такъва обичай има, щото който чюжденецъ сѣдне на трапезата му, първата и втората чаша, съ която пие, харизва му гж. Всичкитѣ началници що присжтсвували тукъ почуди ли се за голѣмата му дързость.

Дарий познава Александра.

Тогава Кантаркусъ, когото бѣше пращалъ нѣкога и Дарий да господствова надъ Македония, когато умрѣ Филипъ, станалъ отъ трапезата и отишелъ при Дария пошепналъ му на ухото и казалъ: да знаешъ о, царю! че тоя пратеникъ е самийтъ Александръ, и стана волята ти както искаше. Дарий като чюлъ тия думи зарадовалъ се и отъ голѣма радость казалъ: ако е думата ти истинска, то днесъ отново се преродихъ царь на всичкия свѣтъ. Може би да ми се повърна пакъ честьта, но невѣрвамъ даже и да се обѣсятъ главитѣ на хората отъ всичкия свѣтъ на единъ косъмъ. Кантаркусъ рѣкжлъ: главата ми отрѣжи ако не е той. Александръ като ги гледалъ какъ се съвѣтуватъ, разбралъ, че работата е за него, и прѣди да го уловятъ турналъ ржката си въ шлемътъ и извадилъ пржстеньтъ на царица Клеопатра, когото билъ зелъ въ Троада, който ималъ камакъ лукавъ и го турналъ на прьстьтъ си. Дарий. (като му казалъ тия думи Кантаркусъ),

обърналъ се къмъ Алексанадра и рѣкжлъ: човѣче, мнозина ми говорятъ, че много приличашъ на Александра! Александръ отговорилъ и му рѣкжлъ: о, царь Дарие! азъ защото приличамъ на господаря си Александра, затова му съмъ и много обиченъ, и имамъ най-голѣма почесть отъ другитѣ. Много човѣци сж се излъгвали и ми сж се покланяли, като се мисляли, че съмъ азъ сжщия Александръ. Дарий като чюлъ Александровитѣ думи, паднжлъ въ джлбока мисъль, какво да направи за да се непосрами послѣ. Отъ скърбь и ядъ ритналъ трапезата съ нозѣтѣ си, станалъ отъ вечерята, зелъ фенеритѣ съ свѣщитѣ и влѣзналъ въ палатътъ си да се съвѣтува. Александръ пакъ останжлъ на трапезата съ нѣкои си началници въ тъмнината.

Александръ се избавя отъ Дария.

Тогава Александръ си съблѣкалъ дрѣхитѣ, а щитътъ си турилъ на мѣсто възглавница като че щѣлъ да спи. Прѣсторилъ се, че отива ужъ вънъ по нуждата си и тутакси излѣзналъ; затекълъ се къмъ вратитѣ на палата извадилъ едната чаша отъ пазвата си и рѣкжлъ на вратаря: држжъ тая царска чаша и отвори, защото ме прати царя да устроя войсковитѣ стражи, вратаря го пропусналъ, затекжлъ се и на другитѣ крѣпостни врати, извадилъ другата чаша и рѣкжлъ: држжъ тая царска чаша и отвори по скоро, защото ме прати царя да викамъ воеводитѣ да дойджтъ вжтрѣ на царския съвѣтъ. Тѣ послушали тутакси, и му отвориле, а той отишелъ търчишкомъ до мѣстото, дѣто му билъ коньтъ възсѣдналъ го и бѣгалъ по скоро до като пристигналъ Арменийската рѣка, която намѣрилъ замръзнала и ѭ прѣминалъ. Намѣрилъ тамъ Антиоха, Филона и Птоломея, които го чакали съ нетърпение, съ доволно много войска и имъ расказалъ какъ го позналъ Дарий.

Дарий гони Александра.

Дарий отишелъ въ палатътъ си повикалъ 12-тѣхъ си съвѣтници и рѣкжлъ имъ: този посланникъ (прате-

никъ) е Александръ и какзо ще рѣчете да направиме; тѣ му рѣкли: ако е думата ти истинска, Персийскитѣ боговѣ сѫ се умилостивили за тебе и за насъ. Дарий заповѣдалъ на Кантаркуса да отиде да улови Александра. Запалили свѣщитѣ и отишле да го уловятъ но не го намѣрили. Тогава попитали стражитѣ, но никой го не позналъ, само облѣклото му намѣрили. Вратаритѣ казали: него часъ дойде единъ човѣкъ, даде ни двѣтѣ златни царски чаши и рѣче ни да отвориме по скоро, защото пратилъ царя да оправи стражитѣ по добрѣ и да вика въеводитѣ на царски съвѣтъ. Тогава Кантаркусъ съ царь Криса като видѣли Александровата хитрость взели 300 души человѣци конници и отишле по дирѣ му да го гонятъ. Дордѣ да изгрѣе слънцето тѣ отишли на рѣката, и като видѣли Александра, че е прѣминалъ рѣката и сѣди съ неговитѣ си, паднѫли въ голѣмъ страхъ и мисъль.

Александръ се ругае на гонителитѣ си.

Рѣката, която прѣминалъ Александръ била такава, щото нощѣ замръзвала, а денѣ се размръзвала. Александръ като видѣлъ гонителитѣ рѣкѫлъ имъ: О, човѣци! какво търсите тука? Вѣтръ ли гоните, но вѣтръ никой го нестига. Виждате съ очитѣ си. че Македонскитѣ конье не ги спирятъ нито гори, нито рѣки, какво търчите напраздно? Идете и кажете на царь Дария, че благодаря му за честьта, която ми направи, но не докрай. За това нека е готовъ на рѣката да приеме бойтъ.

Дариевата скръбь.

Кантаркусъ се върналъ при Дария и му казалъ, че Александръ бѣгалъ, а Дарий като чюлъ Александровото художество, заплакалъ и рѣкѫлъ: видѣхти ли Началници, какво искуство ни направи Филиповътъ синъ. Сичкото ни царство потѫпка и завладѣ, слѣдова-

телно, ний сега какво ще правиме? Слѣдъ туй заповѣдалъ да напишѫтъ едно писмо плачевно до царя Пора Индийский, съ слѣдното съдържание.

Дарий пише на царь Пора.

На Височайшия царь отъ всичкитѣ царьета, земний, господарь надъ господаритѣ вселенски, на земния Богъ Индийски. Азъ Дарий Пердсийский, бѣдственний и злополучний, днесь ти писувамъ и се покланямъ. Знаешъ много добрѣ, че азъ бѣхъ господарь отъ горе на 30 царства. Обачә сега е станалъ единъ отъ най-долнитѣ човѣци, Александръ, който завладѣ всичкото ми царство, Ерусалимъ, Египетъ и Вавилонъ, та ги събра съ западъ. Перситѣ се оплашиха и неможѣха да му стоятъ на срѣща. Два пѫти се бихме и двата пѫтия ни побѣди. Прочее молиме се на царството ти, да ми дадешъ помощь, да се биеме още и трети пѫть, та или него да убиеме или ний да сә истрепиме до единъ съвсемъ.

Поръ праща помощь на Дария.

Царь Поръ, като прочелъ писмото на Дария поклатилъ съ глава и рѣкѫлъ: нивга не се намира радость безъ скръбь. Дарий се наричаше подобенъ на Боговетѣ, а сега се гони отъ Македонцитѣ, дѣто Филипъ му бѣше рабъ. Послѣ повикалъ едного отъ Началницитѣ си и му рѣкѫлъ: Земи 400 хиляди войници и иди на помощь на Дария. Александра да не убивате, ами тука живъ да ми го доведете, да го вида какъвъ човѣкъ е, защото мнозина ми казватъ, че билъ мѫдръ и юнакъ. Прочее отишла Индийската войска на помощь на Дария.

Дарий отива върху Александра.

Дарий, като му съобщили, че прѣстигнала Индийската войска, събралъ и неговата си, написалъ ѭ и

намѣрилъ хилядо хиляди (единъ милионъ) и тръгналъ на бой. Слѣдъ това пратилъ съгледатели (шпиони) да узнаятъ, колко и каква е Александровата войска. А Александръ уловилъ съгледателитѣ въскачилъ ги на едно високо мѣсто, и заповѣдалъ на войската си да се воржжи и ѭ раздѣлилъ на отрѣди. Съгледателитѣ като видѣли Александровата войска много се зачюдили. Послѣ заповѣдалъ Александръ да имъ даджтъ Македонски оржжия и рѣкжлъ имъ: подарявамъ ви животьтъ, идете при господаря си и когато дойдете на бойтъ, тия оржжия дръжте, за да ви неубиватъ Македонцитѣ. Тѣ си отишле, и ги питали Началницитѣ Индийски за Александровата войска, а тѣ имъ казали: много войска видѣхме, юначна е, силна и безъ да има страхъ и коньетѣ имъ сж много избрани, всичкитѣ силни. Индийската войска като чюла това, оплашила се, и като на сила отивала на бойтъ. Дарий се разгнѣвилъ и заповѣдалъ да се отрѣжятъ язицитѣ на съгледателитѣ, за да не хвалятъ Александра.

Александръ се бие съ Перситѣ и Индийцитѣ.

Събрала се войската Персийска и Индийска и отишли на бойтъ, и като се размѣсили ударили се съ копията и тутакси духналъ силенъ вѣтръ, вдигналъ прахътъ отъ земята до толкова, щото потъмнѣло слънцето и ударитѣ отъ копиетата се слушали на много отдалечени мѣста. Нея минута не се познавалъ кой е Персиянецъ, Индиецъ или Македонецъ. Македонцитѣ извадили сабитѣ като добри жетвари на гжстиниви и исклали него день много народъ. Като се мръкнало Индицийтѣ и Перситѣ оплашени закачили да бѣгатъ; обаче на другия день пакъ излѣзли на бой. Александръ като видѣлъ, че дошли пакъ, неможѣлъ вече да търпи, спусналъ се самъ въ войската Индийска съ отрядътъ си 100 хиляди души, които биле всичкитѣ

отбрани направилъ много и голѣми убийства. Индийцитѣ като видѣли Александра, тутакси обърнали се на бѣгъ.

Дариевото бѣгание.

Перситѣ като видѣли, че Индийската войска бѣга, почнали и тѣ да бѣгатъ, защото немогли вече да се биятъ. Дарий като видѣлъ. че войската му бѣга, почюдилъ се какво да прави и той клѣтника търтилъ да бѣга, а като бѣгалъ самъ си думалъ: О, азъ безумний Дарий! който се въздигахъ дори до небето, сега нито на земята съмъ достоенъ да живѣѭ. Всичкитѣ Перси бѣгали въ Крѣпостьта Персийска.

Дарий пада раненъ.

Въ тази разбъркотия на бѣганието, двама отъ любимцитѣ на Дария, Кантаркусъ и Ариоварзанъ затекли се тамъ, дѣто бѣгалъ и го ударили единъ отъ едната страна, а другия — отъ другата, Ранили го, свалили го отъ коньтъ, фжрлили го долу въ прахътъ и го съблѣкли голъ. И така злополучния Дарий оставалъ голъ и съ малко душа — едвамъ дишалъ.

Перситѣ се покланятъ на Александра.

Александръ като се научилъ за убийството на Дария, тутакси пратилъ нѣколцина войници, да кажатъ на Перситѣ да не бѣгатъ, защото Дарий падналъ убитъ, ако ли бѣгатъ, сжщия день ще умржтъ всички отъ Македонскитѣ ржцѣ. Пратилъ Филока въ войската Индийска, да имъ земе коньетѣ, а тѣхъ да остави да се върнатъ при господаря си царь Пора. Отишелъ Филонъ и казалъ на Индийцитѣ Александровата заповѣдь. И тѣ тутакси слѣзли отъ коньетѣ си, поклонили му се, прѣдали прѣпорцитѣ си, коньетѣ си и всичкитѣ си оржжия, зели милость и отишле при господаря си Пора. При това Филонъ имъ заповѣдалъ да кажатъ на

царь Пора, да сѣди на царството си и да варди мѣстото си; другиму сила да недава и да знае, че Филонъ съ волята на господаря си Александра, е господарь на цѣла Персия. И така Перситѣ сѫ отдѣлили отъ Индийската войска, поклонили се на Филона и се събрали всичкитѣ съ Македонската войска и имали голѣма радость, защотото се удостоили да работятъ на Александра.

Александръ намира Дария.

Александръ като отивалъ на Пэрсийското поле съ войската си намѣрилъ Дария, че лѣжи въ прахътъ, който като видѣлъ Александра извикалъ съ слабъ гласъ и изнемощѣла душа; царь Александре, слѣзъ отъ коньтъ по скоро и ела да чуешъ отъ устата ми една дума. Александръ се обърналъ и като го видѣлъ рѣкѫлъ: кой си ти о, човѣче! а Дарий отговорилъ: Азъ съмъ всемогущия Дарий, колелото на честьта ме въздигна дори до небето, а сега ме свали до Ада. Александре, ти ме видѣ самъ съ очитѣ си, когато дохажда посланникъ; смисли смъртьта си и недѣй ме оставя да умрѫ въ прахътъ голъ, защото не си немилостивъ като Перситѣ. Александръ като чюлъ Дариевитѣ думи много се нажалилъ, заплакалъ, слѣзалъ отъ коньтъ извадилъ връхната си дрѣха и го покрилъ. Послѣ заповѣдалъ на Македонцитѣ да направятъ една колесница златна за да го турнатъ въ нея. И така Алексардръ държалъ отъ едната страна та го качили и го закарали въ Персийската Крѣпость въ палатътъ му. Александръ вървѣлъ съ него колкото половина часъ пѣши и му рѣкѫлъ: Азъ ти направихъ царска честь макаръ и да ми си неприятель, обаче дай ми молитвата си и благословия та си.

Перситѣ се покланятъ на Александра.

Тогава Александръ се облѣкалъ въ много скѫпоцѣнни дрѣхи, турналъ на главата си короната на Ерусалимския царь Соломона и влѣзналъ въ Пердсийската

Крѣпость, въ палатътъ на Дария и сѣдналъ на столътъ му. А Дарий лѣжалъ прѣдъ Александра. Този столъ билъ украсенъ съ многоцѣнни каманье и високъ на четери стжпала. Тогава отишле Перситѣ и се поклонили на Александра, и съ голѣмъ гласъ сичкитѣ го многолѣтсвовали.

Послѣднето искание на Дария.

Дарий като билъ близо до Александра, заповѣдалъ да доведжтъ дъщеря му Роксандра. Уловилъ я за ржката, далъ я на Александра и казалъ: Александре,земи милата ми дъщеря Роксандра, Александръ станалъ отъ столътъ, хваналь я за ржката и сѣдналъ съ нея на Дариева столъ. Послѣ свалилъ короната отъ главата си и я положилъ на Роксандрината глава. А Роксандра извадила прътстеньтъ отъ ржката си и го турнала на Александровата ржка. Тогава Александръ се обърналъ къмъ Дария и рѣкжлъ: царь Дарие, виждъ, че дъщеря ти ще царствува надъ цѣлия свѣтъ съ мене, и възвърни угорченото си сърдце на радость. Дарий като видѣлъ дъщеря си съ Александровата корона, зарадвалъ се твърдѣ много, пожелалъ имъ дългоденствие и казалъ: царь Александре, всичкитѣ господари и земни царье да ти се покланятъ и да владѣешъ надъ цѣла вселенна. Послѣ Дарий взелъ и жената си, прѣдалъ я на Александра и рѣкжлъ: вземи и моята жена вмѣсто майка си Олимпияда. Обичайте Перситѣ, защото сж твърдѣ много вѣрни на господарътъ си, а убийцитѣ ми да ги накажешъ много строго за примѣръ да другитѣ. Това като изрѣкжлъ слѣдъ нѣколко минути издъхналъ, като гледалъ всичкитѣ ония, които го окржжавали.

Наказание на Дариевитѣ убийци.

Тогава Александръ съ всичкитѣ си господари и съ всичката си войска погребалъ дария съ голѣма честь. Послѣ заповѣдалъ на протогеритѣ да викать,

и съобщятъ на народа, че който е убилъ Дария да дойде при Александра, за да му даде каквото обича и поиска. И така сѫщинскитѣ Дариеви убийци отишле при Александра, а той ги попиталъ: защо убихте Господаря си? Тѣ отговорили и казали: неговата смърть те направи царь Персийски. Александръ имъ рѣкжлъ: Искренниятъ си господарь, който ви е отхранилъ и почелъ, убихте, ами мене чюждия. какво ли ще направите? И заповѣдалъ да ги обѣсжтъ веднага отгоре надъ Дариева гробъ.

Александръ се оженва за Роксандра.

Послѣ Александръ земалъ Царьетѣ и Началницитѣ влѣзналъ въ палатътъ и се вѣнчалъ за Роксандра, по обичаитѣ на него врѣме. Тя била много хубава и прѣмждра, щото по цѣлиятъ свѣтъ нѣмало като нея и немогло да се намѣри. Като свършилъ женидбата си, заповѣдалъ на войската си да си промѣнятъ дрѣхитѣ. И така Персситѣ облѣкли Македонски дрѣхи, а Македонцитѣ — Персийски.

Какво намѣрилъ Александръ въ Персия.

Отишелъ Александръ въ царския Палатъ и заповѣдалъ да изброятъ иманието на Дария, и намѣрилъ: 12 щерни, пълни съ чисто злато; 12 кжщи, пжлни съ срѣбро; 12 кули съ жълтици; 100 хиляди коньe; хранени; 300 хиляди войнишки; грипи за ловъ хиляда; львови, научени на ловство 5 стотини. Тогава зелъ та изброилъ и всичката си войска и намѣрилъ 4 милиона конници. И така Александръ стоялъ въ Персия съ голѣма радостъ една година.

Александръ покорява Криса.

Като се свършила годината, Александръ тръгналъ съ войската си да отиде срѣщу царь Криса, Лидийский. Царь Крисъ неблаговолилъ да се поклони на

Александра; но послушницитѣ му малки и голѣми сговорили сѫ та го уловили, вързали го и го завели при Александра вързанъ; занесли му при туй и още толкова много злато, щото не бѣше се слушало по всичкия свѣтъ да е имало толкозъ злато, което Александръ го раздѣлилъ между войската си.

Чюдно пѫтувание Александрово.

Послѣ Александръ тръгналъ съ войската си да отиде на дѣсно, отишелъ до крайтъ на свѣтътъ, дѣто намѣрилъ диви човѣци като добитъци свиреповидни и человѣкообразни. Отъ тамъ нататъкъ вървѣлъ още 15 дни и намѣрилъ диво мѣсто. Тамо имало диви жени, високи 3 лакти, които жени имали плѣщи като биволски, и коситѣ имъ имъ свѣтяли като звѣзди. Тѣ отишле въ войската и убили много войници до като прѣстигне Александръ. Отъ тамъ вървѣлъ още 15 дни и отишелъ на едно мѣсто, дѣто имало голѣми пещери, въ които стояли мрави, що грабили по единъ конь и го завличали въ пещерата. Александръ заповѣдалъ да турятъ сухи цѣви (калеми) въ Пещеритѣ, които запалили, и така всички мрави изгорѣли. Отъ тамъ вървѣли осемъ дена, и отишелъ при една рѣка широка колкото половинъ день ходенье. заповѣдалъ та направили лодки, съ които прѣминала всичката войска за 60 дни. Като прѣминалъ, намѣрилъ човѣци единъ лакетъ високи, които се наричали Питики, които отишле при Александра, поклонили му се и му занесли медъ и много финики.

Новъ царь на Питикитѣ.

Александръ направилъ тамо Крѣпость- И поставилъ имъ царь отъ тѣхъ, поучилъ ги да се отнасятъ човѣшки и да вѣрватъ въ Бога небеснаго и земнаг Седѣлъ тамо 100 дни, и като станалъ отъ мѣстото и извадилъ толкова медъ и финики, щото стигнали *една година* на войската.

Сосонховата Кула.

Отъ тамъ отишелъ на едно поле широко, което на крайтъ имало едно езеро много студено като ледъ а водата му била сладка като захаръ. Тамъ намѣрилъ една Кула, на която имало образъ, изобразенъ отъ Злато, съ думи издълбани, които писували така: Азъ съмъ Сосонхъ, който нѣкога бѣхъ царь на всичкия свѣтъ. Въздигнахъ се много и поискахъ да намѣря крайтъ на Земята, дойдохъ на това поле съ войскатаси, и боговетѣ пратиха дивитѣ човѣци, които ме убиха съ всичката ми войска. Ако нѣкой дойде до тука вече напрѣдъ да не отива, защото нищо добро нѣма да види. Полето било пълно съ глави и кокали человѣчески. Александръ прочелъ писаното, извадилъ връхната си дрѣха и покрилъ съ нея писанитѣ думи, и турналъ отъ горе Короната си, за да не види другъ писаното и да се оплаше войската. Велможитѣ го питали какво пишѫтъ словата на Кулата, а той имъ отговорилъ, че имало отъ прѣдя имъ едно прѣкрасно мѣсто съ много други нѣща и съ тия думи ги направилъ да отидѫтъ напрѣдъ.

Александръ се бие съ дивитѣ.

Отъ тамо вървѣлъ два дни и отишелъ на една висока гора, дѣто видѣлъ грозни човѣци, високи два лактя, а тѣлото имъ било вълнясто, които гледали къмъ войската страшно и не бѣгали. Александръ самъ поискалъ да отиде да ги види, тѣ скачали отъ едно мѣсто на друго и безъ страхъ гледали войската. Александръ като ги видѣлъ оплашилъ се и мислѣлъ въ себѣси: тѣзи сѫ дивитѣ човѣци, които сѫ убили царя Сосонха съ войската му. Затова заповѣдалъ на войската си да се въоржжи и да ги чакатъ юнашки. За опитъ зелъ една жена и ѭ турналъ при дивитѣ человѣци, за да види какво ще я правятъ. Тогава слѣзналъ единъ отъ дивитѣ човѣци, уловилъ жената и почналъ да я ѣде. Жената извикала колкото гласъ ѭ държѣло, и на нейния викъ се притекли и я избавили, а него убили съ

копиетата. Отъ болесть като викалъ много ягката, чюли всичкитѣ диви человѣци, които ведна отишле съ много голѣмо множество връхъ войската. Тѣ оржжия нѣмали, само съ дървета и каманье сж пропждили Александровата войска до кулата Сосонхова. Тамо прѣстигналъ Антиохъ съ войската си и ги закаралъ на полето като ги гонилъ и клалъ. Уловилъ единъ живъ (десето годишно дѣте), който билъ по високъ отъ войницитѣ 2 лакте и биле убити 100 хиляди души диваци. Тия диви хора имали обичай когото наранѣвали, изѣда ли го. На другия день утрѣньта Александръ намѣрилъ отъ войската си 2 хиляди души убити. Прочее събрали се велможитѣ и Македонскитѣ Началници и рѣкли на Александра: стига ни смъртьта царю, дѣто нж приехме отъ дивитѣ человѣци, и недѣй иска да се изгубиме всички тука на крайтъ на земята, дѣто си ни довелъ, да измрѣме отъ лоша скърбь на това чюждо мѣсто не споминаеми; войската вече неможе да те послѣдова, защото се бои. Александръ, като чюлъ тия думи много се наскжрбилъ, и рѣкжлъ· обични мои и юначни Македонци, не се отчайвате, скоро ще стигнеме крайтъ на земята, малко остана, и съ Божията помощь скоро ще се върнеме на нашето мѣсто да си отпочинеме.

Голѣмо пжтувание Александрово.

Като излѣзли отъ дивитѣ човѣци. отишле на друго мѣсто прѣкрасно, което било посадено съ много различни овощия. Тамо намѣрили двѣ кули, украсени съ чисто злато. На първата кула билъ исписанъ Ираклеова образъ, а на втората — образа на Севира царица. Александръ като видѣлъ исписанитѣ образи, плакалъ много и рѣкжлъ: о, царь Ираклее, и царице Севиро, които сте прочути по свѣтътъ! Какъ сте дошле тука на чюжда земя да умрѣте. Въ кулитѣ намѣрилъ много сребро и злато, което го опрѣделилъ и раздалъ на войската си и седѣлъ тамъ 6 дни съ голѣма радость.

Александръ намира чюдни животни.

Александръ отъ тамо станалъ да върви по нататъкъ, и като вървѣли 10 дни намѣрили чюдни человѣци съ 6 ржцѣ и 6 нозѣ, които отишле да бижтъ Александра. Александръ убилъ отъ тѣхъ много, уловилъ живи много, и искалъ да ги покаже на свѣтътъ за чюдо, но понеже незнаѣлъ какво яли, пусналъ ги и измрѣли отъ гладъ всичкитѣ. Отъ тамо вървѣлъ 10 дни и отишелъ на едно мѣсто, гдѣто намѣрилъ Песоглавци (куче глави) човѣци. Тѣлото имъ било человѣческо, главата кучешка, гласътъ имъ человѣчески, и ходили като кучета. Александръ убилъ отъ тѣхъ много и слѣдъ 10 дни оставилъ мѣстото имъ, отишелъ до едно село близо до морето и лѣгнали да спжтъ. Тамо умрѣлъ на единъ войникъ коня и го завлѣкли до морето. Нея нощь излѣзналъ единъ ракъ изъ морето и го изялъ. Научили се и другитѣ раци, които излизали нощѣ и земали много конье съ човѣци и ги влачили въ морето. Отъ тамо станалъ и отишелъ на друго мѣсто пакъ до морето и намѣрилъ много овощия разни, гдѣто седѣлъ нѣколко врѣме, за да си отпочини войската.

Александръ отива при блаженнитѣ.

Александръ като седѣлъ до морето, видѣлъ единъ островъ вжтрѣ въ морето и заповѣдалъ тутакси на майсторитѣ да направятъ кораби и влѣзли въ островътъ. Человѣцитѣ що живѣяли на тоя островъ притекли се да му се поклонятъ и като го славили думали: Многая лѣта на Александра, царя на всичкийтъ свѣтъ; послѣ го попитали: какво искашъ отъ насъ царьо като сме всички голи, както ни видишъ? Александръ имъ отговорилъ: нищо неискамъ отъ васъ, само дойдохъ да видя мѣстото ви. Искамъ да ми кажете, отъ гдѣ знайте името ми, дѣто никога не сте ме виждали и какъ хортувате Еллински, като сте тука на чюждо мѣсто, тѣ му отговорили: ний отъ много години знаеме, че ще дой-

дешъ тука да ни видишъ и да те видиме, понеже ни прѣдсказа царь Ираклей съ царица Севира, които бѣха царье Еллински на Македония, обаче отъ послѣ като закачиха Еллинитѣ да правятъ любострастия видѣ нечистота имъ и направи кораби 500 голѣми, събра всичкитѣ прѣмждри отъ царството си излѣзе отъ беззаконното мѣсто. Прочее отиде тамо, дѣто видѣ кулитѣ, и живѣха двамата много години, и умрѣха. Царь Ираклей прѣдсказа за тебе и ни каза името ти и какъ ще дойдешъ тука. Когато да умрѣ, изгори всичкитѣ кораби, за да се невърнеме надирѣ въ грѣшниятъ свѣтъ, но ние пакъ закачихме да правиме беззакония, както се бѣхме научили на първото врѣме. И така Богъ като гледа нашитѣ беззаконния, разгнѣви ни се и прати дивацитѣ человѣци да ни избиѭтъ. Колкото се избавихме, прибѣгнахме на този островъ и ястиета ни е отъ овощията, и учението ни е философията. Прочее царь Александре, земи отъ тука прѣмждри човѣци избрани, защото ще отидешъ на диви мѣста и не ще знаешъ какво да правишъ. Александръ като чюлъ тия думи, зачюдилъ се и рѣкжлъ: „отъ сребро и злато, по почтено е учението, защото прѣмждрия човѣкъ въ нуждно врѣме (на зоръ) избавлява хиляди души а безумния изгубва още толкова т. е. двойно.“ Попиталъ прѣмждритѣ и рѣкжлъ: ще ли имамъ бой на напрѣдъ а тѣ му отговорили: отъ тука на татъкъ бой нѣма да имате. Тамъ дѣто течс океанъ, островитѣ на блаженнитѣ сж. Ония човѣци живѣѭтъ мирно съ Бога и ума имъ е всѣкога къмъ Бога. Александръ имъ рѣкжлъ: ами отъ гдѣ сж се събрали тѣ тука. Тѣ му отговорили и рѣкли: Богъ когато създалъ свѣтътъ, първо направилъ Адама и Ева и ги поставилъ да сѣдѭтъ въ райтъ; заповѣдалъ имъ да ѣджтъ отъ всичкитѣ райски дървѣта, само отъ едно дърво имъ запрѣтилъ да не ѣджтъ; но тѣ не послушали Бога, нарушили неговото слово и ѣли, за което биле испждени отъ рая и плакали горчиво, Родили двоица синове, Каина и Авела, Диявола турналъ Каина да убие Авеля, което Каинъ и направилъ. Адамъ и Ева много плакали заради убийството

Авелово. Богъ като гледалъ голѣмийтъ и безутѣшнийтъ имъ плачь, пратилъ ангелъ, който имъ рѣкжлъ: защо плачете толкова, и Богъ се отягчи отъ васъ. Богъ го отъ земята създаде и пакъ въ земята го прати, въ която всичкитѣ ще отидѫтъ, колкото сѫ се родили и родѫтъ. Богъ ще ви даде другъ синъ Ситъ вмѣсто Авеля. Обаче излѣзте отъ това мѣсто и идете да сѣдите по цѣлата вселенна. Като се свършѫтъ 5500 години, тутакси ще видите пакъ райтъ. Подиръ врѣме родилъ се Ситъ, отхранилъ се, и родилъ дѣца на тоя блаженъ островъ, които блаженни сѫ отъ родътъ на Сита — Ситови потомци. Тогава Александръ казалъ на прѣмѫдритѣ: отъ гдѣ да отидеме тамъ, и тѣ му казали. Станалъ отъ тамо и вървѣлъ 6 дни, и отишелъ на една висока гора, на която се въскачилъ и видѣлъ острова нѣ блаженнитѣ.

Тамъ заповѣдалъ да направятъ Кула, която да прѣдставлява Александръ че държи сабля въ рѫката си и показва острова на блаженнитѣ. Отъ тука станалъ и тръгналъ да върви по нататъкъ. Като вървѣлъ 6 дена, отишелъ на друга гора, още много по висока. На връхъ гората намѣрилъ човѣкъ вързанъ въ окови, високъ 20 лакти, на когото плачътъ се слушалъ три дни на далечъ. Александръ като го видѣлъ и войската му, оплашили се. На друга пакъ по висока гора, намѣрилъ една жена вързана, висока така сѫщо 20 лакти и широка 10 лакти. Една змия приплѣтена въ нозетѣ ѝ а главата ѝ въ устата ѝ, и не я оставяла да приказва. Отъ тамо вървѣлъ още 8 дни, и намѣрилъ езера: въ които чюлъ пѫшкания и тия езера имали много змии. Видѣло се на Александра, че тамо била мѫката на грѣшнитѣ Отъ тамъ повървѣлъ малко. и намѣрилъ океана, и острова на блаженнитѣ и распѫналъ чаджритѣ си по край рѣката. Този островъ билъ далечъ отъ земята 100 часа (сакапия). Александръ заповѣдалъ на майсторитѣ да направятъ кораби и така отишле на островътъ съ Антиоха и Птоломея. Този островъ ималъ много овощия, безбройни и много вкусни. Освѣнъ това той билъ исписанъ съ икони, и съ други

ни работи, които не ги е видѣло человѣчешко око. ого плодъ имало нападалъ по земята и по клонче а на дърветата имало много птичета, различни, и жли красно до толкова, щото пѣнието имъ било единено съ радость и скърбь. Въ коренитѣ пакъ на рветата, текли извори студени, на които водата била адка като медъ. Александръ като отивалъ срѣщналъ дного отъ блаженнитѣ и рѣкжлъ: нека е миръ вамъ рате, а той му отговорилъ: на сички ви нека е миръ царь Александре. Александръ му рѣкжлъ да се равго варжтъ, а той рѣкжлъ: иди напрѣдъ при нашитѣ пър венци, които те чакатъ и ще те завѣджтъ при нашия царь Еваинда. Той ще те поучи за душата ти, живо тътъ ти и за смъртьта ти. Тогава излѣзли мнозина да посрѣщнжтъ Александра и сичкитѣ го цѣлували въ устата и му казали колкото нѣща щѣха да му се слу чжтъ. Александръ се чудилъ на умътъ имъ и думалъ въ себѣси, да ли сж тия человѣци или ангели. Завели го при царя Еваинда, който седѣлъ подъ едно плодовито дърво, отъ което текълъ источникъ, а постелката и покривката му била отъ листата на дървото. Еваиндъ като видѣлъ Александръ поклонилъ главата си и рѣкжлъ: защо си дошелъ при насъ царь Александре, отъ правѣднийтъ въ грѣшниятъ свѣтъ. Хваналъ го за ржката, и го турналъ при него да сѣдне и му рѣкжлъ: Радвай се царю Алек сандре, защото ти си главата на всичкитѣ: когато зав ладѣешъ цѣлия свѣтъ ще наслѣдишъ Андона. Алек сандръ като чюлъ тия думи, наскърбилъ се отъ душа и му казалъ: на великия и прѣмждрия человѣкъ нетрѣб ва много тълкувание. Александръ му пакъ рѣкжлъ: повволявате ли да донесеме ѣстиета отъ нашето мѣсто каквито имаме, Еваиндъ отговорилъ: донесете. Тогав Александръ рѣкжлъ на Антиоха, да донесе чисть хлѣб и вино. Еваиндъ като ги видѣлъ, не ги приелъ но р кжлъ: ний такова ѣстие не ѣдеме, но нашето ѣстие отъ дървото, което видишъ надъ мене; питието е отъ источникътъ, когото виждашъ прѣдъ мене облѣклото ни е отъ листата на дървото, ума ние на

литва денѣ и нощѣ къмъ Самодьржца Саваота. Нашия животъ е тукъ много дългъ на това мѣсто, и когато дойде края ний отиваме на по добро сѣдалище, мѫчение никога нѣмаме, само радость имаме и да славословиме всѣгда бога. Александре, ти си първия, дѣто си дошелъ при насъ отъ грѣшниятъ свѣтъ, защото тука отъ васъ никоя душа не се намира. Александръ рѣкѫлъ: колкото ми каза всичкитѣ сѫ добри и красни; обаче отъ гдѣ ви е ражданието. като немате жени. Еваиндъ му отговорилъ: и ний имаме жени, но не сѫ тука, ами сѫ на други островъ, 6 дена е оттукъ до тамъ. Всѣка година отиваме по единъ пѫтъ при тѣхъ като животнитѣ и седиме заедно съ женитѣ си по 30 дни. Кога се роди дѣте, ако е мѫжко, земе го баща му слѣдъ една година и го довѣжда при насъ; ако ли е женско, седи съ майка си догдѣ се ожени и задоми. Александръ рѣкалъ: ако позволявашъ, искамъ да видя и азъ онзи островъ. Еваиндъ отговорилъ: островътъ ще видишъ, но вътрѣ нищо нѣма да видишъ. На мѣдното (бакѫреното) здание ще отидешъ, но вѫтрѣ не искай да погледнешъ защото вече животъ не ще имашъ. Александръ не повѣрвалъ на думитѣ му и отишелъ въ островътъ, но вѫтрѣ нищо не видѣлъ. Отишелъ и въ мѣдното здание, обиколилъ го на всѣкадѣ, но не смѣялъ да надникне вътрѣ, въ което само Богъ знаѣлъ що било. Александръ като не видѣлъ нищо тамъ, върналъ се пакъ при блаженнитѣ и отишелъ при царя Еваинда и му рѣкѫлъ: О, царьо прѣмѫдрий! покажи ни отъ тука на татъкъ какво има. Той му рѣкѫлъ: на оная Гора, която виждашъ украсена съ прѣкрасенъ дървенъ плодъ онова мѣсто е, което се нарича Едемъ, дѣто самъ си Богъ насадилъ райтъ. Тамо направилъ Адама и Ева и ги поставилъ да вардѭтъ райтъ, на които завидѣлъ дявола и наумилъ имъ да ѣдѭтъ отъ дървото, що имъ Богъ бѣше запрѣтилъ да ѣдѭтъ и затова непослушание биле испѫдени изъ райтъ. Александръ рѣкѫлъ: възможно ли е да отида и азъ да видя, Еваиндъ му отговорилъ: не е възможно да отиде думата заедно съ тѣлото въ райтъ, най-повече затова, защото тази гора

е висока, и е мѣдена направа наоколо и отгорѣ сградата сѣдѫтъ шестокрилатитѣ Ангели съ огнени орѫжия.

Александръ оставя Блаженнитѣ

Александръ прѣди да излѣзе отъ островътъ на блаженитѣ, тия послѣднитѣ отишле всички при него, целували го и го испратили съ голѣма честь. Тогава Александръ имъ рѣкѫлъ: ако не бѣхъ жалилъ Македонцитѣ да се не изгубѭтъ на това чюдно мѣсто, искалъ бихъ да остана тука да живѣемъ съ васъ Ангелски животъ. Еваинцъ му рѣкѫлъ: иди Александре съ миръ и ще завладѣешъ цѣлия свѣтъ, и после ще влѣзешъ въ земята, майка си, тъй щото на второ пришествие ще се намѣриме всички заедно, и всѣки кой каквото е правилъ такова и ще намери. Прочее Александръ излѣзалъ отъ островътъ на блаженнитѣ и отишелъ при войската си, събралъ ги всичкитѣ като имъ расправилъ всички нѣща, които бѣше видѣлъ на островътъ.

Александръ отива въ тъмнината.

Слѣдъ 10 дни, намѣрилъ едно поле, много широко и голѣмо. Въ срѣдъ полето имало едно езеро дълбоко съ тиня (батакъ) и широко, което държало отъ едната страна до другата, така щото нѣмало отъ гдѣ да минѫтъ. Александръ заповѣдалъ и направили единъ мость много голѣмъ и по тоя начинъ прѣминалъ съ войската прѣзъ езерото А на срѣдь мостътъ написалъ тия думи: „съ повелението на царь Александра, направи се този мость и прѣмина съ войската си, когато излѣзна отъ земята на блаженнитѣ.“ Слѣдъ 4 дни, влѣзалъ въ тъмната земя. Александръ заповѣдалъ да заведѫтъ тамо кобили, които имали малки кончета. Оставили кончетата вънка и влѣзли въ тъмнината съ кобилитѣ и ходили извѫтрѣ колкото 24 часа. Александръ рѣкѫлъ на войската да слѣзѫтъ отъ кобилитѣ и да земѫтъ отъ пръстьта на оная земя. Колкото взели, когато излѣзли, видѣли, че пръстьта била се́ злато и наскѫрбили

се, защо не зели повече. Отъ тамо тръгнали и вървели 4 дни и срѣщнали двѣ птичепца человѣкообразни, много хубави, тѣ проговорили съ человѣчески гласъ и рѣкли: Александре, защо закачашъ Бога, незнаешъ ли, че той ще ти се расърди и ти ще се изгубишъ на това пусто мѣсто съ сичката си войска? Направи това, щото ти казваме: върни се назадъ на дѣсно иди послѣдовай пакъ обикновеннитѣ си бойове, защото те чака царя Индийский да се биете. Александръ ги послушалъ и се върналъ на дѣсно, вървѣлъ 8 дена и отишелъ при едно езеро и распѫналъ чадѫритѣ си, за да си отпочинѫтъ. А готвачитѣ закачили да готвятъ риби и понеже биле сухи, тѣ ги натуряли въ езерото да се по истопѭтъ; колко биле зачюдени, като видѣли че се съживили и избѣгали въ Езерото. Александръ като чюлъ това, почудилъ се и се оплашилъ. Заповѣдалъ тогава да се искъпе всичката войска заедно съ коньетѣ си вътрѣ въ Езерото и се усили отъ много трудъ. Отъ тамо вървѣлъ 2 дни и отишелъ при друго Езеро, което имало вода сладка като медъ. Александръ влѣзналъ въ него да се окѫпи, но дошла врѫху него една риба, която искала да го глѫтне, а той избѣгалъ тутакси вънъ, но рибата като го гонила и тя излѣзла вънъ отъ езерото. Тогава той ѭ възсѣдналъ и послѣ ѭ убилъ като заповѣдалъ да ѭ распорѭтъ. Като ѭ распра ли, намѣрили въ нея единъ скѫпоцѣненъ камъкъ, голѣмъ като гѫше яйце, който свѣтялъ като слънцето. Александръ повѣлилъ да го турнѫтъ на прѣпорецътъ му и да го държатъ прѣдъ него като фенеръ. Отъ тамъ отишле при друго езеро и сѣднали да си починатъ. Като се мрѫкнало, излезли отъ онова езеро жени, които пѣяли пѣсни до толкова хубави и сладки, щото се замайвалъ човѣшкия умъ. Както се вижда трѣбва да сѫ биле Нириядитѣ, които слушаме сега по историята. Отъ тамъ вървѣлъ 8 дни и прѣстигналъ на едно мѣсто, дѣто било голѣмъ храсталакъ, отъ който излѣзли много човѣци връху войската му, тѣ биле отъ половината на горе человѣци, а отъ половината на долу коньe. Всичкитѣ биле съ стрѣли и острилото имъ било отъ камакъ Адамантъ и нѣмали

никакво желѣзо. Когато хвъркали биле много бързи. Александръ като ги видѣлъ, казалъ на македонцитѣ: нека направиме една хитрость да уловиме отъ тѣхъ, да ги заведеме въ Македония за чюдо; за това заповѣдалъ да ископаѫтъ трапове и да ги покриѫтъ съ тръстика и пратилъ да ги подканятъ на бой. Тъй като тѣ незнаяли хитростьта, испадали въ траповетѣ. И така македонцитѣ убили отъ тѣхъ 12 хиляди и ги усмирили. Искали да ги извадѫтъ на свѣтътъ за чюдо, защото толкова биле бързи, щото не ги стигало нищо, и дѣто стрѣляли не сбърковали. Александръ далъ на всичкитѣ орѫжия и ги училъ за да ги има помощници въ прѣдстоящитѣ бойове. Единъ день като излѣзли на свѣтътъ, случайно духналъ студенъ вѣтръ отъ който измрѣли всичкитѣ. Слѣдъ 60 дена отишле въ единъ храмъ, да се поклонятъ, въ когото Александръ намѣрилъ писма, които показвали смъртьта му и отъ това много се угрижалъ. Отъ тамо станалъ и като вървѣлъ 10 дни, намѣрилъ хора съ по една нога и съ опашки, като овце, уловили много отъ тѣхъ и ги завели при Александра. Той попиталъ и рѣкѫлъ: какво сте вий, тѣ му отговорили и казали: царь Акександре, умилостиви се и остави ни, защото поради нашето безсилие дойдохме тука и се скрихме. Александръ като чюлъ тия думи, оставилъ ги да си отидѫтъ. А те скачали отъ камакъ на камакъ и се прѣсмивали на Александра и думали: Александръ всичкия свѣтъ завладѣ съ мѫдростьта си а ние го излѫгахме и ни остави, мѣсото ни е по сладко отъ всички хвъркати, и четвороноги; утробитѣ ни сѫ пълни съ скѫпоцѣнни каманье и съ едъръ маргаръ, а кожитѣ ни желѣзо неможе да пробие. Александръ като ги чюлъ, засмѣлъ се, и рѣкѫлъ: человѣкъ отъ езикътъ си изгубва главата си, и тутакси заповѣдалъ да се въорѫжи 200 хиляди конници съ голѣми кучета (хрѫтки), леопарди (капиени) и Загари (копой). Заобиколили всичката гора, пуснали Загаритѣ, Леопардитѣ и хръткитѣ та ги уловили всичкитѣ и завѣли ги при Александра. Александръ заповѣдалъ та исклали, одрали ги исушили кожитѣ имъ и намѣрили вѣ утробитѣ имъ

безбройно богатство отъ многоцѣнни каманье. На Перситѣ заповѣдалъ да изѣдѫтъ мѣсото имъ, което било по сладко отъ мѣсото на всичкитѣ фъркати птици и четвороноги.

Александръ се връща въ виделото.

Отъ тамъ Александръ станалъ и вървѣлъ още 6 дена, стигналъ на Индийската граница и излѣзли на свѣтовната видѣлина. Шесть мѣсеца сж биле вече изминали отъ когато Александръ бѣше видѣлъ писмата въ Илиополъ, които показваха смъртьта му и всѣкога билъ умисленъ и кахжренъ, когато му дойдяло това на умътъ. Тамъ си смислилъ за едноногитѣ и засмѣлъ се. Като го видѣли Македонцитѣ, че се засмѣлъ, възрадвали се много, защото грижата, която имаше Александръ незнаѣли, понеже всѣкога показвалъ лицето си прѣдъ тѣхъ за весело. Индийския царь Поръ, като се научилъ, че Александръ прѣстигналъ до прѣдѣлитѣ на царството му, написалъ му писмо и пратилъ веднага единъ пратеникъ много вѣренъ, който да му отнесе писмото.

Какво пише царь Поръ на Александръ.

Великия царь Поръ Индийский, който свѣти като Бога, на царя Александра. Ваше величество, чюхъ за тебе, че си убилъ царь Дария, че си се въздигналъ много, и отъ безумието си, дошелъ си сега при мене да се изгубишъ. Ти твърдѣ добрѣ знаешъ, че азъ кога се разсжрдя, цѣлата земя потрѣперва отъ мене. Всичкитѣ свѣтовни царье да се съберятъ неможжтъ да ми стоѭтъ на срѣща. Ти какъвъ умъ имашъ, и какъвъ човѣкъ си, дѣто си дошелъ тукъ да се биешъ съ мене? Както разбирамъ, дотегналъ ти е животътъ и за това си дошелъ. Ако искашъ да запазишъ животътъ си да те умилостивя, прати ми харачъ отъ всичкия свѣтъ дѣто си зелъ и иди да царувашъ въ Македония; защото ако не направишъ това що ти пишя,

не ще се избавишъ отъ моитѣ ржцѣ, защото нито Македония ще те укрие, нито друго мѣсто, понеже изволихъ да дойда срѣщу тебе, за да те съсипя съвсемъ.

Александрова отговоръ на царь Пора.

Александръ, царь на царьетата, не съ моя воля, но съ силата на Самодържеца Бога Савота, който е създалъ небето и земята, до царь Пора Индийскаго, който си мисли че свѣти като слънцето и става земний Богъ, нищожния, оселътъ, лудия, и най злочестия человѣкъ на цѣлия свѣтъ. Писувашъ ми, че съмъ убилъ Дария и съмъ се въздигналъ много. Така сжщо и той като тебе, се правѣше Богъ въ всичка Персия както и ти сега въ Индия; обаче азъ го убихъ съ силата на самодържеца Саваота. И ти му праща помощь, но нищо не можа да му помогнешъ. Имамъ надѣжда защо и тебе ще убиемъ и боговетѣ ти ще затрия. Азъ ида върху тебе като на единъ злочесть човѣкъ, а не като на царь, защото ти невидимаго Бога невѣрвашъ, ами казвашъ, че си самъ Богъ, лудий, ти, и безумний. Колкото се хвалишъ защото имашъ много войска, толкова пъкъ азъ имамъ сила да те побѣдя. Ако даде Богъ и тебе да улсвя живъ, отъ лоша смърть ще умрѣшъ, и ще отидѣшъ съ боговѣтѣ си заедно, да се мжчишъ въ Адскитѣ пропасти.

Поровитѣ рѣчи на Велможитѣ си.

Поръ като прочелъ писмото на Александра, рѣкжл на велможитѣ си: Александръ ни застрашава, дѣ никой по сичкия свѣтъ не ми е отговарялъ така. това по-скоро нека се събере всичката ми войска. Т сжщо пратете писма на другитѣ Индийски царье, дойджтъ всички съ войската си. Като се събрали в китѣ, изброилъ ги и намѣрилъ тъкмо 50. милиона вой Освѣнъ това, ималъ и 10 хиляди лъва и 10 хи слона, които биле научени да се биятъ. Тогава шелъ и Александръ съ всичката си войска. Пер

и Македонцитѣ като видѣли голѣмото множество войска, толкова се оплашили, щото се съгласили да прѣдадѫтъ Александра, а тѣ да си избаватъ животьта. Обаче Птоломей като се научилъ за съгласието имъ, съобщилъ го на Александра.

Александрови рѣчи къмъ войската.

Александръ като се научилъ за съгласието имъ, тутакси заповѣдалъ и се събрала веднага всичката войска прѣдъ него и рѣкѫлъ имъ: възлюбленни ми Македонци, отъ всичкитѣ народи по височайши! Всичка вселенна завладѣхме, и днесь ли се оплашихте отъ слабитѣ Индийци? Кажете ми правичко, безъ да лѫжете. Ако съмъ ви излѣзалъ изъ сърдцата и нещете да се биете, то по-добрѣ днесь сами съ вашитѣ рѫцѣ да ме убиете. Ако би да знаемъ, защо подобрѣ ще се благодарите съ царь Пора, азъ самъ да отида да се прѣдамъ на рѫцѣтѣ му. Да знаете още и това, че ако ме постигне нѣкое зло и пострадамъ, отъ васъ никой не ще види Македония или пъкъ да живѣе вече. Мене ми стига три аршина земя, за да ме погрѣбѫтъ, но вий лошавъ животъ ще прѣминете тука, на чюждото мѣсто, въ работение и робувание. Тѣжко и Горко на ония, които прѣдаватъ господарьтъ си, както се съгласихте и вие да ме прѣдадете, но послѣ съ лошава смърть ще умрѣте. Азъ самъ отивамъ да се бия съ царь Пора, царь съ царь, и войскитѣ ни нѣка сѣдѫтъ на мѣстата си, и ако даде Богъ да го убия, ще се види, че азъ самъ съмъ обладалъ цѣлиятъ свѣтъ, а не съ вашата сила; ако ли ме той убие, вие съ лошава смърть ще умрѣте тукъ на чюждото мѣсто.

Войницитѣ отговарятъ на Александръ.

Македонцитѣ като чюли думитѣ Александрови, растрѣперяли се много и рѣкли: царь Акександре, ние сме готови по-добрѣ да измрѣме всички днесь, нежели ти да пострадашъ нѣщо. Злата мисъль не е отъ насъ,

ами отъ Перситѣ, защото тѣ като сѫ страшливи и слаби като жени, оплашили се отъ неприятелитѣ.

Александровото намѣрение.

Александръ като чюлъ, че злото помислювание е било отъ Перситѣ, разсѫрдилъ имъ се, и заповѣдалъ та ги облѣкли въ женски дрѣхи, а главитѣ имъ обвили съ червени кърпи, които носятъ и до днесь Перситѣ. Послѣ заповѣдалъ на войската си да се въоржжи, която като преброилъ намѣрилъ я всичко 6 милиона, и писалъ въ Персия на Фенелона и Селевкия така.

Александръ писува на Филона.

Александръ царь надъ царьетѣ, до възлюбленитѣ ми Филона и Селевския. Да знаите, защо всичкия свѣтъ видѣхме и върнахме се здрави. Дойдохме на Индия, и ще се биеме съ Пора. Затова щомъ получите писмото ми да дойдете най-малко съ всичката западна войска на Индия.

Приготовление Порово и Александрово.

Александръ като пратилъ писмото, тутакси тръгналъ да отиде за бойтъ. Когато двѣтѣ войски се приближили много близо, Поръ пусналъ 10 хиляди льва срѣщо Александровата войска, а Александръ пусналъ срѣщу тѣхъ биволи и волове научени. Смѣсили се льовитѣ съ биволитѣ и воловетѣ, и почнали да се биятъ. Александръ раздѣлилъ войската си на три отрѣда, сѫщото направилъ и Поръ, като ги раздѣлилъ и той на толкова отрѣда. Почнали да свиратъ музикитѣ и отъ двѣтѣ страни. Отишле и събрали се двѣтѣ войски заедно, и ударили се, бойтъ е траялъ отъ заранька до вечерьта т. е. до залѣзвание на слънцето. Въ този ожесточенъ бой отъ Перситѣ паднали убити 200 хиляди войници, а отъ Александровата войска — 6 хиляди и половина. Поръ заповѣдалъ да отидѫтъ всичкитѣ

царьета и първенцитѣ да се посвѣтуватъ. Като се събрали, Поръ имъ рѣкжлъ: много множество войска се изгуби отъ насъ въ бойтъ ни съ Македонцитѣ, затова повикахъ ви да се посъвѣтуваме, какво трѣбва да правиме. Началницитѣ му отговорили: Върховнейший царьо, человѣци на бойтъ да не пращашъ, само голѣмитѣ слонове да приготвиме да отиджтъ.

Поръ пуща Слоноветѣ.

Царь Поръ тутакси пусналъ 100 хиляди Слона. Направилъ кули отъ горѣ имъ, и седѣли на всѣки слонъ отъ горе по 20 души обрѫжени войници. Александръ отивалъ срѣщу лицата на Слоноветѣ и заповѣдалъ на всѣки конникъ, да тури звънци на коньтъ си, ималъ и пѣши въорѫжени 200 хиляди, на които заповѣдалъ да сѣчжтъ нозѣтѣ на Слоновитѣ. Слоноветѣ като чюли звънцитѣ, които били на конѣтѣ, оплашили се и почнали да бѣгатъ на дирѣ. Тогава Александръ убилъ отъ Поровата войска 30 хиляди, а отъ Александровата паднали убити само 12 хиляди. Поръ като видѣлъ това прѣминалъ рѣката Алфеа съ корабитѣ си и распжналъ чаджритѣ си на край рѣката, а Александръ останалъ отъ другата страна и се гледали единъ други като котката съ мишката.

Филонъ провижда войска на Александра.

Слѣдъ 6 дни дошелъ Филонъ и Селевкий при Александра съ сичката западна войска, която била безбройно множество, всички въорѫжени. Довели и 100 хиляди Конье отбрани, заедно съ 30 хиляди Камили, натоварени съ злато, за разноски (харчение.) Тѣ и двоицата рѣкли на Александра: О, възлюбленний господарю, и царю на сичкиятъ свѣтъ, нетрѣбва да сѣдишъ срѣщо Индийския царь и да го гледашъ; но иди върху него и не се май. Поръ има повече войска отъ нашата и като ни гледа лениви, ще се усилятъ, ако неотидеме тутакси връхъ тѣхъ съ отпочиналата войска да

ме. Александръ рѣкжлъ: Поровата войска е
рѣката нѣможе да се премине. Прочее какво
правиме; Филонъ отговорилъ: Македонската дѣс-
неподвижна, и коньетѣ имъ не ги държи рѣка,
рати ме съ твоето опрѣделение, което нито гори,
растье, нито голѣми рѣки го запрещаватъ. Не
илича да се биешъ ти съ царь Пора, защото ти
рь на цѣла вселена; но прилича на мене, азъ да
ия съ него, тъй като спорѣдъ твоето опрѣделение
господаръ на цѣла Персия, както е и той на Ин-
и сме подобни. Александръ рѣкжлъ: както знаешъ
а прави. Прочее далъ му единъ Милионъ войска и
й ималъ други толкова и велъ други пѣши още 200
ляди. Филонъ заповѣдалъ на конницитѣ да зематъ
ѣшитѣ войници отъ задъ (на камулата) само съ саб-
тѣ и копията. На часьтъ когато обѣдовала Поровата
войска, Филонъ прѣминжлъ рѣката, и когато прѣми
нали, свалили пѣшитѣ отъ коньетѣ.

Филонъ се бие съ Пора

Филонъ ударилъ Поровата войска и толкова сѣчь направили конницитѣ и пѣшитѣ, щото всѣкий човѣкъ се оплашилъ. Александръ като видѣлъ Филоновото юначество зачюдилъ се. Тогава и той далъ заповѣдъ на войската си та ударилъ на Пора. Била се и Индийската войска много юнашки, но най сетнѣ не можла да устои срѣщу македонцитѣ и хукнала да бѣга. Александръ ги прѣследвалъ и гонилъ, колкото достигналъ избивалъ ги и много живи уловилъ. Въ този бой отъ Поровата войска паднали убити Единъ Милионъ, а отъ Александровата 3 хиляди и 8 стотини.

Поровъ плачь

Поръ духналъ да бѣга, и като бѣгалъ думалъ с
О, азъ окаяний! великитѣ и високитѣ господари па
ха, а безсилнитѣ (слабитѣ) се усилиха; завзеха сил
избиха всичката ми войска. Рѣката Ал

не ги задържа и какво друго може да ги задържи и спрѣ. Александръ отишелъ на Поровото прибѣжище, и пратилъ войската си та изсѣкли Индийското мѣсто. Царь Поръ се скрилъ въ Илиополската Крѣпость, и писалъ на всичкитѣ царье, които биле около севернитѣ мѣста. писмата му гласѣли така:.

Поръ пише па севернитѣ царье.

„ Възлюблени ми царьета братия: Да знаете, че всичка вселенна завладе Александръ и царя Дария уби. Три пъти се бихме и всичката ми войска истрепа. Алфеа рѣка прѣмина съ войската си и мѣстото ми сече и разваля. Моля Ви се, притечете се на помощь, защото ако развали мене, Вий неможете му стоя на срѣща. “

Севернитѣ царье помагатъ на царь Пора.

Царьетѣ като получили и прочели Поровитѣ писма събрали сѫ всичкитѣ за да му помагатъ. Завели му войска отъ 6 милиона и Поровата била 2 милиона; а Александровата била всичко на всичко 10 милиона. Приготвили да се биѭтъ. Като се срѣщнанали двѣтѣ неприятелски войски, Александръ казалъ на Филона: Иди потъпчи Поровата войска и вижъ колко е. Филонъ му отговрилъ: Какъ да ѭ потъпча. Александръ му отговорилъ: Иди пратеникъ съ писмо, и заповѣдалъ та написали писмото.

Писмото на Александра до Пора.

Александръ царь и господарь на царьетата до царь Пора, много те поздравлявамъ. Да знаешъ добрѣ, защо поклонена глава сабя не ѭ сѣче. Ако обичашъ животътъ си, дай ми харачъ съ дарове, и имай всичкото си и Господарувай. Недѣй се гордѣливи толкова много, защото който се много въздига, скоро пада долу. Както ми се види да, ти си неприятель на Индийската войска и искашъ да ѭ изгубишъ всичката; понеже азъ оби-

чамъ животътъ на Македонцитѣ, поканвамъ те да се биеме днесъ двама, а войскитѣ ни да се не биѭтъ. Който отъ насъ убие другия. да земе всичката войска и да царствова надъ цѣлата вселенна. Ако ти не понося съ мене да се биешъ. дай ми харачъ съ дарове и сѣди миренъ. Пратими по скоро отговоръ, кое отъ двѣтѣ ще изберешъ.

Поръ приема неприятельтъ.

Поръ като получилъ Александровото писмо, заповѣдалъ да го прочетѫтъ велегласно (ягката). Слѣдъ като го прочели рѣкѫлъ: И азъ желаѭ ца се бия самъ съ него, и войскитѣ ни нека сѣдѭтъ на страна. Като чюла това Индийската войска много се зарадвала. А Поръ се възгордѣлъ и рѣкѫлъ на Филона: ти ли си Филонъ, господаря Пердсийски и намѣстникътъ на Дария? Филонъ отговорилъ: наистина, азъ съмъ Пердсийския господарь и най-обичния на Александра. Поръ помахалъ съ главата си и рѣкѫлъ: отъ днесь вече на татъкъ вий Господарства не ще имате. Александръ наистинна ще приеме смърть отъ рѫцѣтѣ ми; но иди кажи му, че го чакамъ на полето, за да се биеме двама заедно, както и той желае.

Александръ се бие самъ съ Пора.

Филонъ отишелъ при Александръ и му казалъ какъвъ е умътъ на Пора. Александръ като чюлъ това, тутакси се въоржжилъ, възсѣдналъ Бикоглавия си конь и излѣвалъ на полето, като попиталъ Филона, какъ е разбралъ и разсѫдилъ за Поровото юначество. Филонъ му казалъ: тѣлото му е голѣмо и тлъсто, а мѣсото му е гнило. имай дързость защо най-първомъ като го достигнешъ ще го убиешъ.

Александръ побѣдява Пора.

Александръ зелъ копието си (мѫждракътъ си) и отишелъ срѣщу царь Пора, както и Поръ срѣщу Алек-

сандра. Като се видели единъ други, бутнали конетѣ си и се ударили съ копиетата, по строшили се и двѣтѣ. Послѣ извадили сабитѣ, и въ туй врѣме въ Поровата войска станжло мжтежъ и смущение. Поръ се обърналъ за да види, а Александръ се въсползувалъ отъ тоя случай, припналъ коньтъ си силно врьхъ Пора ударилъ го тъ дѣсна страна и го убилъ. Бикоглавия конь на Александра. уловилъ Поровия конь отъ вратътъ за гривата и го хвърлилъ долу на земята мъртжвъ. И така Поръ падналъ на земята и издъхналъ. Индийската войска като видѣла Поровата смърть, закачила да бѣга. А Александровата войска, като видѣла че Поровата войска бѣга, впуснала се подиръ тѣхъ и ги гонила до толкова, щото отъ Индийцитѣ паднали убити до 30 хиляди и уловили живи голѣмо множество.

Поровото погребение.

Мощити Порови ги турнали на единъ златенъ одъръ и ги занесли въ Илиополъ, и ги покрили съ многоцѣнна връхна дрѣха и му турнали царската корона. Царица Клитемнистра, жената му, спуснала си косата до земята, раздрала си скжпоцѣнната дрѣха, и съ 100 хиляди началнически индийски жени вървѣла слѣдъ мощитѣ му, съ плачь и скърбь голѣма. Александръ вървѣлъ и той съ царски обичай до погрѣбателното мѣсто.

Александаръ влазя въ Порова палатъ.

Александръ седѣлъ на полето 12 дни, послѣ влѣзналъ въ Илиополъ на Поровото царство и видѣлъ толкова чюдни нѣща, дѣто умътъ човѣшки неможе да ги помисли. Палатътъ му билъ голѣмъ и джлъгъ. колкото единъ градски кварталъ. Стенитѣ му биле златни, покрива му билъ сребъренъ, и на одъритѣ стълповетѣ (дирецитѣ) биле всички златни и украсени съ многоцѣнни каманѣ и съ едъръ маргаритъ. Въ палатътъ му биле исписани на всичкитѣ царье бойоветѣ; 12 тѣхъ

мѣсеци на човѣшки обрави, много хубави и подъ рѣдъ. Около палатътъ стоели 100 свѣщници златни и всички запалени, на Александръ дали 100 хиляди конѣ въоржжени, покрити съ злато, 10000 (десеть хиляди) льва (аслани), 20 хиляди Леопарда, научени да ловжтъ ловъ, многоцѣнната корона на Пора, която била отъ Аматически каманье, и отъ много други достойни нѣща. Александръ стоялъ тамо цѣла една година, за да си почине войската му отъ многото боеве.

Александръ отива при Амазонкитѣ.

Като си починала добрѣ войската и се свършила годината, станалъ отъ тамъ и поискалъ да отиде при женитѣ Амазонки, които имали царството си сами, безъ царь, отишалъ на границата имъ и зелъ та имъ написалъ и испратилъ слѣдующето писмо:

Александровото писмо до Амазонкитѣ.

„Александръ, царь и самодържецъ на всичкия свѣтъ, който колко бойве е направилъ до днесь, въ всичкитѣ е излѣзвалъ побѣдитель безъ никакво съпротивление, до женитѣ Амазонки, радвайте се: чюхте защо убихъ Перс̀сийския царь Дария, както и ужасния царь Поръ Индийский, и много други царьета поробихъ и ги направихъ да ме иматъ всичкитѣ за господарь и да ми даватъ харачь. Сега изволихъ и благоволихъ да дойда и при васъ, не за да ви биемъ, но да ви видимъ, защото отъ мнозина съмъ слушалъ за юначеството ви и доброто управление, което имате. Прочее бждете готови да ме приемете и посрѣщнете както подобава, и никакво зло нѣма да ви направя.“

Амазонкитѣ писуватъ на Александръ.

Отъ ужаснитѣ Амазонки и юначнитѣ на оржжие, гдѣто всичкия свѣтъ знае името ни, до царь Александра. Получихме писмото ти, разбрахме съдържанието

му. Обаждаме ти и те молимъ всички ний, да не дохождашъ по нашитѣ мѣста, защото мѣстото ни е много лошаво, и много зло ще патишъ и ще пострадашъ. Увѣрени сме, че ще се върнешъ празенъ, защото сѣдиме по между двѣ рѣки, и острова ни е толкова голѣмъ, дѣто за една година неможе никой да го обиколи. Въ островътъ ни мѫжъ не сѣди, но всичкитѣ живѣѭтъ около рѣката и вардятъ нашитѣ добитаци. На всѣки 5 години, тѣ дохаждатъ при насъ, и която иска да роди гдѣте, зема по единъ въ кѫщата си и живѣѭтъ така заедно до една година. Слѣдъ свършвание на годината, пакъ отиватъ да вардятъ добитъцитѣ ни. Когато ни обяви нѣкой бой, веднага прѣминуваме всички заедно рѣката Тогава ни послѣдоватъ и мѫжетѣ ни, за да ни вардѭтъ палаткитѣ и да ни слугуватъ. Вънъ отъ природата, силни сме на бой, и на орѫжие толкова сме искусни, щото нѣма народъ на свѣта, който да може да ни побѣди, тъй като изваждаме отбрана войска повече отъ 800 хиляди души. Освѣнъ това, знаи, че когато се рани нѣкоя отъ насъ на бой, приема голѣми почести отъ другитѣ, а когато се убие, хвалиме ѭ като Бога. Която пакъ направи голѣмо юначество надъ чюжда войска, има голѣми почести и дарове безбройни. За това прочее, всѣка една отъ насъ се бие самоотверженно. Ако си сторилъ намѣрение, за да ни биешъ и побѣдишъ, никакъвъ срамъ нѣма да имаме, и никаква слава нѣма да спечелимъ, защото си побѣдилъ жени; но ако те ний побѣдиме, мислиме, че ще приемешъ голѣма срамъ отъ цѣлия свѣтъ, защото си се побѣдилъ отъ жени. Това що ти пишеме добрѣ развсѫди, за да се нѣкаѣшъ отъ послѣ. Обаче съобщи ни какво искашъ да ти пратиме, безъ да правишъ трудъ да дохождаме тука. Отговори ни колкото е възможно по скоро на това що пишеме, защото войската ни стои готова и чака само заповѣдъ да тръгне.

Александръ отговаря на Амазонкитѣ.

Александръ царь и самодържецъ на цѣлия свѣтъ, до женитѣ Амазонки, които сѫ мислѭтъ на мѫжественн-

ни и юначни, радвайте се. Понеже азъ съмъ придобилъ цѣлия свѣтъ, не съ волята моя а съ помощьта на Бога, то да се оплашя сега отъ васъ, ще бжде за мене голѣмъ срамъ; а съ васъ бой да направя, азъ не съмъ благодаренъ, само съ думи искахъ да ви оплашя. Казвамъ ви, да ми пратите харачь, и 1500 Амазонки, най-хубавитѣ отъ васъ, съ толкова отбрани конье, които всѣка година да се промѣняватъ. Още да ми пратите отъ всичкитѣ нѣща, които се намиратъ на мѣстото ви, които да сж хубави и достойни. Ако ме непослушате, ще дойдемъ съ всичката войска и никоя нѣма да остави отъ васъ жива, понеже нѣмамъ никаква нужда отъ васъ.

Амазонкитѣ пишжтъ на Александра.

Отъ ужаснитѣ, мжжественитѣ и прочутитѣ Амазонки по цѣлия свѣтъ, до прѣславния царь Александра Македонский. Покоряваме ти се и ти даваме властьта, ако блоговолишъ да дойдешъ на нашитѣ мѣста и сме готови да те приемеме, което отъ истинна желаеме, отъ всичкото си сърдце. Опрѣделихме да ти даваме всѣка година харачь, по1000 кантаря злато, и ти пращаме 1000 Амазонки, отбрани и най-хубави, заедно съ толкова конье, така сжщо отбрани, които всѣка година да се промѣняватъ т. е. когато се навърши годината ще ти пратиме други вмѣсто тия, които ще се върнатъ при насъ. Освѣнъ това, дадохме имъ за правило, щото която се улови въ блудство, да приеме голѣма срамъ отъ другитѣ и да я имаме за злочеста. Всѣкога сме готови на заповѣдитѣ ви, и ще те слушаме съ всичкото си усърдие.

Александръ побѣдява Вомитра.

Александръ като видѣлъ добрия умъ на Амазонкитѣ, не щѣлъ да отиде на мѣстото имъ, ами се върналъ на дирѣ. Отъ тамъ станалъ и отишелъ вржхъ Урмеийския царь Вомитра. Вомитръ като чюлъ, че Александръ отива върху него, безъ да губи врѣме да

помисли, нито да иска съвѣтъ отъ нѣкого, събралъ войската си, която била 800 хиляди души, добрѣ въоржжени. Излѣзалъ срѣщу Александра като велъ една часть отъ войската си и то най-отбранитѣ, за да потжпчи Александровата стража. Обаче Александръ заповѣдалъ на Селевкиа да земе 1000 души отъ Македонската войска и да се скриятъ на едно мѣсто, отъ дѣто щѣли да минжтъ войницитѣ съ Вомитра. Вомитръ безъ да прѣгледа и проводи съгледатели, да видятъ гдѣ и какъ е расположена Александровата войска, излѣзалъ срѣщу Александра, като че ли отива на расходка. Щомъ дошелъ на това мѣсто, дѣто биле скрити Македонцитѣ, Селевкий ударилъ ненадѣйно на Вомитра и избилъ цѣлата му войска и него хваналъ живъ та го завелъ при Александра, който заповѣдалъ да го посѣчатъ.

Александръ отива при Нечиститѣ.

Отъ тамо станалъ Александръ и влѣзалъ въ едно мѣсто, каменливо, на което мѣсто живѣли человѣци, нечисти, 17 плѣмена. Всѣко плѣме си хоротувало язикътъ и се наричали нечисти язици. Тѣ биле Водчани, Мегготчани, Анагчани, Агокчани, Ексавдчани, Человѣкоядци, Песоглавци, Фардчани, Алинейчани, Фисоникчани, Асинчани, Драрарейчени, Дефарейчани, Фитинейчани, Телматейчени, Мармитчани и Агримантейчени. Тѣ като видѣли Александра, избѣгали на северната страна. Александръ ги погналъ и ги испждилъ въ севернитѣ голѣми гори. Тамо намѣрилъ добро мѣсто, понеже ония гори, имали наоколо пещери, само съ едни врата. Ония язици, влѣзнали вжтрѣ въ пещеритѣ, и Александъ тамо ги ударилъ и затворилъ, гдѣто вече на свѣтъ, да не излѣзватъ. Тогава заповѣдалъ та направили врата отъ мѣдъ (бакжръ), която намазали съ сиакиндъ (*). Сетнѣ, направили една кула висока и толкова биле искусни работнициѣ, щото направили и една

*) Сиакиндъ е такова нѣщо, дѣто нито желѣзо го сѣче, нито огжнь го гори.

камбана, чюдесна, която поставили отъ горе върху кулата на такава машина, щото когато вѣялъ вѣтръ, думала тая дума „царь Александръ“. Ония, що били вѫтрѣ, като слушали този гласъ, несмѣяли да дойдѫтъ да доближатъ до вратата и тамъ сѫ затворени и до днесь.

Александръ отива при Кандаки.

Отъ тамъ станалъ пакъ Александръ и отишелъ на земята Амастидийска, на която билъ господарь Кантайлусъ, синъ на прѣчудната и прѣславната Кандаки, поради юначеството ѝ, почетьта ѝ, и за богатството що имала, тя била сваха на царь Пора. Имала двоица синове, Кантаилуса и Дорифора. Дорифоръ ималъ за жена дъщерята Порова. Кандаки, като се научила, че Александръ до границата ѝ, пратила единъ иконописецъ (живописецъ), искусенъ скришомъ въ Александровата войска, изобразилъ го много искусно, и занесалъ портрета му на царицата. Тя като видѣла хубостьта му, зачюдила се и го турнала въ кѫщата си и го вардила, защото чюла, че Александръ самъ си потѫпквалъ царствата чрѣзъ посланически видъ. Прочее Кандаки очаквала кога да отиде при нея за да го улови. Кантайлусъ като видѣлъ Александра, че дошелъ вѫтрѣ въ мѣстото му, оплашилъ се, зелъ войницитѣ си, жена си, дъщеря си, и всичкитѣ си вещи, та избѣгалъ да отиде при майка си Кандаки и да се опази въ палатътъ ѝ. На пѫтя като отивалъ, причакалъ го Уларийския царь Евагритъ, който му билъ неприятель, нападналъ го, испотрепалъ го, зелъ му жената, дъщерята и сичкитѣ му вещи, а той едвамъ съ голѣма сила се избавилъ отъ рѫцѣтѣ му.

Александръ хваща Кантайлуса.

Кантаилусъ като бѣгалъ за да отиде при майк[a] си Кандаки, падналъ въ Александровата стража, когот[о] хванали и питали го: кой е и отъ где. Той имъ казал[ъ] истинната, а тѣ го завели при Александра. Александ[ръ] като чюлъ, че уловили Кантайлуса, поставилъ Антио[х]

да сѣдне на царския столъ, а той се прѣдставилъ намѣсто Антиоха. Антиохъ заповѣдалъ да заведѫтъ Кантаилуса, прѣдъ него. Тогава Александръ станалъ самъ и отишелъ та завелъ Кантайлуса при Антиоха и му се поклонилъ. Антиохъ започналъ да го распитва подробно и го попиталъ: отъ гдѣ идешъ, кѫдѣ бѣгашъ, и какъ падна въ нашитѣ рѫцѣ? Той му отговорилъ (като мислѣлъ, че той е Александръ) и рѣкѫлъ: отъ твоя страхъ бѣгахъ, царь Александре, и излѣзнахъ отъ мѣстото Амастидийско, да отида при майка си Кандаки, за да се избавя; но Евагритъ, Уларийския царь, стана и ме нападна ненадѣйно, зема жената, дъщерята, и всичкитѣ ми вещи и имоти, та само азъ можахъ да се избавя. Като бѣгахъ, така попаднахъ въ стражата на Вашето царство и пострадахъ, като онзи човѣкъ, който бѣгалъ отъ львътъ да го не изѣде. Намѣрилъ едно дърво високо и въскачилъ се на него, а Льва се запрѣлъ при дънеря на дървото, а при това дърво имало Езеро. Той отъ львския страхъ, за да го не глѣда, погледналъ на горѣ къмъ върхътъ на дървото и видѣлъ една голѣма змия, която се спускала връху него. Той се оплашилъ и се обърналъ да погледне въ Езерото, и видѣлъ на край Езерото крокодилъ; който зяпалъ кога да слѣзне да го изѣде. Тогава той рѣкѫлъ въ умътъ си, какво да правя. О, азъ злополучний! Ако слѣзя на земята, живъ ще ме изѣде льва, ако седѫ на дървото, змията ще ме погѫлне малко помалко. По-добрѣ да скокна въ Езерото и нека ме погѫлне Крокодила изведнажъ, нежели да се мѫча живъ. Тогава скочилъ въ Езерото и Крокодила го глѫтналъ. Така сѫщо пострадахъ и азъ, О, царь Александре! Отъ войската ти бѣгахъ и пакъ въ рѫцѣтѣ ти паднахъ. Антиохъ му рекълъ: на злочеститѣ хора много беди имъ дохаждатъ на главата и много патятъ. Ти, като чю, че дойдохъ азъ тука, защо да не дойдешъ както е прилично при мене, ами избѣгна. Но сега понеже падна въ рѫцѣтѣ ми, заради любовьта на самодьржеца Бога, азъ ще ти избавя жената, дъщерята и всичкитѣ ти вѣщи и имоти, и съ честь ще те испр…

Александровото повелѣние.

Антиохъ тогава се обърналъ къмъ Александра и казалъ явно: Антиохе, земи Кантайлуса, и иди при царя Евагрита, Уларийскаго, и ако ти даде миромъ Кантайлусовитѣ вещи, нека дойде и той тука съ васъ заедно, да се не страхува. Ако ли се възгордѣе и не пожелае да испълни заповѣдьта ми, всичкото му мѣсто да превземешъ и опустошишъ, а него вързанъ да ми го довешъ тука, за да го пратя на Кандаки заедно съ Кантайлуса. Кантайлусъ като чюлъ тия думи, много се зарадвалъ, поклонилъ съ на Антиоха като на царь, и рѣкжлъ: О, върховнѣйший царю! За да омилостивяшъ злополучнитѣ, въздигналъ те Богъ, и си сталалъ царь на цѣлия свѣтъ. Тогава се поклонилъ и Александръ на Антиоха като на царь, зелъ Кантайлуса и 800 хиляди отборъ войници и отишелъ връху Евагрита. Изъ пжтьтъ като вървѣли Александръ казалъ на Кантайлуса: Ако избавя жената ти, дъщеря ти и мѣстото ти, какво добро ще ми направишъ? Той му отговорилъ: сичкото ми иманье нека бжде твое, и кога се върнеме при царьтъ, ще му се молимъ, да те прати посланникъ (пратеникъ) при майка ми Кандаки. Ще земешь отъ насъ много нѣща и ще станешъ трети синъ на майка ми, защото азъ имамъ и другъ братъ на когото името е Дорифоръ, и ще станеме трима братя сърдечни. Прочее отишелъ съ войската си при Евагрита и раздѣлилъ ж на три отрѣда. 200 хиляди пратилъ да заграбжтъ Евагритовото мѣсто, 300 хиляди скрилъ въ храсталакътъ; други 300 хиляди пратилъ на Евагритовата Крепость. Най-послѣ хваналъ единъ добръ човѣкъ отъ Крѣпостьта, и му далъ да отнесе писмо на Евагрита, което имало слѣдующето съдържание.

Александръ пише на Евагрита.

Александръ царь на царьетата и господарь на всичка вселенна, до царя Евагрита Уларийскаго. Беззаконието ти високоумието ти научихъ, и се погнусихъ.

Пращамъ ти Антиоха да му дадешъ харачь и дарове да ми донесете. Жената и дъщерята Кантайлусова заедно съ всичкитѣ му вѣщи, да ги върнешъ на дирѣ. Ако ли ме непослушашъ отъ лоша смъртъ ще умрѣшъ. Размисли добрѣ за всичко това що ти пишя, додѣто имашъ врѣме, ако се несклонишъ на волята ми ще се каешъ послѣ безъ полза.

Александръ побѣдява Евагрита.

Евагритъ пратилъ съгледачь връхъ Александра, които видѣли малко войска, и казали на Евагрита, да се не бои, а съ дързость дасе бие, понеже мислѣли, че ще по бѣди Александра съ такава малка войска. Обаче Александръ извадилъ ненадѣйно другата войска отъ храсталакътъ, та нападналъ на него отъ двѣ страни и изсекли всичката Евагритова войска. Евагритъ отъ страхъ заклалъ самъ себѣси, и издъхналъ сѫщия часъ. Александръ безъ да чака отишелъ въ Крѣпостьта, завладѣлъ ѭ на сила, и зелъ жената, дьщерята Кантайлусова и всичкитѣ му вещи. Тогава се върнали при Антиоха, който седѣлъ на Александрова столъ и му се поклонили като на царь. Антиохъ попиталъ Кантайлуса и рѣкѫлъ: колкото нѣща ти взе Евагритъ, зели си ги на задъ? А той отговорилъ: съ твоята сила о, държавний царю! зехъ ги, даже и повѣче но много ти се молимъ, да ми дадешъ Антиоха, да дойде при майка ми пратеникъ съ мене, защото го видѣхъ много юнакъ, и мѫдъръ въ войската.

Кантайлусъ се врѫща при Кандаки.

Антиохъ заповѣдалъ на Александра да отиде пратеникъ при Кандаки. Слѣдъ като се поклонили на Антиоха и двоицата, тръгнали да отидѫтъ при царицата. Като вървѣли изъ пѫтя разговаряли се по мѣжду си. Кантайлусъ рѣкѫлъ: по цѣлия свѣтъ, по мѫдъръ и по юнакъ човѣкъ не съмъ видѣлъ. Александръ съ своята правда *царствува* надъ цѣлия свѣтъ, защото рѣдко се

намирѫтъ подобни человѣци. Александръ за да го испита, какво сърдце ималъ Кантайлусъ къмъ него, рѣкѫлъ му: вѣрвай ме брате Кантайлусе, че мновина човѣци има при Александра по добри отъ мене. Пърквия е Филонъ, другитѣ сѫ: Филипъ, Селевкий Птоломея, Антигонъ, и слѣдъ тѣхъ съмъ азъ Антиохъ. Кантайлусъ му отговорилъ: видѣхъ ги и тѣхъ, но за подобръ тебе имамъ, нежели сичкитѣ ония. Наистинна, ти си достоенъ да царувашъ надъ всичкия свѣтъ· Толкова любовь имамъ къмъ тебе господине Антиохе, щото съмъ готовъ да изгубя и животътъ си заради тебе.

Александръ влазя въ пещера.

Като вървѣли така разговаряйки се изъ пѫтьтъ, видѣли една голѣма пещеря, а Кантаилусъ рѣкѫлъ на Александра: възлюбленний ми Антиохе, расказватъ, че тука въ тая пещеря се намирали Еллинскитѣ богове, вѫтрѣ живи, и който влѣзне виждалъ чюдни нѣща, но колкото души сѫ влазяли, изгубвали си умътъ и ставали изумени (луди), Александръ му рекѫлъ: такава ли любовь имашъ къмъ мене и ме принуждавашъ да влѣзна вѫтрѣ да си изгубя умътъ. Кантайлусъ му отговорилъ: Азъ не рѣкохъ това за твое зло, защото ако ти влѣзнешъ въ пещерата, никакво зло нѣма да те постигне, и нѣма да пострадашъ, понеже умътъ ти е много, и честьта на господаря ти е много голѣма, а на добросторния человѣкъ му помагатъ не само боговетѣ но и дяволитѣ (демонитѣ). Александръ му рѣкѫлъ: покажи ми пѫтьтъ, искамъ да влѣзя въ пещерата. Кантайлусъ му показалъ пѫтьтъ, ама го уловиль за скута и не го оставялъ да отиде, и му думалъ: тамъ вѫтрѣ е страшно, защото има много стихии; ами ако те намѣри нѣкое зло, азъ какво ставамъ заради любовьта ти; Александровитѣ очи не ще видимъ вече, защото много те обичамъ. Александръ му рѣкѫлъ: почакай малко, да влѣзя за Александровата честь и Богъ ще ми помогне. И така Александръ влѣзалъ *вѫтрѣ* въоржженъ, и видѣлъ прѣчюдни нѣща. Бого-

тѣ се прѣдставили прѣдъ него, като лица ужасни, го посрѣщнали. Той се молилъ на Всемогущаго Бога, безъ страхъ се расхождалъ вѫтрѣ. Позналъ рона, Диа, Ерми, които били Елински богове, вързани окови. Александръ ги попиталъ за многото други рзани, и рѣкѫлъ: какви сѫ тия вързанитѣ? Единъ рзанъ царь отговорилъ и казалъ: царь Александре, ичкитѣ тия, що ги гледашъ, и тѣ сѫ биле царье и сподари на всичката земя, както си и ти днесъ; но ради гордостьта имъ, и безмѣрното имъ въздигание, ѣто сѫ ставали равни съ Бога, разгнѣвилъ имъ се ги пратилъ тука въ тая пещера, да се мѫчатъ заио съ душата, за да ги хвърли въ тартара, да се чатъ вѣчно. Александръ пакъ го попиталъ: какви тѣзи человѣческитѣ лица, а той отговорилъ: тѣзи немилостивитѣ царье, що сѫ правили много злини вѣрвали въ тия, дѣто сѫ вързани съ оковитѣ и ги али за богове, когато живѣли. Александръ пакъ му кѫлъ: человѣче, чини ми се, да съмъ те видѣлъ йде, а той му отговорилъ и казалъ: ако си ходилъ дивитѣ человѣци, видѣлъ ли си лицето ми испио на кулата. Александръ го попиталъ: какъ ти е то? Той отговорилъ: азъ съмъ царь Сосонхъ, дѣто о врѣме завладѣхъ цѣлия свѣтъ. Отъ въздиганието ордостьта си, отидохъ на краятъ на земата и като ахъ да отида въ райтъ, излѣзоха дивитѣ человѣци що мене и ме убиха съ сичката ми войска и ме едоха демонитѣ тука, вързанъ да се мѫча отъ умието си. Прочее, Александре, варди се, да се невеличишъ много и да те доведѫтъ тука вързанъ. слѣ Александръ прѣминалъ прѣзъ срѣдъ и като вѣлъ, намѣрилъ дѣда си царь Дарий Персийский. ий, като го видѣлъ, заплакалъ и съ въздишка му алъ: О, прѣмѫдрейший Александре! И тебе ли рѣха при насъ? Александръ отговорилъ: не съмъ елъ да живѣя съ васъ, но пѫтя ми бѣше отъ а, та се отбихъ въ пещерата за до ви видя. ий му рѣкѫлъ: Александре, понеже си съ Бога есенаго и земнаго, и го имашъ за помощникъ, ще

се научишъ и друго, което незнаешъ. Ела при мене, да ти го кажа. Александръ отишелъ при него, а той му рѣкжлъ: тамо дѣто отивашъ при царица Кандаки, трѣбва да знаешъ, че има изобразено лицето ти, и ще те познае; но върви тамъ и недѣй се бави много, защото твоя Богъ, комуто се молишъ, ще те ѝзбави отъ ржцѣтѣ ѝ. Дарий повторно заплакалъ, и му рѣкжлъ: сине мой Александре, Персийското царство въ какво е състояние, и сладчайшата ми дъщеря какъ я имашъ? Александръ му отговорилъ: дъщеря ти царува днесь съ мене надъ цѣлия свѣтъ. Дарий му рѣкжлъ: иди по-отпрѣдъ да видишъ Индийския царъ Пора. Александръ като го видѣлъ, рѣкжлъ му: великий Поре, едно врѣме ти се наричаше земенъ Богъ, а сега се мжчишъ, като злочесть човѣкъ. На туй отгоре Поръ отговорилъ: колкото царуватъ на свѣтътъ, съ високоумие, така се мжчатъ, пази се и ти, да се не високоумѣешъ, та да те недоведжтъ тука демонитѣ вързанъ. Александръ му казалъ: наистина, така е, защото всѣки единъ човѣкъ спорѣдъ дѣлата си, приема и заплатата си.

Александръ оставя пещерата.

Александръ тутакси излѣзалъ изъ пещерята и намѣрилъ Кантайлуса, че плачалъ и въздишалъ заради Александровото забавение. Като го видѣлъ, затекълъ се, целувалъ го и му рѣкжлъ: господине Антиохе, защо се толкова забави, и ме оплаши, понеже мислѣхъ че се вече изгуби. Наистинна днесь виждамъ Александровата честь, гдѣто излѣзе ти, здравъ изъ пещерата. Моля ти се, кажи ми, какво видѣ вжтрѣ, за да приказвамъ и азъ по свѣтътъ. Александръ му расказалъ подробно, колкото работи е видѣлъ и чюлъ, на което Кантайлусъ останалъ много зачюденъ. Изъ пжтьтъ, Александръ като гледалъ овощията по горитѣ, прѣзъ които минували оплашилъ се. Маслинитѣ биле едри като китри, орѣхитѣ като дини, крушитѣ като голѣми тикви, така сжщо биле и ябълкитѣ, а лимонитѣ биле като крини. Най-сетнѣ отишле и на Кандакиното царство, която

като се научила, че синъ ѝ е живъ и идѣлъ, зарадвала се много, защото била чюла, че се изгубилъ отъ Александра, и имала голѣма скръбь заради смъртьта му, понеже го много обичала. Прочее отишла тя по-скоро, и го посрѣщнала далеко.

Кандаки посрѣща Александра.

Кантайлусъ като видѣлъ майка си слѣзалъ отъ коньтъ, и хваналъ Александра за ръката, и рѣкълъ: Мамо, земи брата ми Антиоха, воеводата на Александра. Първо поздрави него ти, после мене. Тя поцелувала и двамата и се зарадвала съ голѣма радость. Почнала да пита Кантайлуса, какво е пострадалъ въ пътуването си, а той ѝ рѣкълъ: този Александровъ войвода ми харива животьта, и колкото злини ми се случиха, всичкитѣ ми ги възвърна на радость. Жена ми, дъщеря ми, и всичкитѣ ми вещи, колкото ми вема Евагритъ, извади ги двойно. Прочее О, майко моя! Приеми го като трети синъ твой. Кандаки като чюла думитѣ на сина си прѣгърнала Александра, целунала го, и сладко му рѣкла: добрѣ ни дошелъ Антиохе, войводо на великия царь Александра, отъ днесь нататъкъ ще те имамъ трети мой синъ, за дѣто си направилъ на сина ми и на брата си толкова голѣми благодѣяния. Александръ станалъ и ѝ се поклонилъ като пратенникъ, и вакачилъ да ѝ хоратува: тогава царицата си напомнила за белѣзитѣ на лицето му, и думала на умътъ си: аджаба да-ли не е той същия Александръ мекедонеца! прѣгърнала го и го целувала сладко, като му думала: Антиохе, ела да отидеме въ нашия палатъ, да видишъ нашето богатство, и да земешъ каквото ти се аресва, и да напишя писмо, което ще отнесешъ на Александра.

Кандаки познава Александра.

Кандаки уловила Александра за ръката, влѣзнали вътрѣ въ палатътъ и му показала безбройно множе-

чудни нѣща, като: маргари, безбройни скѫпоцѣнни ... нье и много злато. Водила го изъ всичкия палатѣ ... ѣзла въ кѫщата си и му рѣкла: възлюбленний ми ... Алпксандре, вземи каквото обичашъ отъ всичко, ... то видѣ тукъ. Александръ ѝ отговорилъ: азъ сѫмъ ... гиохъ, вѣрний рабъ Алескандровъ, защо ме наричашъ ... ександръ. Царицата му отговорила: азъ те имамъ за ... ександръ, но само името ти е промѣнено, и ти си ... щия. Ако невѣрвашъ, виждъ лицето си на историята, ... дъ главата си, и кажи ми на кое лице прилича. ... лександръ прѣгледалъ на портрета всичкитѣ черти на ... ицето си и рѣкѫлъ: наистина, много хубаво е изри- ... увано; но понеже азъ приличамъ много на Александра, затова ме обича много, и мнозина господари ми се покланятъ, като ме мислятъ, че азъ сѫмъ сѫщинския Александръ.

Александрова страхъ.

Кандаки рѣкла: азъ днесъ станахъ Царица на всичкиятъ свѣтъ, защото господарьтъ и царьтъ на цѣлата вселенна, държѫ въ рѫцѣтѣ си. Александре, добавила тя, да знаешъ, че както искахъ, така попадна въ рѫцѣтѣ ми, и нѣмашъ вече избавление. Александръ като чюлъ тия думи, почналъ да си промѣнява боята на лицето различно, и зѫбитѣ му почнали да се тра- кѫтъ, като когато хване нѣкого трѣска, и гледал... смутено на горѣ и долу. Турналъ на умътъ си, да ... убие вѫтрѣ въ кѫщата, и да излѣзе вънъ да вѫзсѣдн... коня си и да бѣга, и така или да се избави, или ... умрѣ, нежели да се посрами да го убиятъ вѫтрѣ ка... жена. Царицата като видѣла лицето му, че се пром... нява, оплашила се, отишла къмъ вратата за да изл... вънъ, но Александръ я уловилъ за рѫката и рѣкѫ... неможешъ да излѣзешъ вънъ, ти трѣбва да сто... тукъ, а азъ ще излѣзя вънъ да убия сина ти, и п... да умрѫ честно на сабята си. Царицата като ... Александровитѣ думи, приближила се до него, пр... ... нала го, целувала го сладко, молила го и му р...

сине мой Александре, и царю на цѣлия свѣтъ! Не туряй на умътъ си нѣщо зло, да пострадашъ отъ мене, защото азъ нито на сина си ще кажа, нито другимо ще исповѣдамъ причината, а ще те испратя при войската ти съ голѣма честь и дарове; защото азъ не съмъ отъ безумнитѣ жени, да убия такъвъ единъ царь, но ще те запазя, и ще те почитамъ ѝ имамъ за всѣкога като мой синъ. Кой е онзи, който иска да стане убийца на всичкиятъ свѣтъ? Отъ твойта глава, мирува сичкия свѣтъ днесь, и кой може да посѣче главитѣ на цѣлия свѣтъ. Така ли ти се чини, че съмъ безумна като другитѣ жени, и се оплаши, че ще те убия. Твоята смърть ще потрѣпери всичкитѣ царье и господари отъ Истокъ до Западъ. Всичкия свѣтъ неструва нито единъ косъмъ на главата ти. Александре, обичахъ да те имамъ синъ, и съ тебе да се назовѫ царица надъ цѣлия свѣтъ. Александре, знай още, че като искренна твоя майка ще те съвѣтовамъ, обаче да се недокачишъ и угорчишъ. Думамъ и заповѣдвамъ ти, отъ днесь нататъкъ вече съглѣдатель и пратенникъ да не ставашъ, защото неприлича на царството ти, главата ти да виси на косъмъ и да се изгубишъ безчестно. Чюй страшна клѣтва: отъ сега вече да нѣмашъ никакъвъ страхъ, само бѫди радостенъ.

Александрово утѣшение.

Александръ като чюлъ думитѣ на царицата, исцѣрило му се сърдцето, поклонилъ ѝ се, и рѣкѫлъ: отъ днесь ще те имамъ вмѣсто майка ми Олимпияда. Царицата го прѣгърнала, целувала го пакъ, и държайки го за рѫката излѣзли вънъ заедно.

Дорифоръ ненавижда Александра.

Въ сѫщата минута и часъ, дошелъ и сина ѝ Дорифоръ, испотрушенъ отъ Александровата стража, и съ голѣма мѫка едвамъ бѣше се избавилъ, но всичката му войска била погубена. Като се научилъ, че Антиохъ

ство чудни нѣща, като: маргари, безбройни скѫпоцѣнни каманье и много злато. Водила го изъ всичкия палатѣ и влѣзла въ кѫщата си и му рѣкла: възлюбленний ми сине Александре, земи каквото обичашъ отъ всичко, което видѣ тукъ. Александръ ѝ отговорилъ: азъ съмъ Антиохъ, вѣрний рабъ Алескандровъ, защо ме наричашъ Александръ. Царицата му отговорила: азъ те имамъ за Александръ, но само името ти е промѣнено, и ти си сѫщия. Ако невѣрвашъ, виждъ лицето си на историята, надъ главата си, и кажи ми на кое лице прилича. Александръ прѣгледалъ на портрета всичкитѣ черти на лицето си и рѣкжлъ: наистина, много хубаво е изрисувано; но понеже азъ приличамъ много на Александра, затова ме обича много, и мнозина господари ми се покланятъ, като ме мислятъ, че азъ съмъ сѫщинския Александръ.

Александрова страхъ.

Кандаки рѣкла: азъ днесъ станахъ Царица на всичкиятъ свѣтъ, защото господарътъ и царьтъ на цѣлата вселенна, държѫ въ рѫцѣтѣ си. Александре, добавила тя, да знаешъ, че както искахъ, така попадна въ рѫцѣтѣ ми, и нѣмашъ вече избавление. Александръ като чюлъ тия думи, почналъ да си промѣнява бойта на лицето различно, и зѫбитѣ му почнали да се тракѫтъ, като когато хване нѣкого трѣска, и гледалъ смутено на горѣ и долу. Турналъ на умътъ си, да я убие вѫтрѣ въ кѫщата, и да излѣзе вънъ да вѫзсѣдне коня си и да бѣга, и така или да се избави, или да умрѣ, нежели да се посрами да го убиятъ вѫтрѣ като жена. Царицата като видѣла лицето му, че се промѣнява, оплашила се, отишла къмъ вратата за да излѣзе вънъ, но Александръ я уловилъ за рѫката и рѣкжлъ: неможешъ да излѣзешъ вънъ, ти трѣбва да стоишъ тукъ, а азъ ще излѣзя вънъ да убия сина ти, и послѣ да умрѫ честно на сабята си. Царицата като чюла Александровитѣ думи, приближила се до него, прѣгѫрнала го, целувала го сладко, молила го и му рѣкла:

сине мой Александре, и царю на цѣлия свѣтъ! Не туряй на умътъ си нѣщо зло, да пострадашъ отъ мене, защото азъ нито на сина си ще кажа, нито другимо ще исповѣдамъ причината, а ще те испратя при войската ти съ голѣма честь и дарове; защото азъ не съмъ отъ безумнитѣ жени, да убия такъвъ единъ царь, но ще те запазя, и ще те почитамъ и имамъ за всѣкога като мой синъ. Кой е онзи, който иска да стане убийца на всичкиятъ свѣтъ? Отъ твойта глава, мирува сичкия свѣтъ днесь, и кой може да посѣче главитѣ на цѣлия свѣтъ. Така ли ти се чини, че съмъ безумна като другитѣ жени, и се оплаши, че ще те убия. Твоята смьрть ще потрѣпери всичкитѣ царье и господаря отъ Истокъ до Западъ. Всичкия свѣтъ неструва нито единъ косъмъ на главата ти. Александре, обичахъ да те имамъ синъ, и съ тебе да се навовж царица надъ цѣлия свѣтъ. Александре, знай още, че като искренна твоя майка ще те съвѣтовамъ, обаче да се недокачишъ и угорчишъ. Думамъ и заповѣдвамъ ти, отъ днесь нататъкъ вече съглѣдатель и пратенникъ да не ставашъ, защото неприлича на царството ти, главата ти да виси на косъмъ и да се изгубишъ безчестно. Чюй страшна клѣтва: отъ сега вече да нѣмашъ никакъвъ страхъ, само бжди радостенъ.

Александрово утѣшение.

Александръ като чюлъ думитѣ на царицата, исцѣрило му се сърдцето, поклонилъ ѝ се, и рѣкжлъ: отъ днесь ще те имамъ вмѣсто майка ми Олимпияда. Царицата го прѣгърнала, целувала го пакъ, и държайки го за ржката излѣзли вънъ заедно.

Дорифоръ ненавижда Александра.

Въ сжщата минута и часъ, дошелъ и сина ѝ Дорифоръ, испотрушенъ отъ Александровата стража, и съ голѣма мжка едвамъ бѣше се избавилъ, но всичката му войска [illegible] изгубена. Като се научилъ, че

ство чудни нѣща, като: маргари, безбройни скѫпоцѣнни камание и много злато. Водила го изъ всичкия палатѣ и влѣзла въ кѫщата си и му рѣкла: възлюбленний ми сине Александре, земи каквото обичашъ отъ всичко, което видѣ тукъ. Александръ ѝ отговорилъ: азъ съмъ Антиохъ, вѣрний рабъ Алескандровъ, защо ме наричашъ Александръ. Царицата му отговорила: азъ те имамъ за Александръ, но само името ти е промѣнено, и ти си сѫщия. Ако невѣрвашъ, виждъ лицето си на историята, надъ главата си, и кажи ми на кое лице прилича. Александръ прѣгледалъ на портрета всичкитѣ черти на лицето си и рѣкѫлъ: наистина, много хубаво е изрисувано; но понеже азъ приличамъ много на Александра, затова ме обича много, и мнозина господари ми се покланятъ, като ме мислятъ, че азъ съмъ сѫщинския Александръ.

Александрова страхъ.

Кандаки рѣкла: азъ днесъ станахъ Царица на всичкиятъ свѣтъ, защото господарьтъ и царьтъ на цѣлата вселенна, държѫ въ рѫцѣтѣ си. Александре, добавила тя, да знаешъ, че както искахъ, така попадна въ рѫцѣтѣ ми, и нѣмашъ вече избавление. Александръ като чюлъ тия думи, почналъ да си промѣнява боята на лицето различно, и зѫбитѣ му почнали да се тракѫтъ, като когато хване нѣкого трѣска, и гледалъ смутено на горѣ и долу. Турналъ на умътъ си, да я убие вѫтрѣ въ кѫщата, и да излѣзе вънъ да вѫзсѣдне коня си и да бѣга, и така или да се избави, или да умрѣ, нежели да се посрами да го убиятъ вѫтрѣ като жена. Царицата като видѣла лицето му, че се промѣнява, оплашила се, отишла къмъ вратата за да излѣзе вънъ, но Александръ я уловилъ за рѫката и рѣкѫлъ: неможешъ да излѣзешъ вънъ, ти трѣбва да стоишъ тукъ, а азъ ще излѣзя вънъ да убия сина ти, и послѣ да умрѫ честно на сабята си. Царицата като чюла *Александр*овитѣ думи, приближила се до него, прѣгѫ*рнала го, целувала* го сладко, молила го и му рѣкла:

сине мой Александре, и царю на цѣлия свѣтъ! Не туряй на умътъ си нѣщо зло, да пострадашъ отъ мене, защото азъ нито на сина си ще кажа, нито другимо ще исповѣдамъ причината, а ще те испратя при войската ти съ голѣма честь и дарове; защото азъ не съмъ отъ безумнитѣ жени, да убия такъвъ единъ царь, но ще те запазя, и ще те почитамъ и имамъ за всѣкога като мой синъ. Кой е онзи, който иска да стане убийца на всичкиятъ свѣтъ? Отъ твойта глава, мирува сичкия свѣтъ днесь, и кой може да посѣче главитѣ на цѣлия свѣтъ. Така ли ти се чини, че съмъ безумна като другитѣ жени, и се оплаши, че ще те убия. Твоята смърть ще потрѣпери всичкитѣ царье и господари отъ Истокъ до Западъ. Всичкия свѣтъ неструва нито единъ косъмъ на главата ти. Александре, обичахъ да те имамъ синъ, и съ тебе да се назовѫ царица надъ цѣлия свѣтъ. Александре, знай още, че като искренна твоя майка ще те съвѣтовамъ, обаче да се недокачишъ и угорчишъ. Думамъ и заповѣдвамъ ти, отъ днесь нататъкъ вече съглѣдатель и пратенникъ да не ставашъ, защото неприлича на царството ти, главата ти да виси на косъмъ и да се изгубишъ безчестно. Чюй страшна клѣтва: отъ сега вече да нѣмашъ никакъвъ страхъ, само бѫди радостенъ.

Александрово утѣшение.

Александръ като чюлъ думитѣ на царицата, исцѣрило му се сърдцето, поклонилъ ѝ се, и рѣкѫлъ: отъ днесь ще те имамъ вмѣсто майка ми Олимпияда. Царицата го прѣгърнала, целувала го пакъ, и държайки го за рѫката излѣзли вънъ заедно.

Дорифоръ ненавижда Александра.

Въ сѫщата минута и часъ, дошелъ и сина ѝ Дорифоръ, испотрушенъ отъ Александровата стража, и съ голѣма мѫка едвамъ бѣше се избавилъ, но всичката му войска била изгубена. Като се научилъ, че Антиохъ

дошелъ пратенникъ при майка му, отивалъ съ гнѣвъ да го убие. Майка му Кандаки като се научила за намѣрението му, затекла се, и го посрѣщнала въ дворътъ на палата, и му казала: синко, не прилича да направишъ такова дѣло, защото Александръ е избавилъ брата ти отъ голѣма бѣда, заедно и жена му, дъщеря му, и всичкитѣ му нѣща отъ поробвание, та ги пратилъ на насъ живи съ възлюбления си воевода. Слѣдователно, трѣбва да го имаме приятель и господарь, и отъ колкото нѣща имаме тука, да му харижеме много, и да го почетеме, дѣто ни е направилъ толкова добродѣтель. Да убиешъ обичния му Антиоха? Това да не бѫде, недѣй прави това синко. По добрѣ да умрѣме всички ний, нежели да се изгуби Александрова пратенникъ въ нашата кѫща. Дорифоръ рѣкѫлъ: Мамо, остави ме, да убия единъ Александровъ човѣкъ, защото той ми изби много хиляди народъ. Даже уби още и дѣда ми Пора, царя Индийский на когото жената плаче денѣ и нощѣ заради смьртьта му. Прочее; вѣрвай ме Мамо, защо Антиохъ нѣма да има веке животъ. Кантайлусовата жена като чюла това, притърчала и казала всичко на мѫжътъ си и рѣкла: трѣбва да знаешъ, че братъ ти Дорифоръ иска да убие възлюбления ти Антиоха. Кантайлусъ, като разбралъ каква е работата, веднага отишелъ въ майчинътъ си палатъ, и намѣрилъ Дорифора съ гола сабя въ рѫка, а майка му я държала прѣзъ срѣдата и се борила съ него, да не посѣче Александра. Кантайлусъ като прѣстигналъ, зелъ сабята му отъ рѫката и щѣлъ да го удари, като го укорявалъ много за постѫпката му. Тогава царицата влѣзла въ палатътъ, и извадила Александра. Дарифоръ като го видѣлъ, спусналъ се връзъ него съ ножътъ, за да го удари; но Александръ веднага извадилъ сабята си и рѣкѫлъ: Дарифоре, знай, защо мойта смьрть е и твоя смьртъ и на всичкийтъ ти родъ, защото Македонската смьрть не е като вашата. Ако убиете мене, малко *врѣда* ще направите на Александра, но кога ме потърси *Александръ*, невная гдѣ ще се скриете. Твърдѣ добрѣ *знаете, колко* царье и господари има до днесь на земята

изгубени. Господаря ми Александръ, ако знаѣше това, че царица Кандаки убива пратенницитѣ му, не щѣше да ме прати, а самъ си дохаждаше тукъ съ войската си. Кандаки поглѣднала Александра, засмѣла се и рѣкла: мѫдрия човѣкъ на сърдцето си крие мисъльта и съ юначеството си отпѫжда страхътъ и се избавлява.

Дорифоръ возлюбява (обикнува) Александра.

Дорифоръ като чюлъ тия думи, оплашилъ се. А Кандаки съ Кантайлуса принудили Александра, да се побратими и прости съ Дорифора и така поцѣлували се, примирили се, и станали голѣми приятели. Кандаки дала скришомъ на Александра великата си корона, която била украсена съ скѫпоцѣнни каманье и маргаритъ, и рѣкла: дай го отъ мене на жена си и дъщеря ми Роксандра. Още му дала и пръстенътъ си, който билъ направенъ искусно, съ четери каманье, окованъ съ магнитъ. Дала му и орѫжия отъ желѣзото на драгоцѣнния камень, на които ножницитѣ (капиитѣ) биле облѣчени съ змийски кожи. Дала му и единъ чюденъ шлемъ, направенъ като орелъ, на нозѣтѣ, на който биле написани слѣднитѣ думи: *„Царь Александръ надъ цѣлия свѣтъ, великий самодържецъ и Кесарь, Царь Источенъ и Западенъ.“*

Кандаки съвѣтва Александра.

Кандаки рѣкла на Александра: сине мой, съвѣтвамъ те, щото други пѫть да не ставашъ и то никога съгледатель и пратенникъ, и отъ днесъ за напрѣдъ, да невѣрвашъ никого, защото зло ще те постигне, и ще страдашъ. На Александра му давамъ 10 годишенъ данъкъ. Александръ не щѣлъ да го земе и рѣкѫлъ: Азъ ще се моля на Александра да ви го харижe. Кандаки му рѣкла скришомъ: ако го оставишъ, ще те познаятъ, ами земи го и имаѝ любовь къмъ насъ. Пакъ

го цѣлувала и плакала горчиво и казала: радвахъ се да те имамъ мой синъ и да царувамъ съ тебе надъ цѣлия свѣтъ. И испратила го со голѣма честь, заедно съ двамата си синове и тѣ го завели дори до лагерътъ му. Стражитѣ му го чакали съ нетърпение, и като го видѣли, отсѣднали отъ конѣтѣ и му се поклонили.

Александръ се връща при войската си.

Тогава се обърналъ Александръ къмъ Кантайлуса и Дорифора и рѣкжлъ: да знаете, че азъ съмъ сжщийтъ Александръ. Тѣ като чюли, останали като мъртви и рѣкли: понеже си ти Александръ, ние сме вече умрѣли Александръ имъ отговорилъ: не се страхувайте, защото честьта, която ми направи майка ви и любовьта що показа къмъ мене, нѣма да я забравямъ. Васъ отъ днесь на татъкъ ще ви имамъ за сърдечни братя. Далъ имъ много дарове и ги испратилъ съ честь. Птоломей, Филонъ и Антиохъ, почнали да му думатъ: царь Александре, защо да си туряшъ самъ живота въ опасность и да разбжркашъ всичкия свѣтъ и да туряшъ главата си въ бѣда, да умрѣшъ неправедно, и насъ всички ни да оставишъ на чюждо мѣсто да се изгубиме? Най-покорно ти се молиме, да не отиваме по нататъкъ. Ний всичкия свѣтъ обладахме и вече друго мѣсто неостана; но ако благоволишъ, заповѣдай да се върнеме въ Персия. Александръ като чюлъ тия думи, размислилъ като мждъръ човѣкъ, и далъ заповѣдь да се приготви войската му, за тръгнувание и връщание въ Персия.

Александръ влазя въ морето.

Като се връщали въ Персия, прѣстигнали до единъ край на морето. Александръ поискалъ да влѣзе въ морето и да види какво има вжтрѣ на дъното му. На Антиоха заповѣдалъ да отиде на една крѣпость, която била тамъ на близо, да поржча да направятъ единъ ковчегъ отъ кристалъ и да му го донесе. Антиохъ

отишелъ направилъ ковчегътъ и му го донесълъ. Тогава Александръ влѣзълъ въ единъ корабъ заедно съ нѣкой си велможи отишле на срѣдъ морето. Тамъ влѣвналъ въ кристалния ковчегъ и заповѣдалъ да го спуснатъ вѫтрѣ въ морето съ вѫже и рѣкѫлъ: когато поклатя въжето да ме истеглите вънъ. И така го спуснали вътрѣ въ морето и отишелъ на дъното. Тамъ Александръ видѣлъ една риба, много голѣма, що прѣминувала, и той се запрѣлъ да я разгледа, понеже била много чюдесна риба. Изминали се 24 часа, а опашката ѝ още не се виждала, което много го зачюдило. Като гледалъ така, съзрѣлъ, че рибитѣ правили бой помежду си и се бияли едни други съ опашкитѣ си и рѣкѫлъ: ето че и рибитѣ се биятъ помежду си като хората. Въ нея минута дошла една риба, която била голѣма колкото бикъ, ударила ковчегътъ и въжето се расклатило.

Александръ излазя изъ морето.

Велможитѣ що биле въ корабътъ, като видѣли, че се заклатило въжето тутакси го дръпнали и истеглили вънъ. Това докривяло много на Александра, защото го неоставили да види на рибитѣ бойтъ и ги гълчалъ за това; но тѣ му казали, че въжето се расклатило и тѣ мислили, че го клати той. Тогава заповѣдалъ да отворятъ платната на корабътъ и да се върнатъ при войската. Като излѣзнали вънъ, Александръ имъ расправилъ за всичкитѣ нѣща, що видѣлъ въ морето.

Александръ се връща въ Персия.

Отъ тамъ станалъ съ всичката си войска и се упѫтили за Персия. Като пристигнали, жена му Роксандра го посрѣщнала съ голѣма почести. Александръ направилъ тамъ голѣмо угощение на войската си, и имъ далъ много дарове. Седѣлъ съ Роксандра една година

въ Персия потжналъ въ голѣми радости. Послѣ станалъ съ всичката си фамилйя и войска, за да отиде въ Вавилионъ.

Видѣние Александрово за смьртьта си.

Като отивалъ за Вавилонъ, на първото пристанище Александръ видѣлъ пророкъ Еремия на сънь, който му рѣкжлъ: Александре, приготви се да дойдешъ на приготвеното си мѣсто, защото се испълниха днитѣ на животътъ ти, и отъ приятелитѣ си ще получишъ смьрть. Иди въ Вавилонъ и управи царството си, заедно съ войската си. Пророкъ Еремия, като свършилъ тия думи, станалъ невидимъ.

Скърбь и утѣшение Александрово.

Александръ като се събудилъ останалъ изумѣнъ на постелката си отъ това видѣние. Плакалъ, въздишалъ и прѣминжлъ нея нощь безпокойно, безъ утѣшение. Като съмнало пакъ възсѣдналъ и тржгналъ. Вървѣлъ изъ пжтьтъ, като единъ човѣкъ, комуто е опрѣделено вече да умрѣ. Вървѣйки така умислено изъ пжтьтъ прѣстигналъ на едно чюдесно поле, което се наричало Анситида, дѣто живѣялъ тукъ праведний Иовъ и заповѣдалъ да распжнатъ шатритѣ тамъ за цѣлата войска. Велможитѣ като гледали Александра кжхжренъ и умисленъ, искали да го утѣшжтъ, за която цѣль искарали войската си на една висока гора, която се издигала всрѣдъ полето, въоржжена и казали на Александра: Височайший господарю, за какво имашъ толкова скърбь на сърдцето си, вижте колко души човѣци тѣ послѣдуватъ, ти си господарь на всичкитѣ и надъ цѣлия свѣтъ царь. Заради това трѣбва да се радвашъ та да се радва и народа съ тебе. Тогава се зарадвалъ Александръ малко отъ игритѣ и обучението което правяла войската му послѣ станалъ и влѣза

Александръ вижда Аристотеля.

На другия день Алексанндръ аправилъ голѣми угощения на царьетата и на господаритѣ що биле съ него и на всичката си войска. Отишле и отъ мѣстата въсточни, западни, отъ севернитѣ страни и южнитѣ и всичкитѣ господари отъ морскитѣ острови, които му донесили много годишенъ харачь (военене данъкъ) съ много дарове. Отишелъ и учителя Аристотель отъ страна на майка му Олимпияда да го поздрави Александръ като го видѣлъ зарадвалъ се приелъ го, поцѣлувалъ го и му рѣкжлъ: Добрѣ ни дошла скжпонѣнна ни главо! ти, който грѣешъ като слънцето между Елинитѣ Кажи ни пакъ ти възмобленний ми учителю, какъ е Западъ, какъ се намира тамкашния свѣтъ, Македонското царство спокойно ли е? ами майка ми какъ е, живо здраво ли е? какво се слуша и се говори за мене на тоя свѣтъ? Азъ ходихъ на край свѣтътъ и близо до райтъ прѣстигнахъ. Блаженитѣ за които си ми расправялъ и расказвалъ, видѣхъ ги, когато влѣзнахъ въ нихния островъ Царьтъ имъ Еваиндъ ми каза, че Елинскитѣ Богове не биле тамъ, но въ адскитѣ пропасти сж се мжчили. Аристотель като чюлъ това се растрѣперилъ и рѣкжлъ: Благодаримъ на боговетѣ дѣто ти чюхъ сладкитѣ думи, о, царьо, свѣтовний! цѣлия свѣтъ се радва и мирува чрезъ тебе. Майка ти се много радва, като слуша за твоитѣ юначества, за здравието ти и царува мирно въ Македония, обаче много желае да те види заедно съ невѣстата ти Раксандра. Александръ като чюлъ за желанието на майка си плакалъ горчиво. Фаналъ Аристотеля за ржката и сѣднали на трапезата да обѣдватъ. Сѣднали и всичкитѣ велможи подъ редъ въ Александра.

Какви дарове е занесалъ при Аристотель на Александра.

Олимпияда, Александровата майка пратила двѣ голѣми корони скжпоцѣнни и двѣ връхни дрѣхи, отъ които едната за царицата Роксандра, а другата за

Александра, окичени съ златенъ маргаръ. Пратила още и два коня бѣли, съ златни сѣдла и други 100 коня отбрани, два пръстена, украсени съ скѫпоцѣнни каманье и писмо съ слѣдующето съдържание: „Отъ царица Олимпияда, до Александра сладкия ми синъ радвай се. Синко Александре. трѣбва да знаешъ, че отъ какъ съмъ се раздѣлила отъ тебе, сърдцето ми не се е зарадвало никога и нито царството ме весели, нито слава, когато те нѣма при мене да те гледамъ. Моля се тебе и на царството ти, щото се потруди та дойди тука при мене да се видимъ или пакъ заповѣдай да дойда азъ тамъ при тебе, защото, ако те не видя, ще умрѫ отъ болѣстьта си.

Александръ дарява неговитѣ си.

Аристотель до като прочиталъ писмото, Алекандръ стоялъ на единъ столъ два стѫпала високъ, който билъ на Индийския царь Поръ. Александръ като слушалъ писмото, приятелитѣ му плакали, голѣми и малки. Него день единъ човѣкъ открадналъ единъ свѣщникъ златенъ, който билъ Александровъ. Докарали го при него и искали да го накажатъ. Александръ отговорилъ: който види свѣщникътъ ще рече, че е Александровъ, а не на оногова що го държи. Аристотель се приближилъ до него и му рѣкѫлъ: чюдя се на юначествата ти що си направилъ, които по всичкий свѣтъ не сѫ били, нито ще бѫдѫтъ. Александръ му отговорилъ: четери добрини съмъ ималъ: първо, добро поздравлене, второ — истинна; трето, постояненъ на думитѣ си; четвърто; сѫдътъ ми да е праведенъ и да вървамъ въ едного Бога небеснаго и земнаго. който е създалъ всѣхъ и вся.

Рѣчи Александрови.

Аристотель пакъ попиталъ Александра и му казалъ: златото и богатството, гдѣто си зелъ отъ цѣлия свѣтъ гдѣ го имашъ и гдѣ си го скрилъ? Александръ се

обърналъ къмъ господаритѣ, които биле тамо и му рѣкжлъ: възлюбленитѣ ми приятели и народа е златото и богатството ми. Аристотель му отговорилъ и казалъ: господарю, гледай дано ти се роди дѣте. На това Александръ му отговорилъ: азъ не щж да ви оставя дѣте на Македония, но ще ви оставя честь слава голѣма и да бждете първи между всичкитѣ царства на свѣтътъ и способни, щото като умрж да ме помните прѣзъ цѣлия си животъ заради добринитѣ които смъ ви направилъ. Него часъ Александръ видѣлъ единъ Персиянинъ велможъ, който запсувалъ брадата си, за да се гледа младъ, па му рѣкжлъ: О, възлюбленний ми Поликрасире! Ако би запцилката да правѣше брадата ти по-добра, запсувай я, но защо изгубвашъ напраздно врѣмето си? Като казалъ това изсмѣлъ се, Тамо имало и другъ единъ чоeѣкъ съ грамадно тѣло на име Александръ, който билъ твърдѣ много страшливъ и който бѣгалъ отъ всѣки единъ бой. Нему Александръ рѣкжлъ: О, човѣче! Срамота е да имашъ такова славно име, и да бѣгашъ отъ бойтъ: или подражавай Александра, или си промѣни името. Други день докарали при Александра 3000 души крадци, които разваляли свѣтътъ и казали Александру: заповѣдай да ги обѣсятъ. Александръ имъ отговорилъ: понеже видѣха лицето ми никой да се неизгуби отъ тѣхъ; защото на сждиитѣ е дадено властъ да сждятъ развалепитѣ човѣци, а на царетата — да ги съжеляватъ, умилостиватъ и да ги опрощаватъ. Слѣдователно заповѣдалъ да ги освободятъ които ги направилъ ловци. Други пжтъ му довели единъ човѣкъ отъ Индия, за когото су расправили, че той билъ толкова искусенъ стрѣлецъ, щото стрѣлата прѣзъ пржстенъ прокарвалъ. Александръ му рѣкжлъ да стрѣля, но той се отказалъ да стрѣля, което много разсжрдило Александра и заповѣдалъ да го убиятъ. Ония що го водили му рѣкли: защо за едно стрѣляние изгубвашъ животътъ си? Той имъ отговорилъ: има десетъ дена отъ като несъмъ фаналъ стрѣлата, заради това бѣше ме страхъ прѣдъ царя да не би да погрѣша. Александръ като чюлъ това простилъ го и го ўдостоилъ

голѣма честь. Другъ единъ сиромахъ човѣкъ отишелъ при Александра и му рѣкжлъ: Върховнейший царьо, имамъ само едничка дъщеря, и нѣмамъ нищо за да я ожена, но помогни ми съ каквото намѣришъ за добрѣ Александръ заповѣдалъ та му дали хиляда талера златни и 30 мѣри маргаръ. Сиромаха му рѣкжлъ: О, царю, много ми даде! Александръ му отговорилъ: царскитѣ дарове всѣкога трѣбва да бѫдѫтъ много. Слѣдъ туй повикалъ учителя си Аристотеля и го дарилъ далъ му короната на царь Пора и връхната му дрѣха, 10 хиляди талера златни и 50 мѣри маргаръ и така го испратилъ да си отиде на Македония, като му прѣдалъ едно писмо за майка му Олимпияда, задно съ безчетни дарове.

Александръ намира съкровище.

И така Аристотелъ тръгналъ за Македония, а Александра останалъ въ Вавилонъ съ жена си Роксандра и съ всичкитѣ си войски, за да си отпочинатъ нѣколко врѣме. Забравилъ скрѫбьта за смъртьта си и билъ веселъ цѣли три мѣсеци. Въ това врѣме дошелъ при него единъ човѣкъ, който му рѣкжлъ: О, царю, като тичахъ по ловъ покрай рѣката Тигръ, намѣрихъ много злато, Ако благоизволявате заповѣдайте да го видите, Александръ се засмѣлъ и рѣкжлъ: Всичкото злато е въ Божията рѫка, ако искаше Богъ да го даде, даваше го, но то е само твое и иди та го земи. Той отговорилъ: Азъ колкото искахъ зехъ. а другото колкото остана, ти го земи за царството ти, защото отъ това злато голѣмо множество има. Александръ като чюлъ това ѣхналъ коньтъ си и отишелъ да го види. Като го видѣлъ много се зарадвалъ, защото било извънредно много и заповѣдалъ да го земе войската му.

Александровото отровяние.

Единъ день отишле при Александра двама братя, отъ които единa се наричалъ Левкадусъ, а другия Бри-

онусъ, да му се молятъ да имъ даде позволение (отпускъ), за да отидѫтъ да видятъ майка си. Александръ ги обичалъ извънрѣдно много защото ги билъ земалъ още кога биле малки дѣца, отхранилъ ги и никога ги неоставялъ да излѣзѫтъ отъ него. Имало много години, гдѣто не биле видѣли майка си, която всѣкой пѫтъ имъ писала да отидѫтъ да ги види. Но понеже Александръ ги непущалъ, немогли да отидѫтъ. Левкадиусъ билъ надзиратель на Александровия конь, а Вирионусъ — виночерпецъ, който черпѫлъ съ рѫката си Александра. Единъ день Вирионусъ като получилъ писмо отъ майка си, съ което го молѣла да отиде при нея съ брата си, влѣзналъ тутакси въ него лукавия дияволъ и търсилъ врѣме за да отрови Алексадра, толкозъ повече, че малко по напрѣдъ билъ го ударилъ Александръ съ едно дърво въ главата, защото разбилъ една многоцѣнна чаша, съ която го черпалъ. Имало и още други единъ оскѫрбенъ отъ Александра на име Мерисъ, и посъвѣтовали се двоицата заедно да го утровятъ. Тѣхъ ги подбуждали и други много негови приятели и гемони, които се съгласили всички общо да работятъ и направили страшна клѣтва, да не обадѫтъ никому затова, което нагласили да правятъ. Отъ това злопомишление липсвали петъ души отъ неговитѣ приятели, а именно· Пердика, Птоломея, Оливий, Айсимахъ, и Филонъ, на които не било съобщено нищо, нито пакъ биле поканени дт вcovered взематъ участие, понеже ги знаели, че тѣ биле най-върнитѣ на Александра. А всичкитѣ други били прѣдатели и чакали сгодно врѣме, за да си свършятъ дѣлото. Причината, дѣто се подканяли всичкитѣ негови приятели да го отровятъ била тази: Понеже си размислявали, че до като бѫде живъ Александръ, тия Игемони не ще могѫтъ да иматъ власть въ рѫцѣтѣ си и така пакъ щѣли да се изгубятъ безъ да намѣрятъ нѣкога утѣшение, и спокойствие. Мислѣли си и така разсѫждавали, че като чюялъ че ще умрѣ, ще имъ раздѣли царството да владѣятъ тѣ и по тоя начинъ не щѣли да мируватъ. Такъва съвѣтъ станалъ, заради стъртьта на единъ такъвъ прѣчюденъ царь, да се убие не отъ чужденца но отъ сѫщинск...

голѣма честь. Другъ единъ сиромахъ човѣкъ отишелъ при Александра и му рѣкжлъ: Върховнейший царьо, имамъ само едничка дъщеря, и нѣмамъ нищо за да я ожена, но помогни ми съ каквото намѣришъ за добрѣ Александръ заповѣдалъ та му дали хиляда талера златни и 30 мѣри маргаръ. Сиромаха му рѣкжлъ: О, царю, много ми даде! Александръ му отговорилъ: царскитѣ дарове всѣкога трѣбва да бждятъ много. Слѣдъ туй повикалъ учителя си Аристотеля и го дарилъ далъ му короната на царь Пора и връхната му дрѣха, 10 хиляди талера златни и 50 мѣри маргаръ и така го испратилъ да си отиде на Македония, като му прѣдалъ едно писмо за майка му Олимпияда, задно съ безчетни дарове.

Александръ намира съкровище.

И така Аристотелъ тръгналъ за Македония, а Александра останалъ въ Вавилонъ съ жена си Роксандра и съ всичкитѣ си войски, за да си отпочинатъ нѣколко врѣме. Забравилъ скржбьта за смъртьта си и билъ веселъ цѣли три мѣсеци. Въ това врѣме дошелъ при него единъ човѣкъ, който му рѣкжлъ: О, царю, като тичахъ по ловъ покрай рѣката Тигръ, намѣрихъ много злато, Ако благоизволявате заповѣдайте да го видите, Александръ се засмѣлъ и рѣкжлъ: Всичкото злато е въ Божията ржка, ако искаше Богъ да го даде, даваше го, но то е само твое и иди та го земи. Той отговорилъ: Азъ колкото искахъ зехъ. а другото колкото остана, ти го земи за царството ти, защото отъ това злато голѣмо множество има. Александръ като чюлъ това ѣхналъ коньтъ си и отишелъ да го види. Като го видѣлъ много се зарадвалъ, защото било извънредно много и заповѣдалъ да го земе войската му.

Александровото отровяние.

Единъ день отишле при Александра двама братя, отъ които едина се наричалъ Левкадусъ, а другияВри-

онусъ, да му се молятъ да имъ даде позволение (отпускъ), за да отидѫтъ да видятъ майка си. Александръ ги обичалъ извънрѣдно много защото ги билъземалъ още кога биле малки дѣца, отхранилъ ги и никога ги неоставялъ да излѣвѫтъ отъ него. Имало много години, гдѣто не биле видѣли майка си, която всѣкой пѫтъ имъ писала да отидѫтъ да ги види. Но понеже Александръ ги непущалъ, немогли да отидѫтъ. Левкадиусъ билъ надзиратель на Александровия конь, а Вирионусъ — виночерпецъ, който черпѫлъ съ рѫката си Александра. Единъ день Вирионусъ като получилъ писмо отъ майка си, съ което го молѣла да отиде при нея съ брата си, влѣзналъ тутакси въ него лукавия дияволъ и търсилъ врѣме за да отрови Алексадра, толкозъ повече, че малко по напрѣдъ билъ го ударилъ Александръ съ едно дърво въ главата, защото разбилъ една многоцѣнна чаша, съ която го черпалъ. Имало и още други единъ оскѫрбенъ отъ Александра на име Мерисъ, и посъвѣтовали се двоицата заедно да го утровятъ. Тѣхъ ги подбуждали и други много негови приятели и гемони, които се съгласили всички общо да работятъ и направили страшна клѣтва, да не обадѫтъ никому затова, което нагласили да правятъ. Отъ това злопомишление липсвали петъ души отъ неговитѣ приятели, а именно Пердика, Птоломея, Оливий, Айсимахъ, и Филонъ, на което не било съобщено нищо, нито пакъ биле поканени дт вcovematъ участие, понеже ги знаели, че тѣ биле най-вѣрнитѣ на Александра. А всичкитѣ други били прѣдатели и чакали сгодно врѣме, за да си свършятъ дѣлото. Причината, дѣто се подканяли всичкитѣ негови приятели да го отровятъ била тази: Понеже си размислявали, че до като бѫде живъ Александръ, тия Игемони не ще могѫтъ да иматъ власть въ рѫцѣтѣ си и така пакъ щѣли да се изгубятъ безъ да намѣрятъ нѣкога утѣшение, и спокойствие. Мислѣли си и така разсѫждавали, че като чюялъ че ще умрѣ, ще имъ раздѣли царството да владѣятъ тѣ и по тоя начинъ не щѣли да мируватъ. Такъва съвѣтъ станалъ, заради стъртьта на единъ такъвъ прѣчюденъ царь, да се убие не отъ чужденци но отъ сѫщинскитѣ си прия-

тели. Такива приятели се намиржтъ и до днесъ мнозина, които прѣдъ человѣка показватъ всѣкакви любезности и го почитатъ, а задъ него го укоряватъ колкото можятъ, гонатъ го, прѣдаватъ го, и най-много обичатъ да го умаскарятъ. Такива приятели приличатъ на Юда искариотски, и съ него ще сж съединатъ. Прочее единъ день Александръ направилъ голѣмо угощение, на което поканилъ всичкитѣ игемони, приятелитѣ си, първоконницитѣ си, Началницитѣ на войскитѣ и сичкитѣ юначни войници, Събрали се всички, тѣ, насѣдали на трапезата, почнали да се радоватъ много да се веселятъ, да пѣятъ и да хвалятъ Александра. Така сжщо и Александръ се радвалъ, като ги гледалъ да правятъ такива веселби и радости и имъ рѣкжлъ: О, приятели мои Игемони, днесь искамъ да се радвате повече отъ всѣко друго врѣме. Като казалъ тия думи станалъ и отишелъ за кжщата си, сѣдналъ на леглото си и размислювалъ съ какъвъ начинъ да ги почете повече. Тѣ проклѣтитѣ тогава си смигнали единъ други за да го утровятъ и рѣкли на Врионуса да приготви отровата и да му іж даде да іж испие съ виното, когато го поздравляватъ и пратили Медиса да му рѣче да излѣзе вънъ. Отишелъ Медисъ и му рѣкжлъ: О, царю мой! Вънъ те искатъ искреннитѣ ти приятели, за да те видятъ и да се веселятъ заедно съ тебе. Александръ тутакси излѣзалъ отишелъ и сѣдналъ на мѣстотоси, за да се радва съ тѣхъ. Тогава лукавитѣ му приятели поздравили го за да пие и смигнали на Врионуса да му даде отровата, като іж пусне въ виното. Прѣзлобния Врионусъ като билъ готовъ на злото и изсипалъ отровата въ чашата вино и го почерпалъ.

Отровата принася болестьта на Александра.

Александръ като испилъ отровата заминало се много врѣме догде да го привземе. Induction Станалъ и почналъ да се расхожда около трапезата и приглѣдвалъ съ радость приятелитѣ си, като пили и ги принуждавалъ да се *радватъ*. Тамъ като стоѣлъ, захванали болѣститѣ да *му обвартяватъ* сърдцето и зафаналъ да дума. О, пр

ятели мои! Какво е това зло, дѣто ми дойде на сърдцето, което ми обърна червата и като дво-остра сабя прѣминува прѣзъ сърдцето ми. Неможя вече да търпя, отивамъ въ дворецътъ си, а вий се веселете. догдѣ ми прьмине, и азъ пакъ ще се върна. Като отишелъ въ палатътъ си, пратилъ да зовикатъ Филипа, лѣкарьтъ си. Той познали веднага. че е Александръ отровенъ и му далъ една билка за бълвание. Обаче като видѣлъ, че отровата е била турена въ виното, рѣкжлъ му: царю мой! нищо не могж да ти помогна, защото отровата била много люта и ти обладала цѣлото тѣло. Друго неможя да ти направя освѣнъ да ти продължа живота три дни за да оправишъ царствата си и да направишъ завѣщанието си.

Александрова плачь.

Александръ като чюлъ думитѣ на лѣкарьтъ си, поклатилъ съ глава и казалъ: О, лжжовний и суетний свѣте и недълговѣчна моя славо, дѣто малко врѣме трая. Честьта на всѣки человѣкъ за малко врѣме се явява добра и честна, а въ единъ мигъ се изгубва. Права е пословицата, която казва. че никога нѣма радость, ако се не съедини и скръбьта, нито на земята има слава велика, която да не падне за скоро врѣме долу. О, земля, небо, слънце, мѣсяцъ, гори планини, полета и морета! Оплачете ме днесь, защото се явихъ на тоя свѣтъ малко врѣме съ слава честь и радость, понеже сега ще влѣзна въ земята като всѣки човѣкъ. О, майко моя земльо! ти испърво се явявашъ добра, а послѣ ненадѣйно грабишъ и прѣбирашъ человѣцитѣ въ пазвата си. Възлюбленни ми и юначни македонци. О!!! Ако е възможно грабнете и отъ тървете ме отъ смъртьта старайте се, да ме избавите за да си неизгубя сладкия животъ, и да Ви стана рабъ и да Ви оставя да господарувате надъ царството ми.

Велика скржбь Александрова.

Македонцитѣ като чюли Александровитѣ думи плакали много и станалъ голѣмъ мятежъ въ всичката вой-

отъ плачове и викове. Всички искали да отидатъ го видятъ. Александръ къто чюлъ за желанието имъ, зволилъ на всички да отидатъ да го видятъ. Обаче то го видѣли още по много се умножили плачоветѣ, иковетѣ и риданията. Тогава Филипъ, лѣкаря, распралъ цинъ живъ Катжръ и турнялъ вжтрѣ Александра, дог- ѣ да оправи и нареди царството си, и да направи за- вѣщанието си. Прочее Александръ заповѣдалъ та по- викали главния му секретарь и написалъ завѣтътъ и послѣ го прочелъ прѣдъ всички.

Александрова завѣтъ.

„Александръ царь и самодържецъ на всичкиятъ свѣтъ, синъ на прѣчюдния Филиппа и Олимпияда, понеже гледамъ, че смъртьта ме е заобиколила и иска да ме отдѣли отъ сладкия ми животъ, дѣто никой не- може да ме избави отъ нея, тъй като тя не се бои ни отъ царь, ни отъ владика, ни отъ началника, ни отъ богатъ, си- ромахъ, не съжелява и младия, но, сичкитѣ ги има равни. Поради това написвамъ завѣтътъ си и искамъ най-пър- вомъ отъ приятелитѣ и неприятелитѣ си любовь, прошка за каквото имъ съмъ съгрѣшилъ. Второ, за да нестава меж- ду Игемонитѣ ни и между Първоначалницитѣ ми смуще- ние, или бой, опрѣдѣлявамъ и оставамъ Македонското цар- ство да го владѣе възлюбления ми Пердика, който да има майка ми Олимпияда, като майка, и тя да го има като синъ. Възлюблената ми пъкъ жена, царица Рок- сандра, да веме и да я заведе въ Македония да сѣджтъ и живѣятъ заедно съ майка ми, и ако роди дѣте мжжко, понеже е трудна, да се нарѣче дѣтето Алек- сандръ и да има властьта за да стане царь; ако ли роди женско, да иматъ грижа да го оженжтъ. Още оставамъ на Птоломея всичкия Египетъ и Александрия. На Селевкия — Персия и Вавилонъ; на Антигона — Киликия; на Филона — Мидия; на Питона — Фригия и Лидия; на Малиагра — Помфилия; на Евментя — Кепа- докия; на Касандра — Ликия и Еллиспонтъ; на Васи- мала — Тракия; на Антипетра — Понтики; на Оксиартя

— Вактриани; на Филиппа — Индия, на Фратаферна — Партиа и Иркания, а Персия и Месопотамия оставямъ на Овлия. На тия мѣста що ви оставямъ, заповѣдвамъ ви да вардите правдата; къмъ сиромаситѣ да показвате любовь, да не лихоимствовате и да неправите неправди, защото ще умрѣте и нищо нѣма да спечелите както азъ днесь. Оставямъ още 100 крини желтици, да ги раздадете на сиромаси, вдовици и сираци. Който войникъ е сиромахъ и старъ и иска да си отиде на родното си мѣсто, да му дадете пари, дѣто да го възблагодарите, за да си отиде въ кжщата си, да ме помни. Още повелявамъ, когато излѣзне душата отъ тѣлото ми и ме остави голъ, да направите единъ ковчегъ, златенъ и да турите тѣлото ми вжтрѣ. О небо! мене, дѣто ме неприбираше цѣлия свѣтъ, сега ще ме събере единъ ковчегъ 3 лакти дългъ. Като турите вжтрѣ тѣлото ми, да го занесете въ градъ Александрия, когото направихъ самъ.“

Александровата смърть.

Александръ като видѣлъ, че настжпалъ послѣдния часъ смъртний, повикалъ всичкитѣ Началници и първенцитѣ на войската. Целувалъ ги единъ по единъ съ поздравление и рѣкжлъ: Възлюбленни ми господари, Игемони (князе), първоконници и прочее македонци! Вий знаете твърдѣ добрѣ, че обиколихме цѣла вселенна, близо до райтъ ходихме, и на крайтъ на земята, още и въ морето влазяхме, сичкитѣ нѣща видѣхме, сичкитѣ причислихме и правихме работи, като че бѣхме безсмъртни, безъ да помислиме за смъртьта. Ето сега азъ умирамъ и нищо отъ колкото направихъ не земахъ съ мене си но отивамъ въ ада, тамо, гдѣто сж всичкитѣ мъртви отъ начало. Вамъ оставямъ: здравие, любовь, съгласие и правда, за да сждите свѣтътъ. Други Александръ като мене нѣма да видите съ очитѣ си. Моля ви се, доведете и бикоглавия ми конь и него да поздравя. Веднага му билъ докаранъ коня, който веднага като видѣлъ господарьтъ си Александра, че умира почналъ

да плаче съ сълзи като човѣкъ. въздишалъ, охкалъ и цвилилъ страшно. Отишелъ близо до Александра, цѣлувалъ го и никой не посмѣялъ да го улови, защото ако се приближеше нѣкой до него, тутакси започваше да рита и да подивява. Александръ го уловилъ за ухото, и му рѣкжлъ плачешкомъ: О, възлюбленний ми коньо! отъ днесь за напрѣдъ други Александръ нещe те възсѣдне.

Смьрть на Александрова убиецъ.

Тамо билъ и Врионусъ, убийцата вързанъ. Александръ се обърналъ къмъ него и му казалъ: не си ли помисли, колко добро съмъ ти направилъ. като те отхранихъ, отгледахъ и те почетахъ. За кое зло ми даде утровата? защо стана причина да изгубишъ тебѣ си, брата си и мене царя на цѣлиятъ свѣтъ и не се умилостиви. Чашата, съ която си ме черпалъ да я испиешъ и ти прѣди да умрж. Коня като чюлъ това, тутакси рипналъ връзъ убиеца, уловилъ го съ зжбитѣ си и го удавилъ, а съ нозѣтѣ си го стжпкалъ и направилъ на кжсове. После Птоломей заповѣдалъ, та го посѣкли и хвърлили мѣсото му на кучетата, а Коня завели въ оборътъ му. Нея минута и часъ видѣли една звѣзда, която слѣзала отъ небето и отивала къмъ морскитѣ страни и единъ Орелъ вървѣлъ съ нея. Като отишла звѣздата въ морето, тутакси издждхналъ юначния и правосждния Александръ. Него денъ станалъ голѣмъ плачь, и много голѣмо ридание въ войската му, дѣто никога по цѣлия свѣтъ не е ставало наистина, нито пъкъ ще стане.

Бикоглавия конь Умира.

Онзи, който гледалъ Бикоглавия конь, влѣзалъ въ оборътъ и му рѣкжлъ: О, Бикоглавий Коньо! ти живѣешъ още, но господаря ти, дѣто те възсѣдаше умрѣ и изгуби вече честьта си. Коня като билъ чувствителенъ и вразумителенъ, чюлъ онова що му рѣкжлъ и тутакси изцвилилъ, изрѣвалъ като львь и сжщийтъ

часъ се пукналъ въ оборътъ и умрѣлъ. Всичкитѣ се зачюдили на това животно обично, което за голѣмата любовъ на господаря си, пукнало се и то отъ скрѫбь

Роксандрининия плачь

Царица роксандра. жената му, седѣла при мощитѣ на възлюбленния си мѫжъ съ расплетени коси и скѫпоцѣннитѣ ѝ дрѣхи биле раздрани, и оплаквала го горчиво и му думала както да бѣше живъ: Възлюбленний ми Александре, какво е това зло, което го направи ти на мене, окаянната, милостивата, и ме оставяшъ сама злощастна! Кого имамъ вече, да му прикажя тайнитѣ на сърдцето си! Кой може да търпи раздѣлението ти? О, небо, земля, слънце, мѣсяцо, гори, поля, Началници, млади и стари и отъ всѣка възрасть! оплачете ме днесь, защото се лишихъ отъ единъ такъвъ царь и испратете и придружете ме азъ чюжденката, защо утробата ми се напълни отъ горчевина, и наистина не могѫ да търпя тоя животъ, подиръ едно такова злополучие, което ми се случи сега.

Роксандра се убива отъ скрѫбь.

Слѣдъ това Роксандра се обърнала кѫмъ Началницитѣ и рѣкла: Началници, моля ви се, излѣзте малко на вънъ, та може би да ми се утѣши сърдцето. Началницитѣ излѣзли, а Роксандра като останала сама, целунала Александра три пѫти и рѣкла: Азъ вече немогѫ да търпя смъртьта ти, възлюбленний ми Александре, подобрѣ ми е да умрѫ днесь заедно съ тебе, нежели да живѣѭ безъ да те гледамъ, о, царю мой! тогава тя извадила Александровото ножче изъ поясътъ му и го облѣгнала на сърдцето си па се пробола и умрѣла още сѫщия часъ.

Александровото и Роксандриното погребение

Началницитѣ като влѣзли вѫтрѣ, намѣрили Роксандра прободена и умрѣла, за което много се наскѫ-

били. Тогава Птоломей и Филонъ заповѣдали да направятъ два златни ковчега и турнали двѣтѣ тѣла въ тѣхъ вжтрѣ и ги отнесли въ Алѣксандрия, въ градътъ, когото бѣше направилъ самъ Александръ, съгласно завѣщанието му направили една златна колесница. Тамъ направили двѣ високи кули и турнали тѣлата имъ съ златнитѣ ковчези отъ горе на кулитѣ. цѣцували ги началницитѣ съ голѣмъ плачь и ридание и послѣ сж раздѣлили и отишле всѣки на царството си, както имъ ги бѣ раздѣлилъ Александръ въ завѣщанието си. Александръ умрѣлъ на 32 годишна възрасть и царувалъ само 18 години. Той ималъ всичкитѣ добрини въ себѣси, както юначеството, хубостьта, цѣломждрието, милостьта, правдата и кротостьта.

Нравоучение на историята.

Ето прѣдъ очитѣ ти о, человѣче! единъ полезенъ примѣръ, помисли за Александровата смърть и человечеството, защото тоя животъ е като цвѣтътъ на ливадата, което или сжрпътъ го отсича, или слънцето го изсушава, и поврѣждава, и въ малко едно врѣме се изгубва. Така е и нашия животъ, защото ако днесь сме на свѣтътъ съ богатства, слава и честь, а утрѣ сме пожжнати отъ смъртната коса. Какво сж ползували Александра толковато юначества, които е правилъ, толковато мѣста що бѣ завладѣлъ и усвоилъ и безбройнитѣ богатства, гдѣто бѣ зелъ, когато дошла смъртьта всичкитѣ тѣхъ, е забравилъ и оставилъ, и вече не помислилъ заради тѣхъ, защото видѣлъ какъ не билъ доволенъ да отбѣгне отъ сжрбътъ на грозната смърть. поклонилъ главата си прѣдъ смъртьта оня, комуто се покланяха всичкитѣ царье на земята. Събралъ единъ малъкъ гробъ оня, когото не събираше цѣлия свѣтъ, за да си възблагодари умжтъ. смъртьта неправи никакво различие между царя и слугата, между богатъ и сиромахъ, между младъ и старъ, но всичкитѣ ги има равни и отъ никого не се бои, нито срамува. Нищо неможе човѣкъ *да земе съ* себе когато дойде послѣдния часъ отъ всичко

онова, що е прѣпечелилъ въ тоя свѣтъ, но само душата ни щеземе отъ това що сме стечелили, толкова добрини, колкото и злини. Заради това за нея трѣбва да се трудиме, нея само да украсяваме съ добри и Християнски дѣла, и съ страхъ Божий, съ милостиня и прощение къмъ братията наши християни; защото за тия добрини ще приемеме богата заплата и вѣчний животъ. А отъ тѣлеснитѣ нека да се не надѣваме никаква полза, защото всичкитѣ сѫ суетни както дума прѣмѫдрий Соломонъ: суета суетъ и вся суета.

КРАИ

КОЕ ГДѢ Е.

DR 86 .T78
Purvii bulgarskii kniaz,
Stanford University Libraries

DR
86
T78

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.